

**MEKANSAL PLANLAMA VE YÖNETİŞİMDE KARMAŞIKLIK KURAMI:
ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ ÖRNEĞİ**

Damla ÖZDEMİR

**YÜKSEK LİSANS
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2022

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Damla ÖZDEMİR

26/01/2022

MEKANSAL PLANLAMA VE YÖNETİŞİMDE KARMAŞIKLIK KURAMI:
ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Damla ÖZDEMİR

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2022

ÖZET

Mekânsal planlamada ve uygulamalarda nasıl bir yönetim süreç izlenmesi gerektiğine ilişkin cevap aranan bu tez çalışmasında; çalışma alanı olarak belirlenen AOÇ ile ilgili alınan kararların ve oluşturulan kentsel politikaların karmaşıklık kuramına dayalı açıklanması ve yönetim sisteminin nasıl oluşturulabileceğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda AOÇ'nin mekânsal planlanmasında yönetime dayalı karar alma süreçlerinin karmaşıklık üzerinden açıklanmasında üç aşamalı bir alış bulunmaktadır. İlk aşamada, mekânsal planlama yaklaşımları, yönetim, mekânsal planlamada yönetim, karmaşıklık kuramı ve karmaşıklık kuramı üzerinden ele alınan yönetim sistemi kavramları tartışılmıştır. İkinci aşamada, AOÇ'nin dönüşüm süreci 1925-2021 yılları arasında yasal ve yönetsel açıdan gerçekleşen kırılma noktaları üzerinden üç farklı dönemleme yapılarak mevcut yazın taraması ve çeşitli kurumların arşiv araştırmaları ile incelenmiştir. Her bir dönemde AOÇ'nin tarihsel, mekânsal ve yönetsel açıdan geçirdiği süreçler ele alınmış, alana yapılan mekânsal müdahaleler (devir/satış mevzuatları, kiralama faaliyetleri gibi arazilerin elde çıkarılmasına ilişkin uygulamalar, imar planları, plan değişiklikleri, sit değişiklikleri, kentsel dönüşüm ve yenileme alanı ilan edilme kararları) ve bu müdahalelere katkıda bulunan aktörlere ilişkin nitel ve nicel verilerden yararlanılarak envanterler çıkartılmıştır. Üçüncü ve son aşamada ise, ikinci aşamada ortaya konulan araştırma bulguları, AOÇ alanında çalışma yapmış akademisyenler ve AOÇ ile ilişkili olan kurumlar ile meslek odalarında çalışan kişilerle yapılan derinlemesine görüşmelerle desteklenerek yapılan çıkarımlar, mekansal, yasal, yönetsel ve yönetsimsel unsurlar karmaşıklık kuramı kapsamında ele alınmıştır. Derinlemesine görüşmelerde katılımcıların AOÇ'nin korunması ve geliştirilmesine yönelik önerileri dikkate alınarak ve AOÇ için katılımcılık esasına dayalı bir planlama çalışmasının karmaşıklık kuramı kapsamında farklı bir yaklaşımla ele alınmasının gerekçeleri tanımlanarak, nasıl bir yönetim modeli oluşturulması gerektiğine ilişkin çözüm önerisi geliştirilmiştir.

Bilim Kodu : 80202
Anahtar Kelimeler : Karmaşıklık, katılım, yönetim ve Atatürk Orman Çiftliği
Sayfa Adedi : 198
Danışman : Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

COMPLEXITY THEORY IN SPATIAL PLANNING AND GOVERNANCE: THE
CASE OF ATATÜRK FOREST FARM

(M. Sc. Thesis)

Damla ÖZDEMİR

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

January 2022

ABSTRACT

In this thesis, an answer is sought on what kind of a governance process should be followed in spatial planning and practices; it is aimed to explain the decisions taken and the urban policies created based on the complexity theory and to reveal how the governance system can be created regarding the AFF (Atatürk Forest Farm), which is determined as the study area. In this context, there is a three-stage approach in explaining the governance- based decision-making processes in the spatial planning of AFF through complexity. In the first stage, spatial planning approaches, governance, governance in spatial planning, complexity theory and governance system concepts in complexity theory were discussed. In the second stage, the transformation process of AFF was examined through the current literature review and archive research of various institutions under three different periods, which were determined by breaking points that occurred in legal and administrative aspects between 1925-2021. In each period, the historical, spatial and managerial processes of AFF were discussed, inventories were drawn up by using qualitative and quantitative data on the spatial interventions made in the area (applications related to disposal of lands such as transfer/sales regulations and rental activities, development plans, plan revisions, legally protected area revisions, urban transformation and renewal area decisions) and the actors contributing to these interventions. In the third and final stage, research findings revealed in the second stage, supported by in-depth interviews with academics who have worked in the area of AFF, institutions associated with AFF and people working in professional chambers, are discussed on spatial, legal, managerial and governance aspects within the scope of complexity theory. By taking into account the suggestions of the participants on how a governance model should be created and putting forward the reasons why a participatory planning study for AFF should be handled with a different approach within the scope of complexity theory, a solution proposal has been developed on the protection and development of AFF.

Science Code : 80202
Key Words : Complexity, participation, governance and Atatürk Forest Farm
Page Number : 198
Supervisor : Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

TEŞEKKÜR

Gerçekleştirmiş olduğum tez çalışmamın her aşamasında yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, her daim destek olan ve zamanını hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN'e teşekkür ederim.

Sunmuş oldukları değerli katkılarla çalışmamı zenginleştiren tez jürimde yer alan Prof. Dr. Necibe Aydan SAT'a, Prof. Dr. Mehmet TUNÇER'e, Doç. Dr. Zeynep Aslı GÜREL'e ve Dr. Öğr. Üyesi Zeki Kamil ÜLKENLİ'ye teşekkür ederim.

Derinlemesine görüşmelerle tez çalışmama sundukları katkılardan dolayı Prof. Dr. İlhan TEKELİ'ye, Prof. Dr. Ruşen KELEŞ'e, Doç. Dr. Hilal AYCI'ya, Dr. Öğr. Üyesi Zeki Kamil ÜLKENLİ'ye, Dr. Gencer SERTER'e, Erdal BAYRAM'a, Ceren İLTER'e ve Onur ÇELİK'e teşekkür ederim.

Birlikte çıktığımız bu yolda her türlü desteğini, yardımını ve fikrini esirgemeyen çocukluk arkadaşlarım Tuba AKTUĞRAN'a ve Tuğçe YILMAZ'a, üniversite arkadaşlarım Merve DURMAZ'a ve Cennet BALOĞLU'na ve teknik sorunlara ilişkin çözüm üretmede yardımları dokunan mesai arkadaşlarım M. Cahit CAN'a ve Hakan TAŞLIGEDİK'e teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde yanımda olan ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen biricik eşim Burak ÖZDEMİR'e, annem Hacer ÖZBEN'e, babam Ali ÖZBEN'e, ablam Arda AYISIT'a, eniştem Oğuzhan AYISIT'a ve yeğenim İrem AYISIT'a sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	x
HARİTALARIN LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. DEĞİŞEN MEKANSAL PLANLAMA YAKLAŞIMLARI VE YÖNETİŞİM	5
2.1. Kapsamlı Planlama Yaklaşımı.....	6
2.2. Kapsamlı Planlamadan İletişimsel ve Katılımcı Yaklaşımlara.....	10
2.3. Yönetimden Yönetişime	15
2.4. Ülkemizde Uygulana(maya)n Yönetişimde Katılım Mekanizmaları	19
3. KARMAŞIKLIK KURAMI VE KURAMIN YÖNETİŞİM SÜRECİNE KATKILARI	23
3.1. Karmaşıklık Kuramının Sosyal Bilimlere Girişi	23
3.2. Karmaşık Kuramı ve Karmaşık Sistemler	24
3.3. Karmaşıklık Kuramının Yönetişim Sürecine Katkıları	27
4. ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ	33
4.1. Atatürk Orman Çiftliği'nin Kuruluşu	33
4.2. Atatürk Orman Çiftliği'nin Dönüşüm Süreci	44
4.2.1. Birinci dönem (1925-1937 arası): Tek irade olarak yönetilmesi.....	47

Sayfa

4.2.2. İkinci dönem (1938-2006 arası): Devlet eliyle yönetilmesi, arazi kayıplarının başlaması	62
4.2.3. Üçüncü dönem (2006 yılı ve sonrası): Yetkilerin yerel ve merkezi idarelere aktararak yönetilmesi.....	88
4.3. Bölüm Değerlendirmesi	140
5. AOÇ’NİN DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN KARMAŞIKLIK KURAMI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ VE YÖNETİŞİM MODELİNE İLİŞKİN ÇIKARIMLAR.....	147
5.1. Yasal ve Yönetimsel Çerçevenin Getirdiği Riskler	147
5.2. Mekansal Planlama Uygulamalarındaki Belirsizlikler	150
5.3. Müdahale Araçlarının Yaratdığı Yapılaşma Tehlikeleri	153
5.4. Kamusal Alan Niteliğinin Yitirilmesine Neden Olan Unsurlar	159
5.5. Güçlü Aktörler Aracılığıyla Katılım Mekanizmalarının Sektöre Uğraması	162
5.6. Karmaşıklık Kuramına Dayalı Bir Yönetişim Modeli Nasıl Oluşturulabilir? ...	166
6. SONUÇ.....	175
KAYNAKLAR	179
EKLER.....	193
EK-1. Derinlemesine görüşmelerde yer alan kişiler	194
EK-2. Derinlemesine görüşme soru formu	195
ÖZGEÇMİŞ	197

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.1. Dönemsel olarak AOÇ yönetim şekli	44
Çizelge 4.2. 13.01.1938 tarihli 3308 sayılı kanun kapsamında DZİK idare meclisi kararları ile yapılan satış/devirler	65
Çizelge 4.3. 5659 sayılı kanun ve bu kanunun 10.maddesine dayalı çıkartılan yasalar kapsamında yapılan satış/devirler	68
Çizelge 4.4. 1975-2006 yılları arasında yapılan kiralamalar	77
Çizelge 4.5. 1938-2006 yılları arasında yaşanan arazi kayıpları (Aydos yaylası dahil)	80
Çizelge 4.6. 1938-2006 yılları arasında yaşanan arazi kayıpları (Aydos yaylası hariç)	81
Çizelge 4.7. 2006 yılı ve sonrası yapılan kiralamalar	92
Çizelge 4.8. 2006 yılı ve sonrası yaşanan arazi kayıpları	94
Çizelge 4.9. 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri	111
Çizelge 4.10. 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin sit değişiklikleri envanteri...	129
Çizelge 4.11. 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin Bakanlar Kurulu kararları envanteri	138
Çizelge 4.12. Dönemlere göre devir/ satış/ tahsis ve kiralama bilgileri (Aydos yaylası dahil).....	141
Çizelge 4.13. Dönemlere göre devir/ satış/ tahsis ve kiralama bilgileri (Aydos yaylası hariç).....	142

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Tez aşamaları şeması.....	4
Şekil 4.1. Zaman çizelgesi.....	46

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 4.1. 1938 yılı AOÇ sınırlarını gösterir şema	38
Harita 4.2. Carl Cristoph Lörcher'in 1925 tarihli Yeni Şehir Planı'ndan ayrıntı: Regierung Stadt (Yönetim Şehri)	50
Harita 4.3. Yarışmada birinci olan Jansen Planı,.....	52
Harita 4.4. Jansen'in 1932 tarihli onaylı planı	53
Harita 4.5. Gazi Çiftliği tadilat eskizi.....	55
Harita 4.6. Bira Fabrikası ve çevresi, H. Jansen.....	56
Harita 4.7. Bira Fabrikası ve çevresi H. Jansen.....	57
Harita 4.8. Ankara ve civarı çevreleyen yeşil kuşak alanlar	58
Harita 4.9. 1938-2006 yılları arasını kapsayan 2.dönemde açılan taşıt yolları	72
Harita 4.10. 1940-1986 yılları arasında AOÇ arazileri parçalanma süreci haritası.....	74
Harita 4.11. 1957 onay tarihli Yücel-Uybadin Planı	83
Harita 4.12. 1982 onay tarihli 1990 Nazım Planı	84
Harita 4.13. 1998 yılında 1.derece doğal ve tarihi sit alanı ilan edilen AOÇ alanı	87
Harita 4.14. 2021 yılı AOÇ sınırlarını gösterir şema	96
Harita 4.15. 2021 yılı AOÇ sit sınırı içindeki alanlar ile sit sınırı dışındaki AOÇ'ye ait alanlara ait mülkiyet analizi.....	97
Harita 4.16. 1/100.000 ölçekli 2038 Başkent Ankara Nazım İmar Planı	98
Harita 4.17. 1/25000 ölçekli 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı	99
Harita 4.18. Danıştay 6.İdare Mahkemesince iptal edilen 12.01.2007 onay tarihli 1/10.000 ölçekli AOÇ alanları NİP ve 1. derece doğal ve tarihi sit alanı KANİP	100
Harita 4.19. Yürürlükte olan 13.08.2010 onay tarihli 1/10.000 ölçekli AOÇ alanları NİP ve 1. derece doğal ve tarihi sit alanı KANİP	102
Harita 4.20. 2006 yılı ve sonrasını kapsayan 3.dönemde açılan taşıt yolları	106
Harita 4.21. 2021 yılı AOÇ sit sınırları analizi	135
Harita 4.22. 1998 ve 2021 yıllarına ait AOÇ sit sınırlarının karşılaştırılması.....	136

Harita	Sayfa
Harita 4.23. Bakanlar Kurulu kararları analizi	139
Harita 4.24. 1938 yılına ait AOÇ sınırları ile 2021 yılına ait AOÇ sınırlarının karşılaştırılması (Aydos yaylası hariç)	143
Harita 4.25. 1938-2021 yılları arası gerçekleştirilen arazi kayıpları ile müdahale araçlarına ilişkin bir sentez	145

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABB	Ankara Büyükşehir Belediyesi
AKTVKBK	Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
AKVKBK	Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
ANPB	Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu
AOÇ	Atatürk Orman Çiftliği
ASKİ	Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi
AŞTİ	Ankara Şehirlerarası Terminal İşletmesi
ATVKBK	Ankara Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu
BM	Birleşmiş Milletler
ÇMO	Çevre Mühendisleri Odası
ÇŞB	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
ÇŞİDB	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
DB	Dünya Bankası
DDK	Devlet Denetleme Kurulu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DZİK	Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu
EGO	Ankara Elektrik, Havagazı ve Otobüs İşletme Müessesesi
GOÇ	Gazi Orman Çiftliği
KANİP	Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı
KANİPD	Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği
KAUİP	Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı
KAUİPD	Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Değişikliği
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KVKBK	Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
MKE	Makine Kimya Endüstrisi
MO	Mimarlar Odası

Kısaltmalar**Açıklamalar**

MSB	Milli Savunma Bakanlığı
NİP	Nazım İmar Planı
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OGM	Orman Genel Müdürlüğü
PMO	Peyzaj Mimarları Odası
POAŞ	Petrol Ofisi Anonim Şirketi
ŞPO	Şehir Plancıları Odası
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TED	Türk Eğitim Derneği
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEİAŞ	Türkiye Elektrik Üretim İletim Anonim Şirketi
TİGEM	Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSBD	Türk Sosyal Bilimler Derneği
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TVKBK	Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu
UİP	Uygulama İmar Planı
UİPD	Uygulama İmar Planı Değişikliği
ZMO	Ziraat Mühendisleri Odası

1. GİRİŞ

Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ), savaştan yeni çıkmış bir ülkenin kendi kendini besleyebilmesi ve modern tarım ve tarıma dayalı sanayinin gelişimine katkı sağlayabilmesi için Atatürk tarafından önemli bir model olarak oluşturulmuştur. Çiftlik, üretim ve yönetim yapısı tüm dünyaya örnek olan, kooperatifler aracılığıyla örgütlenmiş üreticiler ile bu üreticilerin ürünlerini tüketen toplumla birlikte, kentin sosyal yaşamına, ekonomik gelişimine ve kentsel çevrenin yapılandırılmasına dair bir sembol haline gelen ve Türk toplumu için önem teşkil eden bir kentsel mekandır.

Kentsel mekanlar, karar verici aktörler ve uygulayıcılar tarafından yapılan hukuki ve fiziksel müdahalelerin etkisi altında kalmaktadır. Bu alanların mekânsal planlanması kapsamında sosyo-ekonomik ve mekânsal gelişimine yönelik kararların alınması ve alanla bağlantılı kentsel politikaların oluşturulması konularında yönetsel sorunlar oluşabilmektedir.

AOÇ de, zaman içerisinde değişen yönetimler nedeniyle çoğu kez yönetsel ve mekânsal dönüşümlere uğramış, Atatürk'ün korunmasını ve kuruluş amaçları çerçevesinde işletilmesini şart koyan vasiyetnamesinden farklı işlevlere çevrilerek, Atatürk'ün ölümünden günümüze kadar toprak kaybına maruz kalmıştır. AOÇ'ye olumsuz etki eden değişim ve dönüşümler, özellikle 2000'li yıllarda yapılan mekânsal planlama çalışmaları sonucunda AOÇ'ye olumsuz etki eden değişim ve dönüşümler ivme kazanmış, neoliberal politikaların da etkisiyle AOÇ, yönetimler ve çeşitli diğer aktörler tarafından kentsel gelişme için bir rezerv alan olarak görülmeye ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönüşümde, mekânsal planlama süreçlerinde yönetim çerçevesinde katılım mekanizmalarının iyi işletilmemesinin büyük bir payı vardır.

Tezin temel sorusu *“korunması gerekli alanlar için mekânsal planlamada ve uygulamalarda nasıl bir yönetim süreci izlenmesi gerektiği”* üzerinedir. Çalışmada bu soruya yanıt bulmak amacıyla karmaşıklık kuramı üzerinden yönetim sistemi ele alınmaktadır. Bu kapsamda saha çalışma alanı olarak belirlenen AOÇ'nin mekânsal gelişim ve dönüşüm süreci, alanla bağlantılı olarak alınan kararların ve oluşturulan kentsel politikaların karmaşıklık kuramına dayalı açıklanması ve yönetim sisteminin nasıl oluşturulabileceğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Ülkemiz için önemli kentsel mekanlardan biri olan AOÇ alanına dair kararların üretilmesinde yönetim sürecinin doğru bir şekilde sürdürülebilmesi önemlidir. Tekeli, (1996: 52-53) yönetişimi, “toplumdaki aktörlere ortaklar olarak bakan ve toplumdaki ekonomik, siyasal ve toplumsal aktörlerin etkileşiminden doğan bir yönlendirme ve denetleme kalıbı ve değişik aktörlerin etkileşiminin ortaya çıkardığı bir süreç” olarak tanımlamaktadır. Bu sürecin tanımlanmasında, ilk olarak doğa bilimlerinde tartışılan ve son yıllarda sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında açıklayıcı yaklaşımlardan biri olarak bilim alanlarına katkı sağlayan karmaşıklık kuramı mekânsal kararların üretilmesine özgün bir boyut getirecektir.

Karmaşıklık kuramı, herhangi bir sistemde yer alan dinamiklerin birbirleriyle veya çevreyle olan etkileşimi sonucunda doğrusal olmayan ve tahmin edilemeyen sonuçların ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır. Bu kuram, sosyal bilimlerde araştırma konusunun farklı bakış açılarıyla ele alınmasına ilişkin kuramsal bir altlık oluşturarak çözülmesi istenen sorunlara karşı analitik yöntemler sunulmasına katkı sağlamaktadır.

Günümüzde artan küreselleşme ile birlikte bireylerin, kurumların ve diğer tüzel kişilerin birbirleri ve çevreyle olan etkileşimleri, açıklanması güç belirsizlikler getirmektedir. Katı belirsizlik, olası sonuçların biliniyor ancak ilişkili olasılıkların hesaplanamıyor olduğu bir durum olarak tanımlanmaktadır. Stirling (2003)'e göre belirsizlik, olasılıkların bilindiği ancak sonuçların bilinmediği durumu anlatmaktadır. Sonuçların belirsizliği mutlaka bilgi eksikliğinden kaynaklanmamakta, ancak farklı ve tartışmalı bakış açıları nedeniyle bilinen sonuçlardan hangisinin gerçekleşeceğinin tahmin edilememesinden kaynaklanmaktadır. Belirsizlik aynı zamanda sosyal ve politik tehditler nedeniyle kararların rasyonel ve faydayı maksimize etmeye yönelik alınamaması sebebiyledir. Stirling (2003)'in açık nedensellik ve öngörülemezliğe başvurması, yönetim ve kamu politikaları alanına karmaşıklık kuramını davet etmekte, bu da pek çok yazarı karmaşıklık uygulamalarını incelemeye yöneltmektedir. Karmaşıklık genellikle basitliğin zıttı olarak görülmekte ve indirgemecilik, determinizm, öngörülebilirlik ve tek nedensellik bakış açılarıyla yönetilecek sistemin araçsal anlayışına bir eleştiri olarak ortaya konulmaktadır. Buradaki temel amaç, sınırlı ve çelişkili bilginin karar vermedeki etkilerini eleştirel bir şekilde yeniden düşünmenin bir yolu olarak karmaşıklığın ilişkisel anlayışını temel almaktır. Karar verme süreçlerinde ilişkisellik, etkili olabilecek tüm aktörlerin kendi etki alanları kadar katılımının olduğu iyi bir yönetim yapısının kurulmasıyla mümkün olacaktır.

Mekansal planlama kapsamında sosyo-ekonomik ve mekânsal gelişimine yönelik kararların alınmasından ve kamu politikalarının bir bileşeni olan kentsel politika ve stratejilerin üretiminden hükümetler (siyasi otorite), kent yöneticileri (yerel yönetimler) ile mekana müdahale eden plancılar sorumludur. Herhangi bir alanın mekânsal planlanması sürecinin doğru bir şekilde ilerlemesi için paydaşların katılımının olduğu çok aktörlü yapıyı içeren bir yönetim sisteminin kurulması gerekmektedir. Bu kapsamda süreç dahilindeki aktörlerin birbiri ve çevresi ile olan etkileşimlere meydana gelecek davranışlara uyum sağlanması, aktörler arası ilişki ağlarının karmaşıklık kuramı ve karmaşık uyumcul sistemler çerçevesinde ele alınarak kendi kendine örgütlenecek yönetim sistemleri içinde değerlendirilmesi, kentsel mekanla ilgili kamu yararı çerçevesinde yeni yaklaşımların ortaya konulması veya politikaların üretilmesi açısından önem taşımaktadır.

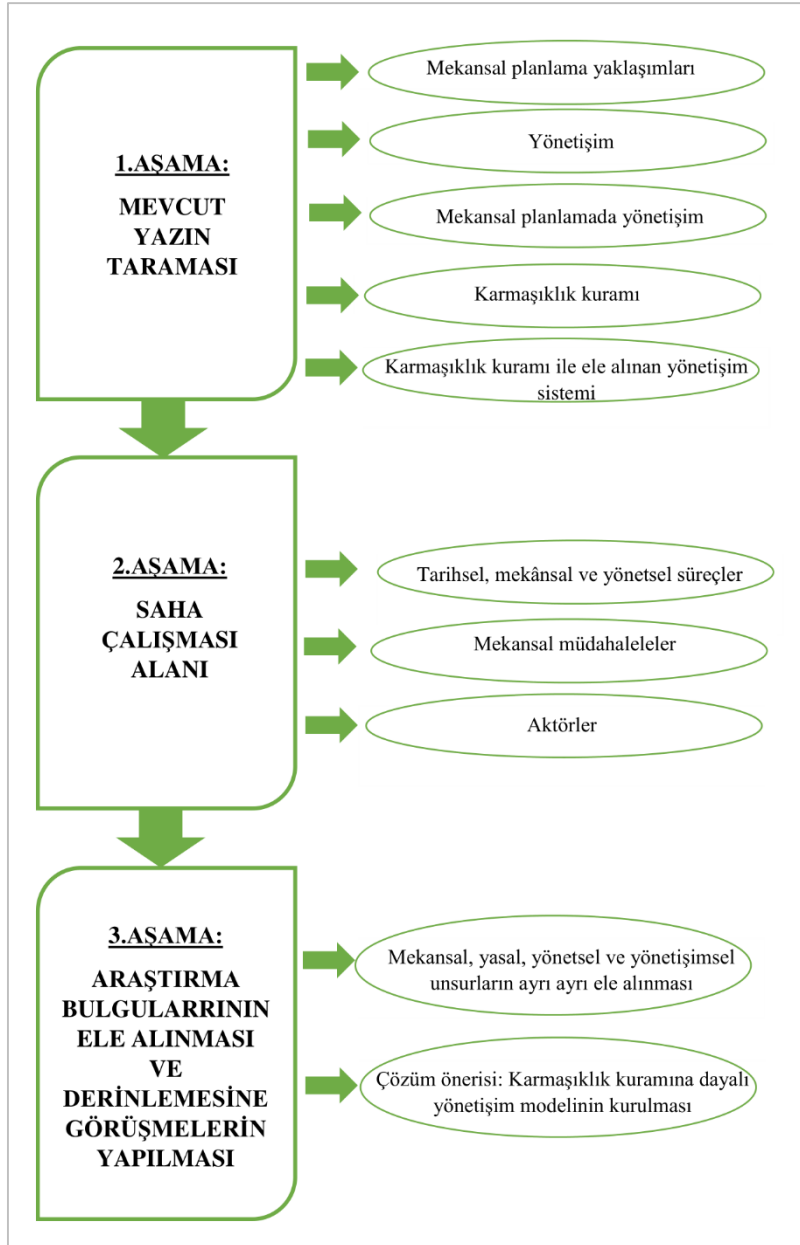
Tüm bunlar değerlendirildiğinde, kamu yararı gözetilmeden ve katılım çerçevesi kurulmadan alanın geleceğini riske eden belirsizliklerle dolu mekânsal gelişim ve dönüşümüne ilişkin kararların alındığı AOC'nin mekânsal planlanmasında yönetimi ön plana çıkaran karar alma süreçlerinin karmaşıklık üzerinden açıklanmasında üç aşamalı bir alış bulunmaktadır.

İlk aşamada, mevcut yazın taraması ile mekânsal planlama yaklaşımları, yönetim, mekânsal planlamada yönetim, karmaşıklık kuramı ve karmaşıklık kuramı üzerinden ele alınan yönetim sistemi kavramları tartışılmıştır.

İkinci aşamada, çalışma alanı olan AOC'nin tarihsel, mekânsal ve yönetsel açıdan geçirdiği süreçler, mevcut yazın taraması ve çeşitli kurumların arşiv araştırmaları ile incelenmiştir. Bu aşamada AOC'nin kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği süreçler ele alınmış, alana yapılan mekânsal müdahaleler (devir/satış mevzuatları, kiralama faaliyetleri gibi arazilerin elde çıkarılmasına ilişkin uygulamalar, imar planları, plan değişiklikleri, sit değişiklikleri, kentsel dönüşüm ve yenileme alanı ilan edilme kararları) ve bu müdahalelere katkıda bulunan aktörlere ilişkin nitel ve nicel verilerden yararlanılarak envanterler çıkartılmıştır.

Üçüncü ve son aşamada ise, ikinci aşamada ortaya konulan araştırma bulguları, AOC alanında çalışma yapmış akademisyenler ve AOC ile ilişkili olan kurumlar ile meslek odalarında çalışan kişilerle (Ek-1) yapılan derinlemesine görüşmelerle desteklenerek yapılan çıkarımlar, mekansal, yasal, yönetsel ve yönetsimsel unsurlar karmaşıklık kuramı

kapsamında ele alınarak bir sentezleme yapılmış ve derinlemesine görüşmelerde katılımcıların AOÇ'nin korunması ve geliştirilmesine dair önerileri dikkate alınarak ve AOÇ için katılımcılık esasına dayalı bir planlama çalışmasının karmaşıklık kuramı kapsamında farklı bir yaklaşımla ele alınmasının nedenleri öne sürülerek, nasıl bir yönetim modeli oluşturulması gerektiğine ilişkin bir çözüm önerisi geliştirilmiştir (Şekil 1.1).

Şekil 1.1. Tez aşamaları şeması

2. DEĞİŞEN MEKANSAL PLANLAMA YAKLAŞIMLARI VE YÖNETİŞİM

Batı’da 18. ve 19.yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devriminin yol açtığı büyük nüfus hareketleri ile kent-kır ilişkisinin yeniden tanımlanması ve bunlara bağlı olarak oluşan yeni yerleşim kademelenmesi kent planlama anlayışının ortaya çıkışı ve kurumsallaşmasını gerektirmiştir. Sanayinin yoğunlaştığı kentlere kırsal alanlardan göçler olmuş, bu durum kentlerin nüfuslarının hızlıca artmasına yol açmış ve yeni nüfus yoğunlaşması ile beraber kentlerde altyapı, konut, ulaşım ve çevre sorunları meydana gelmiştir. Bunlara önlem olarak uygulanması istenilen büyük altyapı, sosyal konut ve sağlıklaştırma projelerinin hayata geçirilmesi için uluslararası ilişkiler, güvenlik, savunma ve yasama hariç mümkün olduğunca piyasa dışında kalmaya çalışan merkezi ve yerel devletin bu alana müdahale etmesi gerekliliği doğmuştur. Böylece kent planlama çalışmaları toplumsal destek ve meşruiyetini bu ortamda kazanmıştır (Ersoy, 2007a).

Günay (2007: 320), planlamanın “geleceğe bakılarak, gözlenen seçenekler arasından uygun seçimlerin yapılması ve bunların uygulamaya konulması süreci” olduğunu ifade etmektedir. Ersoy (2007a: 10), planlama kavramının “geleceğe yönelik bir tasarım olduğunu”, “belirli hedef/amaçlara ulaşmak için yapılması ve sistemli bir eylem dizgesi oluşturması olmak üzere üç vazgeçilmez özellikten oluştuğunu” vurgulamaktadır. Öte yandan Bademli (2003), planlamanın, hedeflere ulaşabilmek üzere izlenecek yön, hat (iz) ve hareketin belirlendiği; aksiyon, aktivite, faaliyet ya da işleri içeren, eylemli (pro-aktif, aktif) bir sürecin tanımlandığı, yaratıcı bir hizmet süreci olarak sadece hedefler ve/veya sorunların olası çözümleriyle değil; sorunları yaşayanların çözümleri benimsemesiyle ilgili sürecin ve yönetimini konu alan bir uğraş olduğunu aktarmaktadır. Eke (2002: 12) ise, planlama düşüncesinin “sanayi devriminin beraberinde getirdiği yeni teknolojilerin ve yarattığı ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasi gelişmenin ürünü” olduğunu söylemektedir.

Kent planlaması, mekâna ilişkin olarak arazi kullanımını yönlendiren ve kentin yapılı çevresini biçimlendiren kararlardır. Kent planlaması, kenti oluşturan yapıyla ilişkili fiziksel sistemlerin, çevreyle ilişkili çevresel sistemlerin ve insanla ilişkili sosyo-ekonomik sistemlerin sürekliliğinin sağlanmasından sorumlu olup, bu sürekliliğin sağlanması, günlük yaşantının kesintiye uğramadan devam ettirilmesi açısından oldukça önemlidir (Yavuz Kumlu vd., 2018).

20. yüzyılın ortalarında kentler ve kentlerde yaşayanların karmaşık bir yapı sergilemesi nedeniyle kentlerdeki mekânsal, sosyal ve ekonomik sorunlarıyla birlikte ele alınarak kent planlamasının kurumsal yapısının önemli bir boyutunun oluşturulmasının gerekli olduğu anlaşılmıştır. Bu durum planlama uygulamalarına yansımış olup, kent planlamanın tasarım mesleğinden gelenlerin yanında altyapı mühendisleri, sosyologlar, iktisatçılar, istatistikçiler, hukukçular ve kamu yöneticilerinden oluşan geniş bir meslek grubunun ortak bir şekilde çalışmasına gereksinim duyulduğu önem kazanmıştır (Ersoy, 2007a).

2.1. Kapsamlı Planlama Yaklaşımı

Büyük ölçekli kentlerdeki yeni dinamikler ve sorunlar ile hızlı kentleşme karşısında, fiziki biçimlendirme kaygıları ağır basan geleneksel planlama ve yöntemleri çerçevesinde hazırlanan planlar yetersiz kalarak planlama alanını etkisizleştirmiş ve bir çıkmaz içerisinde bırakmıştır (Tekeli, 2001a; Savini vd., 2015). Dünyada serbestleşen ekonomi ile sermaye yatırımlarının planlama üzerindeki hâkimiyetine kadar geçen süreç içerisinde fiziksel bir düzen ve kentsel alan kullanımların yer seçimlerinin belirlendiği klasik planlama yaklaşımı benimsenmiştir. 1960'lı yıllarda bir paradigma değişikliği yaşanmış, kentin yalnız fiziksel yönleri ile değil toplumsal, ekonomik, yönetsel politikaları da saptayan kararlar dizisi olarak ele alınan kapsamlı akılcı (*comprehensive-rationalist*) kent planlama yaklaşımı ön plana çıkmıştır (Levent ve Levent, 2011). Sanayi kentleri ve sanayi kentinin sorunları ile uğraşmak üzere İkinci Dünya Savaşı sonrası anlamlı bir kentsel planlama kuramı olarak, planlamanın altın çağı kabul edilen kapsamlı akılcı planlama, karar kuramından, tercihler kuramından, yer seçimi kuramından ve oyun kuramından beslenmiştir (Günay, 2007).

Kapsamlı planlama kuramında, önceden belirlenmiş bir hedefin gerçekleştirilmesinde yararlanılabilecek çözümlerin en etkin olanının, bilimsel bilgiye dayanarak saptanabileceği anlayışını ifade eden Weberci araçsal bir rasyonelliğin hakim olduğu bir tür elitist planlama arayışı söz konusudur. Ersoy (2007b: 116-117), kuramının önde gelen isimlerinden biri olan T. J. Kent (1964)'in kapsamlı planlamayı “yerleşmenin arzu edilen fiziksel gelişmesini sağlanmasına yönelik yerel yönetimlerin yasama organının öngördüğü siyasaları belirleyen resmî bir belge” olarak tanımladığını aktarmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ulusal devletler kentlerin şekillendirilmesi sürecinde oldukça iddialı konumlar belirlemişler, kentleri uzun vadeli olarak planlayıp, şekillendirebileceklerine inanmışlardır. Kapsamlı ve uzun erimli planlama anlayışı bu

tür bir yaklaşımın ürünü olarak ortaya çıkıp, birçok gelişmiş ve çevre ülkede planlama kurumunun resmî ideolojisi haline gelmiştir (Şengül, 2002: 8).

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda oluşturulan kent planlama kuramlarının içinde tüm Batı dünyasında farklı şekil ve içerikleriyle en yaygın biçimde uygulanan ve en uzun süreyle gündemde kalan kapsamlı akılcı planlama kuramına (Ersoy, 2007b) dayalı oluşturulan kent planları beklenmedik durumlardan sorumlu olan ve kent için bir bütün olarak çalışan bir politikalar paketi olarak görülmüştür (Kaya, 2002). Ersoy (2007b: 167), kent planlamanın “bir bilimsel kuram uygulama alanı ve disiplin olarak ortaya çıkışından bu yana en yaygın ve etkin biçimde başvurulmuş bir süreç tasarımı” olduğunu söyleyerek, kapsamlı planlama evrelerini; “*sorun tanımı*”, “*amaç ve hedeflerin belirlenmesi*”, “*almaşıkların (araçların/stratejilerin) belirlenmesi*”, “*almaşıklar arasında en uygun olanın seçilmesi*”, “*uygulama*” ve “*izleme ve geri besleme*” şeklinde sıralamıştır (Ersoy, 2007b). Araçsal akılcılık üzerine temellenen kapsamlı planlamada, bir yerleşmeye ilişkin planlama yapılırken, sorunlar saptandıktan sonra karar vericiler tarafından amaç ve hedefler belirlenir, alternatif plan önerilerini oluşturacak olan politik önlemler hakkındaki meseleler ortaya konulur, o yerleşmenin toplumundaki genel kabul gören değerler temel alınarak ve kapsamlı olarak biçimlendirilerek geleceğe yönelik mekânsal gelişimine ilişkin kararlar oluşturulur (Kaya, 2002). Kapsamlı kent planlarının “uygulama” evresinde ise; plancılar teknik çabalar ile oluşturduğu almaşıklar arasından karar vericiler tarafından en uygun hareket biçimine sahip araç- strateji seçilir ve ardından uygulanmak üzere yöneticilere devredilir (Ersoy, 2007b).

Kapsamlı planın genel özellikleri; kapsamlı, genel ve uzun erimli olmak şeklinde sıralanmaktadır (Black, 1975): Planı hazırlanan bir yerleşmenin bütününde fiziksel gelişmeyi etkileyen tüm işlevsel unsurları kapsamaması nedeniyle “*kapsamlı*”, plan raporunda yer alacak siyasa ve önerilerin yerleşmenin tümüne yönelik olarak geliştirilmesi nedeniyle “*genel*” ve yerleşmenin gelecek 15-20 yıllık dönemde karşılaşılabileceği değişimleri öngörebilmesi ve bu süre içerisinde yaşanabilecek sorunlara çözümlerin üretilmesi nedeniyle “*uzun erimli*” özellikleri taşımaktadır. Kapsamlı planlamanın işlevleri ise; “sorun alanı odaklı olarak yapılacak sınırlı sektörel planlama çalışmalarına rehber olacak bir düzenleyici/nazım plan oluşturmak, bu şekilde hazırlanmış sektör planlarında geliştirilen önerilerin nazım planla uyumunu değerlendirmek ve kamu yararını güçlendirmek üzere

sektörel planlarda geliştirilen öneriler arasında uyum ve eşgüdüm sağlamak” şeklinde özetlenmektedir (Ersoy, 2007b: 129).

Türkiye’ye kapsamlı planlama yaklaşımı konusunu, Altan Baltacıoğlu 1946 yılında ele aldığı Metodik Şehircilik adlı makalesi ile savaş sonrası Büyük Britanya’daki şehircilik uygulamaları ile gündeme getirmiştir. Ülkemizde 1960’lı yıllarda kent planlama pratiği içinde savunulması ve yeni planlama anlayışı içindeki çalışmaların etkili olması ise, Esat Turak, Tuğrul Akçura ve Aydın Germen gibi kent plancıların eğitimlerini tamamlayarak Türkiye’ye dönmeleri, Bayındırlık Bakanlığı Şehircilik Fen Heyeti içinde çalışmaya başlamaları ve 1958 yılında İmar ve İskan Bakanlığının kurulmasında aracı olmaları ile sağlanmıştır (Tekeli, 2001a). Böylece 1960’lı yılların başlarına dek ağırlıklı olarak fiziksel gelişmeyle sınırlanan kent planlama anlayışı, ilerleyen yıllarda fiziksel gelişme kararlarının yanı sıra yerleşmeye ilişkin sosyal, ekonomik, çevresel kararlar ile üretilmeye başlanmıştır.

Kapsamlı planlama yaklaşımı, belirli bir amaca yönelik, temkinli ve mantıksal bir süreci içermesinden ötürü her ne kadar plancılar tarafından uzun bir süre boyunca benimsenmiş olsa da, günümüz toplumbilimlerini kökten sarsan paradigma kaymaları sonucunda, kuramın uzun erimlilik, kapsamlılık, akılcılık, kamu yararı gibi kavramları ciddi bir biçimde eleştirilmiştir (Ersoy, 2007b).

Kapsamlı planlamaya ilişkin yapılan eleştiriler irdelendiğinde;

- Kamu yararı eleştirisi: Kamu yararı kavramının tanımına açıklık getirilememesi nedeniyle bu kavram eleştiriye konu olmuştur.
- Kapsamlılık ve uzun erimlilik eleştirisi: Kapsamlı planlamanın kapsamlılık özelliği, planlama ile tüm gereksinimlere cevap verecek bilgilerin elde etme olanağının olmaması ve toplanan bilgilerin güvenilirliklerinin tam olarak sağlanamaması nedeniyle eleştirilirken; uzun erimlilik özelliği ise ekonomik, toplumsal, siyasal ve teknolojik gelişmelerin çok hızlandığı bir dünyada kestirimlerin yapılacağı süre uzadıkça, önceden görülemeyen ve umulmadık olaylar karşısında geleceğe ilişkin kestirimlerin yapılması güçleştiği için eleştirilmiştir (Keleş, 2004). Uzun erimlilik özelliği aynı zamanda analizlere ve olanaksız karmaşıklığa yönelik örgütsel koordinasyona gereksinim duymasından ötürü parçacıl planlama yaklaşımının gelişimine yol açtığı için eleştirilmektedir (Sılaydın, 2006). Bu planlama yöntemi, ancak basit problemlerde

uygulanabilmekte, karmaşık problemlerde bu yöntem ile başarı sağlamak imkansız hale gelmektedir (Lindblom, 1988).

- Hiyerarşi-bütünlük eleştirisi: Planların yukarıdan aşağıya doğru alınan kararlarla hazırlanması ve Tekeli (2002: 5)’nin ifade ettiği “alt ölçekli planlarda bir ölçüde geçerli olabilecek estetik argümanın üst ölçekli planlarda tamamen desteğini kaybetmesi” ve “kenti biçimlendirme aşamasında modernite sonrası birbirinden bağımsız olarak tanımlanan bilim, etik ve estetik alanlarından birine öncelik verilip diğerinin geri plana itilmesinin dayanaksız olması” gibi nedenlerden dolayı bütünlük ilkesi eleştirilere konu olmuştur.
- Katılım eksikliği eleştirisi: Plandan yararlanacak seçmen kitlesini/halkı önemli bir ölçüde sürecin dışında bıraktığı için (Ersoy, 2007b) gerçek yaşamı ve ilişkileri dolayısıyla sosyal bileşenleri tam olarak anlamada yetersiz kalmakta, yerel halktan bir başka deyişle gerçek hayattan kopuk olarak kararların üretilmesi, planlama sürecinin sürdürülebilirliğinin riske girmesine ve sonuçta üretilen bilgi ve kararların gerçek hayatta uygulanamaz ve kullanılamaz olmasına neden olmaktadır (Berkmen ve Turgut, 2018).

Kapsamlı planlama yaklaşımında; demokratik politik bir süreç çerçevesinde topluluğun ortak çıkarlarının ortaya konulduğu amaçlar belirlenip bunların büyük bir ölçüde korunarak yaşama geçirildiği yöntem, strateji ve araçlar araştırılmaktadır. Ancak herhangi bir yerleşmenin kapsamlı kent planının hazırlanmasında plancılar, o yerleşmede ortak çıkarlara -kamu yararına- hitap edecek amaç ve hedeflerin belirlenmesinde sorun yaşamaktadırlar. Çünkü temel konulardan çok, ayrıntılar üzerinde toplum içindeki çıkar farklılıkları meydana gelmekte ve plancılar, bu çıkar farklılıklarını kendi politik bakış açıları üzerinden kamu yararını yorumlayan politikacıların yaklaşımları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Çünkü politikacılar, plancılar tarafından belirlenen tüm toplumun çıkarlarını konu alan kararlar yerine kendi çıkarlarının doğrudan hayata geçirilebildiği kararlara önem vermektedirler. Her iki kesim kendi geliştirdikleri kamu yararı kavramının diğerinden üstün olduğunu ileri sürdükleri için aralarında uyuşmazlık meydana gelmektedir. Çünkü politikacılar, genel seçim sonuçlarını öne çıkararak toplumu daha iyi tanıdıklarını ifade ederken plancılar ise yaklaşımlarında uzmanlıkları gereği araştırma verilerini kullanarak daha hassas ve çağdaş bir tutum sergilediklerini öne sürer (Ersoy, 2007b). Diğer bir sorun ise kapsamlı kent planlarının “uygulama” evresinde yaşanmaktadır. Plancıların teknik çabalar ile oluşturduğu alışımlar arasından karar vericiler tarafından en uygun hareket biçimine sahip araç/ strateji

seçilmekte ve ardından uygulanmak üzere yöneticilere devredilmektedir. Ancak bu aşamalarda ilgili birimlerin (plancılar, karar vericiler ve yöneticiler) arasındaki ilişkiler çok zayıf ve tek yönlü kalmakta, karşılıklı etkileşimler göz ardı edilmektedir (Gök, 1974).

Politikacıların genel siyasa kararlarını dönemsel olarak onaylamasının yeterli olacağı, gerisinin uzmanlar tarafından yerine getirilebileceği görüşü egemendir. Politikacılar haklı nedenlerle, bu yaklaşıma sıcak bakmazlar. Siyasa belirleyicileri kendileri ise, salt dönemsel olarak alınacak üst düzey kararların alınmasında söz sahibi olmakla yetinmeyecekler, güçlerini seçmenlerini doğrudan etkileyecek konular üzerinde de göstermek isteyeceklerdir. Politikacılar etkili olabilecekleri konularda hangi düzeye kadar doğrudan taraf olacaklarını, hangi kararların yan etkilerini önemseyeceklerini ya da göz ardı edeceklerini kendileri belirlemek isterler (Ersoy, 2007b: 149).

Türkiye’de halen benimsenen kapsamlı planlama yaklaşımı, zaman içinde dönüşüm geçirmiş olmakla beraber günümüzde gelişmiş ülkeler bu eski planlama yaklaşımlarını terk ederek daha stratejik, esnek, uygulama odaklı, bütçe bağlantılı ve yönetim konsepti ile bağlantılı planlama yaklaşımına geçmektedir (BM HABITAT, 2009).

2.2. Kapsamlı Planlamadan İletişimsel ve Katılımcı Yaklaşımlara

20. yüzyılın başlarına dek uzanan kapsamlı planlama kuramı günümüze değin önemli gelişme ve değişimlere konu olmuştur. Günümüzde planların yerel hükümetlerin aldığı kararlardan çok kent toplumu tarafından dile getirilen konular ve değerler tarafından yönlendirilme eğilimine sahip olması, planlamanın topluluk üyelerinin benimsediği istek ve değerlerinin somut bir biçimde ifade edildiği bir ortaklık olarak algılanması, mevcut yazında akademisyenler tarafından “bir plan kapsamında yer alacak tüm paydaşların plandaki temel hedeflerinin yaşama geçirilmesi için kendilerine düşenini yapacakları gibi diğer paydaşları da harekete geçirmesi durumunda o planın meşru bir belge haline geleceği” düşüncesinin benimsenmesi, ekonomik ve yönetsel eğilimlerin yerleşmeler arası karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin her zamankinden daha yoğun yaşanması, yerleşmelerin karşılaştığı sorun, fırsat ve tehditlerin belediye sınırlarını aşan bir anlayışla yani birden fazla yönetsel birimin birlikte ele alarak planlanmasını zorunlu hale getirmesi gibi nedenlerden dolayı kapsamlı planlama anlayışının evrimleşmesi kaçınılmaz olmuştur (Ersoy, 2007b). Ayrıca Tekeli (2002); bir kentin kapsamlı-akılcı planlama paradigması içinde gelişmesinin yirmi yıllık bir süre için önceden belirlenmesi ve gelişmesinin ve bu plana uygun olarak denetlenmesi çabalarının yetersiz kaldığını ve yarattığı olumsuz sorunların yeni bir planlama paradigmasını gerektirdiğini söylemektedir.

Mekanın ekonomik, politik ve fiziksel yapısı içinde var olan sorunları etkin, yerinde ve katılımcı bir model içinde çözüme kavuşturan hukuki alt yapının yaşam pratikleri ile belirlendiği, yaşayanların karar alma ve verme süreçlerinde etkin rol oynadığı, çatışmaların ise müzakere süreçleri ile uyumlaştırıldığı bir planlama paradigmasına ihtiyaç bulunmaktadır (Ayten, 2014: 124).

Tekeli (2002), yeni planlama paradigmasını etkileyen üç önemli değişiklik olduğunu söylemektedir: Birincisi, kentlerin geleceğinin kestirilebilirliği hakkında dile getirilen görüşlerde meydana gelen değişimlerdir. Akılcı-kapsamlı planlama paradigmasına göre toplumlarda yaşanan her bir gelişmenin deterministik olabileceği ve “öngörülebilir” olabileceği düşüncesinin hakim olması nedeniyle geleceğe yönelik varsayımlarda Newton’cu nedensellik anlayışının kullanılabileceği benimsenmiş ve bu kapsamda oluşturulan uzun erimli planlar kuramsal bir dayanağa sahip olmuştur. Ancak termodinamiğin olasılıklı dünyası, Heisenberg’in belirlenemezlik anlayışları gibi fizikte yaşanan gelişmelerin ortaya çıkardığı kaos kuramına göre, uzun erimde kentlerin hangi noktada olacağının kestirilebilmesi mümkün değildir.

İkincisi, yönetim ve demokrasi anlayışlarının değişmesidir. Temsili demokrasilere dayalı oluşturulan kamu yönetimlerinin meşruiyetlerini savunmasında önemli kavramsal zorluklarla karşılaşması, oy çokluğuyla alınan kararların, bu kararlara katılmayan gruplar da dahil olmak üzere her gruba uygulanmasının çoğunluk diktası olarak görülmesi ve bugünün toplumsal biçimlenme sürecindeki karmaşık dinamiklere ve toplumsal yapının çeşitli gereksinmelerine ve beklentilerine cevap verememesi sonucunda, temsili demokrasilerdeki çatışmacı politikalar yerini kamu alanındaki müzakereci arayışlara bırakmıştır. Temsili demokrasinin meşru olarak görülmesi o demokrasinin katılımcı, çoğulcu ve müzakereye açık olması ile sağlanmaktadır. Bu durum, değişik aktörlerin yatay ilişkilerle ve karşılıklı etkileşimlerle içinde yaşadıkları toplumları birlikte yönlendirmesine ve birlikte düzenlemesine imkan veren yönetimden yönetişime geçişi sağlamaktadır. Böyle bir anlayışta planlamanın yapılabilmesi, geleceğe dönük bir kent vizyonu oluşturulurken planlama ya da karar alma süreçlerinin kamusal müzakereye sunulması ve böyle bir ortamda güven hissinin sağlanarak karşılıklı olarak bağımlı aktörlerin bir araya gelmesi ile mümkün görülmektedir Tekeli (2002).

Üçüncü ise, denetim anlayışındaki yeni gelişmelerdir. Yönetim sisteminin hiyerarşik, tek yönlü, bir tür emir komuta anlayışı içindeki denetim biçimi, demokrasi ve yeni planlama

anlayışı içindeki gelişmeler nedeniyle dayanağını yitirmiş durumdadır. Yönetişimin yatay etkileşimi içermesi, böyle bir ortamda alan kontrolü, iki yönlü işleyen karşılıklı kontrol gibi denetim biçimleri önem kazanacaktır (Tekeli, 2002).

Dünyadaki yeni teknolojiler, kurumlar ve bilginin, sermayenin ve insanların hareketini zorlayan gelişmelerin, sosyal etkileşimin doğasında, derecesinde ve yoğunluğundaki değişmelere neden olması, küreselleşmenin bu geliştirdikleri karşılıklı ilişkiler vasıtasıyla, aktör olma talebiyle yeni rollerin ortaya çıkması gibi unsurlar bir planlama kurumunun vatandaşları da içine alan, onları eğiten, alternatif bilgiler veren, eğitirken bilgi alan, dolayısıyla eğitilen bir yapının oluşmasına katkı sağlamaktadır (Forester, 2000). Ayrıca küreselleşme ile birlikte herhangi bir uluslararası piyasa oyuncusunun herhangi bir nedene bağlı tercihlerle aldığı dışsal kararlar yerleşmelerin geleceğini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle dünyanın küresel yatırımcı sermayeyi kendi ülkesine çekmek için büyük bir yarış içinde olduğu günümüz dünyasında, merkezi hükümet ya da yerel yönetimlerin, bu tür üst ölçekli dışsal kararları benimsemesi ve kapsamlı planlamanın iç dinamiklerine vurgu yapılarak hazırlanan uzun erimli planların uygulanması bakış açısını değiştirmesi gerekli görülmektedir.

Kapsamlı planlamanın genelleştirici kamu yararı anlayışının eleştirisi üzerine Paul Davidoff tarafından geliştirilen “Savunucu Planlama” ve Norman Krumholz tarafından geliştirilen “Eşitlikçi Planlama”; planlama sürecindeki tartışmaları doğal karşılamadığı eleştirisi üzerine geliştirilen “Müzakereci Planlama”; yukarıdan aşağı olan tavır- hiyerarşi eleştirisi üzerine David Godschalk tarafından geliştirilen “Demokratik Planlama”; katılım ile iletişim eksikliği eleştirisi üzerine John Friedmann tarafından geliştirilen “Transaktif Planlama”; Jürgen Habermas ile John Dewey ve Richard Rorty tarafından geliştirilen “İletişimsel Planlama”; Healey tarafından geliştirilen “İşbirlikçi Planlama” ve kapsamlı planlama modellerinin dış durumlarını göz önünde bulundurma konusunda başarısızlığı ve uzun erimde esnek olmayan kararların uygulanma sorunları ve bu kararları uygulayacak gerekli güce sahip aktörlerin anlaşmaya varamadığı eleştirisi üzerine “Stratejik Planlama” (Kaya, 2002; Sılaydın, 2006) gibi kapsamlı planlama yaklaşımına alternatif yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

1960’lı yıllardan 2000’li yıllara kadar, bilimsel bilgiye ve onun kestirebilme gücüne bakış açısının değişmesi, demokrasiye, yurttaşlığa ve insan haklarına ilişkin anlayışların yeni

derinlikler kazanması ve zenginleşmesi, yönetim anlayışının yerini yönetişim anlayışının almaya başlaması, hiyerarşik denetim biçimlerinin görece öneminin azalması ve yatay, alan türü denetimlerin gelişmesi sonucu olarak tüm dünyada Habermas'ın geliştirdiği iletişimsel rasyonellik anlayışı çerçevesinde müzakere ya da işbirliğine dayalı katılımcı planlama yaklaşımları gelişmeye başlamıştır (Tekeli, 2002).

Tüm bu gelişmeler biraraya geldiğinde yeni bir planlama anlayışı kendiliğinden ortaya çıkıyor. Bu planlama anlayışında oydaşma sağlama merkezi bir öneme kavuşuyor. Planlama belli bir kamu alanında oydaşma sağlamaya yöneliyor. Bu ise planlamayı bir demokrasi projesi haline getiriyor. Böyle bir planlamanın dayandığı kamu alanında çatışma ahlakına dayanmaktan çok işbirliği ahlakına geçme önem kazanıyor. Bu işbirliğini öne alan kamu alanında karşılıklı öğrenme süreçleri içinde oydaşmalar ortaya çıkıyor (Tekeli, 1997: 16).

Araçsal akılcılık paradigması karşısında geliştirilen iletişimsel akılcılık kavramı iletişimsel eylem fikrine dayanmakta olup, küreselleşme süreçlerinin getirdiği dinamikler, planlama alanında paydaşların bir araya gelmesiyle kurulan yatay ilişkilerin iletişimsel bir faaliyete dönüşmesini gerektirmesiyle birlikte uzlaş ve müzakereci kavramlarını ön plana çıkarmıştır.

Müzakereci demokrasi söylemleri planlama alanına girdikçe, planlamanın katılımlı olması fikrinin giderek yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Planlama sürecine sadece kamu sektörü değil; özel sektör, farklı çıkar grupları, farklı uzmanlar, sivil toplum kuruluşları da dahil olmuştur. Plancı artık tek karar alıcı konumundan çıkarak, karar alma sürecinin aktörlerinden biri ve sürecin kolaylaştırıcısı (*facilitator*) rolünü üstlenmeye başlamıştır (Gedikli, 2012: 256).

Yönetim ve şehir planlamada katılımcılık ilkesi; kamu gücünün kötüye kullanılmasının önlenmesi, kamu tarafından yapılan düzenlemelere uyumun artması, halkın devlete olan güveninin pekişmesi, şeffaf ortamların oluşturulması ve paydaşlar arasında ortak bir dil sağlayarak sorun çözme kapasitesini güçlendirmesi gibi nedenlerden dolayı önemli bir husus olmakta ve bu katılımın sağlanması merkezi yönetimin, yerel yönetimlerin, meslek örgütlerinin, akademisyenlerin, parlamenterlerin, sendikaların ve sivil toplum kuruluşlarının kısaca toplumun her kesiminin eşitlik ilkesi çerçevesinde ortak (paydaş) olarak hareket etmesi ile gerçekleşmektedir (Güney ve Sat, 2016).

Planlamada katılımcılık yaklaşımı bir kentin geleceğinin tasarlanmasında konunun uzmanları dışında, konuyla ilgili farklı kesimlerin planlama süreçlerine katılımını öngören ve diyalog, kolektif düşünce, işbirliği, etkileşim, birlikte ve birbirinden öğrenme gibi

bileşenleri kullanarak kolektif bir eylem üretimi oluşturmayı amaçlayan bir yaklaşımdır (Kahraman, 2014). Bu planlama yaklaşımı, farklı düşünsel ve ekonomik ihtiyaçlara sahip kurumların, bireylerin ve yönetim düzeylerinin ortak bir paydada buluşturulmasını amaçlamaktadır. Güncel planlama pratiğinde dikkat çeken bir yaklaşım olarak öne çıkan bu yaklaşıma göre paydaşların süreç içerisinde kendiliğinden meydana gelebilecek olumlu ve/veya olumsuz olgular üzerindeki tartışmalara katılımının sağlanmasıyla beraber çoklu ve farklı paydaşların amaçları arasında aracılık ve müzakere etme ile uzlaşma olanaklı hale gelmekte (Healey, 1997) ve aktörlerin sahip olduğu birikim ve bakış açıları ile bilgi ve envanterleri sürece dahil olmaktadır (Berkmen ve Turgut, 2018).

Bunun da ötesinde, oluşmakta olan yeni planlama kültürü, daha yenilikçi bir pratik olarak, daha az kural koyan, ama daha fazla girişimci olan, genişleyen kapsamına, fiziksel tasarım, arazi kullanım ve ulaşım örüntüsü ötesinde, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel boyutlarıyla sürdürülebilirlik perspektifini katan, genişlemiş ve çoklu hale gelmiş ölçeğini, mahalleden kente, bölgeye ve hatta çokuluslu seviyelere kadar arttıran, özellikle küresel sermaye için kentlerarası yarışmanın çok maliyetli olduğu düşünülürse, içten gelen büyümeyi, gelişmede kentin kendi biricik gücünü dikkate alan, kimisi tarihsel olarak verili olan kimisi kentleşme sürecinde ortaya çıkan farklılıklara saygı duyan, karar süreçlerinin (daha fazla) demokratik olması için sesini duyurmak isteyen ve haklarını iletmek isteyen sivil toplumun kritik rolüne önem veren; entelektüel olarak tatmin edici bulunan bütünleşik kentsel gelişme planının pratik olarak imkansız olduğu gerçeğinden hareketle, stratejik bir odak benimseyen, paydaşlar arasında katılım ve işbirliğine dayalı eylem planlamasının yüz-yüze, transaktif/interaktif ilişkilerini çok daha iyi geliştirebilen, müzakere edilmiş yönetimi ya da yönetişimi dikkate alan bir faaliyet olarak görmektedir (Friedmann, 2005'ten aktaran Göksu, 2012: 56).

Tekeli (2009: xi), akılcı planlamadan bir demokrasi projesi olarak planlamaya geçişini, “yönetimden, yönetişime; toplum yararının dıştan verilmesinden, toplumdaki bireylerin seçmeleriyle oluşmasına; elitist yol gösterici planlamadan, katılımcı birlikte planlamaya; araçsal rasyonellikten, iletişimsel rasyonelliğe; nesnel bilgiden, öznelarası uzlaşımların bilgisine geçişi” olarak özetlemektedir.

Türkiye’de 1980 yılı sonrası ekonomik değişikliklerin yanı sıra toplumda iş ilişkilerinden, bilgiye, yönetime kadar birçok alanda değişiklikler yaşanmıştır. Toplumsal bilim alanlarında bilimsel bilginin insanların özgürlüklerini ve seçmelerini sınırlayacak biçimde oluşturulmasına razı gelinmemiş olup, eleştirel akılcılık yaklaşımı ön plana çıkmıştır. Toplumun bilgisine bu yaklaşım çerçevesinde bakılmaya başlanınca hiyerarşik yönetim yanı sıra yönetişim kavramı öğrenilmeye başlanılmıştır. Türkiye’de yerel yönetimlere temsili

demokrasinin kalıpları içerisinde yaklaşılması dünyada yaşanan çok yönlü dönüşümler karşısında yetersiz kalmıştır. Bu nedenle çoğulcu ve katılımlı yeni demokrasi biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu durum planlama ve kent planlama yaklaşımlarının değişmesini gerektirmiş olup, elitist akılcı-kapsamlı planlama paradigmasının savunmasını zorlaştırmıştır. Dünyada yaşanan yeniliklere bağlı olarak sosyal süreçlerin önemi ön plana çıkmış, yönetim anlayışı yanı sıra yönetim anlayışı gelişmeye başlamış, sürekli olarak var olan planlama paradigmaları sorgulanmış ve yeni planlama yaklaşımları öneren çalışmalar artmıştır (Tekeli, 2001a).

2.3. Yönetimden Yönetişime

1990'lı yıllardan sonra dünyada yoğun bir biçimde yaşanan küreselleşme ve neoliberalizmin etkisiyle birlikte yönetim kavramı ön plana çıkmıştır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik ve teknolojik alanlarda yaşanan gelişmeler, kamu yönetimi anlayışında da değişmelere uğramıştır. Böyle bir durumda yönetim, yönetici ve yönetilenlerin etkileşim ve iletişim halinde olduğu kısmen de olsa birlikte yönetim olarak nitelendirilebilecek yeni bir alternatif olarak karşımıza çıkmıştır (Çoban ve Deyneli, 2005).

1970'li yıllardan sonra hükümetlerin başarısız yönetimi ve toplumların maruz kaldığı iyi yönetilememe sorununa bağlı olarak ortaya çıkan yönetim kavramı (Mayntz, 1993), 1980 ve 1990'lı yıllarda, neoliberal yaklaşımlar kapsamında yapılan kamu yönetimi reformları (*Yeni Kamu İşletmeciliği*) ile birlikte devletin doğası ve rolündeki değişimin tanımlanması ile tartışılmaya başlamış (Aydınlı ve Memiş, 2015) ve resmi olarak ilk kez 1989 yılında, Dünya Bankası (DB)'nın Afrika'nın kalkınmasına odaklanan "Sahra-altı Afrika: Krizden Sürdürülebilir Büyümeye (*Sub-Saharan Africa From Crisis to Sustainable Growth*)" adlı raporunda, "ülke meselelerinin yönetiminde politik gücün kullanımı" şeklinde kullanılmış ve 1992 yılında DB tarafından hazırlanan "Yönetişim ve Kalkınma" (*Governance and Development*) raporunda özel olarak ele alınmıştır (DPT, 2007). 1992 yılında Rio'da düzenlenen Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda, 21. yüzyılda sürdürülebilir bir dünyanın oluşturulmasında herkesin bir rolü olabileceği belirtilerek; devletlerin yanı sıra yerel yönetimler, iş ve sermaye çevreleri ve sivil toplum kuruluşları gibi hükümet dışı yeni aktörlere de sorumluluk yüklenmesi gerektiği vurgulanmıştır (Haktankaçmaz, 2004). 1997 yılında Dünya Bankası'na yönetim hakkında düzenlenen "Değişen Devlet Sektörünün Yeniden Ele Alınması" isimli raporda devletin hariç tutulduğu bir piyasa-mekanizmasının

zarara uğrayacağı ifade edilerek devlet-vatandaş ilişkilerini barındıran bir kamu örgütlenmesinin oluşturulması gerektiği anlatılmıştır (Ekici ve Caner, 2005). 1990'lı yılların sonunda Avrupa Birliği (AB) yönetim kavramını kendi mekanizmalarında kullanmaya dair bir çalışma başlatmış ve 2001 yılının sonunda bu çalışmayı “Beyaz Kitap (*White Paper*)”a dönüştürmüştür. Çalışmada AB için yönetimin tanımı yapılmış, bu tanımda hükümet ve toplum arasında karşılıklı etkileşimlerin önemli olduğu vurgulanmış ve karar alma süreçlerinde paylaşım, katılım, müzakere ve oydaşmaya yer verildiği ve her katılanın karar almada sorumluluk aldığı bir ortaklık ilişkisi belirtilmiştir (Çakmak, 2002). Türkiye’de ise yönetim kavramı ilk kez 1996 yılında İstanbul’da düzenlenen Habitat II toplantısında kullanılmıştır. Bu toplantının ardından 19 Eylül 2000’de TÜSİAD, DB, OECD ve AB ortaklığı ile İstanbul’da yapılan “Avrupa Birliğine, İyi Yönetişime Doğru” adlı toplantıda yaygınlaştırılmıştır (Güler, 2005). Yönetim kavramı, Türkiye’nin AB ile uyum sürecinde hem araç, hem de neden olarak değerlendirilmesi gereken bir unsur olarak yer almıştır (Bahçavan, 2006). Yönetim kavramı ortaya atıldığı zamandan bu yana kamu yönetimi, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, ekonomi gibi sosyal bilimler alanlarında hızla kabul edilmiştir (Bayramoğlu, 2002).

Ulusal ve uluslararası akademik yazında yönetim kavramı çeşitli içeriklerde tanımlanmaktadır. Tekeli (1996: 52-53), yönetimi “toplumdaki aktörlere ortaklar olarak bakan ve toplumdaki ekonomik, siyasal ve toplumsal aktörlerin etkileşiminden doğan bir yönlendirme ve denetleme kalıbı ve değişik aktörlerin etkileşiminin ortaya çıkardığı bir süreç” olarak tanımlamaktadır. Cope vd. (1997), birbirleriyle entegre halinde olan pozisyonların ve çatışma halindeki karşıt çıkarılara sahip aktörlerin oluşturduğunu ve farklı alanları organize eden bir süreci içerdiğini aktarmaktadır. Bursens ve Helsen (2001), hiyerarşik olmayan ağlar ile oluşturulan kamusal ve özel aktörleri içeren bir siyasi sistemde bu aktörlerin birbiriyle etkileşim içinde olduğunu ifade etmektedir. Kooiman (1993), tüm ilgili aktörlerin birbirleriyle etkileşen müdahale girişimlerinin ortak bir sonucu olarak, sosyo-politik sistemlerde ortaya çıkan bir düzen olduğunu ve Stoker (1998) ise kolektif eylem ve işlemlere katılan aktörler ve kurumlar arasında karşılıklı güç bağımlılığını ifade eden kendi kendine yöneten özerk aktörler ağına ilişkin bir kavram olduğunu tanımlamaktadır.

Öztürk (2002: 28)’ün “devletler bakımından daha fazla şeffaflığın sağlanması, sorumluluk, etkinlik, tarafsızlık ve katılım gibi konulara vurgu yapan” olarak tanımladığı iyi yönetim

kavramını ise, Çoban ve Deyneli (2005: 332) “hesap verebilen, şeffaf, hukukun üstünlüğüne inanan, toplumun denetim süreci dâhil bütün süreçlerde tam ve bağımsız katılımın sağlandığı, toplumun etkin katılımını sağlamaya yönelik çalışan bir idari, yurttaş memnuniyeti ve kamu hizmet kalitesini artırmayı hedefleyen yönetim” olarak tanımlamaktadır. İyi yönetim demokraside gelişme sürecinde devlet, özel sektör ile sivil toplum örgütlerinin dışında toplumsal aktörlere ağırlık vermektedir. İyi yönetişimde diyalog ve uzlaşma ön plana çıkmakta ve yöneticilerin güç ve yetkilerini kötüye kullanmamaları için kontrol altına alınması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Yönetişimin temel ilkeleri; saydamlık (şeffaflık), katılımcılık, hesap verilebilirlik, eşitlik ve hukukun üstünlüğü, etkinlik ve stratejik vizyon olarak sayılabilir (Tortop vd., 2007). Yönetişim ilkelerini, Palabıyık (2003) ise meşruiyet/yasallık (*legacy*), hesap verebilirlik (*accountability*), etkinlik (*efficiency*), öğrenmeye dayalı yönetim (*learning organisation*), hakçalık ve eşitlik şeklinde sıralamıştır.

Önceden belirlenen bir ortak amacı gerçekleştirmek için, tek özneli, merkezi, hiyerarşik bir iş bölümü içinde, araçsal rasyonelliği ön plana alarak, yapan üreten bunun için kaynakları ve yetkileri kendilerinde toplayan yönetimden, önceden belirlenen bir iyiye doğru değil, insan haklarına dayalı performans ölçütlerini gerçekleştirerek, çok aktörlü, desantralize, ağsal ilişkiler içinde, iletişimsel bir rasyonellik anlayışı içinde, kendisi yapmaktan çok toplumdaki aktörleri yapabilir kılan, yönlendiren, kaynakların yönlendirilmesini kolaylaştıran yönetim anlayışına geçilmektedir (Tekeli, 2009: 202).

Diğer bir değişle, yönetim anlayışından yönetişim anlayışına geçişi “devletin değişen rolü” argümanına dayanmaktadır. Buna göre devlet “kürekleri çeken” konumunda değil “dümeni idare eden” konumundadır (Pierre, 2000).

Yönetişim mekanizması ile kurulan toplumsal iş bölümü sürecinde devletin belirleyici tek taraflı bir “özne” olarak egemenliğinin sürdürülmesi yerine, toplumsal sorunların çözümünde var olan yerel, ulusal ve uluslararası aktörlerin dahil edildiği ve farklı sektörler ve aktörler arasında gücün dağıtıldığı bir sistem yaratılmaya çalışılmaktadır (Çukurçayır vd., 2012; Erkan vd., 2020). Bu sistemde amaçlanan; yöneten ile yönetilen arasındaki uçurumun ortadan kalkması, çoklu aktör yapısında, halkın mümkün olan her alanda ve biçimde karar alma süreçlerine katılımının sağlanması, kamusal hizmetlerin etkin, verimli ve şeffaf bir şekilde sunumunda ve toplumun ve ülkenin kaynaklarının yönetiminde yeni bir süreç ve metot yaratılmasıdır (Ökmen ve Görmez, 2009). Devlet merkezli yönetim yerine toplum

merkezli yönetimi esas alındığı, ideolojik temelleri aynı ancak katılımın mekânsal boyutlarına göre yerel, ulusal ve küresel alanda gerçekleştiği bu yönetim modelinde kentlerde yönetimin devlet-dışı olarak tanımlanabilecek ve kentsel süreçte ağırlığı bulunan yeni ortakları/aktörler; kurumlar, firmalar, özel sektör kuruluşları, ticaret ve sanayi odaları, danışmanlık hizmeti veren kuruluşlar, üniversiteler, dernekler, meslek odaları, sivil toplum örgütleri/gönüllü vatandaş birlikleri vb. olarak sayılabilir (Karaman, 2000; Yıldırım, 2014; Özışık, 2012). Yönetişim anlayışına göre bütün bu aktör ve kurumlar, birbirleriyle mücadele edebilir ya da müzakere yoluyla ortak çıkarlar etrafında birleşebilmektedirler (Özışık, 2012). Yönetişim modelinde, merkezi ve hiyerarşik yönetim anlayışının ortaya çıkardığı iş bölümünün yerine aktörlerin kendi gereksinimlerini ve önceliklerini algılayabildiği, bağımsız karar alabildiği ve eylemde bulunabildiği, kendilerini ve başkalarını yönlendirme kapasitesine sahip olabildiği ve birbirlerinin haklarına saygılı ve yatay ilişkiler/ağ ilişkileri sağlayabildiği bir iş bölümü kurulacaktır (Tekeli, 1996).

Küreselleşen dünyada kentler, yerel düzeyde üretimin, tüketimin, teknoloji yatırımlarının, sporun, kültürün, uluslararası nitelikteki kongrelerin, festivallerin ve diğer birçok faaliyetin yoğunlaştığı mekânlar haline gelmiş olup, bu kentlerin devlet ve yerel yönetimlerdeki yönetim olgusu yeterli gelmemektedir. Bu nedenle kentlerde, rekabet ve yerel kalkınma hedefleri doğrultusunda kamu-özel sektör ortaklıklarına, sivil toplumla istişarelere dayanan yönetim yapıları giderek daha belirleyici olmaktadır (Özışık, 2012).

Bir toplumda yurttaşlar siyasetin içinde aktif bir şekilde yer alabiliyorsa, kendilerini temsil edebiliyorlarsa ve katılım mekanizmalarına müzakereci kimliğiyle dahil olabiliyorsa, o toplum “aktif toplum”, yurttaşları ise “aktif yurttaş” olarak isimlendirilmektedir. Aktif yurttaşlardan oluşan aktif toplumun varlığı, doğrudan demokrasi anlayışı içinde güçlü demokrasi ile mümkün olmaktadır. Eğer ki bir toplumda, lider müzakereler yapılmaksızın karar verme yetkisini kendinde görüyorsa, yurttaşlar karar verme süreçlerine dahil olamıyorsa, o toplum “pasif toplum”, yurttaşları ise “pasif yurttaş” olarak isimlendirilmektedir. Pasif yurttaşlardan oluşan pasif toplumda demokrasi çok zayıftır. Böylesi bir demokraside oluşturulan planlama anlayışında pasif yurttaşlar plan yapım sürecine müdahil olamadıkları için kenti ve toplumu anlamaya çalışan planlama yerine sosyal ve ekonomik unsurların göz ardı edildiği fiziksel bir planlama meydana gelmektedir. Türkiye’de, planlama ile ilgili kurum ve kuruluşlarda plan askısının yapıldığı zaman dilimi (bir ay) içerisinde, (pasif) yurttaşlar imar planında kendi mülkiyet haklarını ilgilendiren bir

durum varsa onun üzerinden tartışma yürütmektedir. Diğer bir deyişle bu yurttaşların planlama sürecine katılımı, plan onayı sonraki aşamada mümkün olmaktadır. Aktif toplumlarda her bir bireyin söz hakkı olduğu için sadece planlama sürecinin son aşamasında değil, bilgi toplama ve karar verme süreçlerinde de eşzamanlı ve güdümlü olarak katılımının sağlandığı ve kişilerin kendi yaşam projeleri ile ilişkili olarak talepleri üzerinden müzakereler gerçekleştirildiği için kişiye özel, bireysel planlar üretilmemektedir. Kısacası aktif yurttaşlıkta temsili demokrasi yerine katılımcı demokrasi söz konusu olmaktadır (Belge, 2020).

Küresel ilişkiler içinde anlamlandırılan yönetim kavramı müzakereci planlama anlayışı açısından işlevsel bir konuma gelmektedir. Bilindiği gibi, yarışan yerellikler anlayışı çerçevesinde, her yerel birimin yerel ve yerel bağımlı aktörler için, ortak çıkar alanına dönüştüğü öne sürülmekte ve bu nedenle de yereli oluşturan toplumsal kesimlerin bir araya gelip bir koalisyon oluşturmalarının altyapısının ortaya çıktığı savunulmaktadır. Yerel devlet, iş çevreleri ve yerel topluluk temsilcilerinin katılımı anlamına gelen yönetim anlayışı, müzakereci planlama anlayışının çok aktörlü çoğulcu anlayışıyla büyük ölçüde örtüşmektedir (Tekeli, 2001b: 30).

Çok-aktörlü, etkileşimli yönetim anlamında yönetişimin kullanımı, kentsel kararların alınması sürecine müdahil olan aktörler ile kamu arasında yatay, enformel ilişki ağlarının kurulması, kentsel siyaset çalışmalarında önemli yeri olan kentsel yönetim perspektifi açısından anlamlı olmaktadır (Erkan vd., 2020).

2.4. Ülkemizde Uygulana(maya)n Yönetişimde Katılım Mekanizmaları

Swyngedouw vd. (2002), katılımcı planlama söylemiyle oluşturulan plan, proje veya kentsel kararların neoliberal kent politikasının ürünü olarak pazarlandığını, dolayısıyla bunların kentlerin dinamiklerinden kopuk ve kendi içine kapalı düzenlemeler olduğunu, yalnızca ekonomik-siyasal profesyonel güçlerin ittifakıyla gerçekleştiğini ve katılımcı planlama mekanizmasının sistematik olarak daha güçsüz toplumsal kümelerinin karar alma sürecinin dışında bırakıldığını ifade etmektedir. Dünyada küreselleşme sonucu kentlerin ön plana çıkma çabası sonucu olarak kentlerde ekonomik, politik, ideolojik, sosyal ilişkilerin yeniden yapılanması, farklı devlet kurumları arasında iletişim kanallarının oluşması, karar verme süreçlerinin çok boyutlu ve çok aktörlü hale gelmesiyle karmaşık hale gelmesi, dolayısıyla çok düzeyli yönetişimin ön plana çıkması, geleneksel planlama yaklaşımlarının politik ve bürokratik sebepler yüzünden bölgesel ve kentsel problemlere çözüm üretmekte yetersiz

kalması ile mekansal planlamanın rolünün ve yeniden tanımlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Albrechts vd., 2001; Albrechts ve Balducci, 2013).

Neo-liberal politikalar ekseninde, kentsel mekân kentli ile etkileşim içinde biçimlenen ve kentliyi biçimlendiren bir alan olmaktan çıkıp, giderek bir iktidar alanına dönüşmekte, bu bağlamda mekân muktedir aktörlerin kimlik, mülkiyet ve gelecek tasavvuru üzerinden şekillenmektedir. Bu süreçte katılım mekanizmalarının klientalizm temelinde yürütülmesi, katılım şansının elitlerin elinde olması ve karar üretme iradesinin güçlüden yana gerçekleşmesi gibi etkenlerden dolayı kentliler dışlanarak katılım talebinde karşılık bulamamakta ve kapalı sistemler gibi işletilen karar verme süreçleri toplumsal değişimin en az gerçekleştiği durumlarda olmaktadır (İnal Çekiç vd., 2017; Ataöv, 2013). Topluma egemen olan siyasal iklim ve yerel katılım kültürü eksikliği, toplum yararı hedefiyle süreçlere katılan sivil örgütlenmelerin ve kentlilerin planlama sürecine katılımını zorlaştırmaktadır (İnal Çekiç vd., 2017).

Ülkemizde mekansal planlara ilişkin mevzuatta çeşitli güncellemeler yapılmış, katılım konusuna vurgu yapılarak planlama sürecinin daha demokratik olması amaçlanmış ve mekanın ve toplumsal ilişkilerin dinamik yapısı görülerek planlamanın stratejik boyutuna vurgu yapılmış olsa da bu güncellemeler uygulamayı yönlendirmede yetersiz kalmıştır. Piyasa mekanizmalarına koşulsuz bağlılık, kentsel rantlar ve bunların siyaset üzerindeki belirleyiciliği plan yapımı konusundaki tüm bilinenlerin unutulmasına neden olmuştur. Piyasa mekanizmaları, rant oluşumu ve rantların paylaşımı üçgeninde şekillenen mekansal planlar yapım süreçleri ile yapılaşmaya açılmaması gereken arazilerin yapılaşmaya açılması ve gerekçelendirilmeyen emsal artışları ve kullanım değişikliklerinin yapılması sağlanmıştır (Büyükcivelek, 2020). Diğer bir deyişle mekanın sermaye döngülerine zemin olması nedeniyle katılımın mekânsal yansımaları görülmemiştir.

Diğer yandan, ülkemizde planların üretim süreçlerinde katılım mekanizmaları teknik boyutuyla gündeme gelmektedir. Burada katılım çoğunlukla planlar hazırlandıktan sonra süreçte yer almayan aktörleri bilgilendirme toplantıları biçiminde gerçekleşmekte, dolayısıyla planların tüm toplum kesimlerince benimsenme düzeyi azalmakta ve planlar teknik birer belge olmaktan öteye gidememektedir. Aktörlerin katılımı çoğunlukla askı süresi ile kısıtlı tutulmakta ya da yargısal denetim ile dolaylı olarak sürecin dışından dava açma yoluyla sağlanmaktadır. Ayrıca planlama sürecinin teknik bir şekilde işlemesi, süreçte

yer alan aktörlerin kendilerine tanınmış sınırlar içerisinde birbirinden bağımsız ve kopuk bir şekilde davranması sonucunu da beraberinde getirmektedir (Ünlü, 2009). Ayrıca Türkiye’de geleneksel olarak siyasal otorite karar alma süreçlerine tek bir aktör olarak hakim olduğu için karar almada yeni aktörlerin katılımına hoş bakmamaktadır. Eğer zorunlu olarak karar alımına hükümet dışından bir aktörün katılımın sağlanması gereken bir durum olursa, yöneticiler o aktörün uysal bir işbirliğine yatkın olmasına ve alınacak kararları etkileyecek bir güce sahip olmamasına dikkat etmektedirler (Haktankaçmaz, 2004). Türk toplumu ve yöneticileri etkin bir yönetim anlayışını benimseyememiş olup, katılımdan yoksun planlama yaklaşımı, şehir planlamada karar alma süreçlerinde ve uygulama aşamalarının yönlendirilmesinde kent mekanında fiziksel, sosyal ve ekonomik yönden olumsuz koşullarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Siyasi kurumlardaki yüksek güvensizlik, vatandaşlar arasında giderek artan güçsüzlük duygusu, hâkim demokratik yönetim sistemlerinin kolektif diyalog ve öğrenim için yeterli olmadığına işaret etmektedir. Başarılı katılımcı yönetişimin yaratılmasında sistematik liderliğin olmaması, doğrudan vatandaş katılımının zorluğu ve katılımcı inovasyonların sınırlı kapsamı ve yetkileri gibi konularda önemli sorunlar vardır. Bu noktada, kamu yönetim sistemleri içerisinde farklı uygulamalar önem kazanmıştır. Bu uygulamaların amacı, yönetim kapasitesini arttırmak ve aynı zamanda görevdeki organizasyonun öğrenilmesidir (Kaygısız, 2019). Karmaşıklık kuramı ve karmaşık sistemlerle ilişkili olan çeşitli olgular siyasa süreçlerinin değişik boyutlarını anlamada ve politikaların geliştirilmesi ve uygulama süreçleri ile ilgili sorunlara çözüm bulmada birçok kuramsal ve pratik araç sunmaktadır (Özer ve Şeker, 2013).

Mekansal planlama çerçevesinde oluşturulan yönetim modelleri, karar verme süreçlerinin kapalı sistemlerde gerçekleşmesini sağlamakta, halkın ve sivil toplum kuruluşlarının katılımını sağlayacak mekanizmalarını yetersiz kılmakta ve karmaşık yapıda olan mevcut düzendeki planlama ve planlamaya esas uygulamalarda belirsizliklere yol açmaktadır. Bu tür gelişmeler, mekansal planlama ve mekânsal planlama kapsamında oluşturulacak yönetim modellerinde kuramsal yaklaşımlar sunmasına imkan veren “karmaşık kuramı”nın (*complexity theory*) son dönemin önemli bir kurgusu olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bir sonraki bölümde karmaşık kuramı ile karmaşıklık kuramı çerçevesinde yönetim kavramı detaylıca ele alınmaktadır.

3. KARMAŞIKLIK KURAMI VE KURAMIN YÖNETİŞİM SÜRECİNE KATKILARI

3.1. Karmaşıklık Kuramının Sosyal Bilimlere Girişi

17. yüzyıl matematikçisi Poincare ile tartışılmaya başlayan kaos ve karmaşıklık kuramı, 1970'ler ve 1980'lerin başında, kimya, fizik, biyoloji, bilgisayar gibi disiplinlerle geniş bir alana yayılmış ve 1984 yılında Meksika'da Santa Fe Enstitüsünün kurulmasıyla tanınırlık kazanmıştır (Tekel, 2006; Mitleton-Kelly, 2003; Anderson, 1999; Prigogine, 1987). 1990'lı yıllarda ise giderek popülerleşen bir disiplinlerarası düşünce biçimine dönüşerek birçok alanda ele alınmaya başlanmıştır (Manson, 2001). Henri Poincaré'in matematik alanında kaotik deterministik sistemler üzerine çalışmaları, Stuart Kauffman'ın biyoloji alanında organizmaların kendiliğinden nasıl organize olabildiği üzerine çalışmaları, kimyager Ilya Prigogine'in kapalı bir sistem içerisinde termodinamiğin ikinci yasasına aykırı olarak karmaşık bir düzenliliğin nasıl oluşabileceğine ilişkin disipatif yapılar çalışması, Ludwig von Bertalanffy'nin "Genel Sistem Kuramı (*General System Theory*)" makalesindeki karmaşıklığın bir sistem olarak ele aldığı incelemesi ve Norbert Wiener'in sibernetik alanındaki çalışmaları karmaşıklık düşüncesinin gelişiminde önemli yer edinmiştir (Maurer, 2017).

20.yüzyılın son 20-25 yılında sosyal bilimlerin, doğa bilimleri ile beşeri bilimler arasındaki sıkışmışlığından sıyrılması, bu üç bilim alanındaki disiplinler arası ayrım çizgilerinin yumuşaması ve yeni alt dalların oluşması ile olmuştur (Gulbenkian Komisyonu, 1995; Wallerstein, 2004). Bunu etkileyen gelişmelerden birisi, beşeri bilimler ve sosyal bilimler alanlarını disiplinler arası ve üstü bir şekilde bir araya getiren kültür ve bölge araştırmaları iken, diğer gelişme ise Nobel Kimya Ödülü sahibi Prigogine'nin öncülüğünde ortaya çıkan, doğa bilimlerinin sosyal bilimlere yaklaşmasını sağlayan karmaşıklık araştırmalarıdır (Akşit, 2004). Sosyal bilimler alanında yerel ve küresel alanların birbiri ile olan ilişkilerini anlamak için çok yararlı olan karmaşıklık araştırmaları, doğa bilimlerinin temel varsayımlarından birisi olagelmış, evrenin her tarafında belirlenmiş, düzenlenmiş birbirine neden-sonuç ilişkileri ile bağlanmış benzer "tersine çevrilebilir (*reversible*)" olguların ve olayların olduğu varsayımını sorgulamakta, kaostan çıkarak karmaşık sistemler halinde evrimleşen düzenlerin daha da karmaşık sistemler haline gelmesinin ve bunun kaos içinde ve onunla yan yana gerçekleşmesini incelemektedir (Akşit, 2004; Wallerstein, 2004).

Prof. Dr. İlhan Tekeli, TSBD 40. Yıl için düzenlenen Sosyal Bilimler Konferansı Açılış Konuşmasında karmaşıklık kuramının sosyal bilimlere girişini şu şekilde açıklamaktadır:

Önce Newton fiziğinin zorunlu nedensel açıklama biçimleri sosyal bilimler için de bir model oluşturmuştur. Bu dönemde ‘önceden kestirilebilme’ bilimsel bir açıklamanın temel mihenk taşı olmuştur. Ama 19. yüzyılın ikinci yarısında Darwin’in biyolojide geliştirdiği evrim kuramı sosyal bilimler için yeni bir açıklama biçimi ortaya çıkarmış, sosyal Darwinistlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Termo-dinamik alanında ve 20. yüzyılın ilk dönemlerinde mikro fizik alanında yaşananlar, mekanikteki determinizmlerin aşılmasına, onun yerini olasılıklara dayanan açıklamaların almasına ya da Heisenberg prensibinde olduğu gibi belirlenemezliklerin hesaba katılmasına neden olmuştur. Matematik ve doğa bilimlerindeki gelişmeler toplum bilimlerinde de yeni açıklama biçimlerine esin kaynağı olmaktadır. Son 30 yıllık dönemde kaos kuramında/ karmaşık sistemler alanında yaşanan gelişmelerin meteoroloji alanında getirdiği açılımlar belli bir gecikmeyle sosyal bilim alanını etkilemeye başlamıştır (Tekeli, 2007: 2).

Karmaşık sistemler yaklaşımı yüzyıllarca klasik bilimde hakim olan düzenli ve kurallı evren yaklaşımına alternatif bir düşünme biçimi olarak değerlendirildiğinden karmaşıklık, bir paradigma kayması yaratmaktadır. Bu sistemlere dayalı düşünce biçimi altında disiplinlerarası bir bilgi oluşumu şeklinde giderek büyüyen çalışmalar, genel olarak evrenin, doğanın veya toplumların değişiminin dinamiklerini, yapısını ve davranışlarını incelemektedir (Wood vd., 2013). 20.yüzyılın başlarında görelilik kuramı ve kuantum fiziği ile bir devrimin gerçekleştirildiği doğa bilimlerine kaos kuramı ve karmaşıklık çalışmaları gibi belirsizlikleri, kaosu ve evrimleşen düzenleri inceleyen disiplinlerarası ve üstü yaklaşımlar eklenmiştir (Akşit, 2004).

3.2. Karmaşık Kuramı ve Karmaşık Sistemler

20. yüzyıla kadar bilimde hakimiyetini sürdüren determinist/klasik düşünce biçimi, kuantum ve kaos kuramları ile birlikte yerini belirsizliğe bırakmıştır. Belirsizlik ilkesine göre bir atom altı parçacığın hızı ve yönü ne kadar iyi hesaplanabilirse, gelecekte nerede olacağına yönelik tahmindeki hata payı da o derecede artmaktaydı. Çünkü, aynı parçacık, aynı zamanda birden fazla yerde belirebiliyordu (Arntz vd., 2008). Bu durumda Newton fiziğinin kurallarının atom altı ölçekte geçersiz olduğu anlaşılmakta, yani belli kuralları olan, lineer düzlemde ilerleyen, bir düzen içerisinde öngörülebilir neden-sonuç ilişkileriyle açıklanan Newtoncu-Kartezyen düşünce yapısına dayalı bir paradigma çerçevesinde yapılan bilimsel araştırmalar; bugünkü kaotik, doğrusal olmayan ve tahmin edilemeyen dinamikler ile sürekli olarak

değişkenlik gösteren paradoksal organizasyon yapıların açıklanmasında yetersiz kalmaktadır. Belirsizlik ilkesi, Tasaka (1999)'nın bilginin kavramsallaştırılmasında yeni bir yol ve yeni bir paradigma olarak tanımlanan “karmaşıklık” önemini ortaya koymaktadır.

Karmaşıklık, sayısız sayıda atom ve molekül içeren fiziksel, kimyasal ve biyolojik sistemler üzerinden daha anlaşılabilir biçimde tanımlanabilir. Moleküllerin kimyasal reaksiyonları, reaktif moleküller arasındaki ortalama çarpışma sayılarından hesaplanan bir hızla ilerler. Moleküller dış dünyadan izole edildiğinde, moleküler düzensizliğe doğru hareket ederler. Bu durum dış dünya ile enerji ve madde alışverişine açık olan sistemlerin belirli koşullar altında çevredeki ortam etkisinden etkilenerek farklı bir evrim sergilediğini gösterir (Allen, 1997). Moleküller her hareketlerinde bir öncekinden çok daha farklı olarak kendiliğinden karmaşık desenler yaratmakta ve değişime uğramaktadır.

Lucas (2004), karmaşıklığı, kritik biçimde etkileşen bileşenlerin potansiyel olarak gelişen sistem özellikleri hiyerarşisini sergileyen bir yapılanma oluşturmak için kendiliğinden organize olan bir sistem olarak tarifler. Newton'cu doğrusal yaklaşımın varsayımlarının sorgulanarak reddedilmesi sonucu ortaya çıkan karmaşıklık kuramını Çorbacıoğlu (2005), doğanın birbirleriyle etkileşim içinde olduğu, doğrusal ve doğrusal olmayan özelliklerini taşıdığı; düzen ve tahmin edilebilirliğin yanında belirsizliğin, genel kurala uymayan düzensizliğin ve tahmin yapmanın imkânsız olduğu bir dünyanın varlığı olarak vurgulamaktadır. Karmaşıklığın incelendiği alanlarda temel olarak, “Karmaşıklık nasıl oluşur? Karmaşıklık barındıran canlı veya cansız düzenli sistemler kendiliğinden nasıl oluşur? Karmaşık sistemler (canlı veya cansız) nasıl davranışlar gösterirler, ne tür etkileşimlerde bulunurlar, nasıl organize olurlar? Karmaşıklık nasıl yönetilebilir?” gibi soruların sorulduğu söylenebilir (Koralay, 2019).

Karmaşık sistemler; doğrusal ve merkezi kontrolleri olmayan ve basit işleyen parçalar ile basit çalışma kurallarının bulunduğu ağların, karmaşık kolektif davranışlara, karmaşık bilgi işlemeye ve evrim yoluyla adaptasyona yol açtığı bir sistemdir. Karmaşık uyarlı sistemler bağlamında genellikle, sistem içinde birçok farklı yollarla karşılıklı etkileşen büyük sayılarda öge/eleman vardır (Bulutay, 2015). Karmaşık sistemlerin davranışları, dengeden uzak sistemler olup (Anderson, 1999), hiyerarşik yöntemlerle kontrol altına alınamaz (Worral ve Whitelaw, 2004). Karmaşık süreçlerin davranışı, başlangıç koşullarındaki küçük farklılıklara bağlıdır (Anderson, 1999). Başlangıç koşulları geleceği etkilediği için

değişkenlerin birisinde en ufak bir değişiklik olsa dahi, diğer değişkenlerde orantısız olmayan değişikliklere neden olabilir (Goulielmos, 2002). Bilim adamları karmaşık sistemlerden bahsettiklerinde komplike sistemleri veya akıl karıştıran sistemleri kastetmezler. Karmaşık sistemler tipik olarak büyük sayıda kendi gibi benzer parça ve bileşenlerle ilişkili küçük parça ve bileşenlerden oluşur. Bu ilişki kendini ana bir kontrol mekanizması olmaksızın organize eden bir sisteme dönüşür. Pek çok durumda kaotik sistem rastlantısal görülebilir, çünkü davranış biçimi öngörülemez (Galanter, 2003).

Karmaşık sistemler; “kendi kendini örgütleyebilme (*self organization*)”, “doğrusal/orantısız olmayan davranışlar (*non-linearity*)”, “kendiliğinden oluşum (*emergence*)” ve “çevre ile birlikte evrim (*co-evolution*)” tanımlamaları ile ele alınmaktadır (Gürsakaç, 2007; Morçöl, 2013; Morçöl, 2014). Bu alt sistemler birbirinden çok farklı ancak birbirleri ile etkileşim halinde olabilmekte ve etkileşimin boyutu, karmaşık ilişkilerin düzeyini artırabilmektedir. Diğer bir deyişle, karmaşık sistemlere göre; bir yandan dinamikler birbirinden farklı çeşitli davranışlar gösterirken, diğer yandan da bu dinamikler birbirine bağlı olabilmekte, yani düzensizlik içerisinde bir düzen oluşabilmektedir. Dinamiklerin kendi kendini örgütleyebilmesi, adaptif (çevresine uyum gösteren) ya da çevre ile birlikte evrimi ise, biyolog Stuart Kauffman tarafından özellikleri ortaya konulan karmaşık uyumcul sistemler (*complex adaptive systems*) ile ortaya konmaktadır (Snowden ve Boone, 2007; Çorbacıoğlu, 2005).

Bir karmaşık uyumcul sistem, her biri birtakım kurallar setine göre davranan ve karar veren birimleri oluşturan örgütsel ajanlar gibi birçok sistem bileşeni ya da ajandan meydana gelmektedir (Goulielmos, 2002; McCarthy ve Gillies, 2003). Karmaşık uyumcul sistemler, sistem bileşenleri/ajanların birbiri ile olan veya sistem bileşenleri ve çevre arasındaki dinamik bir şekilde etkileşim ve karşılıklı yoğun bir şekilde bilgi alışverişi sonucunda ortaya çıkan karmaşık davranışlar üzerine kurulmuştur (McMillan, 2004; Rammell vd., 2007). Bu sisteme göre ajanların hiçbirisi, davranışların belirlenmesinde tek taraflı olarak belirleyici ve merkezi bir rol üstlenmez. Çünkü bu davranışlar, dengeden uzak şartlarda, birbiri ile ya da çevreyle etkileşim içinde olan ajanların anlık kararları ve kendi kendine örgütlenmesi ile iki taraflı değişim ve bilgi girdisine göre tepkileri sonucunda oluşur (Stacey vd., 2000; Holden, 2005). Ajanların bir araya gelerek oluşturduğu örgütler, içinde bulunduğu dengeden çıkıp, kaos sınırına geldiğinde, diğer bir deyişle örgütler açısından ani bir beklenmedik durum yaşandığında örgütlerin karşısına yol kavşaklarını andıran çeşitli çıkışlar çıkmakta ve sistem

gerek enerjisiyle gerekse karmaşıklık durumlarına hazır olması sayesinde öngörülemez savunmalarla kendi kendini örgütleyerek en az hasarla belki de hiç hasar almadan bu kaostan kurtulmaya çalışmaktadır (Styhre, 2002).

Etkileşimler sonucu meydana gelen taleplerin karşılanmasında içsel uyumlaştırmaların sağlanması gerekir. Başka bir deyişle karmaşık uyumcul sistemler, dış çevredeki özellikleri detaylı bir şekilde tarayarak, kendi yapılarını bu özelliklere göre uyarlamakta ve adapte etmektedir (Morrison, 2008). Karmaşık uyumcul sistemlerde bağımlı ve bağımsız değişken ayırımına gitmek, parçalara indirgenmek ve parçaları tek tek neden sonuç ilişkisi içerisinde ele almak, doğrusal mantık yürüterek indirgenimci bir analizde bulunmak mümkün değildir (Sağyan, 2014). Diğer yandan eşitler veya denkler arası etkileşimler, yaklaşan krizlere veya bu krizlerde ortak hareket edebilme kabiliyetini kazanma yönünde ve dolayısıyla sistemde ayakta kalabilme adına önemli koşulları oluşturmakta ve bunun gerçekleşmesi için bireylerin eşit düzeyde bilgi üretmeleri ve paylaşımları gerekmektedir (Şahin ve Ateş, 2020).

3.3. Karmaşıklık Kuramının Yönetişim Sürecine Katkıları

Katı kuralları kabul eden, çevreyi durağan bir unsur olarak varsayan geleneksel temsili demokrasideki bürokratik anlayış, esnekliği yitirmekte, çevre şartlarının değişime açık olduğu şartlarda çevreye rahatlıkla adapte olamamaktadır. Çevreye adaptasyon süreci, hizmet alan paydaşların sosyokültürel, demografik, yasal, siyasal, teknolojik vb. faktörlere göre değişen talep ve ihtiyaçlarının hassas bir şekilde ele alınması, hizmet alan ile hizmet veren (ilgili idareler) tüm paydaşların birbirlerinin eylem ve kararlarına uyum sağlayabilmesine bağlıdır. Geleneksel bürokratik anlayışında istikrarlı çevre koşullarına göre eylem ve kararlar programlandığında farklı aktörlerin etkileşimi başarılı olamamaktadır (Kurt ve Çorbacıoğlu, 2011).

Özer (2006), karmaşıklığın, toplumsal dinamiklerin ve çeşitliliğin, yeni oluşan toplumsal alt sistemler nedeniyle devletlerin kontrol gücünün azalmasına yol açabileceğini ifade etmektedir. Bu nedenle kamusal karar verme süreçlerinde etken olabilecek bütün paydaşların süreçlere kendi etki alanları kadar katılımının iyi yönetim anlayışları kapsamında incelenmesi için imkân tanıyan “karmaşıklık” kuramının ve yöntemlerinin kullanılabilirliği önemli gelişmelere çıkır açabilecek bir potansiyel oluşturmaktadır (Köylü ve Önder, 2017). Morçöl (2015), karmaşıklık kuramının uygulama alanlarına göre özel biçim alması

gerektiğini, bu kapsamda kamu politikalarının karmaşıklık kuramı çerçevesinde ele alınarak süreçleri daha iyi anlayabilmemize katkı sağlayacağını söyler. Kooiman (1993)'ın “günümüz dünyasında hiçbir kamusal ya da özel aktörün toplumun gittikçe karmaşıklaşan ve dinamik sorunlarını tek taraflı olarak çözebilme kapasitesinin olmadığı”, Bariletti ve Zoli (2006)'nin “ekonomik, sosyal ve siyasi boyutları olan çok yönlü ve karmaşık sorunların çözümünde en büyük kamusal otorite olan, katılımcıların kendi başına gerekli bilgi, kaynak veya kapasite olarak yetersiz kaldığı için yönetim sürecinde aktörlerin birbirlerine bağımlı olduğu” ve Torfing vd. (2012)'nin “kamusal kuruluşların yetmezliği ve aktörlerin çoğalmasının yönetim kavramlaştırmasını zorunlu kıldığı” görüşleri de karmaşıklık ve yönetişimin arasında doğru orantılı bir bağlantı olduğunu destekler niteliktedir.

Karmaşık uyumcul sistemler kısmında bahsedilen, birtakım kurallar setine göre davranan ve karar veren birimleri oluşturan örgütsel ajanlar/sistem bileşenleri/aktörlerle; çok sayıda örgüt ya da birimin koordinasyon ve işbirliğinin gerekli olduğu ortamlarda kurulan örgütlenme anlayışı “yönetişim anlayışı”na benzetilmektedir. Bu nedenle karmaşık uyumcul sistemler bürokrasiye alternatif bir örgütlenme/yönetişim anlayışı sunmaktadır. Bu sistemde bürokrasilerde karşılaşılan komuta-kontrol odaklı hiyerarşik örgütlenme anlayışının aksine ağbağ (network) ve takım çalışması öne çıkmakta (Koçel, 2005), bürokratik yapılarda siyasi otorite, hiyerarşik örgütlenme prensipleri içinde dağılırken, karmaşık uyumcul sistemlerde ise hiyerarşi ve ağbağ birlikte var oldukları ve birlikte evrildikleri için bir kombinasyonun varlığını gerektirmektedir (Goulielmos, 2002). Karmaşık uyumcul sistemlerin hiyerarşiyi reddederek merkezi karar verici tanımlamak yerine eşitler arasında bir sistem oluşturmaya yönelik hareket etmesi yönünden, bu sistemler yönetim uygulamalarına model olmaktadır.

Ülkemizde farklı aktörler arasındaki koordinasyon ve işbirliği kamunun bütünlüğü ilkesi çerçevesinde hiyerarşi ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak ortak amaçlar doğrultusunda farklı fonksiyonları icra eden, farklı ekonomik, siyasal ve toplumsal birimler ile aktörler arasında koordinasyon ve işbirliğinin sağlanmasında hiyerarşi yeterli olamamakta ve çoklu aktörlerin rol aldığı karşılıklı etkileşimini içeren bir karmaşık yapı meydana gelmektedir. Bu karmaşık yapı, geleneksel ve doğrusal prensiplere dayalı hiyerarşi anlayışının kapasitesini aşmaktadır. Doğrusal olmayan, etkileşimli, dinamik bir yönetim anlayışı içinde farklı özellikler gösteren çok sayıda aktörün, koordinasyon ve işbirliği içerisinde karmaşık nitelikte kamu politikası problemlerini çözmesi, örgütlenme (yönetişim)

anlayışının karmaşıklık prensipleri doğrultusunda evrilmesine bağlıdır. Bu bakımından karmaşıklık kuramı yönetim için iyi bir alternatif sunmaktadır (Strand 2002; Taşçı, 2008).

Bir toplumda yönetim için uygun bir ortamın oluşması için o toplumda var olan farklılıkların çatışmaya dönüşmemesi ve birbirinin varlığını kabul eden ve etkileşmeye açık aktörlerin bir araya getirilmesi gerekmektedir. Böyle bir yönetim yaklaşımının başarılı olması, toplumun gereksinimleri ile yönetim sürecindeki aktörlerin kapasiteleri arasında uyum sağlanmasına bağlıdır (Sanal, 2002). Jessop (2004)'a göre; karşılıklı olarak birbirine bağımlı ve girift ilişkiler içinde yer alan bağımsız aktörlerin kendiliğinden örgütlenmesi ile yönetim sağlanacaktır.

Kapsamlı akılcı (rasyonel) bir model üzerine kurulan planlama yaklaşımı durağan (statik) bir sistem gibidir. Buna göre yukarıdan aşağıya örgütlenmiş, emir komuta zincire dayalı bir mekanizma kurulur. Bu mekanizma, toplumun geleceğini kestirerek kentsel yapılı çevreyi üretir, toplumun da buna ayak uyduracağına ilişkin bazı sabit kurallar geliştirir (Ünlü, 2003). Diğer bir deyişle mekânsal planlama yaklaşımlarında geleneksel olarak denge durumunu gözetken kontrollü sistemler ve deterministik modellerin ön plana çıktığı ve bu doğrultuda kararlar alındığı görülmektedir (Yetişkul, 2017). Bu modellerle geliştirilen planlama yaklaşımına göre, yapılı çevreyi biçimlendiren toplumsal ilişkilerin değişken olmadığı, değişikliklere açık olmadığı ve durağan olduğu kabul edilir. Toplumsal dönüşüme önem verilmediği için toplumdaki aktörlerin değişikliklere uyum sağlama imkanları da görmezden gelinir. Ancak bu modele göre kurgulanan planlar, geleceğe dönük oluşturulan planların hükümlerinin zaman içindeki değişimlerin gerisinde kalması ve gelecekte olabilecek değişimlerin önceden kestirilememesi nedeniyle eskimiş ve kullanılamaz hale gelmiş olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Diğer yandan toplum, toplumdaki aktörler, aktörlerin davranış biçimleri ve toplumsal ilişkiler devingen (dinamik) unsurlardır (Ünlü, 2003). Mekanlar ise dinamik, doğrusal olmayan, sürekli değişen ve “parçaların, bileşenlerin ilişkilerinden kendiliğinden ortaya çıkan organizasyonlar olarak ön plana çıkmaktadır (Yetişkul, 2017). Bunların hepsini belli bir kalıba sokmak mümkün değildir. Devingen yaklaşım referansı, biyolojik sistemlerin işleyişinden alınmakta olup, biyolojik sistemlerin birçok alt sistemden oluştuğu, bu alt sistemlerin birbirlerine sürekli geri beslemelerde bulunduğu, karşılıklı iletişim sonucu ise sistemin sürekliliğinin sağlandığı ve bu sayede sistemin değişen koşullara uyum sağlandığı söylenmesi mümkündür. Alt sistemler arası iletişim ve etkileşim, bilgi akışı sayesinde olmakta, bu akış içinde aktörler arası ilişkiler

şekillenmekte, bu genel sistemin içinde hiyerarşiye dayanan bölümler olsa da sistemin tümü salt hiyerarşiye dayandırılmamakta, aynı zamanda yatayda da mekanizmalar tanımlanmakta, sistemin genelinde, alt sistemler birbirinden bağımsız davranmamakta ve kurulan etkileşim ve eşgüdüm sayesinde ortaklaşa (*collective*) örgütlenmiş bir denetim mekanizmasının oluşmasına olanak verilmekte, bu ortaklaşalık temelinde, toplumda gerçekleşebilecek değişikliklere yanıt verecek yeni mekanizmalar oluşturulabilmekte, eylemler önceden tasarlanabilmekte ve sorunların önceden belirlenip ona göre eylemlerin tasarlandığı (*proactive*) bir davranış biçimi geliştirilebilmektedir. Bu sayede, kentsel yapılı çevrenin üretilmesine duyarlı (*responsive*) planlama/tasarım politikalarının oluşturulmasına imkan veren yönetim süreçlerinin güç ilişkilerinden bağımsız olarak düşünüldüğü ve yeterli bilgi akış ortamlarının sağlandığı bir mekanizma yaratılması mümkün olacaktır (Ünlü, 2003).

Jane Jacobs (2011)'ın da 1960'lı yıllarda vurguladığı üzere; kentleri, basit problemlerden ziyade örgütlü karmaşıklık problemleri olarak ele alarak, süreçler üzerine düşünerek, özelden genele doğru akıl yürüterek, ortalama dışı niceliklere bakarak işleyişini anlayabilmek ve böylece bu işleyişi daha iyi hale getirebilecek stratejileri saptayabilmek mümkün görülmektedir. Bir kentteki temsilciler ve onların kentin gelişimine esas ilişkisel davranışlarının belirlenmesi ve kentin geçmişteki değişim evreleri doğrultusunda geleceğine ilişkin senaryolar üretilmesi, karmaşıklık yaklaşımının getirdiği çeşitli kuramsal ve yöntemsel açılımlarla mümkün olabilmektedir.

De Roo (2010), düşünce tarzının karmaşıklığının planlama ile bağdaştırılması ve planlama konularının eşit olmaktan uzak, kendi özelliklerinde dikkate alınmasını ortaya koyan kapalı sistemler yerine planlama konularının aktörlerin algılarını, pozisyonlarını ve beğenilerini paylaştıkları açık ağ sistemleri perspektifinde tartışılması gerektiğini söylemektedir. Planlama alanına tanıtılan bu ağ sistemleri dikkate alınan konunun fiziksel kimliğine değil aktörlerin aralarındaki etkileşime odaklanmaktadır. Son dönem planlama kuramında, bu yaklaşımların rasyonelliğine iletişimsel denmiştir. 21. yüzyılın başından beri planlama kuramcılarının dikkatini çeken iletişimsel rasyonel yaklaşımlar kendini karmaşık sistemde (*complex system*) ifade etmektedir (De Roo, 2010; Işıkpınar, 2012). Çağdaş planlamadaki tartışmanın özünü teknik rasyonellik ve iletişimsel rasyonellik oluştursa bile kaos, karmaşıklık, karmaşık düşünce ve karmaşık sistemlerin planlıların sorularına cevap vermede daha başarılı olacaktır (De Roo, 2010).

Kamu politikalarının bir bileşeni olan kentsel politika ve stratejilerinin üretiminden hükümetler (siyasi otorite), kent yöneticileri (yerel yönetimler) ile mekana müdahale eden plancılar sorumludur. Süreç dahilindeki paydaşların katılımının olduğu çok aktörlü yapı içerisinde etkileşimlerle meydana gelecek davranışlara uyum sağlanması, aktörler arası ilişki ağlarının karmaşıklık kuramı ve karmaşık uyumcul sistemler çerçevesinde ele alınarak kendi kendine örgütlenecek yönetim sistemleri içinde değerlendirilmesi, kentsel alanlarda kamu yararı çerçevesinde yeni yaklaşımların ortaya konulması veya politikaların üretilmesi açısından önem taşımaktadır.

Tez çalışma alanı olarak belirlenen ve toplumun tümüne miras bırakılmış olan Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ), farklı aktörlerin/karar verici birimlerin merkez konumda yer alarak, alanın yönetsel süreçleri ve mekânsal değişimleri konusunda tek taraflı ve belirleyici rol oynadığı bir alandır. Alana ilişkin üretilen kentsel politikaların ise, çoğunlukla neoliberal politikaların etkisinde ve kestirilemeyen anlık kararlar üzerine temellendirildiği, hem yönetsel süreçler hem de mekânsal süreçler açısından belirsizlikler taşıdığı görülmektedir. Değişen kentsel sistemlerde mekânsal yapının nasıl geliştiğini anlamak, aktörlerin sosyo-mekansal etkileşimini anlamak ile mümkündür. Bir sonraki bölümde AOÇ örneğinde, olaylar, aktörler ve mekan etkileşimi tanımlanmaya çalışıldıktan sonra, geçmişteki değişim evreleri doğrultusunda geleceğine ilişkin kararların nasıl bir ortamda üretileceği konusu, karmaşıklık kuramının yönetişime sağladığı katkıları üzerinden ele alınacaktır.

4. ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ

4.1. Atatürk Orman Çiftliği'nin Kuruluşu

Kuruluş biçimiyle dünyaya örnek bir model olan Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ) ile ilgili çalışmalar; mevcut yazında şehir planlama, mimarlık, peyzaj mimarlığı, ziraat, tarih, hukuk, kamu yönetimi, siyaset bilimi gibi birçok disiplinde geniş bir akademik alana yayılarak araştırmalara konu olmuştur. Kronolojik olarak incelendiğinde; bu akademik araştırmaların 2000'li yıllardan sonra arttığı gözlemlenmektedir. Akademik araştırmaların çoğunluğunu Ankara'da gerçekleşen kentsel sıçramaların AOÇ'yi sarmalaması ve bunun çiftliğin kentle olan ilişkisinde yarattığı olumsuz etkileri oluşturmaktadır.

AOÇ, 2006 yılında çıkan 5524 sayılı yasa sonrasında, sahip olduğu tarihsel ve mimari miras değeri üzerinden eleştirel çalışmalara da konu olmuştur. Bu bağlamda ODTÜ ve AOÇ araştırmaları grubu, sanal ortamda AOÇ ile ilgili farkındalık yaratma amaçlı araştırmalar yürütmüşlerdir. Mimarlar Odası da AOÇ'de 2006 sonrasında meydana gelen değişimleri eleştirel bir yaklaşımla ele alan çalışmalar yapmıştır. Bu amaçla “*AOÇ Mücadelesi*” adı altında sanal ortamda AOÇ'de 2006 yılı sonrasında yaşanan gelişmeleri eleştiriye açan bir ortam yaratmışlardır (Aycı, 2018).

AOÇ'yi kendi bakış açıları ile ele alan farklı disiplinlerdeki çalışmaların bir bölümü onu bir modernleşme ya da kırım özgürleşmesi projesi olarak sunarken; eğitim, üretim ve yönetim modeli olduğuna da vurgu yapmışlardır. Diğer bir grup bakış açısına göre ise AOÇ, yerliyi ve yabancıyı bir araya getiren bir toplumsallaşma mekânıdır. Doğal ve tarihî bir değer olduğu tartışmasız kabul edilen AOÇ, son yıllarda bir kültürel peyzaj olarak da tanımlanmaya başlanmıştır. Tüm bu bakış açıları ve tanımlar, çalışmayı yapan meslek gruplarının ilgi alanlarına bağlı olarak farklılıklar gösterdiği anlaşılmaktadır (Çavdar, 2014).

1923 yılı Ocak ayında İstanbul'un yabancı işgalinden kurtarılmasından sonra kurulacak yeni devletin yeni başkenti hakkında kamuoyu oluşturulması ile ilgili olarak; Mustafa Kemal, İstanbul gazetelerinin yazarları ile bir basın toplantısı düzenler. Bu toplantıda "Yeni Başkent"e ilişkin yöneltilen sorulara şöyle yanıt vermiştir: “Bir hükümet merkezi her türlü hücum ve saldırıdan kolayca etkilenmeyecek kadar güvenli bir yerde, örneğin ülkenin

merkezinde bir yerde olmalıdır. Bir geminin topundan telaşa düşülecek bir konumda hükümet merkezi olamaz” (Arar, 1969: 31; Akgün, 1984: 230-231).

Mustafa Kemal'in İzmit basın toplantısı incelendiğinde de İstanbul'un başkent olarak dışlanması, savunma faktörünün yanı sıra, ciddi yönetsel nedenleri olduğu görülmektedir. Mustafa Kemal, ülkenin iyi yönetilebilmesi, ahaliye eşdeğer hizmet götürülebilmesi, kısaca Anadolu'nun kalkınabilmesi için Başkent'in, bir ağırlık merkezi oluşturabileceği bir yerde kurulması gereğine inanmaktadır (Arar, 1969). Atatürk'ün bu yönetsel gerekçenin mekânsal tutarlılığı Gönül Tankut'un 1990 yılı *“Bir Başkent'in İmarı”* isimli çalışmasında 1927 nüfus verileri ile yaptığı ağırlık merkezi çalışması ile de kanıtlanmaktadır. Bu çalışma sonucunda ağırlık merkezi Ankara'nın yaklaşık 75 km güneydoğusuna düşmektedir (Çalışkan, 2003). Böylece Mustafa Kemal Atatürk, bin yıl küsur Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu ve beş yüz yıl kadar da Osmanlı İmparatorluğuna başkentlik etmiş İstanbul'un yerine, 1915 yılı yangınıyla harap olmuş ve 1920'lerde keçisi, kedisi ve armudundan başka pek bir şeyi olmayan; tozlu, sıtmal bir Anadolu kasabası görünümünde (Şimşir, 1991) olan Ankara'yı 13 Ekim 1923 tarihinde başkent ilan etmiştir. 491 sayılı 1924 Anayasa'sının ikinci maddesinde *“Türkiye Devletinin... başkenti Ankara kentidir”* hükmüne yer verilerek Ankara'nın başkentliği anayasal güvenceye kavuşmuştur (Geray, 2003).

Ankara'nın başkent olarak seçilmesi ile ilgili olarak; Tekeli (2000), bir yandan yeni rejimin yıkılan imparatorluğun ve kaldırılan halifelüğün imgelerinden kendisini sıyırması kaygıları öte yandan yarı sömürge niteliğindeki bir ekonominin dışa bağımlılığı yüksek ekonomisinden kurtulup, bağımsız bir ülke ve ekonomi oluşturma amaçları Ankara kararının alınmasında önemli rol oynadığını söyler. Ona göre Ankara merkezli bir demiryolu ağının tüm Anadolu'yu sarmasını sağlayarak iç pazar bütünlüğünün elde edilmesi ve bu demiryolları ağının yakınlarında kurulan sanayi girişimleri ile ülkede üretim ağını kurulması için Ankara'nın başkent edilmesi mekânsal anlamda önemli bir stratejik karardır (Tekeli, 2001a).

Ankara'nın başkent olması ile ilgili olarak Tankut (1988: 93) *“Ankara, doğulu bir dünyadan çıkıp, akılcı bir dünyaya yönelmek istenen yönetim merkezidir, bu kentten beklenen sadece bir simge olarak değil de, yeni dünya anlayışının tüm işlevlerini yerine getirebilecek ve ona uygun yaşam biçimini yansıtacak bir başkent olmaktır”* şeklinde ifade etmektedir. O'na göre Ankara'nın başkent ilan edilmesi kararı o günkü koşulları doğru değerlendiren, ileriye

yönelik potansiyelleri, önsezisel düzeyde olsa bile, doğru yorumlayan bir karardır (Tankut, 1988).

Kartal (2013), Millî Mücadele sonrasında halkın yoğunlukta olduğu Anadolu'nun merkezinde olan Ankara'nın başkent olarak seçilmesi, o dönemin siyasal, ekonomik ve coğrafi koşulları içinde değerlendirildiğinde, oluşturulmak istenen yeni düzen açısından gerekli bir hareket olmasının yanı sıra eski yönetimden çok farklı bir rejim kurulduğunu da gösteren, köklü bir değişim olduğunu ifade etmektedir. Alpagut (2017: 3) ise “Ankara'nın başkent kimliğine kavuşması, Cumhuriyet'in başarısı ile eşdeğer görülür ve ulus bilincini oluşturacak bir program olarak ele alınır” demektedir.

Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti'nin yıkılması sonucu Anadolu coğrafyası ekonomik ve toplumsal anlamda zor koşulların etkisi altına girmiş, Osmanlı'nın ekonomisi, özellikle işgücü açısından harap olmuş ve geçimini tarımdan sağlayan askerlerin savaşta kaybedilmesi nedeniyle tarımda çalışan işgücü azalmıştır (Keyder, 2015). Osmanlı'nın dağılması üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin elinde ekilebilir alanların kıraç olduğu, yıllık verimin çok düşük olduğu, ticaret kanallarının tıklandığı, sanayinin neredeyse yok mertebesinde sayılabileceği bir toprak parçası kalmıştır (Çavdar, 1983). Atatürk, tüm bu olumsuz koşulları göz önünde bulundurarak Cumhuriyeti kurduktan sonra Ankara'yı başkent ilan etmiş ve iktisadi ve mekansal zincirin önemli bir halkası olan AOÇ kararını almıştır (Aycı, 2017).

Cumhuriyet devrimi sonrası yeni toplumsal yapının formülasyonunda AOÇ'nin kuruluşu ve Ankara'nın başkent oluşu tarihsel olarak kesişmekle beraber, sonrasında da önemli bir kent parçası haline gelen AOÇ ile Ankara kent bütünüünün mekânsal örüntülerinin değişimi ve dönüşümü de siyasal perspektif çerçevesinde birbirini izlemiş ve etkilemiştir (Kimyon ve Serter, 2015: 44).

Atatürk'ün AOÇ kararını almadan hemen önce Türkiye coğrafyası tarımsal anlamda verimli olarak kullanılmadığından Cumhuriyet kurulmadan önce tarım modelleri üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmış olup bu hazırlıklardan birisi 17 Şubat 1923'te toplanan ve 16 gün süren İzmir İktisat Kongresidir. Bu kongre AOÇ'nin kuruluş felsefesine etki eden olayların başında gelmektedir. Bu toplantıda yer alan sanayi, ticaret, işçi ve tarım grubu olmak üzere dört grup temsilciden, tarım grubunun isteklerinin başında köylülere ve çiftçilere teorik ve uygulamalı tarımın öğretilceği çiftliklerin açılmasının gerekliliği gelmektedir (Aykanat, 2007; Aycı, 2017). Ancak bu kongrede ekonominin kendi kuralları ile işlenmesi gerektiği

düşüncesine ters düştüğü için Atatürk'ün kongreye sunduğu devlet çiftlikleri projesi muhalefetle karşılaşmıştır. Bu nedenle Atatürk, devlet çiftlikleri projesini kendi kişisel girişimi olarak başlatmıştır (Keskinok, 2016).

Atatürk, 1 Kasım 1937 tarihinde TBMM'nin Beşinci Dönem Üçüncü Toplanma Yılı'nı açarken, ülkesinin kalkınması ve ilerlemesi için tarım ve tarımsal kalkınmanın gerekli olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

Milli ekonominin temeli tarımdır. Bunun içindir ki tarımda kalkınmaya büyük önem vermeliyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar bu amaca ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Fakat bu hayati işi isabetle amaca ulaştırabilmek için, ilk önce ciddi etütlere dayalı bir tarım siyaseti uygulamak ve onun içinde her köylünün ve bütün vatandaşların kolayca kavrayabileceği ve severek uygulayabileceği bir tarım rejimin kurmak lazımdır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 1981).

Bunu hayata geçirme gayesinde olan Atatürk, Ankara'ya örnek ve modern bir çiftlik kurabilmek için 1925 yılında tarım uzmanlarına istediği şartlarda bir arazi bulmalarını emretmiştir. Fazıl Dalay, Atatürk ve ilgililer arasında geçen diyalogu şu şekilde aktarmaktadır:

Fakat ilgililer, Gazi hazretlerine şöyle diyorlardı: “Ankara yazları kurak geçen son derece değişik bir yayla iklimidir, toprağı kireçli, verimsiz, çorak ve kısırdır. Gıda kuvveti zayıf olan bu topraklar, başarılı bir ziraat yapmaya ve her çeşit bitki yetiştirmeye elverişli değildir, burada asla ideal bir çiftlik işletmek mümkün olmaz ve ziyanla neticelenir. Siz İzmir veya Aydın havalisinin toprağı münbit bir yerinde bir numune çiftliği kurarsanız daha iyi edersiniz.” Gazi hazretleri, bunları söyleyenlere: “Çok iyi konuşuyorsunuz ama ben İzmir veya Aydın'da oturacak değilim ki.” diye cevap veriyordu. Gazi hazretleri, Türk milleti için başlattığı birçok inkılâp ve yenilikte muvaffak olmuştu. Tasarladığı, aklına koyduğu her iyi şeyi muhakkak yapardı. Onun için zor mühim değildi ve o zoru severdi (Dalay, 1998: 503).

Çağrılan uzmanlar arasında bulunan bir tarımcının Atatürk ile arasında yaşanan Çiftlik anısı şu şekildedir:

Çiftlik yeri için öyle uzun uzun dolaşmaya ve Ankara'nın çevresinde başka doğal özellikler araştırmaya gereksinim duymamıştık. Nedeni ise kıraç bir bozkırın ortasında bir orta çağ şehri. Ağaç yok, su yok, hiçbir şey yok. Böyle bir yerde hazırlanmış ve uygun şartlara sahip yerler nasıl bulunabilir. Çalışmalarımızın bittiği zaman sonucu Atatürk'e arz ettik. Kendileri elleri ile bu günkü çiftlik yerinin bulunduğu yeri işaret etti ve sordu: “Burayı gezdiniz mi?” Buranın bir çiftlik kurulması için gerekli olan niteliklerin hiç birini taşımadığını, bataklık, çorak, fakir bir yer olduğu hakkındaki ortak fikrimizi söyledik. Atatürk'ün bize cevabı ise: "İşte istediğim yer böyle olmalıdır.

Ankara'nın kenarında hem bataklık, hem çorak hem de fena bir yer. Burayı biz ıslah etmezsek kim gelip ıslah edecektir.” (Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış, 1936: 265).

AOÇ ile zirai işletme örnekleri verilmeli, bunların ürünleri, bütün rekabet koşullarına sahip olarak ve sırasıyla öncelikle yerel piyasada ve sonrasında uluslararası piyasada başarılı bir biçimde satışı sağlanmalıdır. Bu amaçla ilk adımda bu çeşit bir çiftlik, bir laboratuvar çalışması bir yandan da piyasa tetkikine gereksinim göstermektedir. Verimli araziler üzerinde olumlu ziraat denemeleri amaca ulaşmayı kolaylaştırmakta ancak verimsiz arazilerde bile, insan iradesinin istediğini elde edebileceği düşüncesinde olan Atatürk'ün kişiliğine uymamaktadır. Bu nedenle Ankara'nın tarım tekniği bakımından tercih edilmeyecek toprakları üzerinde modern bir çiftlik kurma kararı alınmıştır (Öztoprak, 2006).

Atatürk ilk olarak 1925 yılının başında Ankara'ya beş kilometre uzaklıkta yer alan, ortasından Ankara-Eskişehir tren yolunun geçtiği, bozkır ve ağaçsız olan ve içerisinde bataklık ve sazlık bulunan 20.000 dönüm araziye, Merhum Abidin Paşa'nın eşi Faika Hanım'dan satın almıştır (Dalay, 1988). Atatürk'ün bu araziye verdiği yüksek fiyat, çevrede bulunan ve işletilmeyen çok sayıda arazi parçasının sahipleri tarafından satılmasını teşvik etmiştir (Öztoprak, 2006). Böylece Orman Çiftliği, Atatürk'ün 1925 ile 1937 yılları arasında Balgat, Ahimesut, Çakırlar, Macun, Güvercinlik, Tahar, Yağmurbaba, Aydos Yaylası gibi Ankara'nın tarımsal üretim için uygun bir zemin sağlamayan, bataklık ve kıraç arazilerinde yurttaştan satın almalarla gerçekleştirdiği 102 bin dönüm arazi ile en geniş sınıra ulaşmıştır (Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Neşriyatı, 1939) (Harita 4.1).

Harita 4.1. 1938 yılı AOÇ sınırlarını gösterir şema (Koleksiyoncular Derneği, 2007)

Atatürk'ün satın aldığı araziler ile ilgili olarak 1926 yılında yayınlanan “*Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Ankara Çiftlikleri*” adlı broşüründe; “Orman Çiftliği”nin; önceleri Ankara civarında söğüt, karaağaç, kavak ve dişbudak ağaçlarından oluşan ağaçlık bir yerken, zaman içinde ağaçlardan eser kalınmadığı, yıkık dökük bir bina ile bir ahlat ağacından başka bir yapıya rastlanılmadığı, alanın içinden Çubuk Çayı'nın geçtiği ve arazinin değerini arttırılması gerekirken, bakımsızlık yüzünden adeta bataklık haline getirilen Ankara'ya en yakın olan bir çiftlik olduğu, “Yağmur Baba Çiftliği”nin; Orman Çiftliği'nin kuzeyinde yer alan birçok kaynak ve çeşmesi bulunan, meraların fazla olduğu bir arazi olduğu, “Macun Çiftliği”nin; Yağmur Baba Çiftliği'nin batı bölümünde yer alan, ova, çayır ve kıraçlardan meydana gelen ve hayvancılığa elverişli arazi parçası olduğu, “Balgat Çiftliği”nin; Orman Çiftliği'nin güney ve doğu taraflarında bulunan çayırlarıyla öne çıkan, bataklıkların ağaçlandırma yapılarak ve su kanalları açılarak kurutulduğu bir arazi olduğu, “Göğercinlik (Güvercinlik)”in Orman Çiftliği'nin güney batısında yer alan, büyük kısmı çayırlardan oluşan ve içinden Çubuk Çayı ve Kutugün Deresi'nin geçtiği, yakın köylerde uzun yıllardan beri sıtma hastalığına neden olan bataklığın alınan önlemlerle kurutulduğu ve sazlıkların çayıra dönüştürüldüğü bir alan olduğu ve “Ahimes'ud (Etimesgut)”un Göğercinlik'in güney ve batısında içinden Çubuk Çayı ile Bağlıca Suyu'nun geçtiği arazi olduğu anlatılmıştır (Öztoprak, 2006).

Keskinok (2000), Çiftlik için özellikle uygun çevresel koşulların olmadığı verimsiz topraklara sahip alanların seçilmiş olmasının, önyargıların yıkılması, olanaksız görünenin gerçekleştirilmesi, her şeyden önce halka, kendi gücüne güven duygusunun kazandırılması isteğinin önemli bir göstergesi olarak görülmesi gerektiğini vurgular.

AOÇ'nin şimdiki yeri olan arazilerin verimi hakkında tarım uzmanlarının bu toprakların ıslah edilemeyeceği ve tarım yapılamayacağı görüşlerine rağmen Atatürk, zorun üstesinden başarıyla gelinebileceğinin azim ve kararlılığın göstergesi olarak özellikle bu verimsiz arazilerde kent ile bütünleşecek ve kentin tarımsal ihtiyaçlarını karşılayacak bir kır-kent modeli olarak kurguladığı Orman Çiftliği'ni kurmuştur. Atatürk ziraatçı elemanlarını toplayarak, onlarla programlı ve bilgili bir şekilde çalışarak ve çok emek ve para sarf ederek kısa bir zamanda tasavvur ettiği araziye bir çiftliğe dönüştürmeyi başarmıştır (Dalay, 1988). Keskinok (2010), verimli olmayan bir toprağın seçiminin bilinçli ve ideolojik bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşım Atatürk'ün Türk köylüsüne ve çiftçisine kaybettiği

güven duygusunu geri kazanabileceğini kanıtlamak ve tüm dünyaya Türk halkının her koşulda neler yapabileceğini bir kez daha göstermek istemesiyle ortaya çıkmıştır.

Atatürk'ün Çiftlik ile ilgili yaptığı çalışmaları için Fazıl Dalay şu şekilde aktarmaktadır:

Gazi hazretleri, her başlattığı inkılâp işlerinde nasıl metanetle, azimle çizdiği hedefine ulaşmışsa tabiatla da çarpışarak ve mücadele ederek ziraat işinde de tabiatı kendi arzusuna uydurmayı bilmiş ve birçok kişinin hiç bir şey olmaz dedikleri bu yerde kurduğu modern çiftlikte ziraatın hemen bütün şubelerini tecrübe etmiş ve muvaffak olarak, müsbet neticeler almış ve bu suretle Türk çiftçisine numune ve rehber olmuştur (Dalay, 1988: 505).

Atatürk'ün amacı; çoğunluğu çiftçi olan Türk Milleti'ne modern tarım uygulamalarının benimsetilmesinde önderlik etmek, Türkiye'nin çeşitli yörelerinde modern ziraat uygulamalarını yaygınlaştırmak (Koç, 2019) ve bozkır ortasında yer alan Ankara ili halkının rahatlıkla gezip nefes alacağı, her dem yeşil kalabilecek bir doğa güzelliği oluşturma özlemini gidermektir (Öztoprak, 2006).

Başlangıçta “Gazi Çiftliği” olarak anılan bu yerin adının daha sonra “Orman Çiftliği” olarak değiştirilmesinin sebebini Afet İnan (1953) şöyle açıklamıştır:

Atatürk bu çorak ağaçsız yerleri eski kayıtlardaki ‘Orman’ ismini değiştirmeden bırakmıştır. Dere kenarındaki söğütlerden ve birkaç iğde ağacından başka yeşilliği olmayan bu yeri ismine uygun bir orman haline getirmek lazımdı. Bu husustaki gayretleri, bütün Ankaralıları ve Ankara'yı ziyaret edenler, safha safha bilirler. Atatürk çiftlik dediği bu yerden sadece tarlalarından istifade etmeyi hedef edinmemiş, aynı zamanda Ankara'yı ağaçlandırma işine buradan başlamıştır (Demirtaş, 2012: 9).

Çiftliğin kurulması ile birlikte tarım toplumunun modern tekniklerle tanışması, hayvancılığın ve bağcılığın geliştirilmesi, tarımda yeni türlerin araştırılması, iklim koşullarına uygun tarım ürünlerinin çeşitliliği ile verimliliğinin artırılması, kooperatifçiliğin yaygınlaştırılması ve üretilen ürünlerin doğrudan halka satılması ile farklı bir kırsal kalkınma yaratılması amaçlanmıştır.

Model yapısı ile ülkemiz için çok önemli bir kamusal değere sahip olan AOÇ ile ilgili olarak birçok tanımlamalar yapılmıştır: Atak (2008), Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra öncelik tanınarak hayata geçirilen AOÇ'nin; başkente model ve öncü olması gayreti içerisinde, ziraat için elverişli olmayan arazilerin ıslah edilerek ziraat, hayvancılık ve

rekreasyon faaliyetleri açısından ülkeye faydalı hale getirilebileceğinin kanıtlandığı tarihsel bir alan olduğunu ifade eder. Keskinok (2008: 70)'a göre; “Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk’ün ideallerini ifade eden, tarım ve sanayinin bir bütün halinde, modern ve bilimsel yöntemlerle birlikte büyümesini ortaya koyan bir özgürleştirme hareketinin, cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan kentleşme siyasalarının ve ilerleme düşüncesinin çok önemli bir adımını oluşturmaktadır.” Aycı (2018); Ankara’nın ilk modern tarımsal çiftliği olan AOÇ’nin, Kurtuluş Savaşı sonrasındaki bağımsızlık mücadelesinin sembolü olduğunu söyler. “Gazi Orman Çiftliği”, 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde cumhuriyetin ekonomik modeline (Yavi, 2001) ilişkin geliştirilen düşüncelerin, Beş Yıllık Sanayi Planı’nın ve Atatürk’ün Meclis açılış konuşmalarında dile getirdiği çiftlikler sisteminin, tarımda kolektifleşme ve makineleşme politikalarının, kırsal kalkınma ve özgürleşme hedeflerinin modeli olarak üretilmiş ve kurulduğu yerin seçiminden planlanmasına ve yapıli çevresine, tarım, endüstri, üretim ve eğitim uygulamalarından eğlence kurgusuna kadar, çevresi ile “modernite projesi”nin kapsamını ve niteliğini kendi ölçeğinde tanımlayan, tasarlayan bir yerleşkedir (Alpagut, 2017). Cumhuriyetin kuruluşundan sonra AOÇ’nin kuruluşuna öncelik tanınması ve hızla uygulamaya geçirilmesi; bozkırın yeşile dönüştürülmesi bakımından kentsel açıdan olduğu kadar ulusal ölçekte de büyük anlam taşıyan önemli bir karardır (Öztan, 1993). “AOÇ, savaş sonrası ekonomisinin hâkim olduğu koşullarda ‘yokluktan varlıklar yaratmayı’, ‘kendi kendine yetebilen bir toplum olabilmenin önemini ve koşullarını’ bizlere öğreten bir eserdir” (Çavdar Sert, 2017: 252).

Tarım ve ziraat sektörünün gelişimine ilişkin Atatürk’ün çiftlik kurma girişimlerini Açıksöz (2001: 154), “Çağdaş tarım sistemlerinin teknolojiyi kullanan örneklerini ortaya koyarak, üretimden tüketime bütün aşamaları oluşturmak ve modern tarım tekniğini halka yayarak benimsetmek ve elverişsiz arazi parçalarını ıslah ederek, çevreyi güzelleştirmek ve halka dinlenme, kendini yenileme ihtiyacını karşılayacak alanlar sunmak” olarak iki gerekçeye dayandırmıştır.

Nuri (1935: 4), Çiftlik’in kuruluş amaçlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Arazinin ıslahı,
- Çevrenin güzelleştirilmesi,
- Tahıl cinslerinin ıslahı ve bunların halka dağıtımı,

- Verimi en iyi olan hayvan ırklarının araştırılması,
- Halkın hayvancılığa özendirilmesi,
- Yeni cins ve ırkların araştırılması,
- Bölgelerin iklim koşullarına uygun meyve ve sebze türlerinin yetiştirilmesi,
- Bağcılığın geliştirilmesi,
- Halkın kooperatifçiliğe özendirilmesi,
- Bilimsel yöntemlerle ağaçlandırma yapılması ve yurt çapında ağaçlandırmaya halkın özendirilmesi,
- Meyve ve bağ fidanlarının üretimi,
- Ziraat usullerinin düzeltilmesi,
- Tarım sanatlarının geliştirilmesi,
- Makineli tarım için gerekli olan alet ve makine üretimine yönelik atölyeler kurulması,
- Tarım öğretiminin uygulamalı olarak öğretilmesi için pratik dersler ve stajlar yapılması,
- Halka ucuz, sağlıklı gıda sağlanması ve
- Eğlenme ve dinlenme amaçlı halka açık alanlar oluşturulması.

AOÇ'nin bu amaçlar doğrultusunda üstlendiği misyonu, modern tarıma ülkeye önderlik edecek bir modern tarımın oluşturulması, halka ucuz ve kaliteli gıda ürünlerin sunulması, halkın dinlenebileceği tesislerin oluşturulması ve rekreasyon açısından yeni devletin başkentinin güzelleştirilmesidir (Kılınç, 2019).

Atatürk, kendi çabaları ile kurduğu ve ülke ekonomisine destek vermek ve çiftçiye öncülük etmek için işlettiği Çiftlik'i ülke halkına bağışlamak istemiştir. Atatürk ölümünden önce 11.06.1937 tarihli bağış mektubunda çiftliklerin Türk köylüsüne ve ulusuna naçizane bir vazifesi olduğunu vurgulayarak, bu mektubu ile tasarrufu altında bulunan ve şahsi malvarlığı olan AOÇ arazilerini şartlı olarak Türkiye Cumhuriyeti hazinesine bağışlamıştır.

AOÇ arazilerinin Hazine'ye devri ile ilgili feragat mektubunda Atatürk, şu şekilde vasiyet etmiştir:

Malum olduğu üzere ziraat ve zirai iktisat sahasında fenni ve ameli tecrübeler yapmak maksadile muhtelif zamanlarda, memleketin muhtelif mıntıkalarında müteaddit çiftlikler tesis etmiştim. On üç sene devam eden çetin çalışmaları esnasında... bu müesseseler; ilk senelerden başlayan bütün kazançlarını inkişaflarına sarf ederek büyük küçük müteaddit fabrika ve imalathaneler tesis etmişler, bütün ziraat makine ve

aletlerini yerinde ve faydalı şekilde kullanarak bunların hepsini tamir ve mühim bir kısmını yeniden imal edecek tesisat vücuda getirmişler, yerli ve yabancı bir çok hayvan ırkları üzerinde çift ve mahsul bakımından yaptıkları tetkikler neticesinde bunların muhite en elverişli ve verimli olanlarını tesbit etmişler, kooperatif teşkili suretile veya aynı mahiyette başka suretlerle civar köylerle beraber faydalı şekilde çalışmışlar, bir taraftan da iç ve dış piyasalarla daimi ve sıkı temasta bulunmak suretiyle faaliyetlerini ve istihallerini bunların isteklerine uydurmuşlar ve bu gün her bakımdan verimli, olgun ve çok kıymetli birer varlık haline gelmişlerdir. Çiftliklerin, yerine göre, araziye ıslah ve tanzim etmek, muhitlerini güzelleştirmek, halka gezecek, eğlenecek ve dinlenecek sıhhi yerler, hilesiz ve nefis gıda maddeleri temin eylemek, bazı yerlerde ihtikarla fiyli ve muvaffakiyetli mücadelede bulunmak gibi hizmetleri de zikre şayandır...geniş çalışma ve ticari esaslar dahilinde idare edildikleri ve memleketin diğer mıntikalarında da mümassilleri tesis edildiği takdirde, tecrübelerini müsbet iş sahasından alan bu müesseselerin; ziraat usullerini düzeltme, istihsalatı artırma ve köyleri kalkındırma yolunda devletçe alınan ve alınacak olan tedbirlerin hüsnü intihap ve inkişafına çok müsait birer amil ve mesnet olacaklarına kani bulunuyorum ve bu kanatla tasarrufum altındaki bu çiftlikleri, bütün tesisat, hayvanat ve demirbaşlar ile beraber hazineye hediye ediyorum (Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu, 1939).

Atatürk bağış mektubunda özetle; çiftliğin kuruluş yılından Hazineye bağışlanana kadar geçen süre zarfı içerisinde, ıslahı çok zor olan arazilerde çok önemli ve olumlu çalışmaların yapıldığı, tarım ve hayvancılık ürünleri ile ziraat sanatları ürünleri üretiminde en yeni tarım ve işletmecilik tekniklerinin uygulandığı, örnek tesislerde çevre çiftçilerin eğitildiği ve geniş bir alanın ağaçlandırılıp düzenlenerek herkesin yararlanabileceği bir mesire yeri durumuna getirildiği ifade etmiştir (Sayıştay Denetim Raporu, 2014).

Gerek T.C. Riyaseti 4/545 Sayı 11/6/1937 tarihli, çiftlik arazi, taşınır mal ve demirbaşlarının listesini veren “Çiftliklerini Hazineye Bağışladığına Dair Tezkere”, gerekse Atatürk'ün Başvekil İsmet İnönü'ye 13/6/1937 tarihli yazısı Çiftlik'in esas amaçları, bundan böyle nasıl korunacağı ve ne şekilde geliştirilmeleri konusunda önemli bilgi vermektedir. Bu belge aynı zamanda vasiyetin koşullarını da tanımlamaktadır. Bu belgedeki amaçlar şu şekilde özetlenebilir: arazi ıslah ve tanzimi, çevrenin güzelleştirilmesi, yerli ve yabancı hayvan ırklarının araştırılması, en uygun olanların seçimi, kooperatifleşme ve çevre köylerle ortak çalışmalar yapılması, iç ve dış piyasalarla ilişki temelinde faaliyet ve üretimin düzenlenmesi, yurdun değişik bölgelerinde temsilciliklerin açılması, ziraat usullerinin düzeltilmesi, üretimin artırılması ve köylerin bu şekilde kalkındırılması, ziraat sonatlarının geliştirilmesi, halka ucuz ve sağlıklı gıda sağlanması, eğlenme ve dinlenme amaçlı olarak halka açık alan sağlanması (Keskinok, 2000: 43).

Ergin (2003), ülkede tarıma öncülük etmeyi ve Ankara'yı yeşil bir mekana kavuşturmayı amaçlayan Atatürk'ün AOÇ'yi kurarak iki farklı konuya dikkati çekmek istediğini ifade

eder: Türk insanına toprak reformunun yapılması gerektiğine dair mesaj vermek ve dürüst bir devlet adamı için maddiyatın önemli olmadığını vurgulamak.

Atatürk'ün Türkiye'nin sanayi tesisi gibi çalışan bu çiftliği halkına armağan etmesi, Türkiye'nin ekonomik, sosyal, eğitsel, kentsel modernleşme tarihine yeni bir sayfa açmıştır (Kılınç, 2019).

4.2. Atatürk Orman Çiftliği'nin Dönüşüm Süreci

AOÇ Hazineye bağışlanmasının ardından günümüze kadar iki temel sorunla karşılaşmıştır: Kuruluş amaçlarından saptırılması ve devlet eliyle arazilerin sahiplilik biçiminin değiştirilmesi. Atatürk'ün de adını taşıyan özel bir kuruluş kanunu ile Çiftliğin amacına uygun olarak yönetilmesi ve arazi kayıpların önüne geçilmesi hedeflenmiş olsa da, Çiftliğin yönetim stratejisi, idari yapısı, Ankara kentinin nüfus artışına bağlı olarak büyümesi ve Çiftlik alanının şehir merkezinde kalması gibi faktörler ile alan kentleşme baskısı ile karşı karşıya kalmış ve farklı kullanımlara dönüşerek hızla küçülmeye başlamıştır.

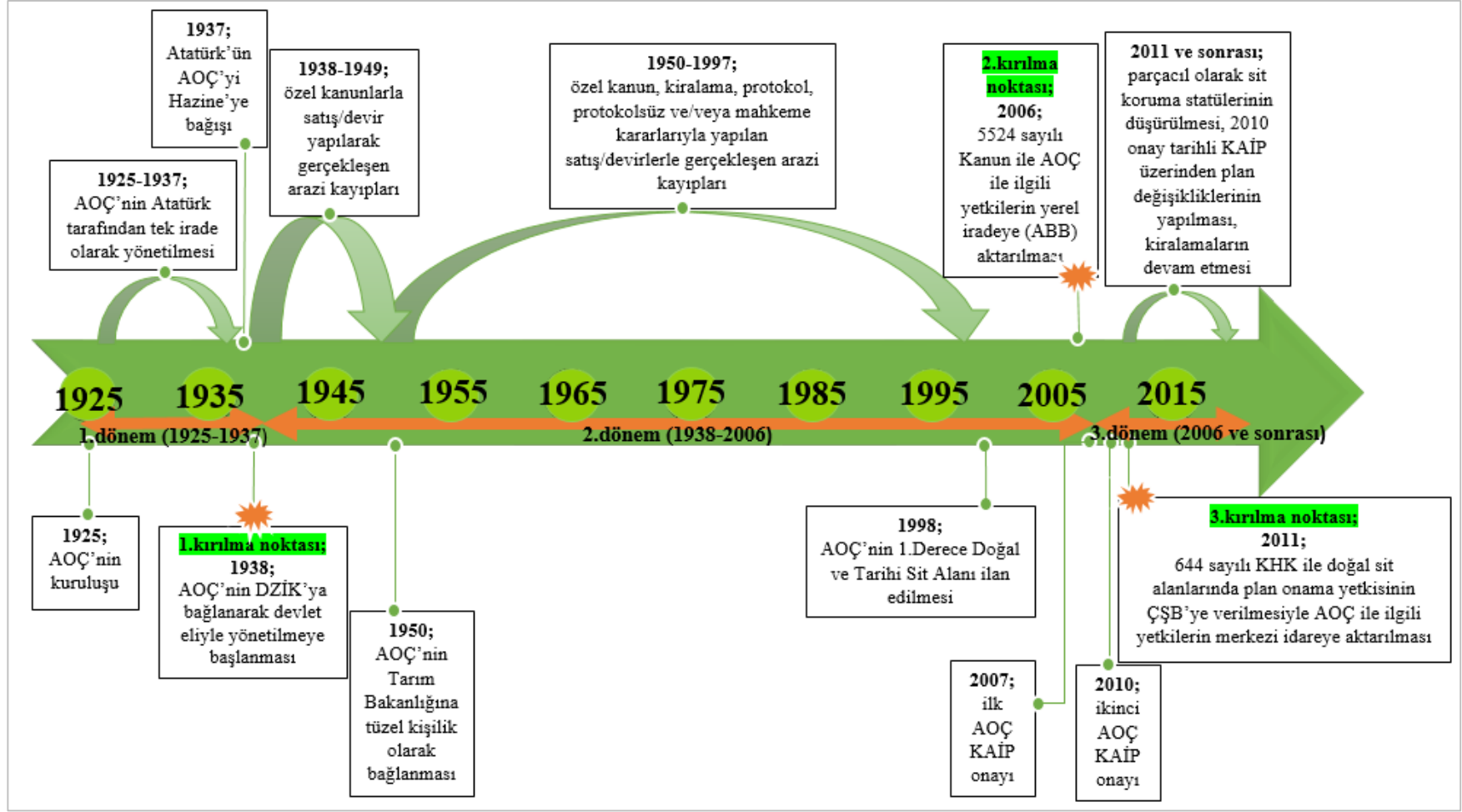
Bu tez çalışmasında AOÇ'nin kuruluşundan günümüze kadar olan zaman dilimi içerisinde alanın yasal, yönetsel, ekonomik ve siyasal açıdan geçirdiği dönüşümleri ele alınmış, bunu yaparken Çiftliğin yönetim biçimine göre idari yapısı ve AOÇ'ye yönelik yasal düzenlemelerdeki kırılma noktaları göz önüne alınarak, Aycı (2017)'nin da kullandığı üç farklı dönemleme yapılmıştır (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Dönemsel olarak AOÇ yönetim şekli (Aycı, 2017)

Zaman Aralığı		Yönetim Şekli
Birinci Dönem (1925-1937)		Tek irade olarak Atatürk tarafından yönetilmesi
İkinci Dönem (1938-2006)	1938-1950	Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna bağlı olarak devlet eliyle yönetilmesi
	1951-1960	Serbest piyasa ekonomisi etkisi altında Tarım Bakanlığına bağlı tüzel kişilik olarak yönetilmesi
	1961-1980	Askeri yönetimce Tarım Bakanlığına bağlı tüzel kişilik olarak yönetilmesi
	1981-2006	Neoliberalizm etkisi altında Tarım Bakanlığına bağlı tüzel kişilik olarak yönetilmesi
Üçüncü Dönem (2006 yılı ve sonrası)		Neoliberalizm etkisi altında Tarım Bakanlığına bağlı tüzel kişilik olarak yetkilerin yerel ve merkezi yönetimlere aktararak yönetilmesi

Çizelge 4.1’de görüldüğü üzere; birinci dönem Atatürk tarafından tek irade olarak yönetilen 1925-1937 arasını, ikinci dönem askeri darbe, serbest piyasa ekonomisi ve neoliberal politikaları benimseyen yönetimlerin baskısı altında devlet eliyle yönetilen 1938-2006 yılları arasını ve üçüncü dönem ise yasalar aracılığıyla sınırsız yetkilerin verildiği yerel ve merkezi yönetimlere aktarılarak yönetilen 2006 yılı ve sonrasını kapsamaktadır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. Zaman çizelgesi

4.2.1. Birinci dönem (1925-1937 arası): Tek irade olarak yönetilmesi

Birinci dönem; AOÇ'nin kurulduğu 1925 yılı ile AOÇ'nin 13.01.1938 tarihinde yürürlüğe giren 3308 sayılı “Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Hakkında Kanunu”yla Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna bağlandığı 1938 yılı arasındaki dönemdir.

Atatürk'ün maddi birikimi ve kişisel çabası ile 5/5/1925 tarihinde kurduğu AOÇ, küresel ve yerel coğrafyanın olumsuz koşulları içerisinde modern üretim ve modern kentleşmeye örnek olmasının yanı sıra kendi ekonomi politikasının önemli bir parçası olmuştur. 1925-1937 yılları arasında Atatürk, o dönemde devlet çiftlikleri sisteminin bir parçası olan AOÇ'nin yönetiminde bizzat sahaya inmiş ve kuruluş aşamasında da süreci yönetmiştir (Soyak, 2014; Aycı, 2017). Ülkenin sahip olduğu olumsuz ekonomik koşullarına rağmen Çiftlik'in yönetilme ve işletilme şekli bütün Anadolu'ya mekânsal, iktisadi ve kültürel anlamda önemli bir örnek olmuştur. Bu dönemde Atatürk AOÇ'yi bizzat “tek irade” olarak yönetmiş, çiftliğin planlı gelişimini sağlamış ve halkın kent içerisindeki tarımsal, eğitim, sosyal ve rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir çiftlik yönetimini benimsemiştir.

1937 senesine kadar Mustafa Kemal Atatürk'ün yönetimi altında işletilmiş olmasına rağmen, bir kamu varlığı gibi değerlendirilmiş, ilgi görmüş ve üretim yapmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Çiftliğin kuruluş aşamasından devir sürecine kadar geçen süreçte alanın yer seçimi ve büyüklüğü, plan üretim aşamaları, mekân ve işletme programının oluşturulması, üretken hale gelmesi, bakım ve onarımı ve kentliye sunulması konularıyla bizzat ilgilenmiştir. Ankara şehri yakınındaki bataklık alanın kurutulması, Çiftliğin su altyapısının düzenlenmesi, toprağın üretken hale gelmesi, kent çevresinde modern bir yaşam ve dinlenme alanının tesis edilmesi konuları Hakimiyet-i Milliye, La Turquie Kemaliste, belediye mecmuaları gibi dönemin iletişim araçlarında sıklıkla yer bulmuştur. Böylelikle hem modern ve yeni başkent Ankara'nın hızla inşa ediliyor olması hem de tarım, makineleşme, toprak ve kültür devrimlerinin tanıtılması ve özendirilmesi sağlanmıştır (Çavdar Sert, 2017: 230).

Başkent Ankara ile AOÇ'nin planlı gelişimi zaman açısından birbirine paralellik göstermektedir. AOÇ'nin inşa sürecini anlayabilmek için öncelikle Ankara'nın planlanmasını ele almak önemlidir.

Kentin yönetiminin ve kentsel gelişmenin yönlendirilmesinin planlı olmasına inanan Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk, Başkent'in hızla imar edilmesi gerektiğini şöyle açıklıyordu:

Cumhuriyetin başkenti olan Ankara'nın hızla imarı gereklidir. Yeni ve çağdaş (asri) bir devletin çalışmasında düzen ve verim (semere) bir uygarca imar edilmişlik (mamurei nedeniyle) içinde sağlanabilir. Ülkenin varlığı bugün ve gelecekte Ankara'nın yönetim olmasını nasıl kesinlikle gerektirmiş ise, Cumhuriyet'in başkentinin hızla gelişmesi ve imarını da o derece zorunlu kılmıştır. Gerçi, özelsel yönetimin gereksindiği genel ve resmi uzamları birden sağlamak olanaklı değildir. Bu uzamları yıllara bölerek sürekli olarak kurmak ve inla etmek, hem kılğısal bir gereksinim olarak, hem de birden büyük bir kaynağın ayrılmasından kurtarmaya yaracaktır (Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1997: 317).

Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni Türkiye'nin sembolü olarak Başkent Ankara'nın yaratılması sürecinde yalnızca mekânsal görünüm açısından değil sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmenin sağlanması için başkentini ihtiyacı olan altyapı, yapı stoku ve yaşam çevresinin oluşturulmasına yönelik hedefler oluşturulmuş ve Cumhuriyet'in niteliklerini yansıtırıcı bir dönüşüm uygulamasına girişilmiştir (Tekeli, 1998; Tekeli, 2000; Şahin 2006). Burada dönüşüme yalnızca orta boy bir Anadolu kasabasının batılı anlamda çağdaş bir kente dönüştürülmesi değil aynı zamanda doğulu bir toplumun batılı değerleri benimsemesi adına gerçekleştirilen bir modernleşme projesinin de mekana yerleşmesi anlamı yüklenmekteydi (Şahin, 2006). Bu yolda atılan ilk adım, 16.02.1924 gün ve 417 sayılı yasa ile başkentte yer alan mevcut belediyenin¹ Ankara Şehremaneti'ne² çevrilmesi olmuştur (Tankut, 1988). Şehremaneti tarafından, İstanbul'da kimi şehircilik uygulamaları yapmış, İstanbul İmar Komisyonu üyesi Berlinli mimar Carl Christoph Lörcher'e 1924 ve 1925 yıllarında biri Eski Şehir'in imarı ve diğeri güneyde Yeni Şehir'in inşa edilmesi olmak üzere iki ayrı plan hazırlatılmıştır (Cengizkan, 2004).

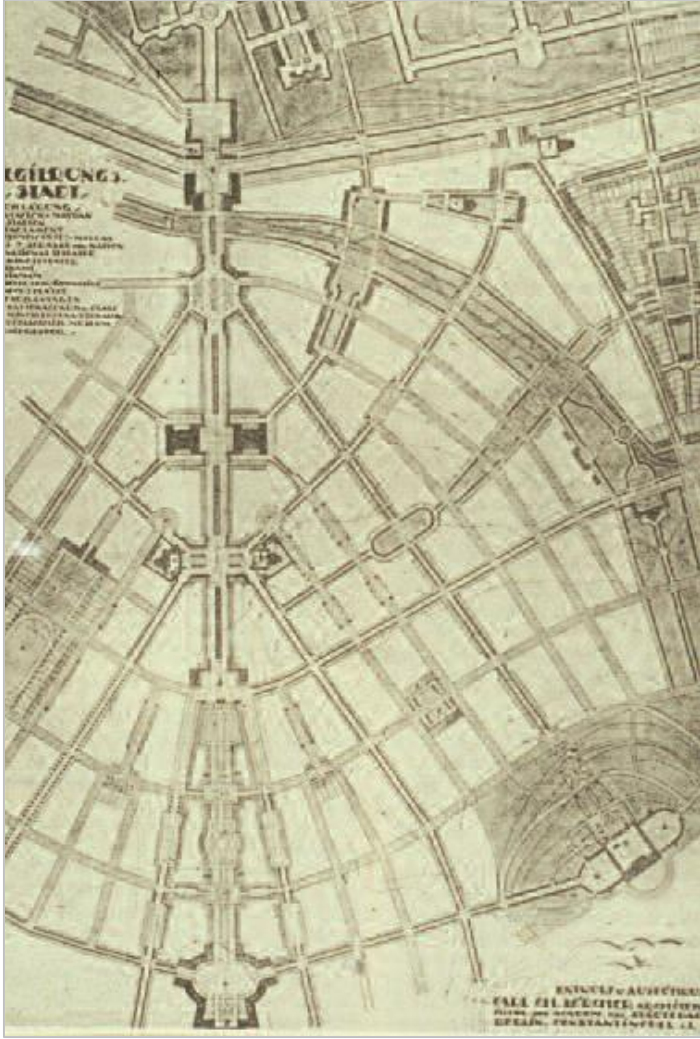
Ankara'nın modern anlamdaki ilk planı olan 1924/1925 Lörcher Planı'nın Ankara'ya en büyük katkısı eski şehir ile yeni şehri Atatürk Bulvarı aracılığıyla bağlamış olması ve boş zaman aktivite mekanlarını modern kentin en önemli elemanı olarak kurgulamasıdır. Bu planın temel amacı "sağlıklı şehir" ve "açık kamusal alan" düşüncesi olmuş ve açık alanlar toplumun fiziksel ve ruhsal sağlığının temel ihtiyacı olarak kurgulanmıştır (Cengizkan, 2004). Alpagut (2017: 6)'a göre, "Lörcher planı ve yaklaşımı, kentin taksimatında, parklar bahçeler ve yeşil alanlar düşüncesine öncelik vermekte ve AOC'nin ve buna benzer

¹ Bu Belediye, 1877 Belediye yasası bağlamında işleyen bir yerel yönetim birimidir. Ulusal ölçekte ele alınan başkentini imarı modelinin ilk örgütlenme girişimi her şeye rağmen yerel yönetim düzeyindedir (Tankut, 1988, 96).

² Şehremaneti, Osmanlı Belediyecilik deneyimi içinde, başkent İstanbul'a özgü bir yerel yönetim biçimidir. Başkente, İstanbul Şehremaneti modeli transfer edilmiş, yetki ve görevleri aynen alınmış, yasa, yönetmelik ve kararlarından, sadece Ankara özel durumuna uygun olanlarını izleyecek bir daireden oluşan Şehremaneti kurulmuştur (Tankut, 1988: 96).

uygulamaların, planlamanın önemli bir parçası olduğunu göstermektedir.” AOÇ’nin “orman çiftliği” kavramsallaştırması Lörcher’in kent planı düşüncesi ile örtüşmekte ve Lörcher’in bu yaklaşımı AOÇ’nin yeşil ve kamusal rekreasyon alan düşüncesine ilham kaynağı olduğunu düşündürmektedir (Aycı, 2017).

Eski şehir planı mevcut kent dokusu içerisinde çok sayıda yeni cadde ve meydan açılmasını öngören plan önerisi uygulanabilir olmadığı gerekçesiyle Şehremaneti tarafından geri çevrilmişse de (Tankut, 1990) başkentin giderek büyüyen konut açığı sorununu çözülmesi amacıyla Lörcher’in bugünkü Sıhhiye civarını içeren yeni şehir için hazırladığı plan onaylanmıştır. Bu plan Bakanlıklar Sitesi, Büyük Millet Meclisi ve konut alanlarından oluşan 150 hektarlık bir alanın yapılaşma koşulları belirlemekte olup, 1925 yılından sonra uygulamaya konmuştur. Ancak planlanan alanın büyüklüğü ve planın önerdiği yapılaşma koşullarının 250-300 bin nüfusa yaşam alanı oluşturmaya yeterli olmamıştır (Yavuz, 1980) (Harita 4.2). Cengizkan (2004: 73)’a göre, “Yeni şehir planı, 1928 yılında Ankara planı için yarışma açılıncaya ve 1929 yılında bu yarışma sonuçlanıncaya kadar yeni kentin oluşumuna katkıda bulunmayı sürdüren ilk ve tek plan olmuştur.”

Harita 4.2. Carl Cristoph Lörcher'in 1925 tarihli Yeni Şehir Planı'ndan ayrıntı: Regierung Stadt (Yönetim Şehri) (Cengizkan, 2004)

Ankara başkent olduktan sonra 1928 yılına kadarki beş yıllık süreçte kent nüfusunun çok hızlı bir artış göstererek 30 binden 107 bine çıkması nedeniyle Lörcher Planı yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine 1928 yılında başkent Ankara'nın imarı için uluslararası şehircilik yarışması düzenlenir. Bu yarışma için üç Batılı şehircilik uzmanı Almanya'dan Hermann Jansen ve Joseph Brix ve Fransa'dan Leon Jaussely davet edilmiştir. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkent Ankara'nın planlaması için Avrupa'nın en önemli iki başkentinin, Berlin ve Paris'in planlarını hazırlamış olan iki şehirci mimarı davet etmiş olması, çağdaş bir başkent inşa etme konusundaki uluslararası iddiasını ve bunu yeni kurulmuş bulunan şehircilik biliminin ilkelerine uygun olarak gerçekleştirme konusundaki kararlılığını göstermektedir (Bilsel, 2010).

Atatürk, AOC'nin üretim, barınma ve eğlence gereksinimlerinin sağlandığı modern bir yerleşke olarak planlanmasını istemiştir.

Ankara'nın planlanması için açılan yarışmada, yarışmacılara verilen "Ankara şerinin müstakbel planı hakkında mütehassıslara verilen şifahi, tahriri direktif ve doneler" başlığı altındaki 19 maddeden 17.si artık kurulmuş ve gelişmekte olan Çiftliğe ilişkindir. Atatürk Orman Çiftliği konusundaki bu tek madde, "Hayvanat Bahçesi ve genel park, Orman Çiftliği'nde, Marmara Platosu'ndan başlayarak İstanbul yoluna kadar uzanmalıdır" şeklinde, gelişme alanını genel hatları ile vermektedir. Ancak devlet çiftliklerine öncülük eden bu örnek girişimin bundan sonraki gelişim yönü, kapsamı ve hızı, Cumhuriyet'in önemli bir projesi, kalkınma ve özgürleşme siyasetinin bir parçası olarak tasarlandığını, Ankara'nın planlanması ile bir ruh birlikteliği taşıdığını, her yönü ile Cumhuriyet bireyinin eğitildiği bir model mekân olarak kurgulandığını açıkça göstermektedir (Alpagut, 2017: 7).

1928 yılındaki şehircilik yarışmasının neticesinde 6 kişilik alt teknik kurulla birlikte toplam 26 kişiden oluşan büyük bir jüri Hermann Jansen'in projesini birinci seçmiştir (Harita 4.3). Jansen'in projesinin seçilme nedenleri, dönemin siyasi ve ekonomik yapısı içerisinde en gerçekçi proje olarak düşünülmesi ve Cumhuriyet'in idarecilerinin beklentilerini karşılamasıdır (Sarioğlu, 2001). 1500 hektar alan üzerinde ortalama 120-140 kişi/ha gibi düşük bir yoğunlukla 300.000 kişinin yaşayacağını varsayan bu plan 1932'de onanmıştır (ABB, 2017) (Harita 4.4). Jansen planında kentsel estetik birincil endişe olmuş, kentsel sağlığın yeşil alan, spor alanları, çocuk bahçeleri, parklar ve boş alanlarla sağlanması ve vadi ve tepeler gibi peyzaj açısından değerli alanların halkın dinlenme gereksinimleri için ayrılması amaçlanmıştır (Tankut, 1990). Ancak hızlı nüfus artışı, spekülasyon ve çıkar ilişkileri, plandan sapma ve plan denetiminin yetersiz kalışı gibi sebeplerden dolayı Jansen planının uygulanma süreci zaman içerisinde olumsuz etkilenmiştir (Sarioğlu, 2001). Jansen'in planında yer alan AOC'ye ait alanlar, Çiftliğin Tarihi Çekirdek Alanı olarak kabul edilen alana ilişkindir.

Harita 4.3. Yarışmada birinci olan Jansen Planı, (Architekturmuseum TU Berlin, Envanter No. 22598, 1928)

AOÇ'nin planlı ve bütüncül bir gelişme göstermesi için yapılan uygulamalar 1930'lu yıllarda başlar. Çiftliğin planlanması ve binalarının tasarımında Alman kent plancısı Hermann Jansen ve İsviçreli mimar Ernst Egli etkin bir rol üstlenmiştir. Çiftliğin planlı bir gelişim göstermesi, çağdaş bir görünüm kazanması, modern bir yaşama barınma, üretim vb. alanının gereksinimi olan düzenlemelerin AOÇ'ye katılmasına ilişkin çalışmalar 1934 tarihli Egli tasarımı ile başlamış, ardından Jansen planlaması ve Jansen-Egli işbirliği ile sürdürülmüş ve tamamlanmıştır (Alpagut, 2017).

Egli'nin AOÇ ile ilgili yaptığı çalışmalar hakkında süreç şu şekilde aktarılmaktadır:

Egli'nin Atatürk Orman Çiftliği ile ilişkisi ise Jansen'den daha önceye dayanır. Türkiye'ye gelişinden kısa bir süre sonra, 1928 yılında, Çiftlik arazisine yapılacak Marmara Köşkü'nün tasarımı ve yapımı işi Egli'ye verilir. Bu ilk yapısının ardından, Milli Eğitim Bakanlığı İnşaat Bürosu yöneticiliği ile Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki hocalık ve yöneticilik çalışmalarını sürdürdüğü sırada, 1934 yılında Çiftlik için üç sayfalık rapor hazırlar ve ekindeki çizim ile birlikte Cumhurbaşkanlığı'na sunar. Böylece Çiftliğin modern bir model yerleşke olarak planlanması ve gelişmesi süreci başlamış olur. Egli, söz konusu raporunda, kent plancısı kimliği ile, kent merkezi dışında kurulmuş ve o güne kadar dağınık biçimde gelişmiş bu 'numune' çiftliğe 'şekil vermek' istediğini, Çiftliği park haline getirmenin gerekliliğini, Atatürk için çalışmaktan duyacağı onuru vurgulayan düşünceleri ile birlikte raporunda anlatır. Mevcut 'mihver'in gözetilerek, farklı işlevlerin gruplandırılıp geometrik bir kurgu içine yerleştirildiği, kanalların, terasların ve havuzların kurguyu tamamladığı çağdaş bir yerleşke tasarımıdır bu (Alpagut, 2017: 11-12).

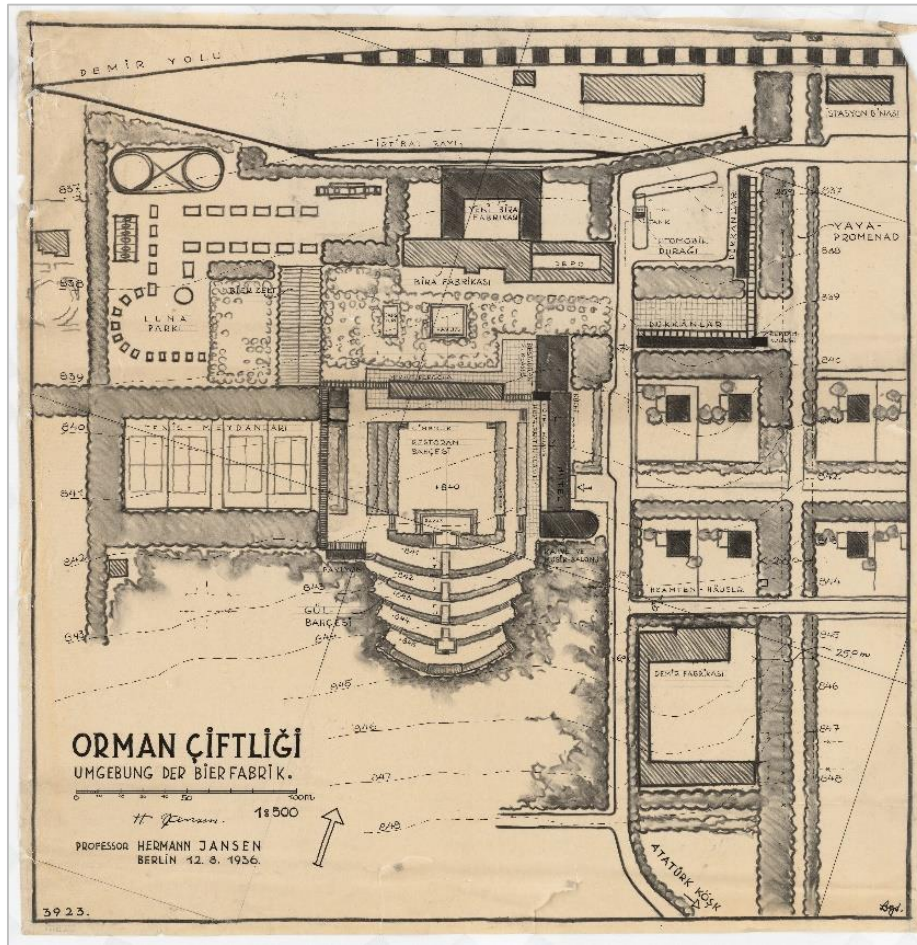
Egli'nin çalışmasının tadilat eskizi olarak adlandırılmasının nedeni, Atatürk Orman Çiftliği'nde daha önce plansız olarak yerleşmenin sonrasında yapılan bir çalışma olması veya Jansen'den sonra yapılmasıdır (Aycı, 2017). Egli bu çalışmayla yeni kurulan Cumhuriyet dönemine uygun tarihi ve kültürel değerlere duyarlı bir tasarım anlayışı doğrultusunda bir kamusal alan yapmaya gayret etmiştir (Harita 4.5).

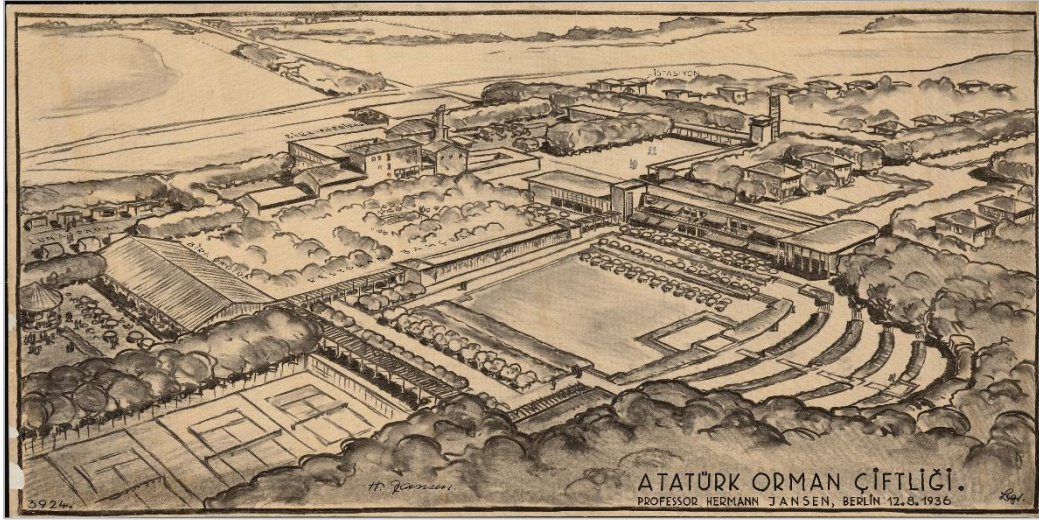
Harita 4.5. Gazi Çiftliği tadilat eskizi (Egli, 1934)

“Egli’nin 1934’de sunduğu öneri ile aynı yıl, Hermann Jansen ile yeni İmar Müdürü Semih Bey tarafından ‘Ankara ve civarı’ İmar Planı Sözleşmesi imzalanır” (Tankut, 1990: 141). Sözleşme gereği 1934 tarihli Egli tasarımıyla Çiftliğin merkezi olarak belirlenen alan iki yıl sonra planlama alanına dahil edilmiş ve bu alanın Jansen tarafından planlanması istenmiştir. Jansen yaptığı planlama çalışmasıyla bütün Çiftlik alanına ilişkin öneriler sunmuş olsa da ayrıntılı olarak Bira Fabrikası ve çevresine odaklanmıştır. Alpagut (2017), Jansen’in, 24.08.1936 tarihinde yaklaşık dört sayfalık bir rapor ile 3923, 3924 ve 3925 numaralı Bira Fabrikası ve çevresine yapılacak düzenlemeye ait çizimleri içeren “Orman Çiftliği’nin Umumi Şekli Hakkında Bir Teklif”i AOÇ Müdürü Tahsin Coşkan’a sunduğunu, Jansen’in

raporunda ilk olarak 3923 ve 3924 numaralı çizimler üzerinde, Bira Fabrikası'nın çevresine odaklanarak yayaların dolaşımına ait yolların yeniden düzenlenmesi konusunu ele aldığını ve bu çizimlere göre, idare binası ve konutlar ile hemen yakınındaki mevcut demir fabrikasının şimdilik bulunduğu yerde kalabileceğini ancak imkân bulunur bulunmaz demiryolunun kuzeyine nakledilmesi gerektiğini belirttiğini anlatır (Harita 4.6, Harita 4.7). Jansen'in çalışmalarında yaya ve taşıt yolları düzenlenmelerine önem verdiği ve ziraat ve üretim tesisleri ile barınma, dinlenme ve eğlenme alanlarının mekânsal olarak ayrışması (bölgeleme) gerektiğini vurgulandığı görülmektedir.

Harita 4.6. Bira Fabrikası ve çevresi, H. Jansen (Architekturmuseum TU Berlin, Envanter No. 23341, 1936)

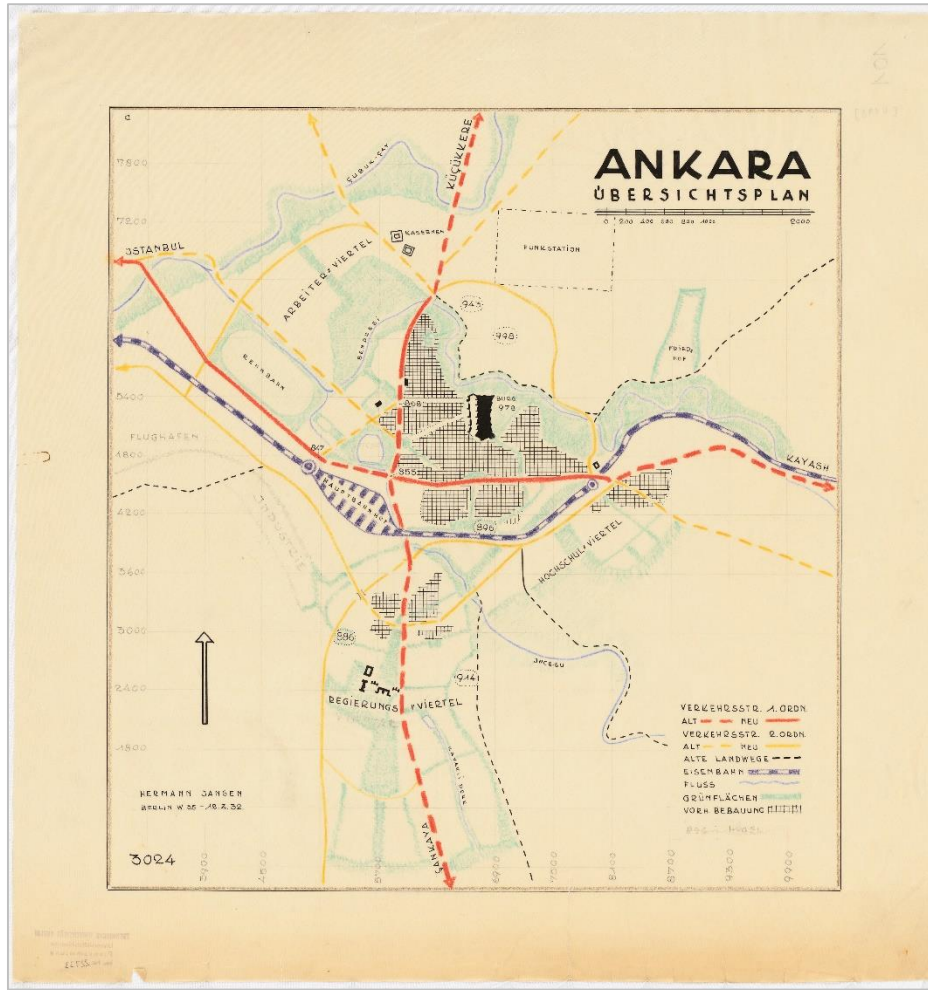

Harita 4.7. Bira Fabrikası ve çevresi H. Jansen (Architekturmuseum TU Berlin, Envanter No. 23343, 1936)

1969’da kaleme aldığı anılarında, Çiftlik’te Jansen ile birlikte yaptığı çalışmalara ait bilgi vermemesi dikkat çekicidir. Bu durum, anıların kendine özgü yapısı gereği, not alınanlar ve akılda kalanlarla kurgulandığı gerçeğinden kaynaklanmış olabileceği gibi Egli’nin bilinçli olarak değinmediğini de akla getirmektedir. Bütünü ile benzeşme de Ankara planının elde edilmesinde Lörcher-Jansen süreci gibi Egli-Jansen sürekliliğinden sözedilebilir. Egli planlamasının altlık oluşturduğu anlaşılan ayrıntılı Jansen planlamasında daha çok yaya ve taşıt trafiği ile iskân konusuna çözüm arandığı, bunun dışındaki kurgunun zaten mevcut olduğu görülmektedir. Jansen Ankara planlamasında da burada küçük bir uygulamasını yaptığı gibi, taşıt ve yaya trafiğinin kapsamlı biçimde birbirinden ayrılmasını hedefleyen ve yürüme mesafelerini temel alan bir düzen oluşturmuştur (Alpagut, 2017: 25).

Jansen 1937’de yayınladığı Ankara İmar Planı izah raporunda kenti bir yeşil kuşağın çevrelediğinden bahseder. Plan genelinde yeşil yollar, spor alanları, parklar, yeşil kuşak ve konut bahçeleri fiziksel olarak birbirleriyle bağlantılıdır. Kent sakinleri evlerinden okullara, işlerine, spor alanlarına, kent merkezine, kentin çeperine ve ötesindeki kırsal alanlara yeşilden hiç kopmadan ulaşabilmektedir (Burat, 2011). Jansen’in plandaki temennisi, AOÇ’yi Gençlik Parkı ile başlayan 19 Mayıs Stadyumu, Ziraat Fakültesi Yerleşkesi ve Hipodrom ile devam eden yeşil kuşağın bir parçası olarak planlayarak süreklilik ilkesini kullanması olmuştur (Çavdar Sert, 2017) (Harita 4.8). Jansen’in Ankara planında yeşil alanların tasarımı yönlendiren “birbiriyle ve tüm kamusal ve yeşil alanlarla bağlantılı yeşil şeritler ağı” fikri, Alman planlama geleneğinin yeşil alan planlamasına özgün katkılarından biridir (Burat, 2011). Jansen Planı ilgili olarak Oktan (1991), günümüzdeki büyük ölçülü açık ve yeşil alanların birçoğunun Gençlik Parkı, Hipodrom, 19 Mayıs Spor Sitesi, Güven Parkı, Çubuk 1 Barajı Rekreasyon Alanı, Kale Parkı, Kurtuluş Parkı Alanı, Hacettepe ile

AOÇ'de Hayvanat Bahçesi ve halka açık park ve bahçeler gibi bahçeli konut yerleşmeleri söz konusu planın armağanı olduğunu belirtir. Sözü edilen yeşil alanlar Ankara kentine bir havalandırma koridoru işlevini kazandırmıştır. Jansen'in yeşil kuşak yaratma düşüncesine yoğunlaşması, bozkır ve kurak bir kasaba görünümünde olan Ankara'yı yeşillendirerek modern bir şehre dönüştürme ve Cumhuriyet rejimine uygun bir başkent inşa etme gayesinde olan Atatürk için çok önemli olmuştur.

Harita 4.8. Ankara ve civarı çevreleyen yeşil kuşak alanlar (Architekturmuseum TU Berlin, Envanter No. 22733, 1932)

Atatürk bir ülkenin bağımsız ve güçlü olabilmesi için sağlam temellere dayalı bir ekonomik durumun olması gerektiğine inanmaktadır. Atatürk güçlü bir iktisadi ve mekansal zincirin önemli bir halkası olan AOÇ kararını almıştır (Aycı, 2017). Çiftlikte kuruluş amaçları çerçevesinde barınma, ziraat, hayvancılık, üretim, eğitim vb. alanları düzenlenmiş, dönemin

ayrıcalıklı kamusal ortak alanı olarak sosyal, eğlence ve dinlenme mekanına dönüşmüş ve modern bir yerleşke olarak gelişim sağlayarak kentin gündelik yaşamını değiştirmiştir.

1920' yıllarda Türkiye'de nüfusun %82'si tarımla uğraştığı için ülkenin kalkınma hamleleri, tarım, ticaret ve endüstri alanına yönelik olmuştur. Ankara ve Türkiye'nin genelinde, hayvansal ve tarımsal faaliyetlerde ivme kazanılması ve ticari alanda gelişme sağlanması açısından tarımda çiftçinin eğitilmesi önemli olmuştur. Bu bağlamda AOÇ'de, kuruluşunun üzerinden fazla bir yıl geçmeden sanayi ve tarımsal üretim faaliyetlerinde modernleşme yolunda önemli mesafeler kat edilmiştir (Kılınç, 2019).

Kurduğu modern çiftliklerle köylüye örnek olmak isteyen Atatürk, ulusal ekonominin temeli olarak ziraat sektörünü görmüş ve köylü ile çiftçinin mutlaka kalkındırılmasının gerekliliğini savunmuştur. Bu çerçevede de Türk ekonomisinin, ancak tarımsal gelişmeler sayesinde feraha çıkabileceğini ve tarım sektörünün gelişmesi sonucunda sanayileşmeye gidilebileceğini öngörmüştür (Ardıç, 1987: 378).

AOÇ'de geleneksel tarımsal örgütlenme modelleri terkedilerek çağdaş bir kapsamlı ziraat sistemi geliştirilmiştir. Çiftlikte sürdürülebilir tarım alanları oluşturulmuş, yardımcı binalar kurulmuş ve sağlıklı gıda ürünlerin yetiştirilmesi için tarımsal üretim üniteleri kurulmuştur. Çiftlik arazisinde tarımsal üretimin yanı sıra tarım ve hayvansal ürünlerin işlenmesi için endüstriyel tesisler oluşturulmuştur.

AOÇ'nin yönetimince bu dönemde iklimin el verdiği her tür ürün denenmiş, ilk senelerde elde edilen kazançlarla fabrika ve imalathaneler tesis edilmiş, en uygun hayvan türleri araştırılmış, kooperatifler aracılığıyla köylerle işbirliği yapılmış, iç ve dış piyasayla sıkı ilişki içine girilmiştir (Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Neşriyatı, 1939). Çiftlikteki bu büyük değişimlerden sonra 1935'li yıllarda Orman Çiftliği, ham maddesini kendi fabrikasında işleyerek ürününü aracısız olarak halka ulaştıran ticari bir yer haline gelmiştir.

Atatürk 1920'li yıllarda Çiftliğin içinden geçen demiryolunun yeni kurulacak sanayi kuruluşlarına olanaklar sağlaması için arazilerin kamu kurumların kullanımına bırakacak bir uygulama başlatmıştır, bu uygulama 1940'lı yıllara kadar sürmüştür. Atatürk'ün AOÇ'yi tek irade olarak yönettiği bu dönemde kurulan fabrikalara pastörize süt, üzüm suyu, bira ve şarap fabrikaları, fırın, deri ve demir atölyeleri ile çimento fabrikası örnek verilebilir. Çiftlik'te yapılan üretimin değerlendirilmesi için piyasalarla ilişkiyi sağlamak için ticari yapılanmalar kurulmuştur. Bunun için satış mağazaları, lokanta ve gazinolar açılmıştır (Atak ve Şahin,

2004). “Çiftliğin muhtelif şubelerinden elde edilen pastörize süt, peynir, yoğurt, tereyağı, yumurta, bal, üzüm, şarap, çeşitli meyveler ve bütün zirai mahsulat Ankara’da açılan mağazalarda satışa çıkarılmış, bu suretle halka ucuz ve temiz gıda sağlanmışır” (Dalay, 1988: 509).

Kuruluşun yapısı incelendiğinde; meyveden sebze, çiçekçilikten park-bahçe düzenlemelerine; meralardan ormana; küçükbaş hayvancılıktan mandıralara; bira fabrikasından malt’a; buz, soda, deri fabrikasına, ziraat aletleri ve demir fabrikasına, yoğurt imalathanesine kadar tarım ve hayvancılıkla ilgili her konuda üretim, değerlendirme ve pazarlama ünitelerinin olduğu görülür. Bu ünitelerin her biri, konusu ile ilgili olarak araştırma ve geliştirme çalışmalarında ülke düzeyinde örnek olmuş zamanla bu çağdaş anlayış ülke üretimine yansımıştır (Atak ve Şahin, 2004: 81).

AOÇ, üreten ve tüketicilerin emek ile ürün, üretim ile tüketim arasındaki ilişkiyi kesintisiz olarak görebileceği bir çiftlik haline gelmiştir (Kimyon ve Serter, 2015). Bu tür kamu çiftlikleri ekonomik katkılarının yanı sıra tarımsal üretim, istihdam olanakları ve bulundukları yerleşim yerlerinde ticari ve küçük sanayi sektörleri üzerindeki çoğalma etkilerinin de kamu hizmeti sağlanması açısından dikkate değerdir. Bu tür çiftliklerde oluşturulan kampüs benzeri planlı ve tasarlanmış çevre, yakın yerleşimler için bir model olmuştur. Zamanla, bu işletmeler yakın yerleşimlerle sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda üretime dayalı bir kent kültürünün yaratılmasında da organik ilişkiler geliştirmişlerdir (Keskinok, 2010).

AOÇ, bir örnek çiftlik olmasının yanı sıra aynı zamanda bir okul, eğitim-araştırma kuruluşu niteliğinde idi. O tarihlerde, modern tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması için köylü çocukları Çiftlik’te ders görüyordu. Diğer yandan, Yüksek Ziraat Enstitüsü’ne girecek olan lise mezunlarının bir yıl süreyle Çiftlik’te tarım işçisi olarak çalışması şart koşulmuştu. Cumhuriyet’in kuruluş döneminde en saygın eğitim kuruluşlarından biri olan ziraat, veterinerlik, ziraat makineleri mühendisliği dallarında eğitim veren bu okul öğrencileri o yıllarda tüm gün boyunca Çiftlik’te yaşayarak staj görürlerdi (Keskinok, 2000). Çiftlik’te modern ziraatın nasıl yapılabileceğinin ve üretimin nasıl değerlendirilebileceğinin gösterilmesinin yanı sıra gerektiğinde yurtdışından uzmanlar getirilerek ziraatçıların yetiştirilmesi sağlanmışır (Atak ve Şahin, 2004). Yeraltı su seviyesinin yüksek olduğu ve Ankara kentinin hidrolojik olarak tüm derelerinin çökeldiği sıtma yayan bataklık arazilerden oluşan AOÇ, üretim yapılan ve halkın rekreasyon faaliyetleri ile sıhhat ve neşe bulduğu bir

alan haline dönüştürülerek sıtma ile savaşın da sembol mekânlarından birisi olmuştur (Tuğluoğlu, 2008; Kimyon ve Serter, 2015).

Ziraai üretimin yanı sıra AOÇ'de, kent merkezindeki yapılaşma biçimlerinden farklı olarak modern dinlence ve spor olanakları sağlayan alanlar tasarlanarak bir toplumsallaşma mekânı olarak kurgulanmıştır (Keskinok, 2000; Çavdar Sert, 2017). Birçok politika, ideolojik kurgu ve pratiklerin izlenebileceği modernleşme ve kamusallaşma ürünleri olan Marmara Havuzu ve Gazinosu, Karadeniz Yüzme Havuzu, Hayvanat Bahçesi, Bira Parkı, Çiftlik Lokantası, piknik alanları, Çiftlik Parkı ile Söğütözü mesiresinin sunduğu siluet etkisi ve hizmetlerin çeşitliliği, halka yeni rekreasyon biçimleri ve spor olanaklarıyla kent merkezindeki dinlenme alanlarından farklı deneyimler sunmaktadır (Kimyon ve Serter, 2015; Çavdar Sert, 2017). Sözü edilen kamusal mekan ve mimari yapılar, modern yeni rejimde çağdaş bireylerin özellikle hafta sonları gündelik yaşam pratikleriyle kentle ilişki kurduğu ve sosyalleştiği alanlar olmuştur.

AOÇ'nin kurulma nedenlerini, Dr. Gencay Serter (TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı, 26.05.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

AOÇ Cumhuriyet döneminde modernite projesi olarak kurulmuştur. Örneğin; kent bütünü içerisinde AOÇ'de büyük bir yeşil alan, modern planlamanın en basit varsayımlarından birisi olarak hayata geçmiştir. Ancak bu yeşil alanı sadece fiziki olarak yeşil alan olarak kabul etmemek gerekir. Çünkü burada yaşayacak olan bireyin Osmanlı dönemindeki bireyden farklı olması gerekir. Osmanlı dönemindeki replikalara baktığınız zaman, o dönemdeki yeşil alan ve mesire alanlarına ilişkin saatlik kısıtlamalar, kadınların gezmesine ilişkin belli standartlar oluşturulmuş, mesela kadının erkeksiz gezmesinin mümkün olmadığı bir Osmanlı mesire alanı tipolojisi varmış. Cumhuriyet döneminde kurulan AOÇ'de tamamen bunların karşısında başka bir model, yani özgürlükçü bir eğlence anlayışının olduğu bir modelin yaratılması istenilmiştir. AOÇ ile ilgili fotoğraflara bakarsanız artık insanların mayoları ile havuzda yüzdükleri bir yer tasarrufu, hayali yaratılmış, bu hayal Karadeniz Havuzu'nda gerçekleştirilmiştir. Bunun gibi örnekler çoğaltılabilir. Bu anlamda AOÇ, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında yapılmış ilerici hamlelerinin mekansal pratikte kalıcı hale getirilmeye çalışıldığı bir proje alanı olarak düşünülebilir. Tarımsal üretim açısından değerlendirildiğinde; AOÇ, kentlilerin üretimde ham maddeden ürün haline gelene kadarki süreci deneyimleyebilecekleri bir yer olarak kurgulanmıştır. Bir anlamda Çiftlik, bir üretimin arkasındaki emek sürecinin hissedilebilmesi, görünür olabilmesi bakımından önemli bir alan olmuştur. AOÇ'nin sağlık açısından da bir anlamı vardır, 10.yıl Marşı'nda yer alan “on yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan” sözü, aslında biyolojik bir üremeye verilmiş bir atıf veya övgü değildir, sıtma ile ciddi bir mücadelenin olduğu o dönemde AOÇ'nin, sağlıklı bir toplumun nasıl gençleştirilip sağlıklı haline getirildiğine ilişkin bir verisidir. Özetle; AOÇ'nin kurulduğu yer hem rekreasyon faaliyetlerinin gerçekleştirildiği, hem sağlıklı besinlerin

elde edilebileceği hem de sıtmayla mücadelede kurutulan bir bataklık alanı olarak görüldüğü bir yerdir. Yani AOÇ, yeni kurulan Cumhuriyet'in mücadele ettiği bütün alanların pratiğinin yaşandığı bir yer olmuştur (Serter, 2021).

Nüfusun %82'sinin kırsal kesimde yaşayan toplumda köylünün bilinçli bir çiftçi olmasının hedeflendiği bir dönemde AOÇ, toplumun büyük bir çoğunluğunun iradesinin biçimlendiği ve kamu yararının gözetildiği ve ülkenin kalkınmasında ön plana çıkarıldığı bir çiftlik sistemi projesi olmuştur. Atatürk kendi çabaları ile 1925 yılında kurduğu bu sistemi, 1937 yılına kadar kuruluş amaçları doğrultusunda kamu mülkü olarak bizzat tek başına yönetmiş ve ölümünden önce doğrudan halkına vasiyetname ile emanet etmiştir. Atatürk Çiftliğinin üzerinde kurduğu çağdaş yapılaşmanın, başka bir deyişle tarımsal kalkınmaya yol gösteren tarım ve sanayi bütünleşmesini örgütleyen bir yapının kır-kent dengesi içerisinde halk yararı için kullanılacak biçimde oluşturduğu organizasyonun kendi belirlediği amaçları doğrultusunda ölümünden sonra da aynı çağdaşlıkla devam ettirilmesini ve korunmasını vasiyet etmiştir.

4.2.2. İkinci dönem (1938-2006 arası): Devlet eliyle yönetilmesi, arazi kayıplarının başlaması

İkinci dönemde; AOÇ'nin 13.01.1938 tarihinde yürürlüğe giren 3308 sayılı “Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Hakkında Kanunu”yla Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna bağlanması ve 08.07.2006 tarihli 5524 sayılı “Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunu”nun yürürlüğe girmesi arasında kalan dönemde AOÇ özelinde kırım noktalarının yaşandığı görülmektedir.

Atatürk ölümünden önce 11.06.1937 tarihli bağış mektubu ile tasarrufu altında bulunan ve şahsi malvarlığı olan AOÇ arazilerini şartlı olarak Türkiye Cumhuriyeti hazinesine bağışlayarak kamu idaresine emanet etmiştir. Bağışın ardından Çiftliğin diğer çiftliklerle birlikte kuruluş amaçlarına uygun bir şekilde yönetilmesi ve sürekli bir gelişme yolunda örnek işletmeler halinde ilerlemelerinin sağlanması amacıyla tarımsal bir devlet teşekkülünün kurulması gerekli görülmüştür (Çelik, 2006). Bu kapsamda 13.01.1938 tarihli 3308 sayılı “Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Hakkında Kanunu” ile Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu kurulmuş, AOÇ arazileri Gazi Orman Çiftliği (GOÇ) adı altında bu kuruma bağlanmış ve bağlandığı tarih itibarıyla devlet eliyle yönetilmeye başlanmıştır. 1925-1937 yılları arasındaki dönemde olduğu gibi 1938-1949 yılları arasındaki dönemde de

AOÇ, devlet çiftlikleri sisteminin bir parçası olarak devlet eliyle yönetilmiştir (Aycı, 2017). Devlet eliyle yönetilmeye başlanması, AOÇ’de yönetim şekli itibariyle de önemli kırılmalar yaratmıştır. 13.06.1949 tarihinde yürürlüğe giren 5453 sayılı “Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanunu” ile 01.03.1950 tarihinde Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu kapatılmış ve aynı kanunla Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü kurularak GOÇ arazileri bu kuruma bağlanmıştır. Bu kurumun kuruluş amacı GOÇ arazilerinin kuruluş amaçları doğrultusunda yönetsel olarak korunmasıdır.

GOÇ alanına daha dinamik bir kimlik kazandırılması, kuruluş amaçları göz önünde bulundurularak çok yönlü bir bünyeye kavuşturulması ve kendine özgü ekonomik bir varlık olarak yaşamını sürdürülmesinin sağlanması amacıyla, 24.03.1950 tarihinde yürürlüğe giren ve günümüzde halen yürürlükte olan 5659 sayılı “Atatürk Orman Çiftliği Kuruluş Kanunu” ile adı GOÇ olan Çiftliğe kurucusunun ölümsüz adı verilerek Atatürk Orman Çiftliği olarak değiştirilmiştir (DDK, 2003). Aynı kanunun 1.maddesinde yer alan hüküm³ doğrultusunda AOÇ arazileri Tarım Bakanlığına bağlı tüzel kişiliğe sahip olan AOÇ Müdürlüğüne bağlanmış ve Çiftliğin işletilme esaslarının tespit edilmesi yetkisi Tarım Bakanlığına verilmiştir. Böylece bu Kanun ile AOÇ alanına yönetsel anlamda yeni bir statü kazandırılmıştır.

5659 sayılı Kanunun 2. maddesinde belirtilen⁴ idari kadrolardan AOÇ Müdürlüğünün teşkilat yapısı oluşturulmuştur. Bu yapı, Bakanlar Kurulu’nun 21.09.1978 gün ve 7/16541 sayılı, 07.02.1980 gün ve 8/323 sayılı kararları uyarınca 17.02.1972 tarih ve 7/3968 sayılı kararname ile ek ve değişikliklerine bağlı cetvellerden AOÇ Müdürlüğüne ait bölümler çıkartılarak ve bu kararlar ekindeki cetveller konularak değiştirilmiştir. Daha sonra Bakanlar Kurulu’nun 18.07.1984 gün ve 84/8360 sayılı kararıyla AOÇ Müdürlüğün karara ekli cetvelde unvan ve dereceleri belirtilen kadrolarının 190 sayılı KHK⁵’ya eklenmesine karar verilerek, 5659 sayılı Kanunun 2.maddesinde belirtilen şeflik kadroları müdürlük

³ 5659 sayılı Kanunu, Madde-1:“Tarım Bakanlığına bağlı ve tüzel kişiliği haiz olmak üzere Ankara’da Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü kurulmuştur. Çiftliğin işletilmesi esasları Tarım Bakanlığınca tesbit edilir.”

⁴ 5659 sayılı Kanunu, Madde-2: “Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü, bir müdürün idaresi altında bir müdür yardımcısı ile: A) Umumi ziraat işleri; B) Bağ, bahçe kültürleri ve ağaçlandırma işleri; C) Hayvancılık ve hayvanat bahçesi işleri; D) Ziraat sanatları işleri; E) Ticaret, idare ve levazım işleri; F) Hesap işleri; şefliklerinden ve hukuk işleri servisinden teşekkül eder.”

⁵ Kanun Hükmünde Kararname

kadrolarına çevrilmiş ve yeni müdürlükler ve müdür yardımcılıkları ile hukuk müşavirliği kadroları oluşturulmuştur (Çelik, 2006; Sayıştay Denetim Raporu, 2014).

Her ne kadar Atatürk bağış mektubu ile Çiftlik arazilerini kamu idaresine emanet etmişse de Atatürk'ün ölümünden bu yana AOÇ arazileri üzerinde kamu eliyle yapılan farklı biçimlerdeki müdahalelerle kamusal mülk niteliği taşıyan alan parça parça yok edilme sürecine girmiştir. Devlet eliyle yönetilmeye başlandığı 1938 yılından günümüze kadar yapılan birçok yasal düzenlemeler, planlama uygulamaları ve alınan idari kararlar ile AOÇ alanının küçülmesi ve Atatürk'ün bağış mektubunda belirtilen amaçların dışında kullanımına olanak sağlanmıştır.

1938 ile 2006 yılları arasını kapsayan ikinci dönemde AOÇ'de yaşanan arazi kayıpları, özel kanunlarla satış/devir, kiralama yoluyla devir, protokol yoluyla devir ve yasadışı, protokolsüz veya mahkeme kararlarıyla devir şeklinde olmuştur.

Bu dönemde yaşanan satış ve devirler yoluyla arazi kayıpları önemli bir düzeydedir. AOÇ'deki arazi kayıpları ilk olarak 13.01.1938 tarihli 3308 sayılı Kanunla kurulan Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na bağlı "Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu (DZİK) İdare Meclisi" kararları aracılığıyla başlamış ve Çiftliğin kuruluş amaçları dışında kullanımlara izin verildiği bu kararlar 1938 ile 1950 yılları arasında alınmıştır (Çizelge 4.2). Bu kararlar ile anayasal haklara aykırı olarak, kamu kurumlarının yerleşmesiyle AOÇ arazilerinin parçalanma ve dağılma süreci başlamıştır (Kimyon ve Serter, 2015).

Çizelge 4.2. 13.01.1938 tarihli 3308 sayılı kanun kapsamında DZİK idare meclisi kararları ile yapılan satış/devirler (Sayıştay Denetim Raporu, 2014)

Satışı/Devri Yapılan Kurum/Kuruluş	Satışı/Devri Yapıldığı Yıl	Satışı/Devri Amacı	Satışı/Devri Yapıldığı Arazi Büyüklüğü (m ²)
Milli Savunma Bakanlığı	1940	Hava Birlikleri	1.103.123
Türkiye Zirai Donatım Kurumu	1945	Tohum ıslahı istasyonu	105.000
Türk Hava Kurumu Makine ve Kimya Endüstrisi Hazine	1945	Planör sahası ve uçak fabrikası	2.136.515
Tarım Bakanlığı	1946	Tohum ıslahı istasyonu	2.151.899
Basın Yayın Genel Müdürlüğü (TRT)	1947	Kısa dalga verici istasyonu	720.000
Sümerbank	1948	Mencusat sanayi	904.280
Hazine	1948	Devlet Üretme Çiftliği Merkez Atölyesi	204.940
Tekel Genel Müdürlüğü	1948	Tekel Ankara Bira Fabrikası	46.120
Toplam			7.371.877

Çizelge 4.2. incelendiğinde; DZİK İdare Meclisi kararları ile 7.371.877 m² büyüklüğündeki AOÇ arazisinin Milli Savunma Bakanlığı, Türkiye Zirai Donatım Kurumu, Türk Hava Kurumu, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Hazine, Basın Yayın Genel Müdürlüğü (TRT), Sümerbank ve Tekel Genel Müdürlüğüne çoğunlukla tarım dışı fonksiyonlarda kullanılmak üzere devredildiği görülmektedir. Bu devirlerin ortak özelliği; kamu yararı gerekçesiyle kamu yatırımları ve tarıma dayalı sanayi yatırımlar için kamu kurumları ile diğer kişi ve kuruluşlara tahsis edilmesidir.

Atatürk'ün ülkenin 1929 ekonomik buhranının olumsuz etkilerinden korumak amacıyla 1932 yılı sonrasında ürettiği devletçilik politikaları çerçevesinde Cumhuriyet ekonomisinin dayanağı olan tarım sektörünün yanı sıra sanayi sektörüne ilişkin girişimlerde bulunulmuştur. Bu amaç kapsamında Atatürk'ün ölümünden sonra devletin kontrolüne geçen AOÇ arazileri sanayi yatırımlarının mekanı olmuş ve bu süreçte 3308 sayılı Kanunla kurulan Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na bağlı "Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu (DZİK) İdare Meclisi" kararları aracılığıyla 1938 ile 1950 yılları arasında tohum ıslahı istasyonu, uçak fabrikası, mencusat sanayi ve bira fabrikası gibi sanayi yapılarının kurulması

için AOÇ alanından araziler sağlanmıştır. Bu durum her ne kadar Çiftlik alanında toprak kaybını başlatmış olsa da alan üzerinde yapılan uygulamalar, AOÇ'nin büyümesini ve ülke ekonomisinin kalkınması için önemli iktisadi politikaların alınmasını sağlamıştır. Ayrıca 1938-1950 yılları arasındaki İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuz ekonomik durumların önüne geçilmesi için bu sanayi girişimleri desteklenmiştir.

1942 ile 1944 yılları arasında 06.07.1939 tarihinde yürürlüğe giren 3697 sayılı “Ankara Orman Çiftliğindeki Bira Fabrikası ile Tesisat ve Müştemilatının ve Arpa Silosunun İnhisarlar Umum Müdürlüğüne Devri Hakkında Kanun” ile AOÇ arazilerinin çeşitli kurum ve kuruluşlara satış ve devri devam ettirilmiştir. Bu kanunla da 49.960 m² büyüklüğündeki AOÇ arazisi Tekel Bira Fabrikası için gerekli olan alan ihtiyacının temin edilmesi ve yeni fabrika yapılarının yapılması amacıyla Tekel Genel Müdürlüğüne devredilmiştir (Çizelge 4.5).

AOÇ'nin kurulmasından itibaren Çiftliğin kullanımında olan 46.461.000 m² büyüklüğündeki Aydos Yaylası ve çoban evi 16.09.1950 tarihli tutanak ile Ankara Orman İşletme Müdürlüğüne bırakılarak AOÇ arazilerinden çıkartılmış, 02.11.1953 tarihinde bir tapulama tutanağı ile hazineye tescil edilmiş, 1957 yılında intifa hakkı AOÇ'ye verilmiş ve 1980 yılında açılan bir dava sonucunda Orman Bakanlığı'na devredilmiştir (Atak ve Şahin, 2004; Açıksoz, 2001) (Çizelge 4.5). Tahsin Mumcu'nun 2002 yılında AOÇ hakkında hazırladığı tez çalışmasında, Çubuk ilçesinde yer alan Aydos Yaylasının üzerine yayla evleri yapılmak üzere yayla turizmi çerçevesinde kamu mülkiyetinden çıkartıldığı belirtilmiştir (Mumcu, 2002).

Atatürk'ün ölümünden 1950'li yıllara kadarki süreçte çiftliğin kuruluş amaçları ve Atatürk'ün bağış mektubunda belirtilen şartlara uygun olarak AOÇ arazilerinin korunamaması ve hızlı bir biçimde gerçekleşen arazi kayıplarının önüne geçilmesi amacıyla 24.03.1950 tarihli 5659 sayılı yasa çıkartılmıştır. Yasanın 9. maddesinde yer alan “Müdürlüğün bütün malları devlet malı hükmündedir. Bu mallar aleyhinde suç isleyenler devlet malları aleyhine suç isleyenler gibi ceza görür.” şeklindeki hükmün caydırıcı özelliğine rağmen AOÇ'deki arazi kayıpları konusunda yetkililerce herhangi yaptırım gerçekleştirilememiştir. Aynı yasanın 10. maddesinde yer alan “Atatürk Orman Çiftliği'nin bu kanunun yayımı tarihindeki sınırları içinde bulunan gayrimenkullerin gerçek ve tüzel

kişilere devir ve temlik ve kamulaştırması özel bir kanunla izin alınmasına bağlıdır.” şeklindeki hükmü ile kamu kurumların Çiftlik arazileri üzerindeki taşınmazlarda kamulaştırmaya yönelik herhangi bir faaliyet yapılmasının engellenmesi ve AOÇ’nin arazi bütünlüğünün korunması amaçlanmasına rağmen bu arazilerin büyük bir kısmının çeşitli kurum ve kuruluşlara devredilmesinin veya satışının yapılmasının önüne geçilememiş ve 1950’li yıllardan günümüze kadar bu hukuksuz durum özel yasalar aracılığıyla yasallaştırılarak arazi kayıpları devam ettirilmiştir.

5659 sayılı yasa ile Atatürk’ün vasiyetnamesi sınırlılıkları içerisinde AOÇ’nin yönetimi ve AOÇ arazilerinin korunmasına ilişkin yapılan yasal düzenlemelere rağmen çeşitli biçimlerde kamuya tahsisler ile el değiştirme süreci devam etmiştir (Kimyon ve Serter, 2015).

1950 yılında çıkarılan 5659 sayılı yasa AOÇ arazilerinin devri veya kamulaştırılması için özel yasa çıkarılmasını zorunlu kılmasına rağmen bu zorunluluk bile arazilerin satış ve devrini durduramamıştır. Yasanın 10. maddesi adeta istismar edilerek özel yasa çıkmadan önce arazi parçaları devredilmiş, bu arazilerde fazla birikim olunca da özel yasası çıkarılarak yasa dışı olan durum hukuka uydurulmuştur. Kamu kurum ve kuruluşlarına devredilen arazi parçaları ile ilgili yasalar incelendiğinde bazı yasalarda parsel ve miktarların açıkça belirtildiği ve amaca uygun kullanılmadığı takdirde AOÇ’ye iade edilmesinin gerekliliği belirtildiği halde bazılarında ise yalnızca bölge tanımı yapılarak parsel bilgisinin verilmediği ve devredilecek miktarında belirtilmeyerek ‘yeterince’ tanımı kullanılarak adeta geçirildiği ortaya çıkmaktadır. Bu yasalar büyük ölçüde devrin gerçekleşmesini isteyen kurumun isteği doğrultusunda hazırlanmış ve AOÇ’nin korunmasının gerekliliği göz ardı edilmiştir (Kılıç ve Seylam, 2000: 13).

5659 sayılı yasanın niyetine karşın, AOÇ’nin arazisinin özel yasalar yoluyla talana uğramasının altında yatan temel neden, dönemin genel olarak iktisat politikaları, tarım politikaları nedeniyle Çiftlik’in kuruluş düşüncesinin önemsizleştirilmiş olmasıdır (Keskinok, 2000).

Diğer yandan AOÇ kuruluş yasası incelendiğinde; AOÇ’nin kuruluş amaçları dışında kullanımını önleyecek maddelere yer verilmediği görülmektedir. Bu durum AOÇ arazilerinin kamu kurumu, askeri alan, konut alanı veya alt ve üst yapı gibi tarım dışı fonksiyonlarda kullanılmak üzere rezerv alanı olarak ön plana çıkarılmasına, zaman içerisinde şehir merkezi içerisinde kalarak arsa değerinin yükselmesine ve çeşitli aktörler tarafından rant ve çekim merkezi haline dönüştürülmesine neden olmuştur.

Atatürk'ün bağış mektubunda belirttiği şekilde arazilerin yeşillendirilerek korunması ve geliştirilmesi temel amaç olmasına rağmen, AOÇ kuruluş kanununda Çiftliğin arazi kullanım şekillerinin net olarak belirtilmemesi nedeniyle zaman içerisinde değeri çok fazla artan arazilere yönelik talep ve saldırıların önüne geçilememiştir (Aydoğan, 2012) .

Baskı altında kalan Çiftlik arazilerinin kolaylıkla satışı, devri, kiralanması veya tahsisinin sağlanması için yasal dayanaklar oluşturulmuştur. Buna yönelik olarak 5659 sayılı yasanın 9. ve 10. maddelerine dayandırılarak 6000, 6238, 6947, 7310, 2015, 2549 ve 2823 sayılı yasalar çıkartılmış ve bu yasalar ile AOÇ arazilerinin küçülmesi devam ettirilmiş ve tarım dışı kullanımı amaçlarda kullanılmasına izin verilmiştir (Çizelge 4.3). Bu yasalar ile devredilen veya satışı yapılan alanların ada/parsel bilgisi, arazi büyüklüğü ve ne amaçla kullanılacağı net bir şekilde belirtilmiş, hatta amaç dışı kullanıldığı tespit edildiğinde geri verilmesi zorunlu kılınmış olmakla birlikte birçoğunda ne amaçla kullanılacağına hiç değinilmemiş, bazılarında arazide hangi kullanımların yer alacağı açıkça belirtilmiş olmasına rağmen, amaç dışı kullanılacağına ne yapılacağı yer almamıştır (Atak ve Şahin, 2004). Ayrıca bu durum AOÇ Müdürlüğünün etkisizleştirilerek AOÇ arazileri üzerinde denetimin kontrol edilememesi sonucunu doğurmuştur.

Çizelge 4.3. 5659 sayılı kanun ve bu kanunun 10.maddesine dayalı çıkartılan yasalar kapsamında yapılan satış/devirler (Sayıştay Denetim Raporu, 2014)

Kanun Dayanağı	Satış/Devri Yapılan Kurum/Kuruluş	Satış/Devri Yapıldığı Yıl	Satış/Devri Amacı	Satış/Devri Yapıldığı Arazi Büyüklüğü (m ²)
24.03.1950 tarihli 5659 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu	Devlet Hava Yolları Genel Müdürlüğü	1950	Hava trafik istasyonu	39.942
	Orman Genel Müdürlüğü	1953-1960 yılları arası	Fidanlık kurulması	868.700
	Devlet Demiryolları GM	1958	Demiryolu genişletilmesi	54.047
	Toplam			962.689
05.01.1953 tarihli 6000 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Arazisinden Bir Kısımın Kamulaştırılmasına Yetki Verilmesi Hakkında Kanun	T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü	1953 ve 1959	Ankara-İstanbul Yolu genişletilmesi	195.102
29.01.1954 tarihli 6238 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Arazisinin 8070 Dekarının Satılması Hakkında Kanun	MKE Genel Müdürlüğü	1954	Fişek Fabrikası	200.000
	Çeşitli kooperatifler	1954	İşçi konutları	436.654
	Etibank Genel Müdürlüğü	1954-1955 yılları arası	Akköprü trafo merkezi ve toptancı hali	159.140
	Ankara Belediyesi	1955	Ankara Çimento Fabrikası	690.000
	Milli Savunma Bakanlığı	1956-1970 yılları arası	Zırhlı Tugay Hava Birliği	7.658.575
	Toplam			9.144.369

Çizelge 4.3. (devam) 5659 sayılı kanun ve bu kanunun 10.maddesine dayalı çıkartılan yasalar kapsamında yapılan satış/devirler (Sayıştay Denetim Raporu, 2014)

Kanun Dayanağı	Satışı/Devri Yapılan Kurum/Kuruluş	Satışı/Devri Yapıldığı Yıl	Satışı/Devri Amacı	Satışı/Devri Yapıldığı Arazi Büyüklüğü (m²)
17.04.1957 tarihli 6947 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Arazisinden 1.148.576 Dekarının Satılması Hakkında Kanun	Toprak Mahsulleri Ofisi	1956-1992 yılları arası	Silo ve TMO'ya ait demiryolu hattı	174.001
	T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü	1957	Ankara, Konya ve Eskişehir yollarının genişletilmesi	274.799
	MKE Genel Müdürlüğü	1957	Fişek Fabrikasının genişletilmesi	175.100
	Kauçuk Sanayi	1957	Fabrika yeri	47.000
	Hazine	1957 ve 1959 yılları arası	Karakol ve PTT binası	1.100
	Etibank Genel Müdürlüğü	1959	Pilon yerleri	6.760
	Özel kişiler	1962 ve 1976	Çiftlik arazisi içinde kalan arazi ile trampa	29.920
	Türkiye Petrolleri Genel Müdürlüğü (TPAO)	1963	Akaryakıt İstasyonu	9.047
	Tarım Bakanlığı	1966	Şap Enstitüsü	41.100
	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü	1967	Genel Müdürlük tesisleri	124.200
	Bayındırlık Bakanlığı	1967	5.Bölge Müdürlüğü	17.333
	Yöredeki çiftçiler	1968	Arazi satışı	89.656
	Çeşitli kooperatifler	1968	İşçi konutları	14.275
	EGO Genel Müdürlüğü	1984	Şehir havagazı ve elektrik tesisleri	63.000
Toplam				1.067.291
29.05.1959 tarihli 7310 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Arazisinden 725 Dekarının Satılması ve Evvelce Mübadele Edilmiş Olan Bir Kısım Arazinin İlgili Şahıslara Ferağının İcrası Hakkında Kanun	Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü	1959	Sincan Gazi İstasyonu 2.demiryolu güzergahı	150.000
	Ankara Belediyesi	1960	Asfalt şantiyesi	156.188
	Çeşitli kooperatifler	1961-1968 yılları arası	İşçi konutları	489.670
	Hazine	1962-1966 yılları arası	Şap Enstitüsü	107.161
	Ankara Belediyesi	1966-1981 yılları arası	Yenimahalle İstasyonu ve Marmara Orduevi yolu	41.026
	Toplam			
19.06.1976 tarihli 2015 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Arazisinden 167 Dönüm 500 m²'lik Kısımının Ankara Belediyesine Satılması Hakkında Kanun	Ankara Belediyesi	1996	Toptancı Hali	167.500
06.11.1981 tarihli 2549 sayılı Devlet Mezarlığı Hakkında Kanun	Hazine	1983	Devlet Mezarlığı	536.124
24.05.1983 tarihli 2823 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Mülkiyetindeki Bir Kısım Arazinin Devredilmesine İzin Verilmesi Hakkında Kanun	Milli Savunma Bakanlığı	1983 ve 1985	Zırhlı Birlikler ve Kara-Hava Okulu	1.256.208
	T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü	1983 ve 1984	Anadolu Bulvarı	184.680
	Gazi Üniversitesi	1991-2008 yılları arası	Üniversite birimleri	359.849
	Toplam			
Toplam				14.817.857

Çizelge 4.3. incelendiğinde; AOC arazilerin 962.689 m²'sinin 24.03.1950 tarihli 5659 sayılı yasa ile Devlet Hava Yolları Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü ve Devlet

Demiryolları Genel Müdürlüğüne, 195.102 m²'sinin 05.01.1953 tarihli 6000 sayılı yasa ile Karayolları Genel Müdürlüğüne, 9.144.369 m²'sinin 29.01.1954 tarihli 6238 sayılı yasa ile MKE Genel Müdürlüğü, Etibank Genel Müdürlüğü, Ankara Belediyesi, Milli Savunma Bakanlığı ve çeşitli kooperatiflere, 1.067.291 m²'sinin 29.05.1959 tarihli 7310 sayılı yasa ile Toprak Mahsulleri Ofisi, Karayolları Genel Müdürlüğü, MKE Genel Müdürlüğü, Hazine, Kauçuk sanayi, Etibank Genel Müdürlüğü, Türkiye Petrolleri A.Ş. Genel Müdürlüğü, Tarım Bakanlığı, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Bayındırlık Bakanlığı, EGO Genel Müdürlüğü, çeşitli kooperatifler, özel kişiler ve yöredeki çiftçilere, 944.045 m²'sinin 29.05.1959 tarihli 7310 sayılı yasa ile Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü, Ankara Belediyesi, Hazine ve çeşitli kooperatiflere, 167.500 m²'sinin 19.06.1976 tarihli 2015 sayılı yasa ile Ankara Belediyesine, 536.124 m²'sinin 06.11.1981 tarihli 2549 sayılı yasa ile Hazineye ve 1.800.737 m²'sinin 24.05.1983 tarihli 2823 sayılı yasa ile Milli Savunma Bakanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü ve Gazi Üniversitesine olmak üzere toplamda 14.817.857 m² arazinin tarım dışı fonksiyonlarda kullanılması amacıyla devri veya satışı yapıldığı görülmektedir.

Söz konusu 2823 sayılı yasa ile 1983 yılında Gazi Üniversitesi'ne devredilen Çukurambar (Karakusunlar) Mahallesi 29101 ada 27 parsel ve 29102 ada 6 parselde yer alan arazilerde, üniversite tarafından herhangi bir faaliyet gerçekleştirilmemiştir. 2007 yılına kadar mülkiyeti AOÇ Müdürlüğünde kalan bu araziler Gazi Üniversitesi'ne Tıp Fakültesi yapılması amacıyla bir daha devredilmiştir. Ancak 2012 yılına kadar devredilme amacına uygun olarak kullanılmadığı için Gazi Üniversitesi'nden alınarak AOÇ Müdürlüğüne geri verilmiştir. Akabinde bu araziler önce Ankara Büyükşehir Belediyesine, daha sonra Gazi Üniversitesine, en sonunda da TOKİ'ye satılmıştır. 2015 yılında ise TOKİ tarafından müzayede ile satışa çıkarılmıştır. Dışişleri Bakanlığının uygun görüşü ile bu araziler Amerikan Büyükelçiliğine satılmıştır (ŞPO, 2019). Böylece Atatürk'ün mirası olan Çiftlik topraklarında Amerikalıların bile mülkiyet sahibi olması sağlanmıştır.

İlgili kanunlar incelendiğinde, bazı kanunların parseline kadar devredilecek araziye bildirdiği ve oldukça dikkatli şekilde hazırlandığı görülürken, bazı kanunlarda 'lüzumlu gayrimenkuller', 'lüzumlu arazi' gibi oldukça muğlak tabirler yer almıştır. Kanun tekniği açısından sakıncalı ve kötüye kullanılabilecek durumdaki bu ibareler, kanun koyucunun Çiftlik üzerinde gereken hassasiyeti göstermediğinin kanıtıdır (Mumcu, 2002: 61).

1983 yılından sonra Çiftlik topraklarının satılmasına/devredilmesine izin veren herhangi bir yasa çıkarılmamıştır. Bunun nedeni satış/devirlerin, 24.05.1983 tarihli 2823 sayılı yasayı izleyen günlerde yapılmaması, kurumların ödenek yetersizliği ve benzeri nedenlerle gecikmelerle satın almasından kaynaklanmaktadır (DDK, 2003).

Pek çok kamu ve özel kuruluşun AOÇ arazilerinden pay istemeleri, Ankara kentinin büyümesi ile birlikte altyapı gereksinmesinin artması ve rant baskıları, çiftliğin korunmasına yönelik çıkarılan yasa maddelerine rağmen engellenememiştir (Atak ve Şahin, 2004). AOÇ arazisi içinden geçen doğu-batı ekseninde İstanbul yolu, Eskişehir yolu, Ümitköy-AŞTİ yolu, Ankara-Polatlı demiryolu ve banliyö hattı, Ümitköy ve Sincan metro güzergâhları ve kuzey-güney ekseninde Konya yolu, Ostim-Söğütözü yolu, Anadolu Bulvarı ve Etimesgut yolu olarak sayılan demiryolu ve karayolu geçişleri gibi ana arterler ile kavşaklar arazi bütünlüğünü bölmüştür (MO, 2006) (Harita 4.9).

AOÇ kuruluş kanunu ile askeriye, Milli İstihbarat Teşkilatı ve Bakanlıklara devredilen 1950’li yıllara kadar halka sunulmuş olan açık kamusal alanlar, geçirimsiz parçalar haline getirilmiştir (Çavdar Sert, 2017). Bu dönemde AOÇ; sadece örnek bir tarımsal işletme olarak kalmamış, aynı zamanda rekreasyonel faaliyetler ve yeşil alanlar Atatürk’ün ölümünden sonraki süreçte azalan bir seyir izleyerek yok denecek kadar azalmış ve Çiftlik arazilerinin amaç dışı kullanımlara tahsis edilmesi yüzünden rekreasyon alanları dar bir alanda gezi, piknik ve Hayvanat Bahçesi gibi kullanımlarla sınırlı hale gelmiştir. Rekreasyonel faaliyetlerinin yanı sıra ziraat ve hayvancılığa ayrılan alanlar azaldığı için bu faaliyetler açısından özellikle 1970’li yıllardan itibaren gerileyen bir seyir izlenmiştir (Aydoğan, 2012).

Küresel coğrafya ile eşzamanlı olarak 1950’den sonra AOÇ’de üretim düşüncesi geri planda kalmış, 1960-1980 tarihsel aralığında da yerel coğrafyadaki kırılğan ortamda üretim politikası yer bulmamıştır. 1980 sonrasında gelişen neoliberalizm sonrasında, devletin yatırımlardan çekilmesi ile önemli bir kırılma yaşanmış kentlerin nüfusunun çok hızlı artması ve kentlerde yerleşen tüketim olgusu AOÇ’nin üretim yapısını etkilemiştir (Aycı (2018: 512).

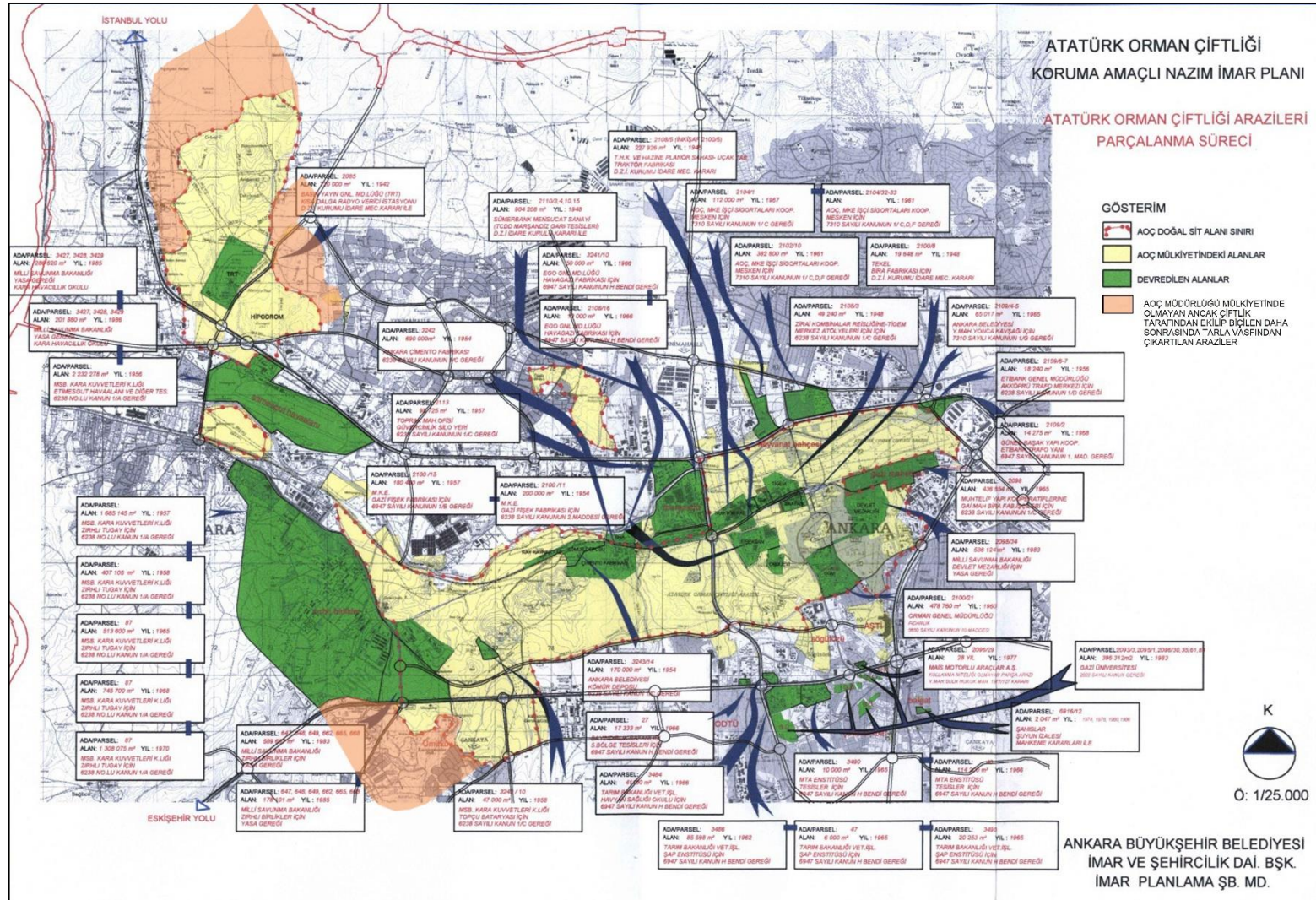
Harita 4.9. 1938-2006 yılları arası kapsayan 2.dönemde açılan taşıt yolları

AOÇ'de arazi kaybı askeri müdahaleler döneminde olmuştur. Halkın en yoğun kullandığı rekreasyon alanları (Marmara köşkü, Marmara havuzu ve bahçesi), darbeler sonrasında kamunun kullanımına kapatılmış ve askeri yasak bölge haline getirilerek alanın kullanım yoluyla sahipliliği ve kamusal denetimi sona erdirilmiştir (Kimyon ve Serter, 2015). Askeri yönetim bu alanların dışında MSB ve Zırhlı Tugay'a devredilen araziler için çeşitli zamanlarda herhangi bir kiralama, protokol ya da yasaya bağlı kalmamış, işgal etmelerinin ardından çıkarılacak devir yasasında arazinin kendisine devrini istemişlerdir. Askeriye AOÇ alanının sömürgeleştirilmesinde en büyük rolü oynayan aktörlerden biri olmuştur.

29.01.1954 tarihinde kabul edilen 6238 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Arazisinin 8.070 Dekarının Satılması Hakkında Kanun, siyasi iradenin alana yönelik müdahalesi, AOÇ'de yaşanan kayıp sürecin ilk nüvesi biçimindedir. Demokrat Parti döneminde yürürlüğe giren bu yasa, alanın bir kısmının parlamenterler, bürokratlar, kamu idarecilerce kooperatif kurulması için devredilmesini sağlayarak, çiftliğin doğrudan siyasi irade tarafından parçalanma sürecini başlamıştır (Sürmelihi, 2013). Alpagut (2017), AOÇ ideolojik ve sembolik önemine ithafen siyasi iktidarın müdahalelerine tarihi boyunca sürekli konu olmuş bir mekân olduğunu vurgular. Askeri idarenin yanı sıra siyasi otorite de alanın farklı fonksiyonlarda kullanılmasını sağlayan yasal düzenlemeleri yaparak Çiftliğin küçülmesinde rol oynayan diğer önemli bir aktör olmuştur.

Anayasanın koruması altında olan mülkiyet ve miras hakkı özel veya genel kanunla ya da başka karar mekanizmalarıyla değiştirilemezken, bu haklar AOÇ için yok sayılmış ve çeşitli biçimlerde tahsisler/arazi devirleri ve bağış şartının tersine kullanılması sağlanmıştır (Kimyon ve Serter, 2015) (Harita 4.10).

Harita 4.10. 1940-1986 yılları arasında AOÇ arazileri parçalanma süreci haritası (ABB, 2007)

AOÇ arazilerinin devredilmesinde kullanılan bir diğer yöntem protokol yolu ile devirdir. Bu yöntem AOÇ Müdürlüğü'nün bağlı olduğu mülga Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın çeşitli kuruluşlara çiftlikten arazi sağlayarak kâr ortaklığı gerçekleştirmesiyle olmuştur. 5659 sayılı Kuruluş Kanununun 9. ve 10. maddeleriyle her türlü arazi devri ancak özel yasa çıkarılması ile mümkün iken protokol adı altında AOÇ arazileri isteyen kurumlara ilgili Bakanlıkça tahsis edilmiştir. Buna en önemli örnek olarak Ankara Şehirlerarası Terminal İşletmesi (AŞTİ) verilebilir (Kılıç ve Seylam, 2000). AŞTİ'nin bulunduğu arazi 1983 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesine kiralanmıştır. Ankara Büyükşehir Belediyesi için en önemli gelir kaynaklarından olan bu arazi, terminale bağlı işletme binaları, otogar, peronlar, hizmet alanlarının yapılması ve terminal çevresi yolların açılması amacıyla toplamda 412.165 m² büyüklüğüne genişletilmiştir (Çizelge 4.5). Mülga Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Ankara Büyükşehir Belediyesi arasında 1995 yılında protokol yapılarak belediyeye tahsis edilmiş ve yapılaşmaya açılmıştır (Sayıştay Denetim Raporu, 2014; Atak ve Şahin, 2004).

Devir yasaları aracılığıyla Karayolları Genel Müdürlüğünce yapılan karayolları ile Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğünce yapılan demiryollarının ardından protokol ile AŞTİ'nin çevresinde açılan yolları da, AOÇ arazisinin bütünlüğüne darbe vurmuş, zaten iyiden iyiye küçülmüş olan çiftlik arazilerinin korunmasını büsbütün zorlaştırmıştır (Kılıç ve Seylam, 2000).

AOÇ Müdürlüğü ile özel şirket ve özel kişiler arasında ortaklığın giderilmesi amacıyla açılan davalarda, 1974 ile 1986 yılları arasında alınan değişik tarihli Sulh Hukuk Mahkemesi ve izale-i şüyu mahkeme kararları gereğince 42.748 m² büyüklüğündeki Çiftlik arazisi devredilmiştir (Sayıştay Denetim Raporu, 2014) (Çizelge 4.5).

1938 yılından 2006 yılı kadarki süreç içerisinde tutanak, DZİK meclis idare kararları, özel yasalar, kiralama, protokol ve mahkeme kararları ile gerçekleşen arazi kayıplarının dışında bir uygulama daha gerçekleştirilmiştir. Protokolsüz devir olarak adlandırılan bu uygulama ile herhangi bir protokol yapılmadan veya yasa çıkarılmadan 5659 sayılı yasanın 9. ve 10. maddelerine aykırı olarak, 1997 yılında vefat eden bir siyasi parti liderine anıt mezar yapılması amacıyla AOÇ arazisinde yer tahsis edilmiştir (Çizelge 4.5).

Atatürk'ün mirası AOÇ alanının amaç dışı kullanımına yol açan diğer bir husus kiralama faaliyetleri olmuştur. 1983 yılından sonra arazi satışına ilişkin özel yasa çıkarılması sona

ermiş, ancak kalıcı tesisler yapılmak üzere kiralama adı altında AOÇ arazilerine el atmalar devam etmiştir. AOÇ Müdürlüğü her ne kadar resmi bir kurum niteliği taşısa da bu müdürlüğe devletten herhangi bir bütçe veya finansal destek sağlanmadığı için, Çiftlik yönetimi mal ve hizmet satışlarının yanında kiralama uygulamalarıyla kendi finansmanını karşılamaya çalışmıştır (Sayıştay Denetim Raporu, 2014). Bu kapsamda AOÇ Müdürlüğü gelir elde etmek amacıyla isteyen kurum ve kuruluşlara altyapı ve üstyapı veya boş arazi gibi kendi ihtiyaçlarının karşılanması için kısa veya uzun süre vadelerde Çiftlik taşınmazlarının bir kısmını kiraya vermiştir. Ne yazık ki bu kiralamaların çoğu Atatürk'ün vasiyet mektubunda belirttiği amaçlara uygun olmamıştır. AOÇ Müdürlüğü, ilgili kurum ve kuruluşlar kiralama talep ettiğinde, kiralanacak alanların kullanım fonksiyonlarının Çiftliğin kuruluş amaçlarına uygun olup olmadığı konusunda herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Diğer yandan kira sözleşmelerinin çoğunda arsa ve kapalı alan büyüklükleri belirtilmediği için, bu durum AOÇ Müdürlüğü'nün kiralanılan alanlarda açık ve kapalı alanları sürekli olarak genişletme eğiliminde olan ve bu şekilde haksız kazanç sağlama çabasına giren kiracıları kontrol etmesini sınırlamıştır.

5659 sayılı AOÇ Kuruluş Kanunu ile Çiftlik arazisi üzerinde çeşitli kurum ve kuruluşlara kiralanılan alanların, daha sonraki yıllarda çıkan yasalarla tapuları ile birlikte ilgili kurumlara devredilmesi gerçekleştirilmiştir. Buna önce kiraya verilen daha sonra 5956 sayılı Kanuna dayalı 1938 ile 1983 yılları arasında çıkarılan devir yasalarıyla devri yapılan kurum ve kuruluşlar örnek verilebilir (Çizelge 4.3).

Devir veya satışlar ile gerçekleşen arazi kayıplarının yanı sıra 1-49 veya 1-99 yıllığına kiralama yolu ile devirler önemli bir yer tutmaktadır (Çizelge 4.4). 1950 öncesi ve sonrasında bunca devir yasası çıkmış olmasına rağmen bazı kurum ve kuruluşlar kiracı olarak kalmaya devam etmişlerdir. “Kiralama yolu ile AOÇ arazisini kullanan, ancak çıkan yasalarda yer almak istemeyen (kiralama yolu ile kullanmaya devam etmek isteyen) kurumlar çok düşük ücretlerle neredeyse ücretsiz olarak kiraladıkları alanların bedelini ödeyip tapusunu alma gereğini duymamışlardır” (Atak ve Şahin, 2004: 83).

5659 sayılı yasayla çelişen kiralamalar ve protokollerin meydana gelmesinden ötürü, “Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Satınalma-Satma, Yapma-Yaptırma, Kiralama ve Kiraya Verme İşlerine Ait Yönetmelik”, 30.07.1998 tarihinde 23418 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak bu yönetmelik ile AOÇ taşınmazlarının isteyene

Bakan izni ile 5 yıldan fazla süre ile kiralanmasına ve takas amaçlı trampaya olanak sağlaması, yönetmeliğin 15. maddesinde çiftliğe ait her şeyin kiralanabilirliği, 19. maddesinde önceden planlı olarak yollarla parçalanmış arazi parçalarının kiralanabilirliği ve 20. maddesinde tüzel ve gerçek kişilere kiralanabileceği hükümlerinin yer alması ve 5659 sayılı yasanın devir ve temlikin ancak yasa yoluyla olabileceği kuralını çiğnemesinden dolayı açılan dava sonucunda bu yönetmelik iptal edilmiştir (Atak ve Şahin, 2004; Keskinok, 2000).

Çizelge 4.4. 1975-2006 yılları arasında yapılan kiralamalar (Sayıştay Denetim Raporu, 2014)

Kiracı		Arazi Kullanım Amacı	Kiraya Verildiği Yıl	Kiraya Verilen Arazi Büyüklüğü
Kamu	Karayolları 4.Bölge Müdürlüğü	Sosyal tesis	1975	11.755 m ²
	BEL-KO	Kömür deposu	1992	70.000 m ²
	Türkiye Jokey Kulübü	Hipodrum, su kuyusu ve izale hattı	1994 ve 1998	Yaklaşık 200 hektar
	Milli Savunma Bakanlığı	Kurum binası ve arazisi ile su kuyusu	1989 ve 1995	6.286 m ²
	MİT Müsteşarlığı	Ağaçlandırma alanı	1997	378.675 m ²
	Başkent Doğalgaz Dağıtım A.Ş.	Boru ve isale hatları ve depo yeri	1998, 2001 ve 2004	37.805 m ²
	Gazi Orduevi Müdürlüğü	Kurum arazisi	2005	84.842 m ²
	Başbakanlık	Lojman binası	2005	1.717 m ²
	Kamuya kiralananan toplam arazi büyüklüğü			2.591.080 m ²
Özel	MİTAŞ	İşyeri-depo	1989	45.067
	POAŞ Genel Müdürlüğü	Akaryakıt istasyonu	1997	60.650 m ²
	Binicilik İhtisas Kulübü	Kulüp ve su kuyusu	1999 ve 2002	32.160 m ²
	Özel şirketler	Çiftlik satış mağazası, depo, büfe ve garaj	1997-2004 yılları arası	11.246 m ²
	Özel kişiler	Ticari işletmeler (lokanta, bakkal vs.)	1996-2005 yılları arası	9.648 m ²
	Özel kuruluş, şirket ve kişilere kiralananan toplam arazi büyüklüğü			158.771 m ²
Toplam				2.749.851 m ²

Çizelge 4.4. incelendiğinde; 1937 ile 2006 yılı arasını kapsayan ikinci dönemde kamu kuruluşlarına 2.591.080 m² ve özel kuruluş, şirket ve kişilere 158.771 m² olmak üzere toplamda 2.749.851 m² büyüklüğünde arazi kiralanmıştır.

5659 sayılı Kuruluş Kanununda Çiftlik arazilerinin Atatürk'ün bağış mektubunda belirttiği esaslar dışında kullanımını önleyecek hükümlere yer verilmediği için AOÇ Müdürlüğü

tarafından kiraya verilen alanlar üzerinde kiracıların çeşitli tesisler yapmasına ve bu taşınmazların kullanım seklinin adeta mülkiyet hakkına dönüşmesine imkan tanımıştır (Aydoğan, 2012). Pek çok kamu kurumu ve kamusal hizmet veren (enerji nakil hattı vb.) kuruluşlara yapılan bazı kiralamalar, kiralamaların ötesine bu kurumların AOÇ arazisi üzerinde fiili olarak intifa ve irtifak hakkı tesis etmesine neden olmuştur.

Kiralanın AOÇ taşınmazlarının çoğu bağış mektubunda belirtilen amaçlarla bağdaşmayan fonksiyonlarda kullanılmak üzere, su kuyusu, izale hattı, sosyal tesis gibi alt ve üst yapı ihtiyaçlarının giderilmesi ve lojman, garaj veya depo amaçlı olarak kurum ve kuruluşlar için boş arsa sağlanması için en az 8 ay en çok 99 yıllığına kiralanmıştır. Belli bir zaman dilimi belirtilmediği ve sanki sınırsız süre tanındığı kiralanın alanlar da mevcuttur, bunun en somut örneği; boru ve isale hattı kullanımı amacıyla “hatlar çalıştığı” süre boyunca kiralanın Başkent Doğalgaz Dağıtım A.Ş.’dir. Ayrıca kiralanın taşınmazlar üzerinde kapalı alana ilişkin inşai faaliyetler yapıldığı için kiralama süresi bittiğinde eski hali ile mülkiyet sahibi AOÇ Müdürlüğüne geri verilmesi mümkün hale gelmemektedir.

27.11.1994 tarihinde yürürlüğe giren 4046 sayılı “Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” çerçevesinde özelleştirilen ve özel kanunlarla AOÇ alanı içinden yer edinen Sümerbank, Tekel Genel Müdürlüğü ve Zirai Donatım Kurumu gibi kuruluşlara ait alanların özel kişilere satılmasıyla AOÇ alanı içinde yeni özel mülkiyet adacıkları meydana gelmiştir (Sayıştay Denetim Raporu, 2014).

Tohum ıslah istasyonu kurulması amacıyla Türkiye Zirai Donatım Kurumu’na verilen araziler; Özelleştirme Yüksek Kurulu’nun 11.03.1998 tarih ve 98/25 sayılı kararı ile Türkiye Zirai Donatım Kurumu özelleştirilmiştir. Aynı kurulun 22.03.2000 tarih ve 2000/24 sayılı kararı ile de Zirai Donatım Kurumu’nun Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’ndan devraldığı AOÇ arazilerinin 19.544 m²’si Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezi haline getirilerek eğitim ve öğretim hizmetlerinde kullanılması kaydıyla Devlet Personel Başkanlığı’na, 22.388 m²’si eğitim, öğretim, sosyal ve sportif hizmetlerde kullanılması kaydıyla Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne ve 26.097 m²’si 1999 depreminde zarar görenler ile bunların Ankara’da öğrenim gören yakınlarına barınma ve iskan hizmetlerinde kullanılması kaydıyla Sakarya Vilayeti Özel İdare Müdürlüğüne devredilmiştir (Sayıştay Denetim Raporu, 2014).

Özelleştirme Yüksek Kurulunun 05.02.2001 tarihli ve 2001/06 sayılı kararı ile Tekel ve aynı kurulun 22.12.2003 tarih ve 2003/85 sayılı nihai satış kararı ile de Tekel'in bağlı ortaklığı Alkollü İçkiler Sanayii ve Ticaret A.Ş. hisseleri özelleştirilmiştir. Nurol-Limak-Özaltın-Tütsab Ortak Girişim Grubu'nun kurduğu Mey İçki San. ve Tic. A.Ş.'ye satılan Tekel Bira Fabrikasında alkol üretimi ve satımı özel sektörün eline bırakılmıştır. Ancak sonrasında üretimin yapılmadığı Tekel kuruluşu, 2008 yılında logosu TTA⁶ olmuş ve 2012 yılında ticaret unvanı Gayrimenkul A.Ş.'ye çevrilmiştir (Sayıştay Denetim Raporu, 2014). Ayrıca Mey İçki San. ve Tic. A.Ş.'nin aldığı Tekel içki fabrikaların çoğunluk hisselerinin (%90) uluslararası tekellere satılması ile ABD Firması bile AOÇ içinde arazi sahibi olmuştur (MO, 2006). Özelleştirmeler sonucunda devir amacı ve kamu yararı gerekçesi ortadan kalkan arazilerini geri alma girişiminde bulunan AOÇ Müdürlüğü her ne kadar ilgili kuruluşlardan kendisine iade edilmesini istese de bu girişimleri sonuçsuz kalmıştır (Sayıştay Denetim Raporu, 2014).

Atak ve Şahin (2004), AOÇ arazisinin gerek yasal, gerekse yasadışı olarak başka kullanımlara ayrılması sürecinin, hem kent, hem de AOÇ açısından plansız ve yanlış kararlara dayandırılmasına bağlar. Bu nedenle AOÇ arazilerinin küçülmesinde rol oynayan idari kararlar ve yasal düzenlemelerinin irdelenmesinin yanı sıra planlama uygulamalarının ne gibi bir etki yarattığının araştırılması gerekmektedir.

⁶ Tütün ve Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri

Çizelge 4.5. 1938-2006 yılları arasında yaşanan arazi kayıpları (Aydos yaylası dahil)
(Sayıştay Denetim Raporu, 2014)

Arazi Kaybı Şekli	Kanun Dayanağı	Kaybedilen Alan Büyüklüğü	Toplam Arazi Büyüklüğüne Oranı (%) ⁷
Aydos Yaylası ve çoban evinin 16.09.1950 tarihli tutanak ile Ankara Orman İşletme Müdürlüğüne bırakılması	X	46.461.000 m ²	45.55
DZİK yönetim kurulu kararları ile yapılan devir/satış	13.01.1938 tarihli 3308 sayılı yasa	7.371.877 m ²	7.22
Özel kanunlar ile yapılan devir/satış	06.07.1939 tarihli 3697 sayılı yasa	49.940 m ²	0.05
	24.03.1950 tarihli 5659 sayılı yasa	962.689 m ²	0.94
	05.01.1953 tarihli 6000 sayılı yasa	195.102 m ²	0.19
	29.01.1954 tarihli 6238 sayılı yasa	9.144.369 m ²	8.97
	17.04.1957 tarihli 6947 sayılı yasa	1.067.291 m ²	1.05
	29.05.1959 tarihli 7310 sayılı yasa	944.045 m ²	0.93
	19.06.1976 tarihli 2015 sayılı yasa	167.500 m ²	0.16
	06.11.1981 tarihli 2549 sayılı yasa	536.124 m ²	0.53
	24.05.1983 tarihli 2823 sayılı yasa	1.800.737 m ²	1.77
Kiralama	24.03.1950 tarihli 5659 sayılı yasa ve 30.07.1998 tarihli 23418 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik	2.749.851 m ²	2.70
1974-1986 yılı arası alınan değişik tarihli mahkeme kararları	X	42.748 m ²	0.04
Protokol (AŞTİ ve civarındaki yollar- 1995)	Mülga Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile Ankara Büyükşehir Belediyesi arasında yapılan protokol	412.165 m ²	0.40
Protokolsüz devir (Bir parti liderine anıt mezar yapımı için ayrılan alan-1997)	06.04.1997 tarih ve 97/9258 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı	Yaklaşık 1.500 m ²⁸	0.001
Toplam		71.906.938 m ²	70.50

Çizelge 4.5’te görüleceği üzere AOÇ arazileri üzerinde 1938 ile 2006 yılları arasında gerçekleştirilen toplam arazi kaybı 71.906.938 m² olup, Atatürk’ün hazineye bağışladığı 102 bin dönüm arazinin %70.50’sine denk gelmektedir.

⁷ Atatürk Çiftlikleri”, Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Neşriyatı, Ankara,1939, s.4’te yer alan 102 bin dönüm (102.000.000 m²) bilgisi kabul edilerek ve kaybedilen alan büyüklüğünde yer alan m² verileri kullanılarak oranlama yapılmıştır.

⁸ Alan büyüklüğü verisine ulaşılamadığından Google earth üzerinden tahmini büyüklük hesaplanmıştır.

Çizelge 4.6. 1938-2006 yılları arasında yaşanan arazi kayıpları (Aydos yaylası hariç)
(Sayıştay Denetim Raporu, 2014)

Arazi Kaybı Şekli	Kanun Dayanağı	Kaybedilen Alan Büyüklüğü	Toplam Arazi Büyüklüğüne Oranı (%) ⁹
DZİK yönetim kurulu kararları ile yapılan devir/satış	13.01.1938 tarihli 3308 sayılı yasa	7.371.877 m ²	13.27
Özel kanunlar ile yapılan devir/satış	06.07.1939 tarihli 3697 sayılı yasa	49.940 m ²	0.09
	24.03.1950 tarihli 5659 sayılı yasa	962.689 m ²	1.73
	05.01.1953 tarihli 6000 sayılı yasa	195.102 m ²	0.35
	29.01.1954 tarihli 6238 sayılı yasa	9.144.369 m ²	16.46
	17.04.1957 tarihli 6947 sayılı yasa	1.067.291 m ²	1.92
	29.05.1959 tarihli 7310 sayılı yasa	944.045 m ²	1.70
	19.06.1976 tarihli 2015 sayılı yasa	167.500 m ²	0.30
	06.11.1981 tarihli 2549 sayılı yasa	536.124 m ²	0.97
	24.05.1983 tarihli 2823 sayılı yasa	1.800.737 m ²	3.24
Kiralama	24.03.1950 tarihli 5659 sayılı yasa ve 30.07.1998 tarihli 23418 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik	2.749.851 m ²	4.95
1974-1986 yılı arası alınan değişik tarihli mahkeme kararları	X	42.748 m ²	0.08
Protokol (AŞTİ ve civarındaki yollar-1995)	Mülga Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile Ankara Büyükşehir Belediyesi arasında yapılan protokol	412.165 m ²	0.74
Protokolsüz devir (Bir parti liderine anıt mezar yapımı için ayrılan alan-1997)	06.04.1997 tarih ve 97/9258 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı	Yaklaşık 1.500 m ²¹⁰	<0.01 (0.003)
Toplam		25.445.938 m ²	45.82

Çizelge 4.6’da görüleceği üzere, Çubuk’ta yer alan Aydos Yaylasının alan büyüklüğü hesaplamaya dahil edilmediğinde; AOÇ arazileri üzerinde 1938 ile 2006 yılları arasında gerçekleştirilen toplam arazi kaybı 25.445.938 m² olup, toplam arazinin (55.539.000 m²) %45.80’ine denk gelmektedir.

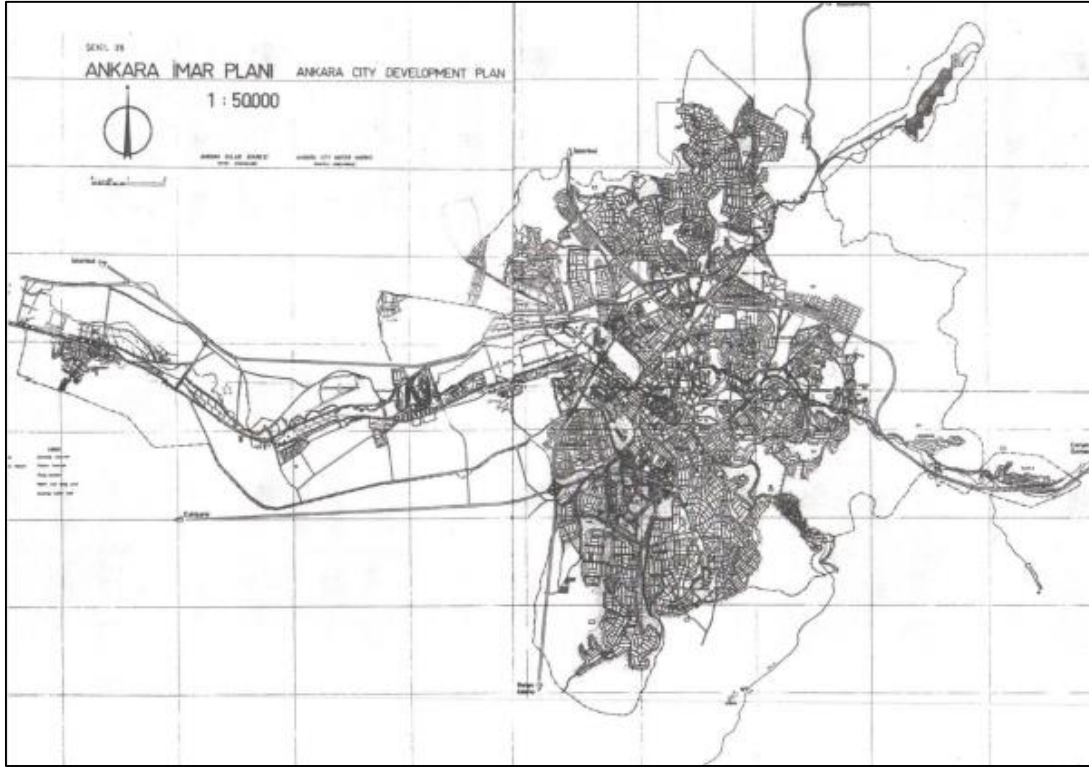
⁹ Aydos Yaylası (46.461.000 m²) hariç tutulduğunda geriye kalan 55.539.000 m² bilgisi toplam alan büyüklüğü olarak kabul edildiğinde; kaybedilen alan büyüklüğünde yer alan m² verileri kullanılarak oranlama yapılmıştır.

¹⁰ Alan büyüklüğü verisine ulaşamadığından Google earth üzerinden tahmini büyüklük hesaplanmıştır.

İkinci dönemde gerçekleşen mekansal planlamanın AOC'nin dönüşümündeki rolü

1950'li yıllarda Jansen planı yönlendirici olmayan ve İmar Müdürlüğünce değiştirilen bir belge halini almış, yeşil alan yapısının uygulanmamış olan bileşenleri plan değişiklikleri ile parçalanıp küçültülmeye ve dönüştürülmeye başlanmıştır (Burat, 2011). 1932 ile 1954 yılları arasında, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmelerin sonucu olarak hem ülke genelinde hem Ankara özelinde kırdan kente göç hızlanmış ve Ankara kenti altından kalkamadığı hızlı kentleşme baskısı ile karşı karşıya kalmıştır (Altaban, 1998). Jansen planının Ankara kentinin gelişiminin gerisinde kalması ve kentte yaşanan denetimsiz büyüme, gecekondulaşma gibi sorunlara çözüm bulunabilmesi için yeni bir planlama yarışması açılmıştır (Atak ve Şahin, 2004). 1955 yılında Ankara Belediyesinin girişimiyle Şehir İmar Planı için açılan uluslararası bir yarışmada Nihat Yücel ve Raşit Uybadin tarafından hazırlanan ve belediye sınırları içerisinde yaklaşık 12.000 hektarlık bir alanı kapsayan imar planı birinci seçilerek 1957 yılında onaylanmıştır (Harita 4.11). Yücel-Uybadin Planı olarak adlandırılan bu imar planında Ankara kenti batı, kuzey doğu yönlerinde bir çevre yolu ile kuşatılmış, yağ lekesi şeklinde bir gelişme gösteren tek merkezli, gecekonduşuz, oldukça yoğun ve görece homojen 750.000 nüfuslu bir kent olarak planlanmıştır. 30 yıl sonrası için hedeflenen 750.000 kişilik nüfusa 1965 yılına gelmeden ulaşıldığı için bu plan Ankara kenti için yetersiz kalmıştır. Plandaki belediye sınırı ile sınırlandırılmış planlama yaklaşımı nedeniyle, plan sınırı dışında kaçak yapılaşmalar meydana gelmiş ve kentin kuzey-güney doğrultusunda yoğunluk artırımları Ulus-Kızılay merkezlerinin aşırı yoğunlaşmasına yol açmıştır (ABB, 2017).

1957 onay tarihli Yücel-Uybadin planında AOC alanı boş bir alan görülmüş olmakla birlikte bu alan hakkında net ve belirgin kararlar üretilmemiştir. Bu nedenle bu planın kent içerisinde yapılaşma baskısı altında kalan AOC'nin kentin altyapı ve üstyapı gereksinimleri yüzünden parçalanmasında önemli bir etki yarattığı söylenebilir.

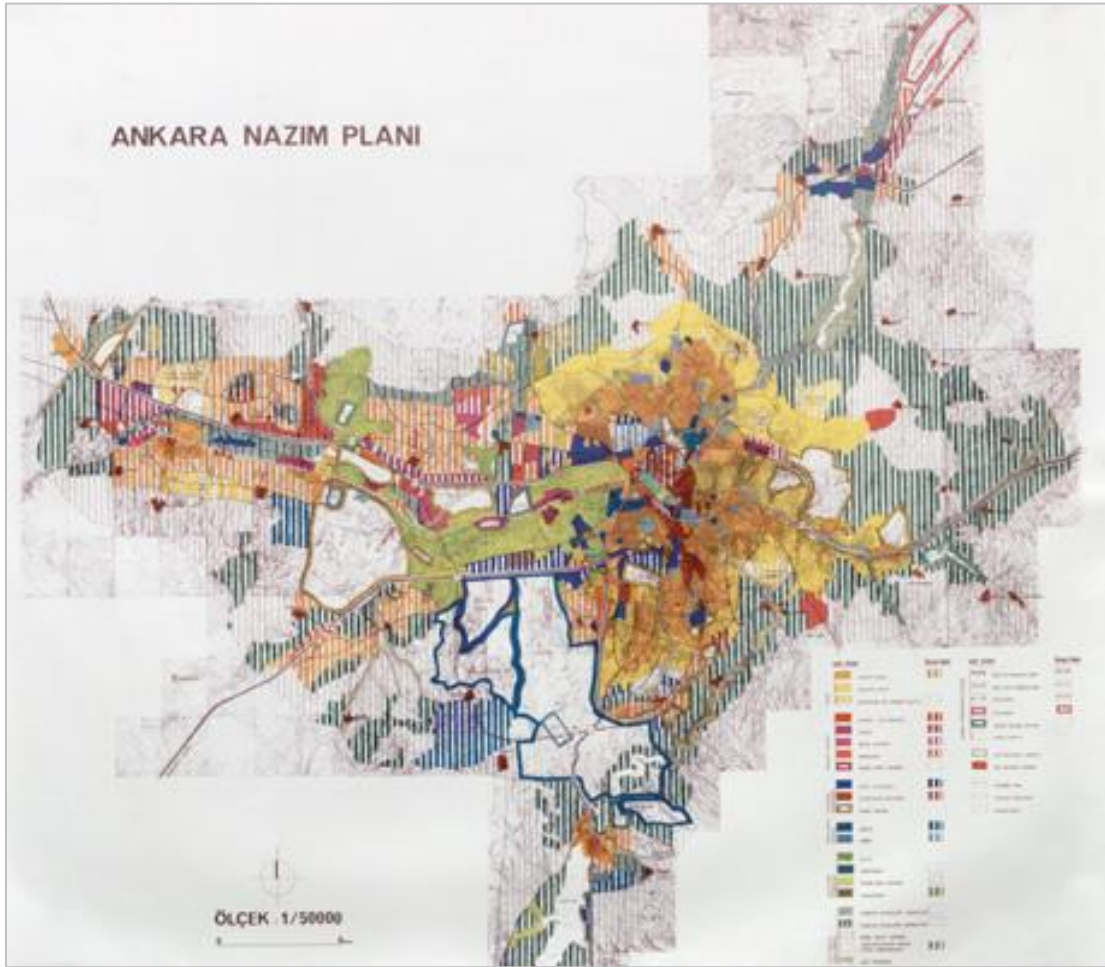

Harita 4.11. 1957 onay tarihli Yücel-Uybadin Planı (ABB, 2017)

1960'lı yıllarda kırsal alanlardan kentsel alanlara yoğun göçlerin yaşanması, 1950'li yıllardaki denetimsiz kentsel gelişmenin bu dönemde de devam ederek kaçak yapılaşmaların kent çanağı dışına çıkması gibi nedenlerden dolayı yeni bir plan ihtiyacı doğmuştur.

1969 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile İmar ve İskan Bakanlığı bünyesinde Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu (ANPB) kurulmuştur. Bu büro ülkedeki metropoliten ölçekte ilk planlama çalışmasını Ankara kenti için başlatmıştır. ANPB, 1970-1975 yılları arasında yürüttüğü kapsamlı Ankara araştırmaları sonucunda 20 yıl perspektifli bir Nazım Plan şeması geliştirerek bir planlama çalışması yapmıştır. Bu plan 1982 yılında "Ankara 1990 Nazım Planı" adıyla onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Harita 4.12). Ankara çanağı içerisinde yanı sıra belediye sınırları dışındaki alanlarda da plan kararlarının üretildiği bu planda, 1990 yılında nüfusun en düşük göç kabulüyle 2.8 milyon ve en yüksek göç kabulüyle 3.6 milyon aralığında olacağı öngörülmüştür. Gerçekten de 1990 yılında Ankara nüfusu 2.5 milyona ulaşması nedeniyle bu planın Ankara'nın belediye sınırları dışındaki gelişmelerini yönlendirmesi konusundaki öngörülerini başarılı olarak görülmektedir. Ancak 1990 Nazım Planı kapsamında yapılan Ankara Çevre Otoyolunun, kentin makroform ve jeomorfolojik yapısıyla çelişen dairesel bir sistemle korunması gerekli bazı doku ve kuşakları zedelediği,

spekülatif baskıları artırdığı ve güzergah boyunca Nazım Plan kararlarından tamamen farklı olarak sanayi ve konut alanları için yer seçimlerine yol açtığı için planın işleyişini bozmuştur. Nazım plan değişiklikleri ile yapılan ilave nazım planları, ruhsatsız konut alanlarının (gecekondu) düzenlenmesine yönelik ıslah imar planlama çalışmaları ve belediye mücavir alan sınırı dışındaki parçacıl planlama yaklaşımları sonucu kaçak yapılaşmalar kontrol edilemediği için Ankara 1990 Nazım Planı da önceki planlar gibi işlevsiz hale gelmiştir (ABB, 2017).

Harita 4.12. 1982 onay tarihli 1990 Nazım Planı (ABB, 2017)

Ankara 1990 Nazım Planı ile doğrudan AOC'nin korunmasına yönelik bir düşünce oluşturulmasa bile kentte yaşanan hava kirliliğinin engellenmesi için AOC için ilk kez bazı planlama kararları getirilerek, çiftlik arazisini de kapsayacak kent içerisinde bir yeşil kuşağın oluşturulması fikri geliştirilmiştir (Atak ve Şahin, 2004). Bu kapsamda Başkent Ankara'nın etrafını saracak, askeri alanların bir kısmı, AOC alanı, Hipodrom, Atatürk Kültür Merkezi, Gençlik Parkı, Atatürk Bulvarı boyunca uzanacak bir yeşil kültür aksı, Abdi İpekçi ve

Kurtuluş Parkları, 50. Yıl Parkı ve İmrahor Vadisine kadar şehri boydan boya bir yeşil koridor olarak geçecek bir yeşil kuşağın planlaması yapılmıştır (Atak ve Şahin, 2004). Ancak üst ölçek yaklaşım içerisinde alınan bu kararlarda AOÇ'nin fonksiyonu net olarak tanımlanmadığı için alan yapılaşma baskısından uzak kalamamış, giderek kent içerisinde kalan bir açık alana dönüşmüş ve Çiftliğin arazi bütünlüğü sağlanamamıştır.

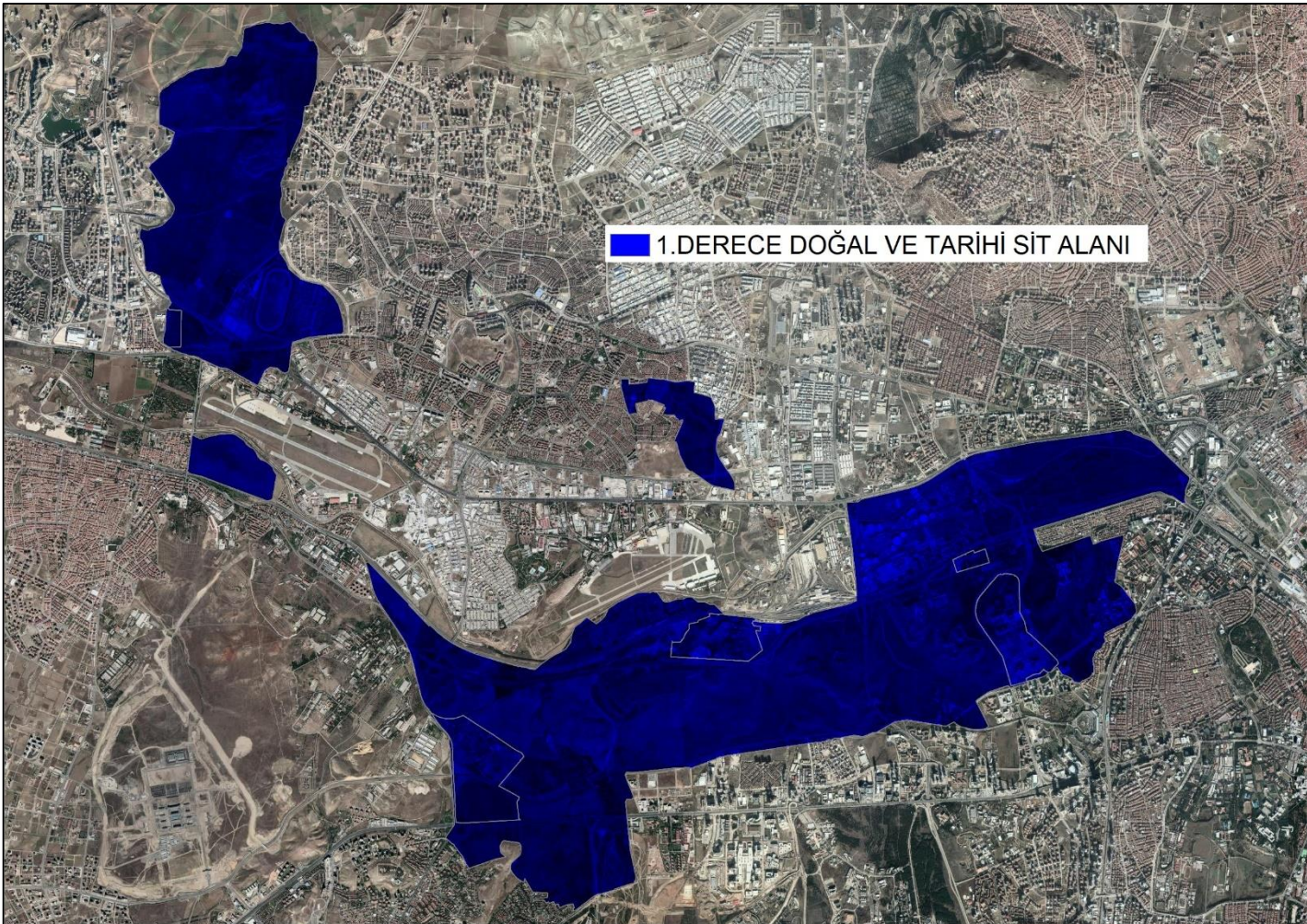
Bu dönemdeki planlama yaklaşımlarından görüleceği üzere; AOÇ 1937 yılında Hazineye bağışlandıktan sonra eksiksiz bir plana sahip olamamış, belirlenen amaçlara uygun yönetilememiş ve çok yönlü saldırılardan korunamamıştır (Demirtaş, 2012). Aydoğan, (2012: 128), bu dönemde üretilen planlardaki AOÇ ile ilgili planlama yaklaşımını, “kuruluş amaçlarını göz ardı etmeden günümüz koşullarına uygun, sağlıklı, sürdürülebilir kullanım kararları üretilmemesi ve bunun sonucunda özellikle Ankara'nın gelişmesiyle birlikte çiftliğin kentin tam merkezinde kalarak başta kamu kurumları olmak üzere çeşitli kesimlerce adeta bir ‘rezerv alanı’ gibi her fırsatta yağmalanması” şeklinde aktarmaktadır. Zaman içerisinde artan kentleşmeye bağlı olarak ve alana ilişkin yapılan yasal düzenlemelerden dolayı AOÇ alanı boş bir alan olarak düşünülmüş, bir planlama alanı olarak değerlendirilmemiş ve bu durum üst ölçekli planlama çalışmalarında AOÇ'nin korunmasına ve tarımsal amaçlı üretimine yönelik planlama anlayışından uzaklaşmasına sebep olmuştur.

AOÇ, kuruluşu döneminde kentin tarımsal ve gıda ihtiyacını karşılamaya yönelik bir alan iken, kent büyüdükçe ve siyasi otorite tarafından üretim işlevleri geri plana itildikçe kentlinin boş zamanlarında vakit geçirebileceği bir rekreasyon alanına dönüşmüştür. Günümüzde ise kent içerisinde işlevsiz bir kentsel alan haline getirilen AOÇ arazisi, yapılaşmayı kısıtlayan bir açık alan olarak algılanmaktadır (Atak ve Şahin, 2004). Ankara'nın kentsel gelişmesiyle birlikte farklı fonksiyonlarda kullanılmak üzere kamu ve özel kuruluşlar için rezerv alan olarak görülmesinin temel sebebi de budur. 2023 Başkent Ankara Plan Raporunda; AOÇ arazisinden dönüştürülerek yapılan toptancı hali, traktör, çimento, fişek fabrikaları, TMO silosu, Marşandiz Garı atölye ve depoları, askeri tesisleri ile konut kooperatifi alanlarının bu açık yeşil alanı bozan yapılaşmalar olduğu ifade edilmiştir. 2000'li yıllardan sonra neoliberal politikaların etkisiyle öne çıkan inşaat sektörü kentsel alanlara yayılmış, bu durum kentin batı ve güneybatısındaki alanlarda yapılaşma yoğunluğunu arttırmış ve kentsel yoğunluğun içerisinde kalan AOÇ arazileri siyasi öneminin ötesinde, merkezi konumu ve mülki durumu itibarıyla ayrı bir öneme kavuşarak hem yönetimler hem de özel sektörce rant ve çekim mekanı haline gelmiştir (Kimyon ve Serter, 2015).

Atatürk'ün AOÇ arazilerini Hazineye bağışından sonra özellikle 1950'li yıllardan itibaren Çiftliğin kuruluş amaçları doğrultusunda kullanılmaması nedeniyle Çiftlik alanı mülga Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun (AKTVKBK) 02.06.1992 tarih ve 2436 sayılı kararı ile "Doğal ve Tarihi Sit Alanı" olarak tescil edilmiş, 27.07.1993 tarih ve 3097 sayılı Kurul kararı ile sit sınırları belirlenmiş ve 07.05.1998 tarih ve 5742 sayılı kararı ile de sit derecesi "Birinci Derece Sit"¹¹ olarak ilan edilmiştir. Bu kararlar ile zaman içerisinde fiziksel ve ekonomik anlamda zarara uğrayan AOÇ'ye koruma işlevi kazandırılmaya çalışılmıştır (Harita 4.13). Aynı Kurulun 02.06.1992 tarih ve 2436 sayılı kararında AOÇ'nin sit alanı olarak ilan edilme gerekçesi şu şekilde yer almaktadır:

...çiftçiye önderlik ederek modern tarım yönteminin yurdun her köşesinde uygulanabilmesi ilkesinden hareketle tarım olgusunu önemli bir öge olarak ele alan, bunun yanı sıra başkent Ankara'ya yeşil alan kazandırmak amacıyla Atatürk'ün mirası olan ve çağdaş gereksinimlere göre geliştirilerek gelecek kuşaklara aktararak yaşatılması gereken AOÇ'nin içerdiği tarihi, kültürel ve doğal özellikleri... (ZMO, 2011).

¹¹ Şehir Plancıları Odası'nın "Ankara Büyükşehir Belediye Meclisinin 13.08.2010 gün ve 2494 sayılı kararıyla onaylanan '1/10.000 ölçekli Atatürk Orman Çiftliği Alanları Nazım İmar Planı ve I. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nın ve eki olarak onaylanan '1/10.000 ölçekli Ulaşım Şeması' ile '1/1000 ölçekli Ulaşım (Yol-Kavşak vb.) Uygulama Projesi'nin öncelikle yürütmesinin durdurulmasına takiben iptaline; Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından kabul edilen planların ve eklerinin dayanağı olan 5524 sayılı yasanın Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle yürürlüğünün durdurulması talebi ile Anayasa Mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi talebi"ni içeren Nöbetçi İdare Mahkemesi Başkanlığına gönderdiği 01.12.2010 tarihli dava dilekçesinde yer alan bilgiye göre; Mülga AKTVKK'nın 02.06.1992 tarihinde yaptığı 214 numaralı toplantısında "...Atatürk Orman Çiftliğinin kentin en önemli yeşil alan potansiyelini oluşturduğuna ve 2025 kent makroform planında AOÇ'nin kullanım biçiminin Atatürk'ün vasiyetine ve çağdaş bir başkente uygun biçimde belirlenmesinin gerekli olduğuna, Atatürk'ün mirası olan ve çağdaş gereksinimlere göre geliştirilerek gelecek kuşaklara aktararak yaşatılması gereken Atatürk Orman Çiftliği'nin içerdiği tarihi, kültürel ve doğal özellikleri nedeniyle sit alanı olarak tescil edilmesine ve sınırlarının ekli 1/25000 ölçekli paftalarda belirtildiği biçimde kabulüne..." şeklinde karar oluşturularak AOÇ'nin sit sınırları belirlenmiştir.

Harita 4.13. 1998 yılında 1.derece doğal ve tarihi sit alanı ilan edilen AOÇ alanı
(<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; Resmi Gazete arşivi)

Keskinok (2000)’a göre AOÇ alanının sit alanı ilan edilmesi, devir ve kiralamalarının yanı sıra özelleştirme uygulamalarıyla daha da fazla arazi yağması tehditlerine karşı olumlu bir adım olsa bile alanın üretimsizleştirilmesine karşı bir önlem içermemektedir.

AOÇ’de kentin büyüme talebi karşısında bir mücadele verilmesi kapsamında alanın sit alanına dönüştürülmesi kararı bile AOÇ’nin kentle ilişkisini düzenlemekte yetersiz kalmıştır (Aycı, 2018). AOÇ arazisi sit alanı olarak tescil edilmesine rağmen, Koruma Kurulunca oluşturulan koruma ilke kararlarına uygun olmayan tasarruflara mani olunamamış, arazinin korunmasında çok büyük güçlüklerle karşılaşmış, arazinin niteliğinin bozulması ve oluşan tecavüzler sonucu alanın giderek küçülmesi devam ettirilmiştir (Çelik, 2006). Ülkenli (2017), AOÇ’nin kentin plan tarihi içinde gelişmelerden payını aldığını belirterek, özellikle tarım işletmesi olarak kurum tarihine geçen ve aslında üzerine titrenerek korunması gereken hemen hemen her şeyin korunamamış olduğunu bir gerçek olarak nitelemektedir.

4.2.3. Üçüncü dönem (2006 yılı ve sonrası): Yetkilerin yerel ve merkezi idarelere aktarılarak yönetilmesi

2006 yılı ve sonrasını kapsayan üçüncü dönemi tanımlayan iki önemli kırılma noktası yaşanmıştır. Bunlardan birincisi; 08.07.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5524 sayılı “Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunu” ile AOÇ arazilerinin üzerinde birtakım yetkilerin Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığına aktarılması ile yerel iradenin Çiftlik alanı hakkında söz sahibi olma durumudur. İkinci kırılma noktası ise; 04.07.2011 tarihinde çıkarılan 644 sayılı KHK ile doğal sit alanlarına plan yapma ve onama yetkisinin mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığına¹² devredilerek, AOÇ alanlarının planlanması ve korunması yetkilerinin yerel idareden merkezi idareye geçmesidir.

08.07.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5524 sayılı “Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunu”na eklenen Ek Madde¹³ ile

¹² 29.10.2021 tarihinden yayımlanan 31643 sayılı Resmî Gazete ile “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı”nın ismi “Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı” olarak değiştirilmiştir.

¹³ 5524 sayılı “Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunu”na eklenen ek madde: “24/3/1950 tarihli ve 5659 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu hükümleri uyarınca, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte Atatürk Orman Çiftliği dahilinde bulunan arazilerle ilgili olarak Tarım ve Köyşleri Bakanlığının uygun görüşü ile Ankara Büyükşehir Belediyesi ilgili mer’i mevzuat uyarınca öncelikle üst ölçekli plan ve koruma amaçlı imar planı ve bunlara uygun her türlü imar planlarını yapmaya ve yaptırmaya yetkilidir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar üçüncü şahıslarla Atatürk Orman Çiftliği arasındaki hukukî ihtilafların çözümü için imar planlarının uygulanmasında sınırları

getirilen hüküm doğrultusunda Ankara Büyükşehir Belediyesine AOÇ arazilerinde her türlü üst ölçekli imar planları ile koruma amaçlı nazım ve uygulama imar planlarının yapımında yetkiler verilmiş, AOÇ arazilerinin mülkiyeti, vasiyet hükümleriyle bağlı ve sınırlı olmak kaydıyla Hazineye geçmiş ve AOÇ'nin Atatürk'ün bağış mektubunda belirtilen şartlara uyma zorunluluğunun getirildiği kullanım biçimlerini ortadan kaldırarak Çiftliğin bütünlüğünün korunmasını riske etmiştir. Çiftlik arazilerinin Ankara Büyükşehir Belediyesine tahsis edilmesi amacına göre düzenlenen 5524 sayılı Kanunda, bu tahsislerin yapılması sonucunda belediyenin bu arazilerini ne amaçla kullanacağına yönelik konularda netlik kazandırılmamıştır. Aynı Kanun ile yol, meydan, alt geçit, üst geçit ve raylı toplu taşıma araçları ile yeraltı tünelleri ve yeraltı hizmetleri için gerekli arazi ile dere ıslahı yapılması planlanan arazilerin belli bir metrekare sınırlaması yapılmadan bedelsiz olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi lehine intifa hakkı tesis edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca Hayvanat Bahçesi için kalıcı yapılaşmalara izin verip, bu alanın üçüncü kişilere kiralanarak kullanılmasına yol açmıştır.

2006'da çıkarılan AOÇ yağmasının önünü tam olarak açan bu yasa ile Çiftliğe ilişkin tasarruf tamamen Ankara Büyükşehir Belediyesine yani yerel yönetimlere bırakılarak, 2006 yılı sonrasında Çiftlikteki teknik altyapı ve ulaşım ile ilgili hoyrat müdahaleler, yeni Başbakanlık binasının ve Ankapark'ın inşası ve diğer müdahaleler bu kırılmayla ilişkili olarak ortaya çıkmış ve 2006'ya kadar kıyısından köşesinden merkezi hükümet eliyle tırtıklanarak küçültülen Çiftlik, 2006 sonrasında yerel yönetim eliyle bütünüyle parçalanmaya ve dilimlenmeye başlanmıştır (Atak ve Şahin, 2004).

dolayısıyla müstakil ada ve parsel yapılamayan Atatürk Orman Çiftliğine ait araziler, imar *uygulamalarında* bütünlük sağlanması açısından mülkiyet hakkını azaltmamak ve herhangi bir değer kaybına sebebiyet vermemek kaydıyla, hukukî ihtilafların olduğu plan bölgesindeki ada ve parsellerde toplanabilir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığının uygun görüşü ile imar planlarına uygun olmak şartı ile yol, meydan, alt geçit, üst geçit ve raylı toplu taşıma araçları, yer altı tünelleri ve yer altı hizmetleri için gerekli arazi ile dere ıslahı yapılması planlanan araziler üzerinde, kamu yararı ve hizmetin gerekleri dikkate alınmak suretiyle bedelsiz olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi lehine intifa hakkı tesis edilir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığının uygun görüşü ile Atatürk Orman Çiftliği arazilerinin onaylı imar planlarında görülen hayvanat bahçesi 10 yılı aşmamak üzere herhangi bir şekilde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Atatürk Orman Çiftliği tüzel kişiliğine bir külfet ve yükümlülük getirmemesi kaydı ile Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü ile Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı arasında yapılacak bir protokolle Ankara Büyükşehir Belediyesi lehine intifa hakkı tesis edilebilir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığının uygun görüşü üzerine Hayvanat Bahçesi içerisindeki işletmeler tahsis amacına uygun olarak Büyükşehir Belediyesi tarafından üçüncü şahıslara kiraya verilebilir. Büyükşehir Belediyesine tahsis edilen araziler, Büyükşehir Belediyesince hiçbir şekilde maddede belirtilen amaçlar dışında kullanılamaz. Yukarıdaki fıkralarda belirtilen amaca aykırı kullanımlara teşebbüsün ve/veya kullanımın tespiti halinde bu arazilerin intifa ve/veya işletme hakkı Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğüne derhal iade edilir. Atatürk Orman Çiftliği arazileri üzerinde konut, ticaret ve sanayi amaçlı yapılaşma yapılamaz.”

17.08.2011 tarihinde 28028 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 648 sayılı “Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname” ile eklenen Ek Madde¹⁴ ile getirilen hüküm doğrultusunda mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığına doğal sit alanlarında plan yapma ve onama yetkisi verilmiştir. Bu nedenle AOÇ alanlarının planlanması ve korunması yetkilerinin yerel iradeden (ABB) merkezi idareye aktarılması sağlanmıştır. 2011 yılı 648 sayılı KHK ile planlamanın merkezileştiği ve her tür ölçekte resen plan yapma yetkisine sahip olan mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca AOÇ’de münferit alanlarda plan onayladığı görülmektedir (Kimyon ve Serter, 2015).

Teşkilat yapısı, 1950 yılında yürürlüğe giren AOÇ Kuruluş Kanunu ile tanımlanan ancak 1984 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla değiştirilen AOÇ Müdürlüğünün idari yapısı, 2006 yılından sonra da değişikliklere uğramıştır. 01.07.2011 tarihli ve 2011/1982 sayılı mülga Bakanlar Kurulu kararı ile Bağ Bahçe Kùltürleri Müdürlüğü, Tarla Kùltürleri Müdürlüğü, Atölyeler Müdürlüğü ile Personel Eğitim Müdürlüğü kapatılarak, Bitkisel Üretim Müdürlüğü, Personel ve İdari İşler Müdürlüğü ile Halkla İlişkiler ve Pazarlama Müdürlüğü kurulmuştur. 15.07.2018 tarihli 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 71. maddesi ile de AOÇ Müdürlüğü’nün teşkilat yapısı; Müdür, Müdür Yardımcısı, Bitkisel Üretim, Süt Fabrikası, Personel ve Destek Hizmetleri, Ticaret, Halkla İlişkiler ve Pazarlama, Muhasebe ve Mali İşler ile Meyvesuyu ve Bal Fabrikası olmak üzere 7 müdürlük ve Hukuk Müşavirliğinden oluşarak bugünkü yönetim şeklini almıştır (Sayıştay Denetim Raporu, 2014). AOÇ, 70 yıl önce kanun ile belirlenen yönetim stratejisi üzerinden yönetildiği için, günümüz koşullarına uygun olmayan AOÇ Müdürlüğündeki görev tanımlamalarının üzerindeki yönetsel rolü çok etkili olamamaktadır. Demirtaş (2012), yasalarla Tarım Bakanlığı içinde AOÇ Müdürlüğü adı altında bir Çiftlik Yönetimi oluşturulmasına karşın,

¹⁴ 648 sayılı KHK ile eklenen ek madde: “Milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, sulak alanlar ve benzeri koruma statüsü bulunan diğer alanların tescil, onay ve ilanına dair usul ve esasları belirlemek ve bu alanların sınırlarını tescil etmek. Tabiat varlıkları ve doğal sit alanları ile özel çevre koruma bölgelerinin tespit, tescil, onay, değişiklik ve ilanına dair usul ve esasları belirlemek ve bu alanların sınırlarını tespit ve tescil etmek, yönetmek ve yönetilmesini sağlamak. Milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, doğal sit alanları, sulak alanlar, özel çevre koruma bölgeleri ve benzeri koruma statüsü bulunan diğer alanların kullanma ve yapılaşmaya yönelik ilke kararlarını belirlemek ve her tür ve ölçekte çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını yapmak, yaptırmak, değiştirmek, uygulamak veya uygulanmasını sağlamak. Tabiat varlıkları, doğal, tarihi, arkeolojik ve kentsel sitler ile koruma statüsü bulunan diğer alanların çakiştiği yerlerde koruma ve kullanma esaslarını ilgili bakanlıkların görüşünü alarak belirlemek ve bu alanların kısmen veya tamamen hangi idarelerce yönetileceğine karar vermek, her tür ve ölçekteki çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını yapmak, yaptırmak ve onaylamak.”

kendisinin yeterli mali kaynaktan yoksun olması, bürokrasinin bozukluğu ve yapısal nedenlerle AOÇ'nin kuruluş işlevlerini yerine getiremediğini söylemektedir.

Üçüncü dönemde de ikinci dönemde olduğu gibi tahsis ve kiralama gibi uygulamalara ilişkin yasal düzenlemelerle arazi kaybı devam ettirilmiştir. Bu dönemin ikinci dönemden farkı, plan değişikliği, sit değişikliği, kentsel dönüşüm ilan edilmesi ve yenileme alanı ilan edilmesi şeklindeki müdahale araçları ile bazı alanlarda mülkiyet olarak AOÇ Müdürlüğünden kopartılmasa bile yapılaşmaya izin veren kararlar alınarak çiftliğin yıpratılmasının sağlanmasıdır.

31.07.2008 tarih ve 5801 sayılı “Atatürk Orman Çiftliği Kuruluş Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”a eklenen madde¹⁵ ile getirilen hükümle daha önce Ankaragücü ve Gençlerbirliği spor kulüplerine kiralanan 258.186 m²'lik arazi, üzerinde bulunan spor tesisleri ve müştemilatı, 49 yıllığına mülkiyeti AOÇ'de kalmak kaydıyla Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğüne bedelsiz olarak tahsis edilmiştir (Sayıştay Denetim Raporu, 2014) (Çizelge 4.8). 5801 sayılı kanun, AOÇ sınırları içerisinde yeri ve alan büyüklüğünün açıkça belirtilerek herhangi bir kurum ya da kuruluşlara devrinin yapıldığı gösteren şu ana kadar çıkarılan yasaların sonuncusu olmuştur.

2006 yılı sonrası dönemde Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğüne yapılan tahsisin yanı sıra kiralama ve kiralama adı altında protokoller yapılarak AOÇ arazilerinin küçülmesi devam etmiştir. Hayvanat bahçesi ve Gazi Piknik Alanı gibi alanlarda kar ortaklığı sağlanması amacıyla yapılan protokoller aracılığıyla çeşitli kurum ve kuruluşlara arazi kiralanmıştır. 30.07.1998 tarihli “Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Satınalma-Satma, Yapma-Yaptırma, Kiralama ve Kiraya Verme İşlerine Ait Yönetmelik” kapsamında yapılan kiralamalar daha sonra 22.01.2008 tarihinde 26764 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren

¹⁵ 5801 sayılı eklenen madde:“Atatürk Orman Çiftliği sınırı içinde bulunan bu Kanuna ekli ‘Spor Alanı Sınır Krokisi’nde koordinatları tanımlanan toplam 258.186 m² arazi ve üzerinde bulunan spor tesisleri ve müştemilatı Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü arasında yapılacak protokolle 49 yıl süre ile bedelsiz olarak Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğüne tahsis edilir. Tahsis edilen spor alanlarının spor hizmet ve faaliyetlerinde kullanılmak kaydıyla spor kulüplerine veya spor federasyonlarınca amacına uygun kullanımını teminen her türlü tedbirin alınması, denetiminin yapılması ve gerektiğinde tahsislerin kaldırılması konusunda Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü yetkilidir. Bu Kanuna ekli krokide belirtilen alanda yapılmış spor tesisleri, sporun geliştirilmesi dışında ticari bir amaç için kullanılamaz ve tahsis edilemez.”

“AOÇ Müdürlüğü Alım-Satım-Kiralama ve Kiraya Verme İhale Yönetmeliği” ile de devam ettirilmiştir (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.7. 2006 yılı ve sonrası yapılan kiralamalar (Sayıştay Denetim Raporu, 2014)

Kiracı		Arazi Kullanım Amacı	Kiraya Verildiği Yıl	Kiraya Verilen Arazi Büyüklüğü (m²)
Kamu	Çankaya Belediyesi	Benzin istasyonu	2006	3,322
	Gazi Üniversitesi	Okul binası	2010	4,427
	Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü	Tren yolu hattı	2011, 2016 ve 2018	265,495
	Ankara Büyükşehir Belediyesi	Fidan üretimi, asfalt depo tesisi ve itfaiye alanı	2011, 2013 ve 2015	227,800
		Hayvanat Bahçesi	2011	2,365,858
		Park ve rekreasyon ve dini tesis alanı	2014	206,930
	Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı kurumlar	Kurum arazisi ve su kuyusu	2011-2014	49,675
	Atlı Polis Müdürlüğü	Kurum binası ve arazisi	2012	17,000
	Ankara İl Emniyet Müdürlüğü	Otopark	2012	1,980
	TBMM Başkanlığı	Sosyal tesis	2012	38,292
	ASKİ Genel Müdürlüğü	Tasviye tesisi, su hattı ve kanalizasyon	2012 ve 2013	88,818
	Milli Eğitim Bakanlığına okullar	Okul binaları	2012 ve 2013	43,223
	TEİAŞ	ENH ve trafo yapıları	2012 ve 2013	318,767
	Mülga Başbakanlık	Kurum binaları ve arazisi	2012-2014	137,014
	EGO Genel Müdürlüğü	Depo terminali	2013	73,476
	Yenimahalle İlçe Müftüğü	Lojman binası	2013	73
	TİGEM Genel Müdürlüğü	Kurum arazisi	2013-2015 yılları arası	51,563
	TEDAŞ	ENH ve trafo yapıları	2013-2019 yılları arası	154,575
	MİT Müsteşarlığı	Kurum binası ve su kuyusu	2014	Veri yok
	Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü	Kapalı maneş	2014	3,447
	TRT Genel Müdürlüğü	Verici istasyonu	2015	110,618
	Makine ve Kimya Endüstrisi Genel Müdürlüğü	Kurum arazisi	2015	50,087
	Cumhurbaşkanlığı	Kurum bina ve arazisi	2015	177,234
	Kara Havacılık Komutanlığı	Güvenlik	2015	54,383
	Milli Savunma Bakanlığı	Kurum arazisi	2016	250,000
	Kamuya kiralanan toplam arazi büyüklüğü			
Özel	POAŞ Genel Müdürlüğü	Benzinlik	2008	20,437
	Atlı Spor Kulübü	Jokey Kulübü	2009	48,750
	Limak Batı Çimento San.Tic. A.Ş.	Su kuyusu	2014	196
	Bolu Çimento	ENH	2011	6,086
	Türk Traktör Zir.Mak.A.Ş.	Drenaj kanalı	2013	Veri yok
	Telekomünikasyon şirketleri (Vodafone, Avea, Turkcell ve Kule Hizmet)	Baz istasyonu ve GSM iletişim istasyonu	2010-2016 yılları arası	400

Çizelge 4.7. (devam) 2006 yılı ve sonrası yapılan kiralamalar (Sayıştay Denetim Raporu, 2014)

Kiracı		Arazi Kullanım Amacı	Kiraya Verildiği Yıl	Kiraya Verilen Arazi Büyüklüğü (m ²)
Özel	Özel şirketler	Depo, işyeri binası, ahır ve çay bahçesi	2006-2014 yılları arası	126,859
	Özel kişiler	Ticari işletmeler (halı saha, büro vs.)	2010 ve 2012	5,783
	Özel kuruluş, şirket ve kişilere kiralanan toplam arazi büyüklüğü			208,511
AOÇ Müdürlüğü'nün Resmi Gazetede Yayımlanan Kiralama İhaleleri		Restoran	2015	4.604
		1 adet GSM baz istasyonu	2016	100
		Depo	2016	3.490
		2 adet GSM baz istasyonu	2017	200
		Depo	2017	8.749
		Araç park alanı, açık oto pazarı veya otopark	2017	25.303
		Dernek ve vakıflara sosyal tesis	2018	3458
		Piknik alanı	2019	81.000
		Tarımsal amaçlı depo	2019	4.82
		Depo	2019	3460
		Tarımsal üretim alanı	2019	957.492
		Otopark alanı	2021	2.681
		Rekreasyon alanı	2021	35.382
		Tarımsal üretim alanı	2021	35.478
İhalelere göre kiralanan toplam arazi büyüklüğü				1,166,217
Toplam				6,338,785

Çizelge 4.7. incelendiğinde; 2006 yılı ve sonrasını kapsayan üçüncü dönemde kamu kuruluşlarına 4,964,057 m², özel kuruluş, şirket ve kişilere 208,511 m² ve AOÇ Müdürlüğü'nün Resmi Gazete aracılığıyla yayınladığı kiralama ihaleleri ile 1,166,217 m² olmak üzere toplamda 6,338,785 m² büyüklüğünde arazi kiralananmıştır (Çizelge 4.7). Bağış mektubunda belirtilen amaçlardan biri olan tarımsal üretim için kiralanan toplam arazi büyüklüğü 992.970 m²'dir. Ancak bunun dışındaki kiralamalar bağış mektubu ile bağdaşmayan fonksiyonlar (kurum arazisi, kurum binaları, otopark, baz istasyonu, ENH nakil hattı gibi teknik altyapı yapıları, depo vb.) için yapılmıştır.

Çizelge 4.8. 2006 yılı ve sonrası yaşanan arazi kayıpları (Sayıştay Denetim Raporu, 2014)

Arazi Kaybı Şekli	Kanun Dayanağı	Kaybedilen Alan Büyüklüğü	Toplam Arazi Büyüklüğüne Oranı (Aydos Yaylası dahil) (%) ¹⁶	Toplam Arazi Büyüklüğüne Oranı (Aydos Yaylası hariç) (%) ¹⁷
Mülkiyeti AOÇ'de kalmak kaydıyla yapılan tahsis	31.07.2008 tarihli 5801 sayılı yasa	258.186	0.25	0.46
Kiralama	30.07.1998 tarihli 23418 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Satınalma-Satma, Yapma-Yaptırma, Kiralama ve Kiraya Verme İşlerine Ait Yönetmelik	3.322	6.21	11.41
	22.01.2008 tarihinde 26764 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan AOÇ Müdürlüğü Alım-Satım-Kiralama ve Kiraya Verme İhale Yönetmeliği	6.335.463		
Toplam		6.596.971	6.46	11.87

Çizelge 4.8'de görüleceği üzere AOÇ arazileri üzerinde 2006 yılı ve sonrasında gerçekleştirilen toplam arazi kaybı 6.596.971m² olup, Atatürk'ün hazineye bağışladığı 102 bin dönüm arazinin %6.46'sına, Çubuk'ta yer alan Aydos Yaylasının alan büyüklüğü hesaplama dahil edilmediğinde ise; toplam arazinin (55.539.000 m²) %11.87'sine denk gelmektedir.

AOÇ'nin kuruluşundan bugüne, özellikle ikinci ve üçüncü dönemi kapsayan 1938 yılından günümüze kadar olan zaman dilimi içerisinde gerçekleşen satış, devir, tahsis, kiralama, protokol vb. gibi uygulamalar sonucunda kaybedilen arazilerle birlikte küçülen AOÇ arazilerinin 2021 yılına ait mekânsal durumu Harita 4.14'te görülmektedir.

Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtildiği şekilde korunması bir zorunluluk olmasına rağmen, AOÇ arazilerinin mülkiyet haklarının bir kısmının kamu eliyle başka kurum, kuruluş ve kişilere aktarılması süreci yaşanmıştır.

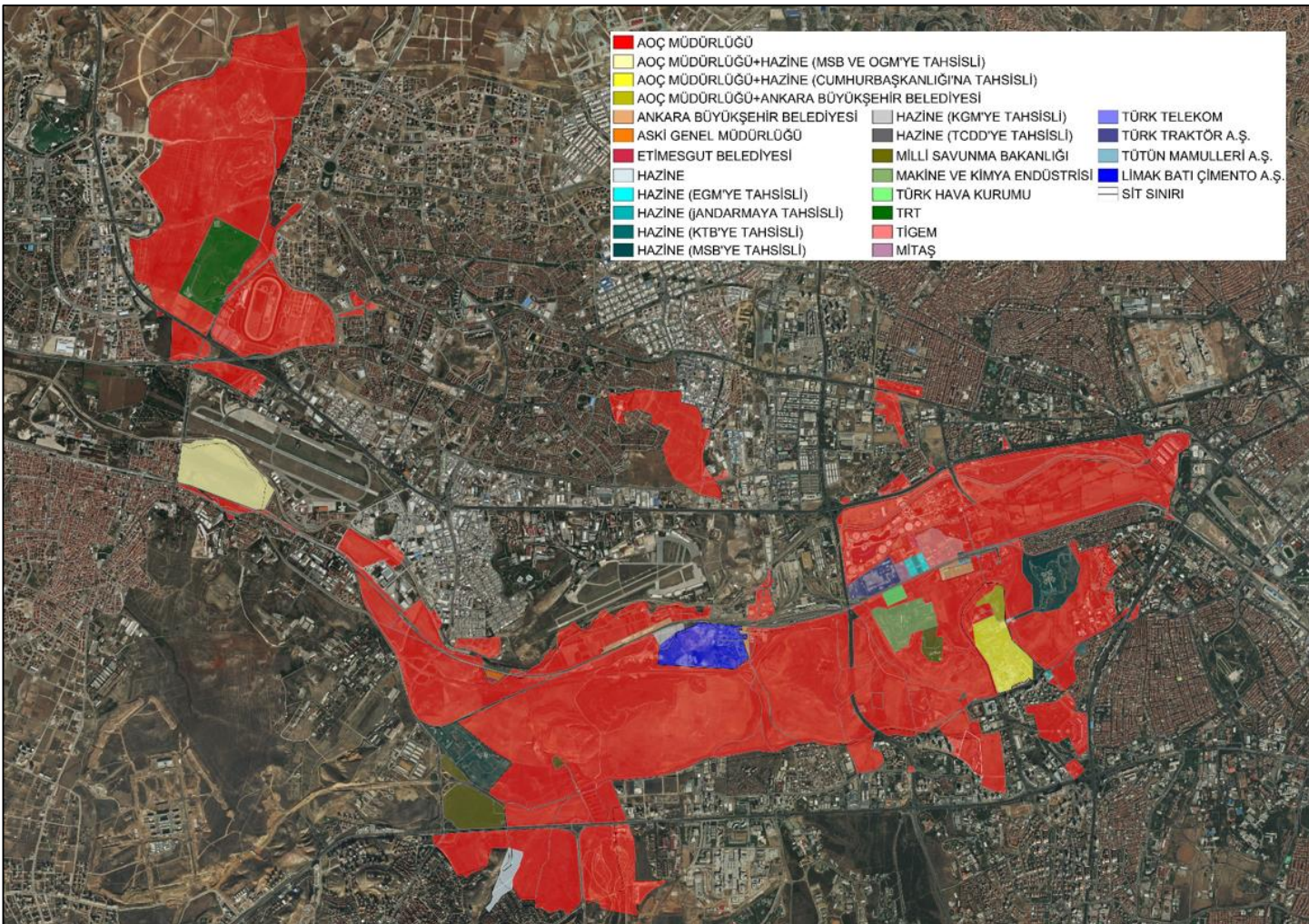
¹⁶ Atatürk Çiftlikleri", Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Neşriyatı, Ankara,1939, s.4'te yer alan 102 bin dönüm (102.000.000 m²) bilgisi kabul edilerek ve kaybedilen alan büyüklüğünde yer alan m² verileri kullanılarak oranlama yapılmıştır.

¹⁷ Aydos Yaylası (46.461.000 m²) hariç tutulduğunda geriye kalan 55.539.000 m² bilgisi toplam alan büyüklüğü olarak kabul edildiğinde; kaybedilen alan büyüklüğünde yer alan m² verileri kullanılarak oranlama yapılmıştır.

Harita 4.15’te görülen mülkiyet analizi, ikinci ve üçüncü dönemi kapsayan 1938 yılından günümüze kadar olan zaman dilimi içerisinde gerçekleşen satış, devir ve tahsis uygulamaları sonucunda sahiplilik durumu devlet kurumları ile özel kurumlara geçen alanlar ve AOÇ Müdürlüğüne ait alanları göstermektedir. Burada görüleceği üzere araziye yönelik geri dönüşü olmayan uygulamalar nedeniyle arazi bütünlüğü kalmamıştır.

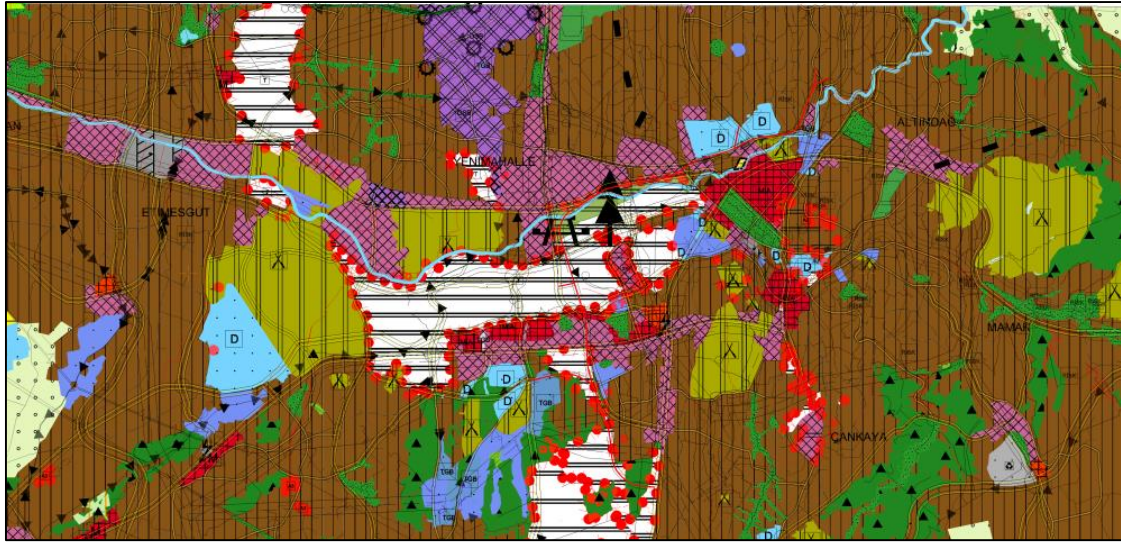
Harita 4.14. 2021 yılı AOÇ sınırlarını gösterir şema (Koleksiyoncular Derneği, 2007; Sayıştay Denetim Raporu, 2014; Resmi Gazete arşivi)

Harita 4.15. 2021 yılı AOÇ sit sınırı içindeki alanlar ile sit sınırı dışındaki AOÇ'ye ait alanlara ait mülkiyet analizi (Koleksiyoncular Derneği, 2007; Sayıştay Denetim Raporu, 2014; Resmi Gazete arşivi)

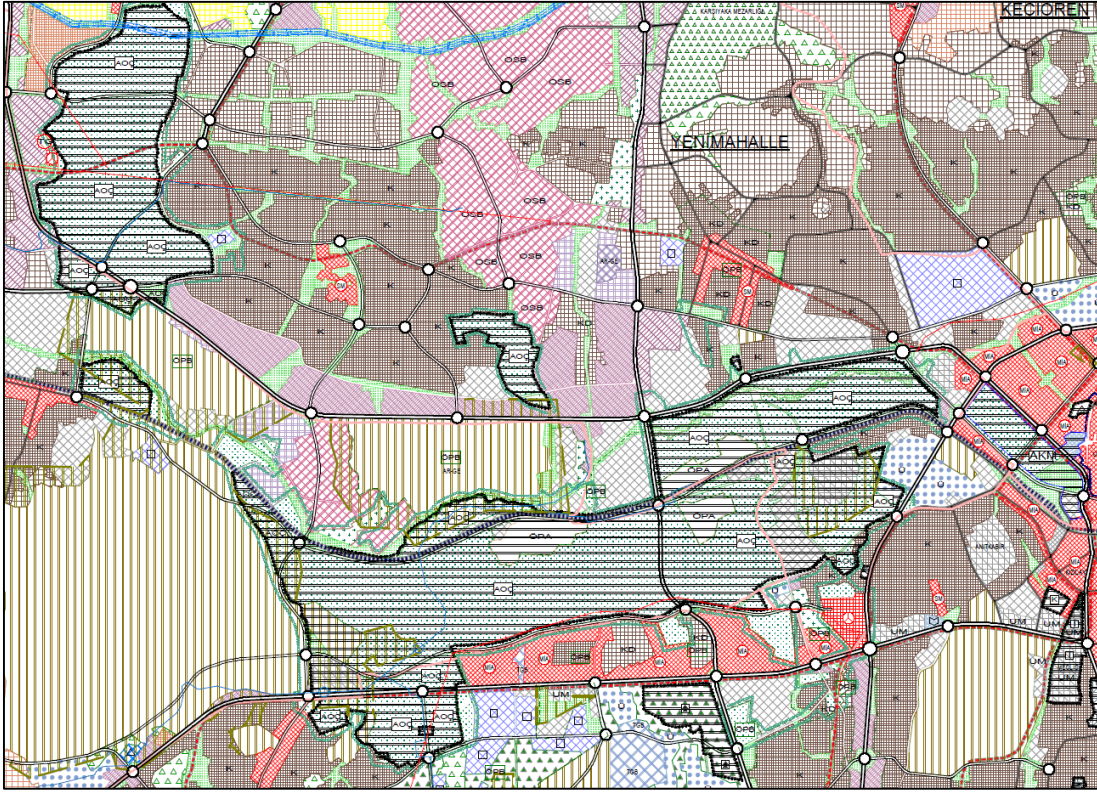
Üçüncü dönemde gerçekleşen mekansal planlamanın AOÇ'nin dönüşümündeki rolü

Ankara Büyükşehir Belediye Meclisinin 13.01.2017 gün ve 116 sayılı kararı ile onaylanan, daha sonrasında bu planın iptali istemiyle TMMOB Mimarlar Odası ve diğer Odalar tarafından Ankara 9.İdare Mahkemesinde E.2018/551 sayılı davada 28.09.2020 günlü 2020/1610 sayılı kararı ile iptal edilen “2038 yılı Ankara İli, 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı” kapsamında AOÇ alanları, “1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı” kullanımında kalmaktadır (Harita 4.16).

Harita 4.16. 1/100.000 ölçekli 2038 Başkent Ankara Nazım İmar Planı (ABB, 2017)

Günümüzde yürürlükte olan Ankara Büyükşehir Belediye Meclisinin 16.02.2007 tarih ve 525 sayılı kararı ile onaylanan 1/25.000 ölçekli 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planında AOÇ alanı bir bütün halinde taranarak gösterilmiş ve alanın içinden geçen ana ulaşım aksları belirtilmiştir (Harita 4.17). AOÇ alanları ile ilgili olarak planın Özel Hükümler kısmında Koruma Alanları başlığı altında “*Kent içi açık-yeşil alan sistemi açısından önem taşıyan ve Atatürk’ün mirası olması niteliğiyle tarihsel, kültürel açıdan da çok önemli bir değer olarak tanımlanan AOÇ’nin Atatürk’ün mirası doğrultusunda korunup geliştirilmesi temel esastır.*” şeklinde hüküm getirilmiştir (ABB, 2007: 380). Ayrıca Plan Açıklama Raporunda “*AOÇ’nin kentin havalandırma koridoru özelliğini taşıyan arazi topluluğu içerisinde yer aldığı, kent içindeki açık yeşil alan sisteminin en önemli ve en büyük parçasını oluşturduğu*” vurgulanmıştır (ABB, 2007: 360).

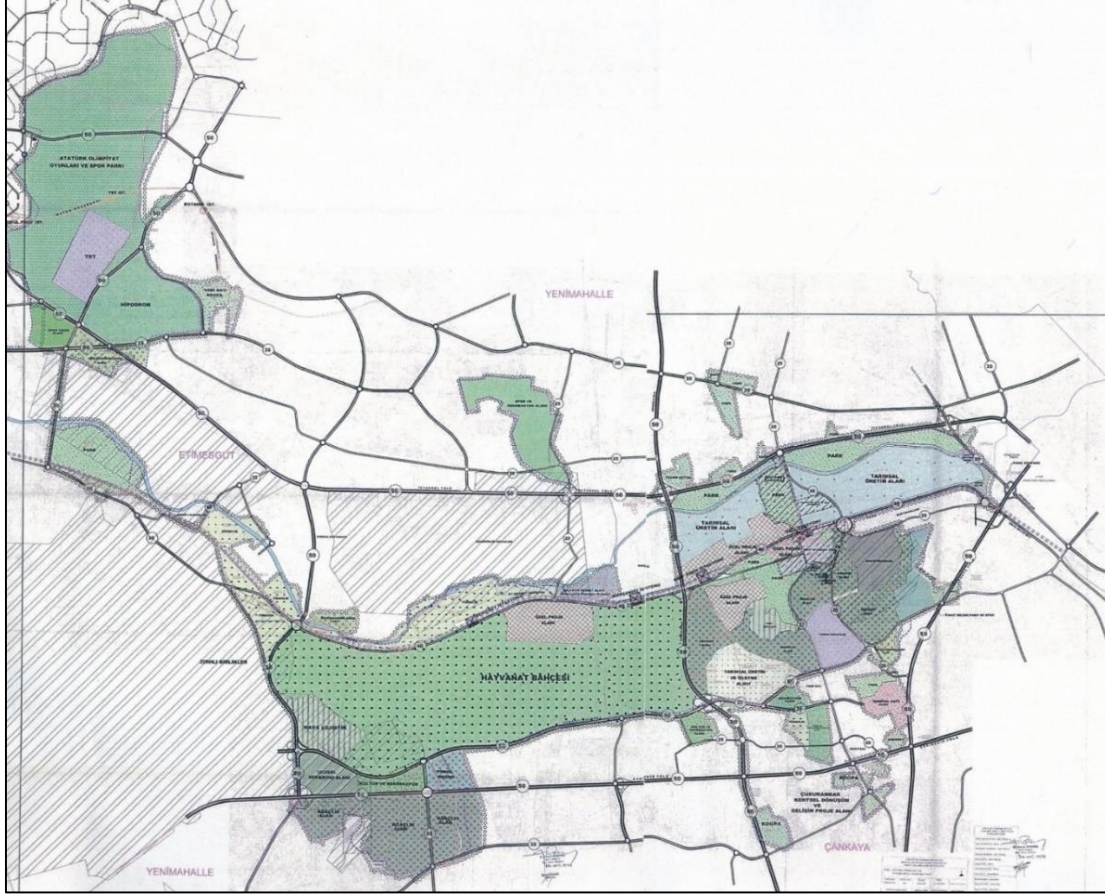

Harita 4.17. 1/25000 ölçekli 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı (ABB, 2007)

5524 sayılı yasa kapsamında Ankara Büyükşehir Belediyesi, büyük bir kısmını 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanını oluşturan planlama alanına ilişkin olarak “1/25.000 ölçekli Atatürk Orman Çiftliği Alanları Nazım İmar Planı ile 1/10.000 ölçekli Atatürk Orman Çiftliği Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı”nı hazırlamıştır. Plan, mülga Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 10.01.2007 tarih ve 2039 sayılı kararı ile gerekli düzeltmeler ile uygun görülerek, Büyükşehir Belediye Meclisinin 12.01.2007 gün ve 207 sayılı kararı ile onaylanmıştır (Harita 4.18).

Koruma amaçlı imar planında; tarımsal niteliği olan arazilerin büyük bir kısmı büyük ölçekte açık ve kapalı tesislerin yapımına izin verilen Hayvanat Bahçesi, Kültür Merkezi, Olimpiyat Köyü, Spor Parkı gibi kullanımlara ayrılmış, tarımsal üretim yapılan alanlar azaltılmış, Çiftliğin içerisinden geçecek şekilde yeni yollar çizilmiş, bazı alanların işlevlerinin plan kararlarında net olarak belirtilmediği yeni kullanımlar getirilmiş ve sit alanına rağmen yapılaşmaya izin veren plan kararları yaratılmıştır. Bu planın hazırlanması sürecinde; üniversitelerin şehircilik ve peyzaj bölümleri ile meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları tarafından verilen görüşler Ankara Büyükşehir Belediyesince dikkate alınmamış ve bu

kuruluşlarla beraber kentliler de sürecin dışında tutularak katılımcı süreçler işlenmemiştir (Atak, 2008).

Harita 4.18. Danıştay 6.İdare Mahkemesince iptal edilen 12.01.2007 onay tarihli 1/10.000 ölçekli AOC alanları NİP ve 1. derece doğal ve tarihi sit alanı KANİP (ŞPO arşivi)

Tartışma konusu yaratan 2007 onay tarihli koruma amaçlı imar planının iptal edilmesi için meslek odaları (MO, ZMO, PMO ve ŞPO) tarafından Büyükşehir Belediyesi aleyhine dava açılmış olup, Ankara 13.İdare Mahkemesi tarafından 28.11.2008 gün ve E.2007/2394 ve K.2008/1795 sayılı kararında yer alan “...dava konusu planların ve adı geçen işlemlerin birçok farklı konuda planlama esaslarına, şehircilik ilkelerine ve üstün kamu yararına, ulusal çıkarlara ve çeşitli yasa ve yönetmeliklere uygun olmadığı...” gerekçesiyle bu plan iptal edilmiştir (Ankara 5.İdare Mahkemesi, 2015). 2007 onay tarihli koruma amaçlı imar planının iptal edilmesi üzerine Ankara Büyükşehir Belediyesi aynı planlama alanı için “1/10.000 ölçekli Atatürk Orman Çiftliği Alanları Nazım İmar Planı ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, 1/10.000 ölçekli Ulaşım Şeması, Plan

Açıklama Raporu, 1/1000 ölçekli AOÇ Alanları 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı Yeni Çiftlik Bulvarı ve Bağlantı Yolları Uygulama Projesi”ni hazırlamıştır. Bu plan ise mülga Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 02.07.2010 gün ve 5213 sayılı kararı ile uygun görülerek, Büyükşehir Belediye Meclisi’nin 13.08.2010 gün ve 2494 sayılı kararıyla onaylanmıştır (Harita 4.19).

1. derece doğa ve tarihi sit alanı KANIP, (ŞPO arşivi)

Bu plana özel bağlantı yolları uygulama projesi hazırlanarak ulaşım yollarına daha çok ağırlık verilmiştir. Kuzey-güney ekseninde yer alan, Çiftlik Merkezini, İstanbul Yolu ve Beşevler istikametine bağlayan viyadük projesi ile ODTÜ Kavşağı'na kadar yapılan genişletme çalışması sonrasında daha yüksek hızlarda seyredilen bir yola dönüştürülen Anadolu Bulvarı öne çıkan noktalar olmuştur (Çavdar, 2014).

Bunun dışında Planda (ŞPO, 2010);

- AOC'nin kuruluş amaç ve ilkeleri yansıtılmamış,
- Tarımsal kullanımlara uygun alanlar tarım dışı fonksiyonlara dönüştürülerek tarıma ayrılan pay oldukça azaltılmış,
- Park-otopark, park-rekreasyon, park, park-kültür-rekreasyon, milli botanik bahçesi, ağaçlandırılmış alan, ağaçlandırılmış alan-park ve rekreasyon alanı, tarımsal üretim alanı ve ağaçlandırılacak alan, tarımsal üretim alanı, rekreatif alanlar gibi farklı isimlerde tanımlamalar yapılarak fonksiyonlar önerilmiş, ancak bu fonksiyonlara ayrılan alanlarda yer alacak işlevler ile yapılaşma koşulları hakkında birbiriyle çelişen plan kararları üretilmiş,
- Hastane, askeri ve kamu alanı gibi yapılaşmaya konu alanlarda yapılaşma koşullarına ilişkin herhangi bir sınırlama getirilmemiş,
- Doğal sit alanı olarak koruma statüsünü oluşturan flora, fauna, su sistemi, toprak ve doğal kaynakların, kentin mevcut ve gelecekteki faaliyetlerden olumsuz olarak etkilenmemesi için gerekli olan koruma-kullanma ilkelerine yer verilmemiş ve bu alanlarda alınması gereken önlemlere ilişkin plan kararları geliştirilmemiş,
- Bazı alanların mekânsal çözümlemeleri alt ölçekli planlara bırakılırken bazı alanların yapılaşmalarının kentsel tasarım projelerle belirleneceği ifade edilmiş ve
- Uzun dönemde kaldırılması planlanan sanayi ve depolama tesislerin kaldırıldıktan sonra yerine ne geleceği hakkında hükümleri üretilmemiştir.

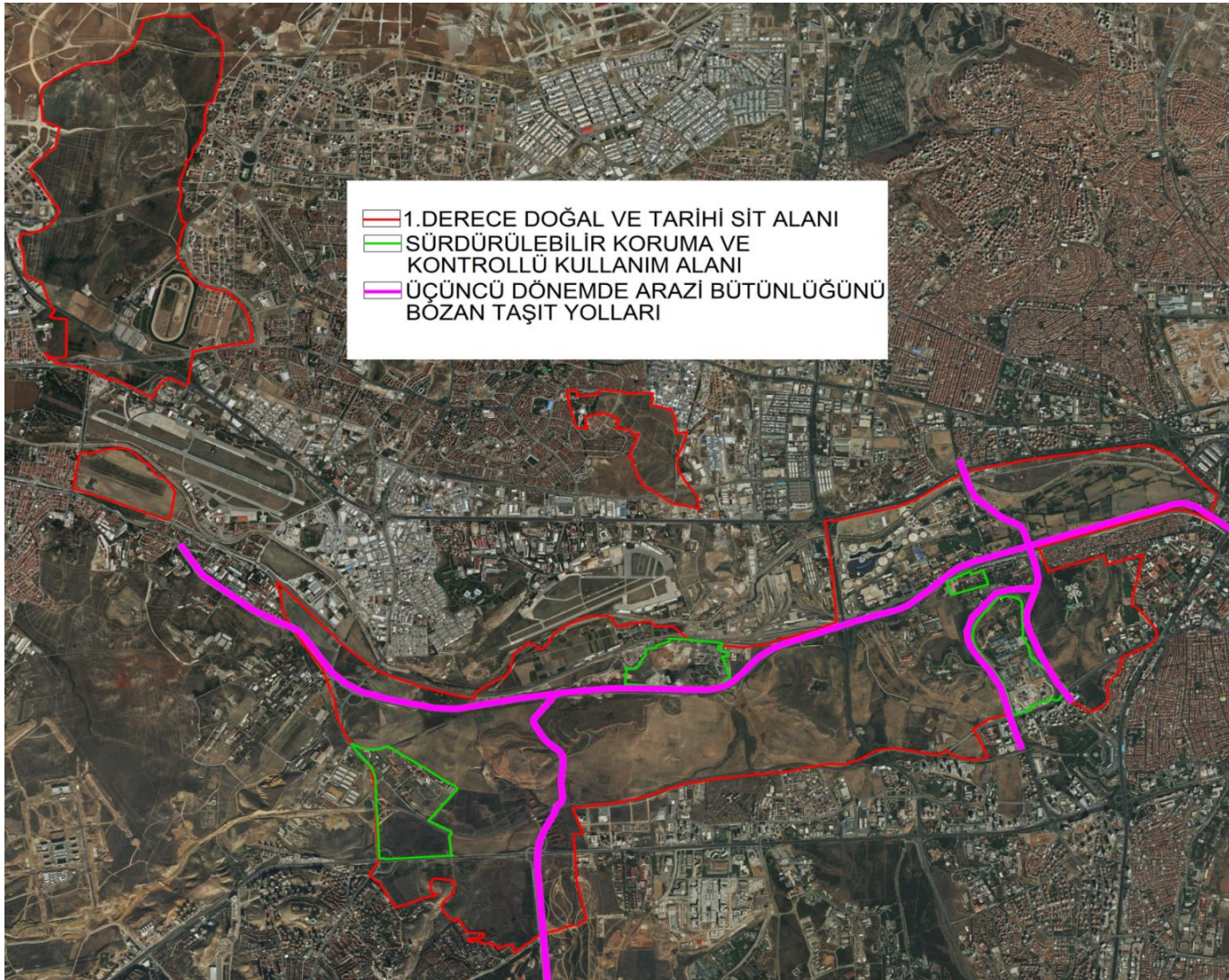
2007 onay tarihli planda olduğu gibi 2010 onay tarihli planın iptal edilmesi için meslek odaları tarafından dava açılmıştır. Ankara 5. İdaresi Mahkemesi tarafından 10.02.2014 tarihinde E.2011/880, K.2014/105 sayılı kararı ile plan iptal edilmiş, ancak Danıştay 6. Dairesi tarafından 02.03.2016 tarih ve E.2015/8084, K.2016/895, K:2016/903, K:2016/904 sayılı kararlarıyla ile iptal kararı bozularak plan tekrar yürürlüğe girmiştir. Bu süreç

içerisinde 2 yıl boyunca plansız kalan AOC alanları için Ankara 1 Numaralı KVKBK 09.07.2014 tarih ve 1604 sayılı kararı, mülga Ankara 1 Nolu TVKBK 14.08.2014 tarih ve 170 sayılı kararı ve mülga Ankara 2 Nolu TVKBK 14.08.2014 tarih ve 183 sayılı kararı ile belirlenerek, mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Makamının 17.09.2014 tarih ve 9274 sayılı Olur'u ile 644 sayılı KHK'nin 13/A maddesi uyarınca onaylanan "AOC Alanları 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı Koruma Esasları ve Kullanma Şartları" oluşturulmuştur.

Ankara Büyükşehir Belediyesince hazırlanan 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı ile 5524 sayılı yasa kapsamında yapılan 2007 ve 2010 onay tarihli koruma amaçlı imar planlarında, 1998 yılında ilan edilen sit koruma sınırı çizilmiş olsa da bu planlar ile kuruluş amaçlarına ve koruma alanı esaslarına aykırı plan kararları oluşturulduğu için daha çok arazi kaybı yaşanmıştır. Günümüzde yürürlükte olan 2010 onay tarihli koruma amaçlı imar planında; AOC alanları için Hayvanat Bahçesi, Ağaçlandırılmış Alanlar, Tarımsal Üretim Alanları, Sosyal, Eğitim ve Spor Tesis Alanları, Kültür Park-Rekreasyon Alanı, Mevcut Sanayi Alanları, Parklar, Devlet Mezarlığı, Kamu Kurum ve Kuruluşları, Hipodrom, Terminal, Askeri Alan, Tarihi Çekirdek Alanları, Arıtma Tesisleri, Hastane, Akaryakıt İstasyonu gibi kullanımlar öngörülmüştür. Ancak bu kullanımlara ilişkin plan kararlarında belirsiz cümleler kurulmuştur. Örneğin planda "yeşil alanlar" ile ilgili plan notunda "*park-otopark, park-rekreasyon, park, park-kültür-rekreasyon, milli botanik bahçesi, ağaçlandırılmış alan, ağaçlandırılmış alan-park ve rekreasyon alanı, tarımsal üretim alanı ve ağaçlandırılacak alan, tarımsal üretim alanı, rekreatif alanlar*"ın yapılabileceği ifade edilmiş ancak bu kullanımların arasındaki farkların ne olduğu ve açık yeşil alanlarda hangi kullanımın, nasıl yer alacağı açıklanmamış, bir başka örnekte "uzun dönemde kaldırılması düşünülen alanlar" ile ilgili plan notunda uzun dönemde fiziksel ve işlevsel dönüşüme tabi tutulacağı belirtilmiş, mevcut sanayi ve depolama alanlarının ne zaman kaldırılacağı, kaldırıldıktan sonra yerine ne tür işlevlerin tanımlanacağı ve nasıl bir fiziksel dönüşüm olacağı konusu belirsiz bırakılmıştır. Üst ölçekli planlardaki belirsizlik içeren plan kararları nedeniyle çeşitli aktörler tarafından oluşturulan/talep edilen alt ölçekli planlar ile alan kullanımları üst ölçeğe bağlı kalmadan farklı içeriklere dönüşmesine zemin hazırlamıştır.

2011 yılında 648 sayılı KHK ile tanımlanan yetkiler çerçevesinde mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yürürlükte olan 2010 onaylı 1/10.000 ölçekli koruma amaçlı nazım imar planını esas alarak bu ölçekte plan değişiklikleri yapmış ve bu değişiklikler doğrultusunda parçacıl olarak 1/1.000 ölçekli koruma amaçlı uygulama imar planlarını üretmiştir. Bu planlar

doğrultusunda yeni yolların açılması ve mevcut yolların genişletilmesi, kuruluş amaçları dışında yeni fonksiyonların getirilmesi, yüksek emsalli yapılaşmaların önünün açılması sağlanmış ve AOÇ'nin bütünlüğünü olumsuz etki eden uygulamalar gerçekleştirilmiştir (Harita 4.20).

Harita 4.20. 2006 yılı ve sonrasında kapsayan 3.dönemde açılan taşıt yolları

Çizelge 4.9’da 2010 onay tarihli 1/10.000 ölçekli koruma amaçlı nazım imar planına ilişkin 2011 yılından günümüze kadar yapılan tüm plan değişiklikleri ve bu plan değişiklikleri doğrultusunda üretilen yeni koruma amaçlı uygulama imar planları¹⁸ ile doğal sit sınırı içerisinde kalmayan ancak AOÇ Müdürlüğü mülkiyetinde kalan alanlara ilişkin yapılan plan değişikliklerine¹⁹ ilişkin bir envanter çalışması görülmektedir. Bu envanter çalışmasını yaparken planların adı belirtilerek, planlama alanının nerede olduğu, hangi koruma statüsünde olduğu, mülkiyet durumunun kimde olduğu, hangi kurumların ne zaman ve hangi sayı ile onay kararlarının alındığı, hangi idarenin onayladığı, plan değişikliği ile mevcut plandaki kullanımların yeni planlarla hangi kullanımlara çevrildiği, hangi mahkemede hangi esas no ile davaların açıldığı, bu davalardaki son durumun ne olduğu hakkında bilgilerin verildiği, planların yürürlükte olup olmadığı ve plan değişikliklerinde hangi aktörlerin rol oynadığını gösteren bilgiler kronolojik olarak eklenmiştir.

2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanter çalışması üzerinden analiz yapılması gerekirse; en güncel tarih olarak 2021 yılına ilişkin aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmaktadır (Çizelge 4.9):

- Listede toplamda 33 adet imar planı/imar plan değişikliği ve 2 adet “Koruma Esasları ve Kullanma Şartları”²⁰ olmak üzere toplamda 35 adet uygulama yer almaktadır.
- İmar planı/imar planı değişikliğine konu planlama alanların 27 adedi 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı, 3.Derece Doğal Sit Alanı, Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı ve Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı-Tarihi Sit olarak belirlenen koruma statüsüne sahip alanlar içerisinde yer alırken, 2 adedi hem koruma statüsüne sahip hem de sahip olmayan alanların bir arada olduğu alanlarda iken, 6 adedi ise herhangi bir koruma statüsüne sahip olmayan ancak AOÇ Müdürlüğü mülkiyetinde olan ya da AOÇ Müdürlüğü mülkiyetini doğrudan etkileyen alanlar içerisinde yer almaktadır.

¹⁸ Çizelge 4.9’daki koruma amaçlı imar planları ile ilgili kısaltmalar şu şekildedir: Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı (KANİP), Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği (KANİPD), Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı (KAUİP) ve Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Değişikliği (KAUİPD).

¹⁹ Çizelge 4.9’daki koruma amaçlı olmayan imar planları ile ilgili kısaltmalar şu şekildedir: Nazım İmar Planı (NİP), Nazım İmar Planı Değişikliği (NİPD), Uygulama İmar Planı (UİP) ve Uygulama İmar Planı Değişikliği (UİPD).

²⁰ Plansız kalan sit alanlarında koruma amaçlı imar planı yapılmaya kadar, koruma bölge kurulu veya komisyonu tarafından üç ay içinde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları belirlenir.

- Planlama alanlarının mülkiyet durumunu çoğunlukla AOÇ Müdürlüğü olmak üzere, Hazine (Milli Savunma Bakanlığı²¹ ve Emniyet Genel Müdürlüğüne²² tahsis edilmiş alanlar), Ankara Büyükşehir Belediyesi²³, Cumhurbaşkanlığı ve Tütün, Tütün Mamulları, Tuz ve Alkol İşletmeleri A.Ş. oluşturmaktadır.
- Koruma statüsüne sahip alanlara ilişkin oluşturulan “Koruma Esasları ve Kullanma Şartları” ve koruma amaçlı uygulama imar planı/koruma amaçlı nazım imar plan değişikliklerinden 25 adedi mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığı²⁴ Makamının ve 2 adedi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı²⁵ Makamının Olurları ile onaylanırken diğer 2’si farklı idareler tarafından onaylanmıştır. Bunlardan birincisi; 648 sayılı KHK’nın yürürlüğe girdiği 17.08.2011 tarihinden önce “OGM Gazi Tesisleri Alanına ait 1/1000 ölçekli KAUİP”in 5524 sayılı yasa kapsamında yetki verilen Ankara Büyükşehir Belediyesinin 17.08.2011 tarih ve 1806 sayılı meclis kararıyla onaylanması ile olmuştur. İkincisi ise; Özelleştirme Yüksek Kurulu’nun 05.02.2001 tarihli ve 2001/06 sayılı kararı ile Tekel’e ait alanların özelleştirilmesi sonucu bu alanlara ait yetkilerin Başbakanlık Özelleştirme İdare Başkanlığına aktarılmasından ötürü, alana ilişkin oluşturulan “2100 ada 23 ve 24 parsellere ait 1/10.000 ölçekli KANİPD, 1/5000 ölçekli KANİP ve 1/1000 ölçekli KAUİP”in sözü edilen kurumun 06.03.2013 tarih ve 2013/19 sayılı kararı ile onaylanması ile olmuştur.
- Herhangi bir koruma statüsüne sahip olmayan ancak AOÇ Müdürlüğü mülkiyetinde olan ya da AOÇ Müdürlüğü mülkiyetini doğrudan etkileyen alanlara ilişkin oluşturulan uygulama veya nazım imar planı/ plan değişikliklerin hepsi Ankara Büyükşehir Belediyesinin Meclis Kararları ile onaylanmıştır.
- Koruma amaçlı uygulama imar planı/koruma amaçlı nazım imar plan değişikliklerine ait plan kararlarında yer alan fonksiyon değişiklikleri ve yapılaşma koşulları incelendiğinde aşağıda belirtilen hususlar tespit edilmiştir;
 - Mevcut planda “Kamu Kurum ve Kuruluşları” ve “Askeri Alan” kullanımlarında fonksiyon değişikliği olmamış ancak emsal artışı yapılarak yapılaşma koşullarında değişiklikler yapılmış,
 - “Tarihi Çekirdek Alanı”ndan “Kamu Kurum Alanı”na, “Mevcut Sanayi ve Depolama Tesisleri [MT] (Uzun Dönemde Kaldırılması Düşünülen Alanlar)”dan “Resmi Kurum

²¹ Çizelge 4.9.’da “Milli Savunma Bakanlığı”, “MSB” olarak bahsedilmiştir.

²² Çizelge 4.9.’da “Emniyet Genel Müdürlüğü”, “EGM”olarak bahsedilmiştir.

²³ Çizelge 4.9.’da “Ankara Büyükşehir Belediyesi”, “ABB” olarak bahsedilmiştir.

²⁴ Çizelge 4.9.’da “mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığı”, “Mülga ÇŞB” olarak bahsedilmiştir.

²⁵ Çizelge 4.9.’da “Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı”, “ÇŞİDB” olarak bahsedilmiştir.

- Alanı” ve “Spor Alanı”na, “Tarımsal Üretim Alanı”ndan “Askeri Alan”ına, “Ağaçlandırılmış Alan”dan “Kültürel Tesis Alanı”na, “Ağaçlandırılmış Alan” ile “Askeri Güvenlik Bölgesi”nden “Özel Üniversite Alanı”na, “Ağaçlandırılmış Alan” ile “Park ve Rekreatyon Alanı”ndan “Rekreatyon Alanı”na ve “Ağaçlandırılacak Alan”dan “Resmi Kurum Alanı”na çevrilerek fonksiyon değişiklikleri yapılmış,
- Yeni yolların açılması, mevcut yolların genişletilmesi ve kavşakların eklenmesi için mevcut planda “Kamu Kurum Alanı”, “Eğitim Tesisleri Alanı”, “Tarımsal Üretim Alanı”, “Ağaçlandırılacak Alan”, “Ağaçlandırılmış Alan”, “Ağaçlandırılmış Alan ile Tarımsal Üretim” ve “Park ve Rekreatyon Alanı” olarak belirtilen kullanımlara ait alanlardan bir kısım arazilerin koparılması sağlanmış,
 - Mevcut olan Hayvanat Bahçesinin genişletilmesi için “Tarımsal Üretim Alanı”, “Tarihi Çekirdek Alanı” ve “ASKİ Arıtma Tesisi Alanı” olarak belirtilen kullanımlara ait alanların bir kısmı “Hayvanat Bahçesi Gelişme Alanı”na çevrilmiş,
 - “Hayvanat Bahçesi”, “Hayvanat Bahçesi Gelişme Alanı” ve “Rekreatyon Alanı” kullanımlara ait plan hükümlerinde bu alanlarda yer alabilecek kullanımlar genişletilerek alanı olumsuz etkileyecek yapılaşmalara izin verilmiştir.
 - Herhangi bir koruma statüsüne sahip olmayan ancak AOÇ Müdürlüğü mülkiyetinde olan ya da AOÇ Müdürlüğü mülkiyetini doğrudan etkileyen alanlara ilişkin oluşturulan uygulama veya nazım imar planı/ plan değişiklikleri ait plan kararlarında yer alan fonksiyon değişiklikleri ve yapılaşma koşulları incelendiğinde aşağıda belirtilen hususlar tespit edilmiştir;
 - “Park Alanı”ndan “Dini Tesis Alanı” ve “Resmi Otopark Alanı”na çevrilerek fonksiyon değişiklikleri yapılmış,
 - Yeni yolların açılması, mevcut yolların genişletilmesi ve üst geçit düzenlemesi için mevcut planda “Şehirlerarası Otobüs Terminal Alanı (AŞTİ)”, “Resmi Kurum Alanı”, ve “Karakol Alanı” olarak belirtilen kullanımlara ait alanlardan bir kısım arazilerin koparılması sağlanmış,
 - “Yapılaşma yapılmaz” hükmünün getirildiği “AOÇ Alanı” olarak belirtilen kullanıma ait AOÇ Müdürlüğü mülkiyetindeki arazilerde yapılaşma izni veren hükümler getirilerek yüksek emsaller belirlenmiş.

- Listede yer alan 33 adet imar planı/imar plan değişikliğinin 26'sına "plan iptali" istemiyle davalar²⁶ açılmış olup, bunların 7'sinde "dava konusu işlemlerin iptaline" karar verilerek söz konusu plan/plan değişiklikleri yürürlükten kaldırılmıştır.
- Koruma statüsüne sahip alanlara ilişkin oluşturulan "Koruma Esasları ve Kullanma Şartları" ve koruma amaçlı uygulama imar planı/koruma amaçlı nazım imar plan değişikliklerinin hepsinde karar alma aşamalarında koruma kurulu ve/veya komisyonları²⁷ olduğu için bu yapılar ve planları onaylayan idareler (mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Başbakanlık Özelleştirme İdare Başkanlığı) doğal olarak birer yan aktör olarak kabul edilmiş olup, yeni plan üretimini veya plan değişikliği yapılmasını bizzat talep eden mülga Başbakanlık, Cumhurbaşkanlık, Orman Genel Müdürlüğü, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ), Ankara Büyükşehir Belediyesi, Milli Savunma Bakanlığı, Hava Lojistik Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara İl Emniyet Müdürlüğü ve Pusay Lojistik Yapı Ltd. Şti. Türkiye Eğitim Sağlık Bilim ve Araştırma Vakfı ana aktörler olmuştur.
- Herhangi bir koruma statüsüne sahip olmayan ancak AOÇ Müdürlüğü mülkiyetinde olan ya da AOÇ Müdürlüğü mülkiyetini doğrudan etkileyen alanlara ilişkin oluşturulan uygulama veya nazım imar planı/ plan değişikliklerinin hepsinde planları onaylayan idare olan Ankara Büyükşehir Belediyesi doğal olarak bir yan aktör olarak kabul edilmiş olup, yeni plan üretimini veya plan değişikliği yapılmasını bizzat talep eden Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara İl Müftülüğü, mülga Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu Kalkınma Vakfı ana aktörler olmuştur.

²⁶ Çizelge 4.9'da idare mahkemeler "Ank. İdare Mah." şeklinde belirtilmiştir.

²⁷ Doğal ve tarihi sitlerle ilgili koruma kurulu ve/veya komisyonları; Mülga Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (mülga AKTVKBK), mülga Ankara 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (mülga Ankara 1 KVKBK), mülga Ankara 1 Nolu Ankara Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu (mülga Ankara 1 Nolu TVKBK), mülga Ankara 2 Nolu Ankara Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu (mülga Ankara 2 Nolu TVKBK), Ankara Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu (ATVKBK) ve Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (AKVKBK) şeklinde sıralanmaktadır.

Çizelge 4.9. 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onaylayan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
OGM Gazi Tesisleri Alanına ait 1/1000 ölçekli KAÜİP	Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh., 63886 ada 5 ve 6 parseller	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	AOÇ Müdür-lüğü ve Cumhur-başkan-lığı	17.06.2011 tarih ve 1806 sayılı kararı	X	ABB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Kamu Kurum ve Kuruluşları (KK)	Kamu Kurum Alanı E=0.50 Hmax= Serbest	Ank.11. İdare Mah. E.2012/424	Plan değişikliği yapıldığı için konusu kalmadığından karar verilmesine yer olmadığı kararı alınmıştır.	Plan yürürlükte değildir.	-ABB -Mülga AKTVKBK -Mülga Başbakanlık -TOKİ -OGM
2098 Ada 46 Parselde 1/1000 Ölçekli UIPD	Yenimahalle, Gazi Mh., 2098 ada 46 parsel	Koruma statüsü bulunmamaktadır.	AOÇ Müdür-lüğü	16.03.2012 tarih ve 422 sayılı kararı	X	ABB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Park Alanı	Dini Tesis Alanı E:0.50 Hmax: Serbest	Ank.11. İdare Mah. E.2012/921	Davanın reddine karar verilmiştir.	Plan yürürlükte-dir.	-ABB -Ankara İl Müftülüğü
Başbakanlık Gazi Yerleşkesi ve Civarındaki Yollara İlişkin İlave ve Revizyon KAİP	Etimesgut, Bahçekapı Mh., 2100 ada 16 parselin bir kısmı ve Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh, Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh., 63886 ada 5 ve 6 parseller	3.Derece Doğal Sit Alanı	AOÇ Müdür-lüğü, Cumhur-başkan-lığı ve ABB	16.01.2012 tarih ve 130 sayılı kararı	28.03.2012 tarih ve 2015 sayılı Oluru	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Tarihi Çekirdek Alanı	-Kamu Kurum Alanı E=0.50 Hmax= Serbest -Söğütözü Caddesi ve Alparslan Türkeş Caddelerinin Konya Karayoluna kadar olan yolun 40 m.olarak düzenlenmesi	Ank.11. İdare Mah. E.2014/1437	12.12.2014 tarihinde davanın reddine karar verilmiş, temyiz edilmiş, Danıştay 6. Dairesinin 02.03.2016 tarih, E.2015/2662, K.2016/900 sayılı kararıyla yürütmenin durdurulması reddedilmiştir.	Plan değişikliği yapılmış olup, plan yürürlükte değildir.	-ABB -Mülga Başbakanlık -TOKİ -OGM -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK - Mülga ÇŞB
Yenimahalle İlçesi 13656 Ada 1 Parselde 1/1000 Ölçekli UIPD (Yeni Çiftlik Bulvarı Değişikliği)	Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh., 13656 ada 1 parselin yola denk gelen kısmı	Koruma statüsü bulunma-maktadır.	Şahıs mülkiyeti	13.07.2012 tarih ve 1172 sayılı kararı	X	ABB	TİGEM alt geçidi	TİGEM üst geçidi	Danıştay 15.İdare Mah. E.2013/161	Davanın reddine karar verilmiştir.	Plan yürürlükte-dir.	ABB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onaylayan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
2100 ada 23 ve 24 parsellere ait 1/10.000 ölçekli KANİP, 1/5000 ölçekli KANİP ve 1/1000 ölçekli KAUİP	Etimesgut, Bahçekapı Mh., 64229 ada 1,2,6,7,8,9 ve 10 parseller ile 64230 ada 1 parsel (parsel isimleri sonradan değiştiği için plan adı ile farklılık göstermektedir.)	Süredürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı-Tarihi Sit Alanı	ABB ve Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri A.Ş.	X	06.03.2013 tarih ve 2013/19 sayılı kararı	Başbakanlık Özelleştirme Yüksek Kurulu	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Mevcut Sanayi ve Depolama Tesisleri [MT] (Uzun Dönemde Kaldırılması Düşünülen Alanlar)	Resmi Kurum Alanı E=0.50 Hmax:10.50m.	-Danıştay 6.İdare Mah. E.2013/4285 -Danıştay 6.İdare Mah. E.2014/3793	Dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.	Plan yürürlükte değildir.	-Başbakanlık Özelleştirme Yüksek Kurulu -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK
Hayvanat Bahçesi Yenileme Alanına ait 1/10.000 ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUİP	Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh., 2108 ada 19 parselin bir kısmı ile Gazi Mh., 64764 ada 1,2,3 parseller, 64765 ada 1,2,3,4 parseller, 2109 ada 4 parsel ve 2107 ada 5 parseli içeren toplam 212 hektarlık alan	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	AOÇ Müdür-lüğü	31.10.2012 tarih ve 1871 sayılı kararı	29.03.2013 tarih ve 3174 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Mevcut Hayvanat Bahçesi, ASKİ Arıtma Tesisi Alanı, Hayvanat Bahçesi Gelişme Alanı, Tarımsal Üretim Alanı ve Tarihi Çekirdek Alanı	-Hayvanat Bahçesi Gelişme Alanının 174 hektardan 212 hektarlık alana çıkartılması -Mevcut KANİP plan hükümlerinin 5.maddesinin değiştirilerek; Hayvanat Bahçesinde yer alabilecek kullanımlar genişletilmesi	-Ank. 18.İdare Mah. E.2013/118 -Ank. 18.İdare Mah. E.2014/764 -Ank. 18.İdare Mah.. E.2018/1650	Davanın reddine karar verilmiştir.	Yenileme alanı iptal edilmiş ve plan değişikliği yapılmış olup, plan yürürlükte değildir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB -Bakanlar Kurulu

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onaylayan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
Başbakanlık Kampüsü ve Civarındaki Yollara İlişkin 1/10.000 ölçekli KANİPD ve 1/1.000 ölçekli KAUİP	Etimesgut, Bahçekapı Mh., 2100 ada 16 parselin bir kısmı Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh, Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh., 63886 ada 5 ve 6 parseller ile civarındaki yollar	Planlama alanının bir kısmı 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanında, bir kısmı ise 3.Derece Doğal Sit Alanında kalmaktadır.	AOÇ Müdür-lüğü, Cumhurbaşkan-lığı ve ABB	15.02.2013 tarih ve 512 sayılı kararı	29.05.2013 tarih ve 5463 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	-1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Kamu Kurum ve Kuruluşları (KK), Eğitim Tesisleri Alanı ve Ağaçlandırılacak Alan -Başbakanlık Gazi Yerleşkesi ve Civarındaki Yollara İlişkin İlave ve Revizyon KAUİP'te Kamu Hizmet Alanı ve Park Alanı	-Kamu Kurum Alanı E=0.50 Hmax=Yapı yüksekliği mania kriterlerine bağlı -Yol güzergahlarının mevcut planlarda yer alan Eğitim Tesisleri Alanı, Ağaçlandırılacak Alan ve Park Alana kaydırılması -Devlet Mezarlığının batısında 15 metrelik yol eklenmesi -Mevcut KANİP plan hükümlerinin 2.maddesinin değiştirilmesi	A.18.İ.M 2013/1520 A.5.İ.M 2013/1727 A.5.İ.M 2018/1226	Davanın reddine karar verilmiştir.	Planlama alanının koruma Statüsü değiştiği için Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmeliğin 5.maddesi a bendi kapsamında plan durdurulmuş olup, plan yürürlükte değildir.	-ABB -Mülga Başbakanlık -TOKİ -OGM -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB
Yenimahalle İlçesi, AOÇ, Yeni Çiftlik Bulvarı-Hipodrom Caddesi Bağlantısına İlişkin AOÇ Alanlarına ait 1/10.000 Ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUİP (2107 Ada 5 Nolu Parcele İlişkin Ulaşım Şeması Değişikliği)	Yenimahalle, Gazi Mh., 2107 ada 5 parselin bir kısmı	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	AOÇ Müdür-lüğü	14.01.2013 tarih ve 156 sayılı kararı	25.06.2013 tarih ve 6379 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Kamu Kurum ve Kuruluşları (KK)	Hipodrom Caddesi ile Yeni Çiftlik Bulvarı ve Telekom A.Ş ve Bektaşlar Turizm ve Taşımacılık A.Ş'nin bulunduğu alan ile Türk Patent Enstitüsünün yer aldığı alan arasında 35mt. genişliğinde yolun düzenlenmesi	Plana ait açılmış davaya rastlanmamıştır.		Plan yürürlükte-dir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onay-layan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
Yenimahalle İlçesi Beştepeler Mh., OGM Başbakanlık Kampüsü Konya Yolu Bağlantısı 1/1000 Ölçekli UİPD	Şehirlerarası Otobüs Terminal Alanı (AŞTİ)'nin yer aldığı 2092 ada 9 parselin bir kısmı	Koruma statüsü bulunmamaktadır.	AOÇ Müdür-lüğü	12.07.2013 gün ve 1341 sayılı kararı	X	ABB	Şehirlerarası Otobüs Terminal Alanı (AŞTİ), Resmi Kurum Alanı, Karakol, Park Alanı ve yol bağlantıları	-OGM Başbakanlık Kampusu-Çiftlik Caddesi Jandarma Kavşağı-AŞTİ-Konya Yolu güzergahı doğrultusunda bir bağlantı yolu düzenlenmesi -Park Alanının Resmi Otopark Alanı olarak değiştirilmesi	Plana ait açılmış davaya rastlanmamıştır.		Plan değişikliği yapılmış olup, plan yürürlükte değildir.	-ABB -Mülga Başbakanlık
Başbakanlık Kampüsü ve Civarındaki Yollara İlişkin 1/10.000 ölçekli KANİPD ve 1/1.000 ölçekli KAUIPD ve İlavesi	Etimesgut, Bahçekapı Mh., 2100 ada 16 parselin bir kısmı Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh, Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh., 63886 ada 5 ve 6 parseller ile civarındaki yollar	Planlama alanının bir kısmı 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanında, bir kısmı ise 3.Derece Doğal Sit Alanında kalmaktadır.	AOÇ Müdür-lüğü, Cumhurbaşkan-lığı ve ABB	X	11.10.2013 tarih ve 10152 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	Başbakanlık Kampüsü ve Civarındaki Yollara İlişkin 1/10.000 ölçekli KANİPD ve 1/1.000 ölçekli KAUIP'te Kamu Kurum Alanı	Plan hükümlerinin 2.6.no.lu maddesine “Yol projesi kapsamında oluşacak şev, karp, yürüyüş yolu kaynaklı genişlemelerle aynı usul uygulanacaktır.” ifadesi eklenerek imar planı değişikliği ve ilavesi yapılması	-Ank. 18.İdare Mah. E.2013/1520 -Ank. 5.İdare Mah. - E.2013/1727 Ank. 5.İdare Mah. E.2018/1226	Davanın reddine karar verilmiştir.	Planlama alanının koruma statüsü değiştiği için Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmeliğin 5.maddesi a bendi kapsamınd a plan durdurulmuş olup, plan yürürlükte değildir.	-ABB -Mülga Başbakanlık -TOKİ -OGM -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onaylayan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
Mülga Ankara 1 Nolu TVKKBK 06.08.2013 tarih ve 115 sayılı kararı ile Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilen alana ilişkin Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları'nın belirlenmesi	Yenimahalle, Alparslan Türkeş Caddesi, Beştepe Caddesi ve Söğütözü Caddesinin keşişiminde kalan toplam 80,2 hektarlık alan	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı	AOÇ Müdür-lüğü, OGM ve ABB	X	Veri yok	Mülga ÇŞB	Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmeliğin 5.maddesi a bendi kapsamında Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilen alanda her tür ve ölçekteki plan uygulamaları durmuştur.	1/10000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP, Başbakanlık Kampüsü ve Civarındaki Yollara İlişkin 1/10.000 ölçekli KANİPD ile 1/1.000 ölçekli KAUİP plan hükümleri ve plan kararları “Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik”in 5. Maddesi gereği Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları olarak belirlenmiştir.	Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları'na ait açılmış davaya rastlanmamıştır.		Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları yürürlükte-dir.	-Mülga Ankara 1 Nolu TVKKBK
Yenimahalle İlçesi Beştepe Mh., 2092 Ada 9 Parselde 1/1000 Ölçekli UİPD	Şehirlerarası Otobüs Terminal Alanı (AŞTİ)'nin yer aldığı 2092 ada 9 parselin bir kısmı	Koruma statüsü bulunmamak tadır.	AOÇ Müdür-lüğü	17.01.2014 tarih ve 126 sayılı kararı	X	ABB	Yenimahalle İlçesi Beştepeler Mahallesi OGM Başbakanlık Kampüsü Konya Yolu Bağlantısı 1/1000 Ölçekli UİPD'te Yol Bağlantısı	Terminal Alanı (AŞTİ) olarak kullanılan alandan geçen yolun uygulanması aşamasında yolun kenarında oluşacak şevlerden dolayı yolun genişletilmesi	Ank.6.İdare Mah. E.2015/593	Davanın reddine karar verilmiştir.	Plan yürürlükte-dir.	-Mülga Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı -ABB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onay-layan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
Yeni Çiftlik Bulvarı Güzergah Değişikliğine İlişkin KANİPD	Etimesgut, Yeni Çiftlik Bulvarı Projesinin Km 7+600 ile Km 9+500 Aralığında Yer Alan Marşandiz Köprüsü ile Şaşmaz Köprüsü Arasındaki Yeni Çiftlik Bulvarı	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	Yolları içerdiği için mülkiyet bilgisi verilememektedir.	Veri yok	04.04.2014 tarih ve 3077 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Ağaçlandırılmış Alan ile Tarımsal Üretim Alanı ve Ağaçlandırılacak Alan	-Marşandiz Köprüsü ile Şaşmaz Köprüsü arasındaki yolun zemini bataklık olan gölet üzerinden geçmesi nedeni ile yol güzergahının göletten uzaklaştırılarak değiştirilmesi - Değiştirilen güzergahın Konya Yolu Eti Köprüsü ve demiryolu hatlarının altından alt geçit ile kat ederek Celal Bayar Bulvarına bağlanması	Ank.8.İdare Mah. E.2014/1398	Ankara 8. İdare Mahkemesinin 28.12.2015 gün ve E.2014/1398, K.2015/2234 sayılı kararı ile dava konusu işlemin iptali kararı verilmiş, ancak Danıştay 6. Daire tarafından 10.12.2018 tarihli ve E.2016/5794., K.2018/10186 kararıyla karar bozulmuş olup, Ankara 8. İdare Mahkemesinin 08.10.2019 gün ve E.2019/1144 K.2019/1941 kararıyla davanın reddine karar verilmiştir.	Plan yürürlükte -dir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB
AOÇ Alanları 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı Koruma Esasları ve Kullanma Şartları	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı sınırları içerisinde kalan AOÇ Alanları	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	AOÇ Müdürlüğü, Maliye Hazinesi ve diğerleri	X	17.09.2014 tarih ve 9274 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 17. Maddesi kapsamında her tür ve ölçekteki plan uygulamaları durmuştur.	Mülga Ankara 1 ve 2 Numaralı Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonları ile Ankara 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları belirlenmiştir.	Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları'na ait açılmış davaya rastlanmamıştır. Ancak Danıştay 6. Dairesi tarafından 02.03.2016 tarih ve E.2015/8084, K.2016/895, K.2016/903, K.2016/904 sayılı kararlarıyla ile iptal kararı kaldırılmış olup, 1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP yürürlüğe girmiş olup, Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları yürürlükte değildir.			-Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga Ankara 2 Nolu TVKBK - Mülga ÇŞB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onaylayan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
AOÇ Fuar, Panayır ve Festival Alanına ait 1/10.000 Ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUİP	Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh., 2108 ada 19 parselin bir kısmı ile Gazi Mh., 64764 ada 1,2,3 parseller, 64765 ada 1,2,3,4 parseller, 2109 ada 4 parsel ve 2107 ada 5 parseli içeren toplam 212 hektarlık alan	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	AOÇ Müdür-lüğü	16.01.2015 tarih ve 164 sayılı kararı	18.08.2015 tarih ve 9503 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Mevcut Hayvanat Bahçesi, ASKI Arıtma Tesisi Alanı, Hayvanat Bahçesi Gelişme Alanı, Tarımsal Üretim Alanı ve Tarihi Çekirdek Alanı	Yürürlükten kalkan Hayvanat Bahçesi Yenileme Alanına İlişkin 1/10.000 Ölçekli KANİPD ve 1/1000 Ölçekli KAUİPD ile aynı kullanımlar ve yapılaşma şartları önerilmiştir.	Ank. 5.İdare Mah. E.2015/2845 Ank. 16.İdare Mah. E.2015/3026 Ank. 18.İdare Mah. E.2016/1514 Ank. 18.İdare Mah. E.2018/1648	Ankara 18. İdare Mahkemesi'nde 2018/1648 esas no.lu davada davanın reddine karar verilmiştir.	Plan yürürlük-tedir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK - Mülga ÇŞB
Çankaya İlçesi, Karakusunlar Mh., 27463 Ada 13 Parselde NİPD ve UİPD	Çankaya İlçesi, Karakusunlar Mh., 27463 ada 13 parsel	Koruma statüsü bulunma-maktadır.	ABD Büyükel-çiliği (eski mülkiye-ti AOÇ Müdür-lüğü)	14.09.2015 tarih ve 1924 sayılı kararı	X	ABB	ABB Meclisi'nin 12.08.2010 tarih ve 2469 sayılı kararı ile onaylanan 1/5000 ölçekli NİP ve 1/1000 ölçekli UİP'te AOÇ Alanı ve yapılaşma yapılamaz hükmünün yer alması	AOÇ Alanı E:3.00 Yençok: Serbest	Ank. 2.İdare Mah. E.2015/3450	Dava süreci devam etmektedir.	Plan yürürlük-tedir.	-ABB -Doğu ve Güneydoğu Anadolu Kalkınma Vakfı

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onaylayan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
Hayvanat Bahçesi ve Tema Park Teleferik Yapım İşinin Devamı İvedik Metro İstasyonu İle Servis Teleferik Hattı Bağlantısı NİPD ve UİPD	Ankapark ve İvedik Metro İstasyonu arası ve Yenimahalle, İvedik Mh., 8222 ada 2 parsel	Koruma statüsü bulunmamaktadır.	Teleferik hattını içerdiği için mülkiyet verisi verilememektedir.	13.04.2016 tarih ve 654 sayılı kararı	X	ABB	X	Yeni 361 metre uzunluğunda teleferik hattının, AOÇ Fuar, Panayır ve Festival Alanına ait 1/10.000 Ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUİP sınırından İvedik Metro İstasyonu Bağlantısını kapsayacak ve 8222/2 parselde düzenleme yapılacak şekilde işlenmesi	Ank.18.İdare Mah. Esas no verisi yok	Mahkemeye yürütmenin durdurulması kararı verilmiştir.	Plan yürürlükte değildir.	ABB
Yenimahalle İlçesi, Gazi Mh., 13479 ada 1 nolu parselin “Askeri Alanı (Devlet Mezarlığı)” ve “Orman Alanı” olarak tanımlanmasın a ilişkin 1/5000 ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUİP	Yenimahalle İlçesi, Gazi Mh., 13479 ada 1 nolu parsel ile 64795 ada 1,2 ve 3 parseller	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	Maliye Hazinesi (MSB'ye tahsisli)	X	24.08.2016 tarihli ve 9173 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Devlet Mezarlığı	Askeri Alan (Devlet Mezarlığı) ve Orman Alanı E:0.05 Yençok:7.50 m	Ank. 5.İdare Mah. E.2016/5027	Ankara 5. İdare Mahkemesi'nin 04.06.2018 tarih, E.2016/5027, K.2018/1352 sayılı kararıyla davanın reddine karar verilmiştir.	Plan yürürlüktedir.	-MSB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK - Mülga ÇŞB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onaylayan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
Bahçekapı Mh., 64229 Ada 4 Parsel ve 64230 Ada 1 Parcele ait 1/5.000 ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUİP	Etimesgut, Bahçekapı Mh., 64229 ada 4 parsel ve 64230 ada 1 parsel	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı- Tarihi Sit Alanı	ABB	12.06.2015 tarih ve 1235 sayılı kararı	24.08.2016 tarih ve 9175 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Mevcut Sanayi ve Depolama Tesisleri [MT] (Uzun Dönemde Kaldırılması Düşünülen Alanlar)	Spor Alanı E:1.00 Yençok: Serbest	Ank. 7.İdare Mah. E.2016/529 9	Ankara 7.İdare Mahkemesinin 27.03.2017 gün ve E.2016/5299 sayılı kararı ile planın yürütmesi durdurulmuştur.	Plan yürürlükte değildir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB
AOÇ Alanları İçerisinde Düzenlenen Yol Güzergahlarına İlişkin Hazırlanan (Ayaş Yolu-İstanbul Yolu Bağlantı Yolu, Etiler Caddesi-İstanbul Caddesi, Ankara Bulvarı-Sabancı Bulvarı-Eskişehir Yolu-Hacettepe Kavşağı Bağlantı Yolu) 1/10000 ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUİPD	Ayaş Yolu-İstanbul Yolu Bağlantı Yolu, Etiler Caddesi-İstanbul Caddesi, Ankara Bulvarı-Sabancı Bulvarı-Eskişehir Yolu-Hacettepe Kavşağı Bağlantı Yolu	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	Yolları ve kavşakları içerdiği için mülkiyet bilgisi verilememektedir.	Veri yok	09.06.2017 tarih ve 6656 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Ağaçlandırılmış Alan ile Tarımsal Üretim Alanı ve Ağaçlandırılacak Alan	-Ankara Bulvarı ve Sabancı Bulvarı arasında kuzey-güney yönünde, mevcut Ankara Bulvarı ile Behiçbey İstasyonu arasında ve Ankara Bulvarı, Sabancı Bulvarı, Eskişehir Yolu-Hacettepe Kavşağında bağlantı yolu eklenmesi -Sabancı Bulvarı dönüşlerinin düzenlenmesi ve genişletilmesi -Etimesgut Etiler Caddesi-Ayaş Yolu-İstanbul Yolu ile istasyon caddesinde yol girişinin genişletilmesi ve kavşak genişletilmesi -Yenimahalle Göksu kavşağı-Kardelen Mahallesi bağlantı yolunun eklenmesi	Ank. 9.İdare Mah. E.2017/289 5	Ankara 4.İdare Mahkemesinin E.2019/859 ve K.2019/1805 sayılı kararla kısmen dava konusu işlemin iptaline, kısmen de davanın reddine karar verilmiştir. Ancak davalı ve davacı tarafların yaptığı istinaf başvurusu ile Ankara Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesinin E.2019/1731, K.2021/37 sayılı kararıyla söz konusu karar kaldırılarak davanın reddine karar verilmiştir.	Plan yürürlükte dir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga Ankara 2 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onay-layan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikli-ğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
Etimesgut İlçesi, 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı İçerisinde Yer Alan 13600 Ada 1 Parsel, Gazi Orduevi 1/5000 ölçekli KANİP ve 1/1000 ölçekli KAUİP	Ankara İli, Etimesgut İlçesi, Bahçekapı Mh., 13600 ada 1 parsel	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	Maliye Hazinesi (MSB'ye tahsisli)	X	18.04.2018 tarih ve 70489 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Askeri Alan (Gazi Orduevi)	Askeri Alan (Gazi Orduevi) E:0.50 Yençok=36.50 m	Plana ait açılmış davaya rastlanmamıştır.		Plan yürürlükte -dir.	-MSB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB
Etimesgut İlçesi, AOÇ I. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı, 3243 Ada 11 Parsele ilişkin Hava Lojistik Komutanlığı, "Askeri Alan" amaçlı 1/5000 ölçekli KANİP ve 1/1000 ölçekli KAUİP	Ankara İli, Etimesgut İlçesi, Erler Mh., 100 ada 1 ve 2 parsel (parsel isimleri sonradan değiştiği için plan adı ile farklılık göstermekte-dir)	Sürdürü-lebilir Koruma ve Kontrol-lü Kullanım Alanı-Tarihi Sit	Maliye Hazinesi (MSB'ye tahsisli, Hava Lojistik Komu-tanlığı kullanı-mında)	X	27.04.2018 tarih ve 75982 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Askeri Alan	Askeri Alan E:0.20 Yençok=Serbest	Plana ait açılmış davaya rastlanmamıştır.		Plan yürürlük-tedir.	-MSB -Hava Lojistik Komutanlığı -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB
AOÇ Rekreasyon Alanı 1/5000 ölçekli KANİP ve 1/1000 ölçekli KAUİP	Etimesgut, Bahçekapı Mh., 3406 ada 1 parselin bir kısmı, 3406 ada 3 parselin tamamı ve 2101 ada 13 parselin bir kısmı ile Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh., 3405 ada 1 parselin bir kısmı ve 2096 ada 20 parselin bir kısmı olmak üzere toplam 29 hektarlık alan	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	AOÇ Müdür-lüğü	X	31.05.2018 tarih ve 97552 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Ağaçlandırılmış Alan, Park ve Rekreasyon Alanı	Rekreasyon Alanı olarak belirlenmiş olup, alanda yer alabilecek kullanımlar plan hükümleri ile belirtilmiştir.	Ank.6.İ-dare Mah. E.2020/10 07	Ankara 6. İdare Mahkemesi'nin 30.04.2021 tarih ve 2020/1007 E. 2021/804 K. sayılı kararı ile dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.	Plan yürürlükte değildir.	-Pusay Lojistik Yapı Ltd. Şti -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onaylayan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
AOÇ 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı, Macun 61 ve 69 Nolu Parseller İle İhtilafı Alanlara ait Söz Konusu Parsellerin Sınırlarından Kaynaklanan Sorunların Çözümü ve Sit Alanı İçerisindeki Yapılaşmanın Kontrol Altına Alınması Amacıyla Hazırlanan 1/10000 Ölçekli KANİPD ve 1/1000 Ölçekli KAUİP	Yenimahalle, Macun Mh., 61 ve 69 parseller ile ihtilafı parseller	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	-61 ve 69 parsellerin mülkiyeti AOÇ Müdürlüğü'ne ait -İhtilafı parsellerin mülkiyeti ise şahıs mülkiyetidir.	15.08.2017 tarih ve 1690 sayılı kararı	12.08.2018 tarih ve 44661 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Ağaçlandırılmış Alan	-Ankara I Nolu TVKBBK 19.04.2013 gün ve 84 sayılı kararı ile düzenlenen sit sınırların plana işlenmesi -61 ve 69 nolu parsellerin tamamının Ağaçlandırılmış Alan” (Haydar Aliyev Anıt Parkı ve Hatura Ormanı) olarak düzenlenmesi -İhtilafı parsellerin AOÇ mülkiyetinden çıkartılarak, çıkan alanların yerine mülki durumu uygun alanların AOÇ alanına dahil edilmesi, -61 no.lu parselin büyüklüğünün 870.800 m ² 'ye ve 69 no.lu parsel büyüklüğünün 81.750 m ² 'ye çıkartılması	Ank. 2.İdare Mah. E.2020/382	Ankara 2. İdare Mahkemesi'nin 25/06/2020 tarihli ve E:2018/1593-K.2020/1123 sayılı kararı ile davanın reddine karar verilmiştir.	Plan yürürlüktedir.	-ABB -3.Şahıslar -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBBK -Mülga ÇŞB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onaylayan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
Etimesgut İlçesi, Erler Mh., 648, 649, 665, 668, 2795, 2796 Parseller İle Bir Kısım Tescil Harici Alana İlişkin Hazırlanan 1/10000 ölçekli KANİPD ve 1/1000 Ölçekli KAUİP	Etimesgut, Erler Mh., 130117 ada 3 ve 4 parsel, 130116 ada 1 parsel ile 1 parseller ile bir kısım tescil harici alan (parsel isimleri sonradan değiştiği için plan adı ile farklılık göstermektedir)	Planlama alanının bir kısmı Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı, bir kısmı ise Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı-Tarihi Sit Alanı	Maliye Hazinesi (MSB'ye tahsisli, Zırlı Birlikler kullanımı-mında)	X	18.10.2018 tarih ve 187482 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİPD'te Ağaçlandırılmış Alan ve Askeri Güvenlik Bölgesi	Özel Üniversite Alanı E:1.00 Yençok: 4 kat	-Ank. 7.İdare Mah. E.2019/396 -Ank. 7.İdare Mah. E.2019/2458	Ankara 7. İdare Mahkemesi'nin 19.11.2021 tarihli ve E:2019/396-K.2021/2142 sayılı kararı ile dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.	Plan yürürlükte değildir.	-Türkiye Eğitim Sağlık Bilim ve Araştırma Vakfı -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBBK -Mülga ÇŞB
15 Temmuz Milli Mücadele Müzesi Yapılması Amacıyla Hazırlanan 1/10000 ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUİP	Yenimahalle, Gazi Mh., 2098 ada 34 parselin bir kısmı	Planlama alanının bir kısmı 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı, bir kısmı iseSürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı	AOÇ Müdür-lüğü	13.07.2018 tarih ve 1200 sayılı kararı	06.11.2018 tarih ve 201093 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİPD'te Ağaçlandırılmış Alan	Kültürel Tesis Alanı Bağlantı yolunun eklenmesi	-Ank. 17.İdare Mah. E.2019/421 -Ank. 14.İdare Mah. E.2019/2134	Dava süreci devam etmektedir.	Plan yürürlükte -dir.	-Cumhurbaşkanlık -ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBBK - Mülga ÇŞB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onay-layan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
Etimesgut ve Çankaya İlçeleri, AOÇ, 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı İçerisinde Düzenlenen Yol Güzergahlarına (Dumlupınar Bulvarı Üzerinde Bulunan Bilkent Katlı Kavşağı ve Devamındaki Bağlantı Yolu ile Hacettepe KöprülÜ Kavşağı-U Dönüşü Düzenlemesi) İlişkin 1/10.000 ve 1/5000 Ölçekli KANİPD ve 1/1000 Ölçekli KAUİPD	Dumlupınar Bulvarı Üzerinde Bulunan Bilkent ve Hacettepe Kavşakları	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	Yolları ve kavşak-ları içerdiği için mülkiyet bilgisi verile-memek-tedir.	13.07.2018 tarih ve 1201 sayılı kararı	27.11.2018 tarih ve 219800 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİPD'te Ağaçlandırılmış Alan ve Park ve Rekreasyon Alanı	Dumlupınar Bulvarı üzerinde bulunan Bilkent Katlı Kavşağı ve devamındaki bağlantı yolu ile Hacettepe KöprülÜ Kavşağında düzenlenmelerin yapılması	Ank. 6.İdare Mah. E.2019/491 Ank. 4.İdare Mah. E.2019/904	Ankara 6. İdare Mahkemesi'nin 26.03.2020 tarih ve E.2019/491, K.2020/774 sayılı kararı ile davanın reddine karar verilmiştir. Daha sonra Ankara 4.İdare Mahkemesinin 10/06/2020 tarihli ve E.2019/904, K.2020/828 sayılı kararı ile kısmen davanın reddi, kısmen dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir. Davalı tarafın istinaf başvurusu üzerine Ankara Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesi'nin 22/01/2021 tarihli ve E.2020/766-K.2021/40 sayılı kararı ile söz konusu E:2019/904, K:2020/828 sayılı kararın dava konusu işlemin kısmen iptaline ilişkin kısmının kaldırılmasına karar verilmiştir.	Plan yürürlük-tedir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga Ankara 2 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onaylayan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
Yenimahalle İlçesi, Gazi Mh., 2098 Ada 34 ve 50 Parsellerin ve Çevresinin Kadastral Sınırlarına Dönüştürülmesine İlişkin 1/5.000 KANİPD ve NİP ile 1/1000 Ölçekli KAUİP ve UİP	Yenimahalle, Gazi Mh., 2098 ada 34 ve 50 parseller ile çevresi olmak üzere toplam 261 hektarlık alanı kapsamaktadır.	Planlama alanının bir kısmı 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanında, bir kısmının koruma statüsü bulunmamaktadır.	AOÇ Müdür-lüğü ve Maliye Hazinesi	12.08.2018 tarih ve 1351 sayılı kararı	10.02.2020 tarih ve 34471 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Ağaçlandırılmış Alan, Tarihi Çekirdek Alanı, Devlet Mezarlığı, Spor Alanı, Park Alanı ve Sosyal Tesis Alanı	2098 ada 34 ve 50 parsel ile ilişkin parselasyon planları mahkeme kararları ile iptal edilmiş olup, konusuz kalan parsellerin kadastral sınırlarına dönüştürülmesi	Ank.6.İdare Mah. E.2020/1134	Davanın reddine karar verilmiştir.	Plan yürürlük-tedir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -ATVKBK -Mülga ÇŞB
Etimesgut İlçesi, Erler Mh., 3257 Ada 5 Parselin 250.000 m ² 'lik Kısımına İlişkin 1/10000 Ölçekli KANİPD, 1/5000 Ölçekli KANİP ve 1/1000 Ölçekli KAUİP	Etimesgut İlçesi, Erler Mh., 3257 Ada 5 Parselin 250.000 m ² 'lik kısmı	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	Maliye Hazinesi (MSB'ye tahsisli olan kısım)	X	09.04.2020 tarih ve 85539 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Tarımsal Üretim Alanı	Askeri Alan E:0.75 Yençok: 5 Kat	Ank. 4.İdare Mah. E.2020/1708 Ank. 16.İdare Mah. 2020/1765	Ankara 4. İdare Mahkemesi'nin 22.10.2021 tarih ve E.2020/1708 sayılı ve 2/11/2021 tarihli ve E.2021/94 sayılı kararlarıyla dava konusu işlemin yürütmenin durdurulması kararı verilmiştir.	Plan yürürlükte değildir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -ATVKBK -Mülga ÇŞB -MSB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onaylayan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikliğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
Yenimahalle İlçesi, Gazi Mh., 2098 Ada 34 ve 50 Parsellerin ve Çevresinin Kadastral Sınırlarına Dönüştürülmesine İlişkin 1/5.000 KANİPD ve NİP ile 1/1000 Ölçekli KAUİPD ve UİPD	Yenimahalle, Gazi Mh., 2098 ada 34 ve 50 parseller ile çevresi olmak üzere toplam 261 hektarlık alanı kapsamaktadır.	Planlama alanının bir kısmı 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanında, bir kısmının koruma statüsü bulunmamaktadır.	AOÇ Müdür-lüğü ve Maliye Hazinesi	X	14.08.2020 tarih ve 171083 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİPD'te Tarımsal Üretim Alanı	Mahkeme kararıyla parselasyon planları iptal edilen 2098 ada 34 ve 50 parsellerin kadastral sınırlarına dönülebilmemesinin sağlanmasına ilişkin mülga ÇŞB'nin 10.02.2020 tarih ve 34471 sayılı Olur'u ile onaylanan planda 1/1.000 KAUİP plan hükmünün değiştirilmesi	Ank. 6.İdare Mah. E.2021/131 Ank. 9.İdare Mah. E.2021/486	Ank. 9.İdare Mah. 08.11.2021 tarih ve E.2021/486, K.2021/1995 sayılı kararla dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.	Plan yürürlükte değildir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -ATVKBK - Mülga ÇŞB
Yenimahalle İlçesi, 2108 Ada 1 Parselin 2000 m ² 'lik Kısımına İlişkin 1/10000 ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUİP	Yenimahalle İlçesi, Orman Çiftliği Mh., 2108 Ada 1 Parselin 2000 m ² 'lik Kısımını kapsamaktadır.	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	AOÇ Müdür-lüğü	22.11.2018 tarih ve 1844 sayılı kararı	20.10.2020 tarih ve 221584 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİPD'te Park Alanı	Kamu Kuruluşu Alanı E:0.50 H:2 kat	Plana ait açılmış davaya rastlanmamıştır.		Plan yürürlüktedir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -ATVKBK -Mülga ÇŞB -EGM
Etimesgut İlçesi, Erler Mh., 3257 Ada 5 Parsel, Etiler-İstasyon Caddesi Bağlantı Yoluna İlişkin 1/10000 ve 1/5000 ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUİP	Etimesgut İlçesi Erler Mh., 3257/5, 3257/8, 3396/1, 3258/1, 3270/2 ada parselleri kapsamaktadır.	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	AOÇ Müdür-lüğü	14.03.2019 gün ve 334 sayılı kararı	02.04.2021 tarih ve 221584 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİPD'te Tarımsal Üretim Alanı	İstasyon Caddesine alternatif yol güzergahının devamı niteliğinde köprü bağlantısıyla üstten geçişin sağlanması	Ank. 3.İdare Mah. E.2021/1930	Dava süreci devam etmektedir.	Plan yürürlüktedir.	-ABB -AKVKBK -ATVKBK -Mülga ÇŞB

Çizelge 4.9. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin imar planları/plan değişiklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; ABB meclis kararları; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Plan Adı	Planlama Alanı	Koruma Statüsü	2021 Yılı Mülkiyet Durumu	Onay Tarihi		Onay-layan İdare	Mevcut Plan	Plan Değişikliği	Açılan Davalar	Dava Süreci	Planın Geçerlilik Durumu	Plan Değişikli-ğinde Rol Oynayan Aktörler
				Abb Meclis Kararı	Bakanlık Oluru							
AOÇ Anadolu Bulvarı Alternatif Yol Güzergahına İlişkin Hazırlanan 1/10000 ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUIPD	Macun Mh., 61 ve 69 parseller ile 3243 ada 15 parsele kadar uzanan kısmının büyük bir kısmı	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	AOÇ Müdür-lüğü	10.07.2021 tarih ve 1330 sayılı kararı	29.09.2021 tarih ve 1848882 sayılı Olur'u	Mülga ÇŞB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Ağaçlandı-rlmış Alan ve Tarımsal Üretim Alanı	Doğu-batı istikametindeki Eskişehir Yolu, Sabancı Bulvarı, Ankara Bulvarı, FSM Bulvarı, Yeni Batı Bulvarı ve Başkent Bulvarını'nın kavşak düzenlemeleriyle birlikte kuzey-güney istikametinde bağlantısının sağlanması	Plana ait açılmış davaya rastlanmamıştır.		Plan yürürlük-tedir.	-ABB -AKVKBK -ATVKBK - Mülga ÇŞB
Yenimahalle İlçesi, Gazi Mh., 2098 Ada 34 Parselin 3000 m²'lik Kısımına İlişkin 1/10000 ve 1/5000 ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUIP	Yenimahalle İlçesi, Gazi Mh., 2098 Ada 34 Parselin 3000 m²'lik kısmını kapsamakta-dır.	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	AOÇ Müdür-lüğü	09.06.2021 tarih ve 1175 sayılı kararı	01.11.2021 tarih ve 2105779 sayılı Olur'u	ÇŞİDB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Ağaçlandı-rlacak Alan	Resmi Kurum Alanı (Emniyet Hizmet Alanı) E:0.50 H:2 kat	Ank. 11.İdare Mah. E.2022/99	Dava süreci devam etmektedir.	Plan yürürlük-tedir.	-ABB -AKVKBK -ATVKBK -ÇŞİDB -Ankara İl Emniyet Müdürlüğü
Yenimahalle İlçesi, Orman Çiftliği Mahallesi, 8619 Ada 6, 7 ve 8 Parşele İlişkin 1/10000 ölçekli KANİPD ve 1/1000 ölçekli KAUIPD	Yenimahalle İlçesi, Orman Çiftliği Mahallesi, 8619 ada 6, 7 ve 8 parseli kapsamakta-dır.	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	EGM	15.09.2017 tarih ve 1881 sayılı kararı	05.01.2022 tarih ve 2630858 sayılı Olur'u	ÇŞİDB	1/10.000 ölçekli AOÇ Alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP'te Mevcut Sanayi ve Depolama Tesisleri [MT] (Uzun Dönemde Kaldırılması Düşünülen Alanlar)	Resmi Kurum Alanı (Emniyet Hizmet Alanı) E:1.00 Yençok: 12.50 m	Plana ait açılmış davaya rastlanmamıştır.		Plan yürürlük-tedir.	-ABB -AKVKBK -ATVKBK -ÇŞİDB -EGM

İmar planları ve koruma amaçlı imar planları ile bunlara ait plan değişikliklerinin yanı sıra koruma statüleri ve sit durumları da AOÇ'nin kullanım biçimini belirlemektedir (Harita 4.21, Harita 4.22). Koruma statüsü 07.05.1998 gün ve 5742 sayılı kararı ile sit derecesi 1. Derece Doğal²⁸ ve Tarihi Sit²⁹ Alanı olarak belirlenen AOÇ alanların kullanım biçimi korunması gerekli alan şeklinde olmaktadır. Ancak alanın bu koruma statüsüne rağmen AOÇ arazilerinde parçacıl olarak sit değişiklikleri yapılmıştır. Bu durum ilk olarak 10.08.2011 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı mülga Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun OGM Gazi Tesislerindeki 46 hektarlık alanın Tarihi Sit statüsünü kaldırarak Doğal Sit statüsünü 3. dereceye düşürmesiyle başlamıştır. 17.08.2011 tarihinde 648 sayılı KHK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte tarihi sit alanlarına ilişkin yetki ve sorumluluklar Kültür ve Turizm Bakanlığında kalırken doğal sit alanlarına ilişkin yetki ve sorumluluklar ise mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığına geçmiş ve bununla birlikte mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bağlı koruma komisyonları³⁰ kurulmuştur. Bu nedenle Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tesislerindeki 10.08.2011 tarihli sit değişikliğinden sonraki bazı sit değişiklikleri koruma kurulu ile koruma komisyonları aracılığıyla olurken bazıları da sadece koruma komisyonu ile olmuştur. 19.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren “Korunan Alanları Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik”te 1., 2. ve 3. olarak derecesi belirlenen doğal sitlerin isimlendirmeleri “Kesin Korunacak Hassas Alanlar”, “Nitelikli Doğal Koruma Alanları” ve “Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanları”³¹ olarak değiştirilmiştir. Aynı yönetmelikte mevcuttaki doğal sit alanlarının sit statülerinin mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca

²⁸ 19.06.2007 tarih ve 728 no.lu mülga Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun Doğal (Tabii) Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları İle İlgili İlke Kararında 1.Derece Doğal Sit Alanı “Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlar” olarak tanımlanmaktadır.

²⁹ 16.01.2014 tarih ve 271 sayılı Tarihi Sitler, Koruma ve Kullanma İlke Kararında Tarihi Sit Alanı ““Milli tarihimiz ve askeri harp tarihi açısından önemli tarihi olayların cereyan ettiği ve doğal yapısıyla birlikte korunması gerekli alanlar” olarak tanımlanmaktadır.

³⁰ Mülga Ankara 1 Numaralı Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu, mülga Ankara 2 Numaralı Tabiat Varlıklarını Bölge Komisyonu ve Ankara Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu

³¹ 19.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren Korunan Alanları Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik’te Kesin Korunacak Hassas Alanlar “Kaynak değerlerinin korunması için; alan kullanımı ve alana tüm etkilerin sınırlandırıldığı, gerektiğinde insanların bölgeye girişlerinin engellendiği, bilimsel araştırmalar, eğitim ya da çevresel izleme amacıyla özel önlemler alınarak korunacak kara, su, deniz alanları olup, Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilerek yapı yasağı getirilen mutlak korunması gereken alanlardır.”, Nitelikli Doğal Koruma Alanları “Doğal yapısı değişmemiş veya az değişmiş, modern yaşam ve önemli ölçüde insan faaliyetleri tarafından etkilenmemiş, doğal süreçlerin hakim olduğu, koruma amaçlarına uygun olarak yörede yaşayanların alanın mevcut kaynaklarını kullanmasını sağlayarak doğal hayata dayalı geleneksel yaşam şekillerinin korunduğu kara, su, deniz alanlarıdır.” ve Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanları “Kesin korunacak hassas alanlar veya nitelikli doğal koruma alanlarını etkileyen, bu koruma bölgeleri ile bütünlük gösteren, korumaya katkı sağlayacak, doğal ve kültürel bakımından uyumlu düşük yoğunlukta faaliyetler, turizm ve yerleşimlere izin veren alanlardır” olarak tanımlanmıştır.

hazırlanacak/hazırlattırılacak ekolojik temelli bilimsel araştırma raporları kapsamında yeniden belirleneceği ifade edilmiştir.

2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin sit değişiklikleri envanteri çalışması üzerinden analiz yapıldığında; en güncel tarih olarak 2021 yılına ilişkin aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmaktadır (Çizelge 4.10):

- Listede toplamda 14 adet sit değişikliği uygulaması yer almaktadır.
- Sit değişikliklerin 8 adedi Alparslan Türkeş Caddesi, Beştepe Caddesi ve Söğütözü Caddesinin keşişiminde kalan OGM Gazi Tesislerini de kapsayan yaklaşık 80,2 hektarlık alana ilişkin olup, bunların 3'ü yürürlüktedir. Geri kalan 5 adet sit değişikliği uygulamasının yürürlükte olmamasının sebebi yeni bir sit değişikliği yapılarak eski sit değişikliğinin kendiliğinden ortadan kalkmasıdır.
- Yürürlükte olan yeni koruma statülerine göre 5 adedi Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı ve 3'ü Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı-Tarihi Sit Alanına dönüştürülmüştür.
- Sit değişikliği uygulamalarından bir tanesi mahkeme kararına istinaden gerçekleştirilmiş olup, dava konusu alan (Etimesgut, Eryaman Mh., 16256 ada 1,3 ve 4 parseller) 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanından çıkartılarak koruma statüsü kaldırılmıştır.
- Listede yer alan 14 adet sit değişikliği uygulamalarının 7'ine "sit değişikliğinin iptali" istemiyle davalar açılmış olup, bunların 3'ü konusuz kalmıştır. Ancak hiçbir dava sonucunda sit değişikliği işlemi iptal edilmemiştir.
- Sit değişiklikleri uygulamalarının hepsinde karar alma aşamalarında koruma kurulu ve/veya komisyonları yer aldığı için bu yapılar ve bu uygulamaları onaylayan idare olan mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığı doğal olarak birer yan aktör olarak kabul edilmiş olup, sit değişikliği yapılmasını bizzat talep eden mülga Başbakanlık, Cumhurbaşkanlık, Orman Genel Müdürlüğü, Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri A.Ş., Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Limak Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. ve Türkiye Eğitim Sağlık Bilim ve Araştırma Vakfı ana aktörler olmuştur.

Çizelge 4.10. 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin sit değişiklikleri envanteri
(<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; Resmi Gazete arşivi; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Koruma Alanı		Koruma Statüsü	Tescil ve Onay Kararları	Açılan Davalar	Dava Süreci	Sit Statüsünün Geçerlilik Durumu	Aktörler
AOÇ alanları		1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	-Mülga AKTVKBK'nın 02.06.1992 gün ve 2436 sayılı kararı ile tescil edilmiş, -Aynı Kurulun 20.07.1993 gün ve 3097 sayılı kararı ile sit sınırları belirlenmiş, -Aynı Kurulun 07.05.1998 gün ve 5742 sayılı karar ile AOÇ'nin sit derecesi belirlenmiştir.	Sit statüsüne ilişkin açılmış davaya rastlanılmamıştır.		Sit statüsü yürürlüktedir.	-OGM -Mülga Başbakanlık -Mülga AKTVKBK
Mevcutta "Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı" statüsünde olan Alparslan Türkeş Caddesi, Beştepe Caddesi ve Söğütözü Caddesinin keşişiminde kalan OGM Gazi Tesislerini de kapsayan yaklaşık 80,2 hektarlık alana ilişkin sit değişiklikleri sıralaması	Gazi OGM Tesislerindeki 46 hektarlık alan	3.Derece Doğal Sit Alanı	Mülga AKTVKBK'nın 10.08.2011 tarih ve 6281 sayılı kararı ile Tarihi Sit statüsü kaldırılmış olup, 3.Derece Doğal Sit Alanı olarak belirlenmiştir.	-Ank. 11.İdare Mah.. E.2011/2280 -Ank. 7.İdare Mah.. E.2011/2250 -Ank. 11.İdare Mah.. E.2012/1364 -Ank. 7.İdare Mah.. E.2011/2160 -A Ank. 11.İdare Mah.. E.2012/1365 -Danıştay 14.Daire .Mah. E.2014/3468 -Danıştay 14.Daire .Mah. E.2015/8446 -Ank. 11.İdare Mah.. E.2016/5413 -Ank. 11.İdare Mah.. E.2017/147 -Danıştay 14.Daire .Mah. E.2017/2210	Önce Danıştay 14.Dairesi tarafından 3.Derece Doğal Sit alanı olarak tescil edilmesine ilişkin kısmının onanmasına, alanın tarihi sit şerhinin kaldırılmasına ilişkin kısmının ise bozulmasına karar verilmiş, daha sonra 20.03.2017 tarihinde Ankara 11.İdare Mahkemesi tarafından tarihi sit alanı olmadığı gerekçesi ile davanın reddine ve tarihi sit statüsünün kaldırılmasına karar verilmiştir.	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilmiş olup, sit statüsü yürürlükte değildir.	-OGM -Mülga Başbakanlık -Mülga AKTVKBK

Çizelge 4.10. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin sit seçişliklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; Resmi Gazete arşivi; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Koruma Alanı	Koruma Statüsü	Tescil ve Onay Kararları	Açılan Davalar	Dava Süreci	Sit Statüsünün Geçerlilik Durumu	Aktörler
Gazi OGM Tesislerindeki 7 hektarlık alan	3.Derece Doğal Sit Alanı	-Mülga Ankara 1 Nolu TVKKBK'nın 02.02.2012 tarih ve 15 sayılı kararı ile 3.Derece Doğal Sit Alanı olarak değiştirilmiş, -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK'nın 03.02.2012 tarih ve 468 sayılı kararı ile Tarihi Sit statüsü kaldırılmıştır.	-Ank. 16.İdare Mah. E.2012/574 -Ank. 10.İdare Mah. E.2012/608 -Ank. 10.İdare Mah. E.2012/1288 -Ank. 11.İdare Mah. E.2012/1694 -Ank. 11.İdare Mah. E.2012/1695 -Ank. 11.İdare Mah. E.2016/5415	-3.Derece Doğal Sit alanı olarak tescil edilmesine ilişkin kısmı ile ilgili olarak davanın reddine karar verilmiş, - Tarihi sit şerhinin kaldırılmasına ilişkin kısmı ile ilgili olarak önce YD kararı, daha sonra YD kararının bozulmasına karar verilmiştir.	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilmiş olup, sit statüsü yürürlükte değildir.	-OGM -Mülga Başbakanlık -Mülga Ankara 1 Nolu TVKKBK -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK
Yenimahalle, Orman Çiftliği Mahallesi, 63886 ada 5 parsel	1. Derece Doğal Alanı	Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK'nın 05.08.2013 tarih ve 865 sayılı kararı ile Tarihi Sit statüsü kaldırılmıştır.	Ank. 18.İdare Mah. E. 2013/1520	Önce yürütmenin durdurulması kararı verilmiş, daha sonra yürütmenin durdurulması kararı bozulmuştur.	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilmiş olup, sit statüsü yürürlükte değildir.	-Mülga Başbakanlık -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK
Yenimahalle İlçesi, Alparslan Türkeş Caddesi, Beştepe Caddesi ve Söğütözü Caddesinin keşişiminde kalan OGM Gazi Tesislerini de kapsayan yaklaşık 80,2 hektarlık alan	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı	Mülga Ankara 1 Nolu TVKKBK'nın 06.08.2013 tarih ve 115 sayılı kararı ile Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilmiş olup, tescil kararı, mülga ÇŞB Makamının 06.08.2013 tarih ve 8011 sayılı Olur'u onaylanmıştır.	Ank. 12.İdare Mah. E. 2014/839	Davanın reddine karar verilmiştir.	Sit statüsü yürürlükte değildir.	-OGM -Mülga Başbakanlık -Mülga Ankara 1 Nolu TVKKBK -Mülga ÇŞB

Çizelge 4.10. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin sit seçişlikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; Resmi Gazete arşivi; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Koruma Alanı		Koruma Statüsü	Tescil ve Onay Kararları	Açılan Davalar	Dava Süreci	Sit Statüsünün Geçerlilik Durumu	Aktörler
	Gazi OGM Tesisleri içinde yer alan Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh., 63886 ada 5 ve 6 no.lu parseller	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alan-Tarihi Sit	17.02.2014 tarihli Ankara 11.İdare Mahkemesinin E.2014/168 ve E.2014/171 kararlarıyla sit statüsünün kaldırılmasının iptaline karar verilmesi üzerine, mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK'nın 20.03.2014 tarih ve 1366, 1369, 1370 ve 1372 sayılı kararları ile yeniden tarihi sit statüsü olarak tescil edilmiştir.	Sit statüsüne ilişkin açılmış davaya rastlanılmamıştır.		Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilmiş olup, sit statüsü yürürlükte değildir.	Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK
	Gazi OGM Tesislerindeki 46 hektarlık alan	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı	Danıştay 14.Dairesinin 22.05.2014 tarihli E.2014/3456 sayılı kararıyla mülga AKTVKK'nın 10.08.2011 tarih ve 6281 sayılı kararının iptali kararı bozulmuş olup, mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK'nın 09.07.2014 tarih ve 1607 sayılı kararıyla Tarihi Sit tescili kaldırılmıştır.	Sit statüsüne ilişkin açılmış davaya rastlanılmamıştır.		Sit statüsü yürürlüktedir.	Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK
	Gazi OGM Tesislerindeki 46 hektarlık alan	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alan-Tarihi Sit	Danıştay 14.Dairesi tarafından 25.06.2015 tarih ve E.2014/3468, K.2015/5857 sayılı kararıyla, mülga AKTVKK 10.08.2011 tarih ve 6281 sayılı kararında yer alan 3.Derece Doğal Sit alanı olarak tescil edilmesine ilişkin kısmının onanmasına, aynı kararda yer alan Tarihi Sit şerhinin kaldırılmasına ilişkin kısmının ise bozulmasına karar verilmiş olup, alanın Tarihi Sit statüsü devam etmiştir.	Sit statüsüne ilişkin açılmış davaya rastlanılmamıştır.		Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilmiş olup, sit statüsü yürürlükte değildir.	Mülga ATKVKBK

Çizelge 4.10. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin sit seçişlikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; Resmi Gazete arşivi; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

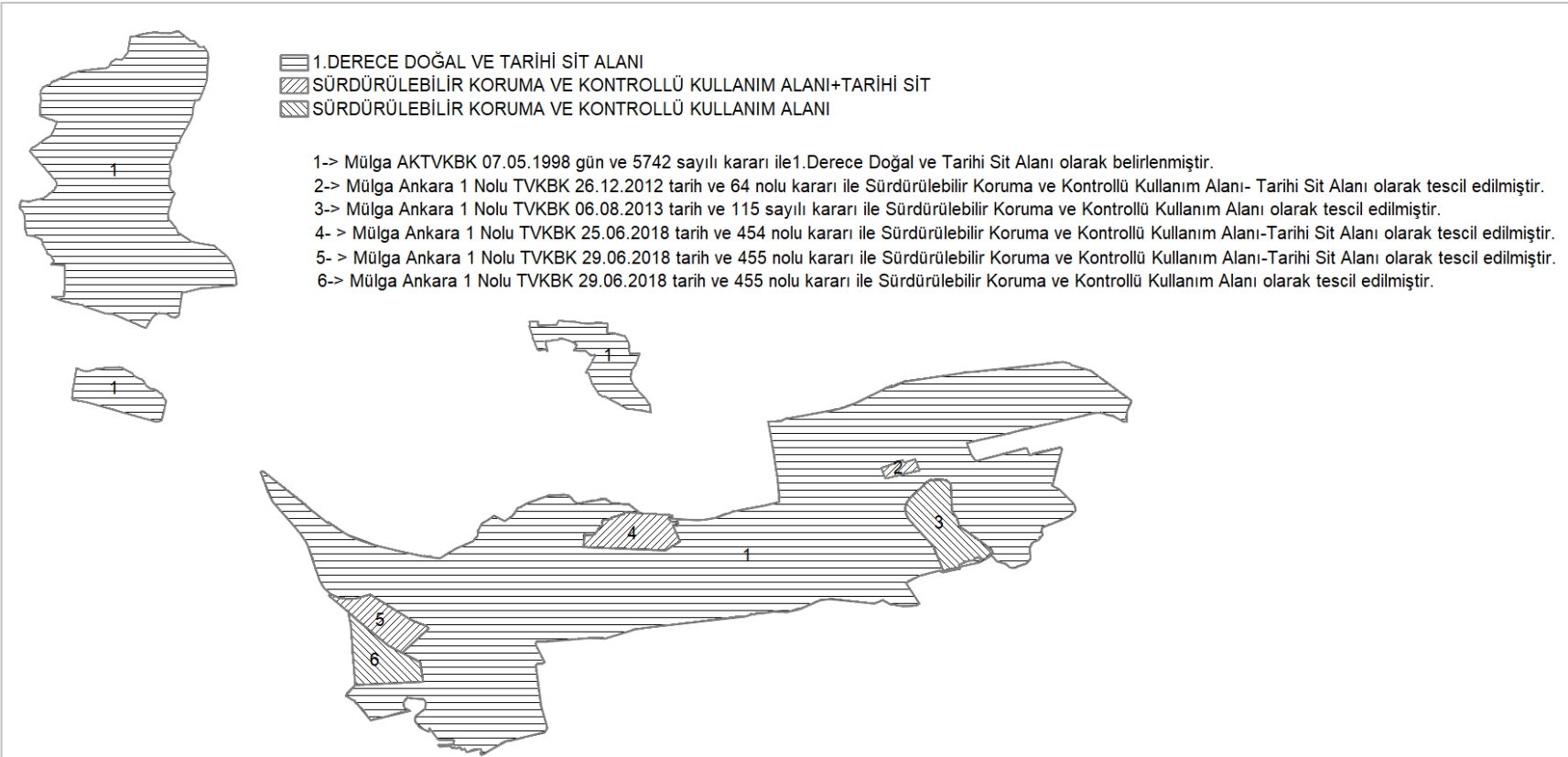
Koruma Alanı		Koruma Statüsü	Tescil ve Onay Kararları	Açılan Davalar	Dava Süreci	Sit Statüsünün Geçerlilik Durumu	Aktörler
	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilen Cumhurbaşkanlığı Külliyesi alanı içerisinde tarihi sit statüsü devam eden alanlar	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı	Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK'nın 10.09.2015 tarih ve 2678 sayılı kararı ile Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilen Cumhurbaşkanlığı Külliyesi alanı içerisinde Tarihi Sit statüsü devam eden alanlarda Tarihi Sit statüsü kaldırılmıştır.	Ank. 11.İdare Mah. E.2015/3249	Dava hakkında veriye ulaşılamamıştır.	Sit statüsü yürürlüktedir.	-Cumhurbaşkanlık -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK
Etimesgut, Bahçekapı Mh., 64229 ada 1,2,6,7,8,9 ve 10 parseller ile 64230 ada 1 parsel		Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı- Tarihi Sit	Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK'nın 26.12.2012 tarih ve 64 nolu kararı ile Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilmiş olup, tescil kararı, mülga ÇŞB Makamının 03.01.2013 tarih ve 69 sayılı Olur'u onaylanmıştır.	Ank. 11.İdare Mah. E.2013/442	Davanın reddine karar verilmiştir.	Sit statüsü yürürlüktedir.	-Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri A.Ş. -Özelleştirme İdaresi Başkanlığı -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB
Etimesgut, Eryaman Mh., 16256 ada 1,3 ve 4 parseller		Koruma statüsü bulunmamaktadır.	-Ankara 10.İdare Mahkemesinin 16.09.2010 gün ve E.2010/743, K.2010/1279 sayılı kararıyla alanın 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı statüsünden çıkartılmasına karar verilmesi üzerine, mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK'nın 14.08.2015 tarih ve 2588 sayılı kararı ile Tarihi Sit statüsü kaldırılmıştır. -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK'nın 25.12.2015 tarih ve 259 sayılı kararı ile 1.Derece Doğal Sit statüsünden çıkartılmıştır.	Ank. 10.İdare Mah. E2010/743	Yürütmenin durdurulması kararı verilmiş olup, sit statüsünün iptaline karar verilmiştir.	Sit statüsü yürürlükte değildir.	-Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK

Çizelge 4.10. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin sit seçişlikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; Resmi Gazete arşivi; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

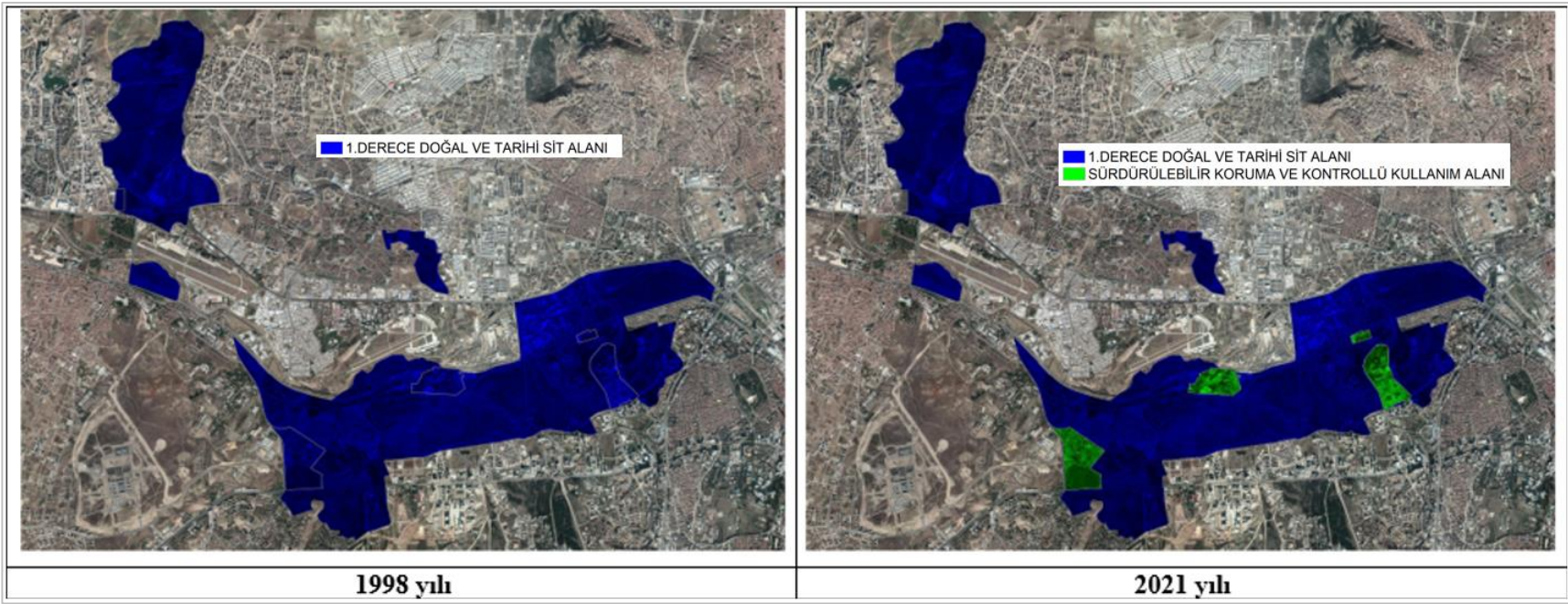
Koruma Alanı	Koruma Statüsü	Tescil ve Onay Kararları	Açılan Davalar	Dava Süreci	Sit Statüsünün Geçerlilik Durumu	Aktörler
Yenimahalle, Macun Mh., tp.61-69 nolu parseller ile ihtilafli parseller	1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı	Sit sınırı sayısallaştırma hatalarından ve mülkiyet çakışmalarından kaynaklanan sınır uyuşmazlığının çözümü için; -Mülga Ankara I Nolu TVKKBK'nın 19.04.2013 gün ve 84 sayılı kararı ile 1.Derece Doğal Sit sınırının düzeltilmesi uygun görülerek, mülga ÇŞB Makamının 31.05.2013 tarih ve 5585 sayılı Olur'u ile onaylanmış, -Mülga Ankara I Numaralı KVKKBK'nın 24.11.2016 tarih 3887 sayılı kararı ile düzeltilen 1.Derece Doğal Sit Alanı sınırına göre Tarihi Sit Sınırının güncellenmesi uygun görülmüştür.	Sit statüsüne ilişkin açılmış davaya rastlanılmamıştır.		Sit statüsü yürürlüktedir.	-ABB -Mülga Ankara 1 Nolu TVKKBK -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKKBK -Mülga ÇŞB -3.şahıslar
Etimesgut, Bahçekapı Mh., 3243 ada 7 parsel ile Etimesgut Mh., 3243 ada 26, 53, 54 ve 55 parseller	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı- Tarihi Sit	Mülga Ankara 1 Nolu TVKKBK'nın 25.06.2018 tarih ve 454 nolu kararı ile Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilmiş olup, tescil kararı mülga ÇŞB Makamının 06.07.2018 tarih ve 119536 sayılı Olur'u ile onaylanmıştır.	Ank 23. İdare Mah. E.2018/1395	Davanın reddine karar verilmiştir.	Sit statüsü yürürlüktedir.	-Limak Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. -Mülga Ankara 1 Nolu TVKKBK -Mülga ÇŞB

Çizelge 4.10. (devam) 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin sit seçişliklikleri envanteri (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; Resmi Gazete arşivi; ŞPO, MO, ZMO, PMO ve ÇMO arşivleri)

Koruma Alanı	Koruma Statüsü	Tescil ve Onay Kararları	Açılan Davalar	Dava Süreci	Sit Statüsünün Geçerlilik Durumu	Aktörler
Etimesgut, Erler Mahallesi 648, 649, 665, 668, 2795, 2796 parseller	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı	-Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK'nın 02.07.2018 gün ve 5213 sayılı kararı ile Tarihi Sit Statüsü kaldırılmış, - Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK'nın 29.06.2018 tarih ve 455 nolu kararı ile Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilmiş, - Mülga ÇŞB Makamının 06.07.2018 tarih ve 119549 sayılı Olur'u ile onaylanmıştır.	Sit statüsüne ilişkin açılmış davaya rastlanılmamıştır.		Sit statüsü yürürlüktedir.	-Türkiye Eğitim Sağlık Bilim ve Araştırma Vakfı -Mülga Ankara 1 Nolu -TVKBK -Mülga ÇŞB
Etimesgut İlçesi, Erler Mahallesi, 100 ada 1 ve 2 parsel ile 130116 ada 1 parsel	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı ve Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı-Tarihi Sit	-Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK'nın 29.06.2018 tarih ve 455 nolu kararı ile Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak tescil edilmiş, -Mülga ÇŞB Makamının 06.07.2018 tarih ve 119549 sayılı Olur'u ile onaylanmıştır.	Sit statüsüne ilişkin açılmış davaya rastlanılmamıştır.		Sit statüsü yürürlüktedir.	-Türkiye Eğitim Sağlık Bilim ve Araştırma Vakfı -Mülga Ankara 1 Numaralı KVKBK -Mülga Ankara 1 Nolu TVKBK -Mülga ÇŞB

Harita 4.21. 2021 yılı AOC sit sınırları analizi (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; Resmi Gazete arşivi)

Harita 4.22. 1998 ve 2021 yıllarına ait AOÇ sit sınırlarının karşılaştırılması
 (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>; Resmi Gazete arşivi)

AOÇ arazilerinin küçülmesine zemin hazırlayan plan ve sit değişikliği gibi uygulamalarının yanı sıra Bakanlar Kurulu kararları ile de alanı olumsuz etkileyecek büyük ölçekli kararlar alınmıştır. Bu kararlar aracılığıyla adında “Çiftlik” geçen bir alana bilimsel dayanağı olmayan “kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı veya yenileme alanı” gibi yeni işlevler getirilmiştir (Harita 4.23). AOÇ sadece planlama ve kurul kararları ile değil siyasi otoritenin müdahale araçları ile yapılaşmaya açık bir alan haline getirilmiştir (Kimyon ve Serter, 2015).

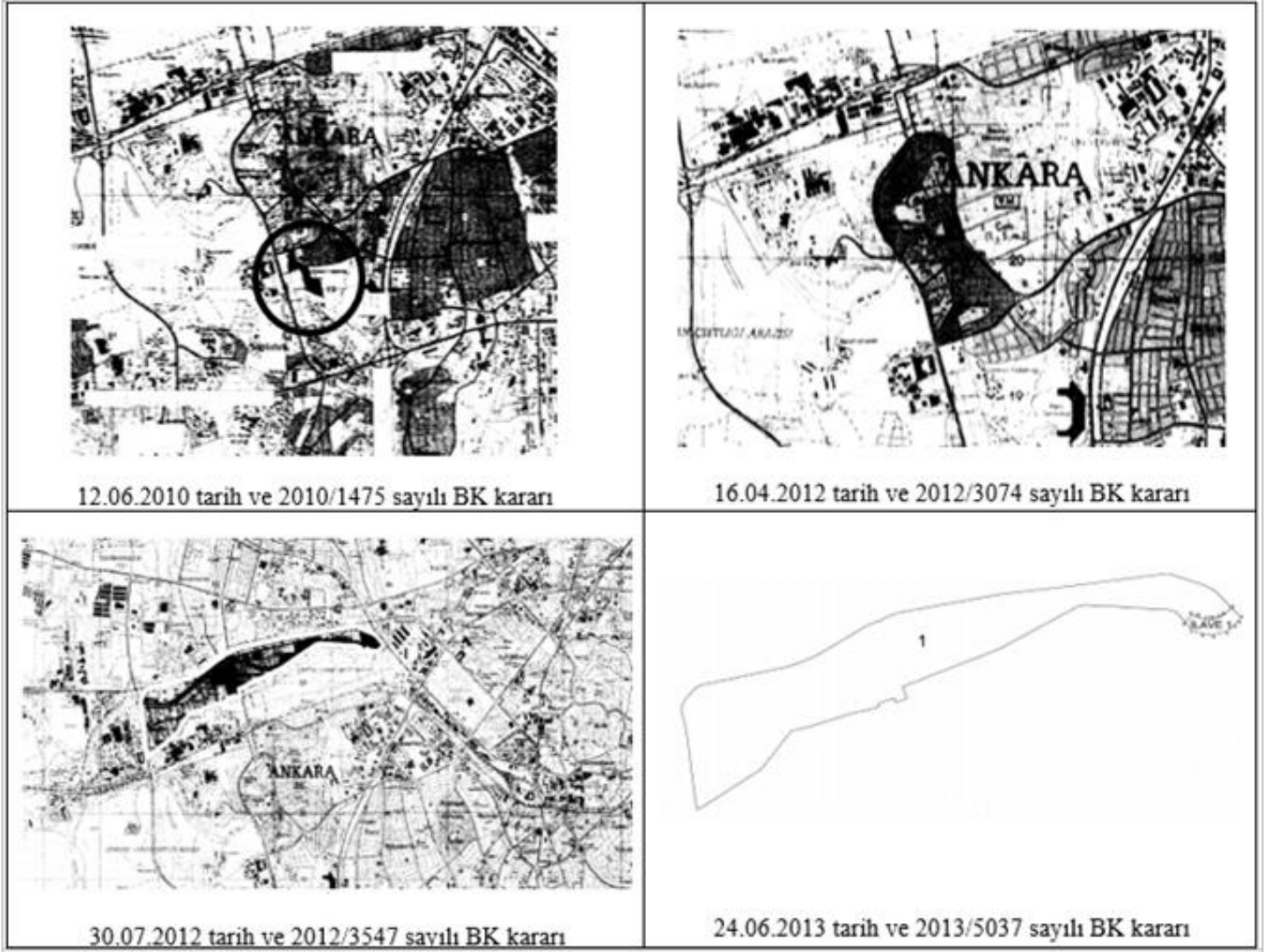
2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin Bakanlar Kurulu kararları envanteri çalışması üzerinden analiz yapıldığında en güncel tarih olarak 2021 yılına ilişkin aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmaktadır (Çizelge 4.11).

- Listede toplamda 4 adet Bakanlar Kurulu kararı yer almaktadır.
- Bakanlar Kurulunun 12.06.2010 tarih ve 2010/1475 sayılı kararı ile önce Orman Genel Müdürlüğüne ait Gazi Tesisleri eski Fidanlık Alanında yer alan 6,7 hektarlık alan “Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı” ilan edildikten sonra bu alan, aynı kurulun 16.04.2012 tarih ve 2012/3074 sayılı karar güneyde Beştepe Caddesi, batıda Söğütözü Caddesi, doğuda Çiftlik (Alparslan Türkeş) Caddesi ile çevrili OGM Gazi Yerleşkesi ve civarını kapsayan 90 hektarlık alana genişletilmiştir. Bu kararın alınmasında mülga Başbakanlık, Cumhurbaşkanlık, Orman Genel Müdürlüğü ve Ankara Büyükşehir Belediyesi gibi aktörler etkili olmuştur.
- Bakanlar Kurulunun 30.07.2012 tarih ve 2012/3547 sayılı kararı ile önce Yenimahalle İlçesi, Orman Çiftliği Mahallesi, 2110 ada 9, 15 ve 19 parseller ile 2108 ada 19 parselin bir kısmı ve Gazi Mahallesi, 2109 ada 4 parsel ile 2107 ada 5 parselin bir kısmı olmak üzere toplam 212 hektarlık alan “Atatürk Orman Çiftliği Hayvanat Bahçesi Yenileme Alanı” ilan edildikten sonra bu alan, aynı kurulun 24.06.2013 tarih ve 2013/5037 sayılı kararı ile 217 hektarlık alana genişletilmiştir. Bu kararın alınmasında etkili olan ana aktör, Ankara Büyükşehir Belediyesi olmuştur.
- “Atatürk Orman Çiftliği Hayvanat Bahçesi Yenileme Alanı”, Danıştay 14.İdaresinin 23.06.2015 tarih ve 2013/7093 E. ve 2015/5565 K. Sayılı kararı ile iptal edilmiş olup, bu uygulama yürürlükte değildir.

Çizelge 4.11. 2006 yılı ve sonrası AOÇ alanlarına ilişkin Bakanlar Kurulu kararları
envanteri (Resmi Gazete arşivi)

İlan Edilme Konusu	İlan Edilen Alan	Bakanlar Kurulu Kararı	Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih/Sayısı	Açılan Davalar	Dava Süreci	Kararın Geçerlilik Durumu	Aktörler
OGM Gazi Tesisleri Eski Fidanlık Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı	OGM Gazi Tesislerinde 6,7 hektarlık alan	12.06.2010 tarih ve 2010/1475 sayılı karar	10.03.2011 tarih ve 27870 sayılı Resmi Gazete	Bakanlar Kurulu kararına açılmış davaya rastlanılmamıştır.		27/04/2012 tarih ve 28276 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2012/3074 sayılı karar ile ilan edilen KDGPA genişletilmiş olup, Bakanlar Kurulu kararı yürürlükte değildir.	-OGM -ABB -Mülga Başbakanlık -Cumhurbaşkanlık -Bakanlar Kurulu
Başbakanlık Gazi Yerleşkesi (OGM) Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı	Güneyde Beştepe Caddesi, batıda Söğütözü Caddesi, doğuda Çiftlik (Alparslan Türkeş) Caddesi ile çevrili OGM Gazi Yerleşkesi ve civarını kapsayan 90 hektarlık alan	16.04.2012 tarih ve 2012/3074 sayılı karar	27.04.2012 tarih ve 28276 sayılı Resmi Gazete	Danıştay 6.Daire Mah. E.2012/4044 Danıştay 15.Daire Mah. E.2013/161	Danıştay 6.Daire Mahkemesi'nin 11.11.2015 gün ve E. 2012/4044 K.2015/6627 sayılı kararıyla davanın reddine karar verilmiştir.	Bakanlar Kurulu kararı yürürlükte dir.	-OGM -ABB -Mülga Başbakanlık -Cumhurbaşkanlık -Bakanlar Kurulu
AOÇ Hayvanat Bahçesi Yenileme Alanı	Yenimahalle, Orman Çiftliği Mh., 2110 ada 9, 15 ve 19 parseller ile 2108 ada 19 parselin bir kısmı ve Gazi Mh., 2109 ada 4 parsel ile 2107 ada 5 parselin bir kısmı olmak üzere toplam 212 hektarlık alan	30.07.2012 tarih ve 2012/3547 sayılı karar	09.09.2012 tarih ve 28406 sayılı Resmi Gazete	Danıştay 14.Daire Mah. E.2012/10367	Danıştay 14. Daire Mahkemesi'nin 23.06.2015 gün ve E.2012/10367 K.2015/5564 sayılı kararıyla dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.	Bakanlar Kurulu kararı yürürlükte değildir.	-ABB -Bakanlar Kurulu
AOÇ Hayvanat Bahçesi Yenileme Alanı	09.09.2012 tarih ve 28406 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2012/3547 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilen 212 hektarlık yenileme alanı ile ilave 5 hektarlık alan olmak üzere toplamda 217 hektarlık alan	24.06.2013 tarih ve 2013/5037 sayılı karar	18.07.2013 tarih ve 28711 sayılı Resmi Gazete	Danıştay 14.Daire Mah. E.2013/7039	Danıştay 14.İdare Mahkemesinin 23.06.2015 gün ve E.2013/7093 K.2015/5565 sayılı kararıyla dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.	Bakanlar Kurulu kararı yürürlükte değildir.	-ABB -Bakanlar Kurulu

Harita 4.23. Bakanlar Kurulu kararları analizi (Resmi Gazete arşivi)

Tüm bu kullanım kararı değişiklikleri değerlendirildiğinde, Çavdar Sert (2017: 226), “AOÇ’nin geleceği için uzlaşması ümit edilen aktörlerden karar verici pozisyonunda olanların (yerel ve merkezi yönetimler, AOÇ Yönetimi) alan üzerindeki tasarruflarının kamu vicdanı ve kamu yararı ilkeleri özelinde diğer aktörlerin (demokratik kitle örgütleri, bilim insanları, halk vb.) niyet ve temennileriyle örtüşmediği”ni ifade etmektedir.

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte yeni toplum ve yeni insan yaratma hedefindeki kurucu kadronun praksis alanı olarak ele aldığı AOÇ bu simgesel ifadesine binaen günümüzde ideolojik belli saldırılarla beraber, kent içerisindeki konumu sebebi ile kamu aleyhine salt ekonomi odaklı belirli müdahalelere maruz kalmaktadır. Bu müdahaleler kimi zaman en üst seviyede Bakanlar Kurulu kararları ve kanun düzenlemeleriyle yapılırken, kimi zaman imar planları ile kimi zaman da önceden koruma amacıyla alınmış kararların yıpratılması neticesinde olabilmektedir. Bütünüyle hazineye, kamuya ait olan AOÇ arazisinin, özel kullanım koşullarının ve istisnai mülkiyet durumuna karşıt süregelen müdahaleler nedeniyle yitimi söz konusudur. Bu müdahalelerin araçsallıklarını yasal ve yönetsel değişiklikler, planlama pratikleri, koruma(ma) kararları oluşturmaktadır (Kimyon ve Serter, 2015: 62).

4.3. Bölüm Değerlendirmesi

Birinci Dünya Savaşı sonrası, çoğunluğu tarımda çalışan nüfustan oluşan Osmanlı Devleti’nin yıkılmasıyla birlikte, devletin tarım işgücü sayısı azalmış, ekilebilir araziler kıraç olmuş ve sanayi ve ticaret sektörleri yok olmaya yüz tutmuştur. Atatürk, tüm bu olumsuz koşullara rağmen Cumhuriyeti ilan etmiş ve ardından Ankara’yı başkent yapmıştır. Atatürk, kırsal kalkınmanın yaratılması sürecinde öncü olmak üzere başkentte AOÇ’yi kurmuştur. 1937 yılına kadar tek başına Çiftliği yöneten Atatürk, yönetimi boyunca Türk halkını modern ziraat uygulamalarıyla tanıştırmayı hedefleyerek ve tarım ve sanayi bütünleşmesini sağlayarak ekonominin canlandırılmasında ülkeye faydalı olabilecek bir alan oluşturmayı amaç edinmiştir. Atatürk ölümünden önce bu ideallerin korunmasını vasiyet ederek AOÇ’nin kuruluş amaçları doğrultusunda devam ettirilmesini istemiştir. AOÇ, Atatürk tarafından tek irade olarak yönetildiği 1925 ile 1937 yılları arasında Balgat, Ahimesut, Çakırlar, Macun, Güvercinlik, Tahar, Yağmurbaba, Aydos Yaylası gibi Ankara’nın tarımsal üretim için uygun bir zemin sağlamayan, bataklık ve kıraç arazilerinde yurttaştan satın alınmalarla gerçekleştirilen 102 bin dönüm arazi ile en geniş sınıra ulaşmıştır.

Atatürk’ün AOÇ arazilerini Hazine’ye bağışlamasından sonra 1938 yılında Çiftlik, 3308 sayılı “Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Hakkında Kanunu”yla Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna bağlanarak devlet eliyle yönetilmeye başlanmıştır. Daha sonra 1950 yılında 5659

sayılı “Atatürk Orman Çiftliği Kuruluş Kanunu” ile Tarım Bakanlığına bağlı tüzel kişiliğe sahip olan AOÇ Müdürlüğüne bağlanmış olup, o tarihten bu yana devlet etliyle yönetilmeye devam etmektedir.

1938 ile 1950 yılları arasındaki dönemde özel kanunlarla AOÇ alanından koparılan araziler, Atatürk’ün ülkenin 1929 ekonomik buhranının olumsuz etkilerinden korumak amacıyla 1932 yılı sonrasında ürettiği devletçilik politikaları çerçevesinde Cumhuriyet ekonomisinin dayanağı olan tarım sektörünün yanı sıra sanayi sektörüne ilişkin girişimleri olan tohum ıslahı istasyonu, uçak fabrikası, mencusat sanayi ve bira fabrikası gibi sanayi yapılarının kurulması için kullanılmıştır. Bu tarihler arasındaki bu uygulamalar Çiftlik alanında toprak kaybını başlatmış olsa da, AOÇ’nin büyümesini ve ülke ekonomisinin kalkınması için önemli iktisadi politikalar olmuştur. Ancak 1950 ile 1997 yılları arasında özel kanun, kiralama, protokol ve protokolsüz yöntemler ile mahkeme kararlarıyla gerçekleşen arazi kayıpları AOÇ’nin kuruluş amaçları dışında işlevlerde kullanılmasına yönelik olmuştur. 1997 yılından bu yana kalıcı tesisler yapılmak üzere kiralama ve tahsis adı altında AOÇ arazilerine el atmalar devam etmektedir.

Çizelge 4.12. Dönemlere göre devir/ satış/ tahsis ve kiralama bilgileri (Aydos yaylası dahil)

Zaman Aralığı	Devir/ Satış/ Tahsis	Kiralama
Birinci Dönem (1925-1937)	0 m ²	0 m ²
	%0	%0
İkinci Dönem (1938-2006)	69.157.087 m ²	2.749.851 m ²
	%67.80	%2.70
Üçüncü Dönem (2006 yılı ve sonrası)	258.186 m ²	6.338.785 m ²
	%0.25	%6.21
Toplam	69.415.273 m ²	9.088.636
	%68.05	%8.91

Aydos Yaylası (46.461.000 m²) hesaplamaaya dahil edilip, toplam arazi büyüklüğü 102.000.000 m² olarak kabul edildiğinde (Çizelge 4.12);

- 1938 ile 2006 arasını kapsayan ikinci dönemde; 69.157.087 m² arazinin (toplam arazi büyüklüğünün %67.80’i) devir/satışı gerçekleşmiş ve 2.749.851 m² arazi (toplam arazi büyüklüğünün %2.70’si) kiralanmıştır.

- 2006 yılı sonrasını kapsayan üçüncü dönemde; 258.186 m² arazinin (toplam arazi büyüklüğünün %0.25'si) tahsisi gerçekleşmiş ve 6.338.785 m² arazi (toplam arazi büyüklüğünün %6.21'si) kiralanmıştır.
- Toplamda ise 69.415.273 m² arazi (toplam arazi büyüklüğünün %68.05'i) AOÇ'den kopartılmış ve kiralamaların devam ettiği araziler de dahil geriye 32.584.727 m² arazi (toplam arazi büyüklüğünün %31.95'i) AOÇ Müdürlüğünün mülkiyetinde kalmıştır (Harita 4.24).

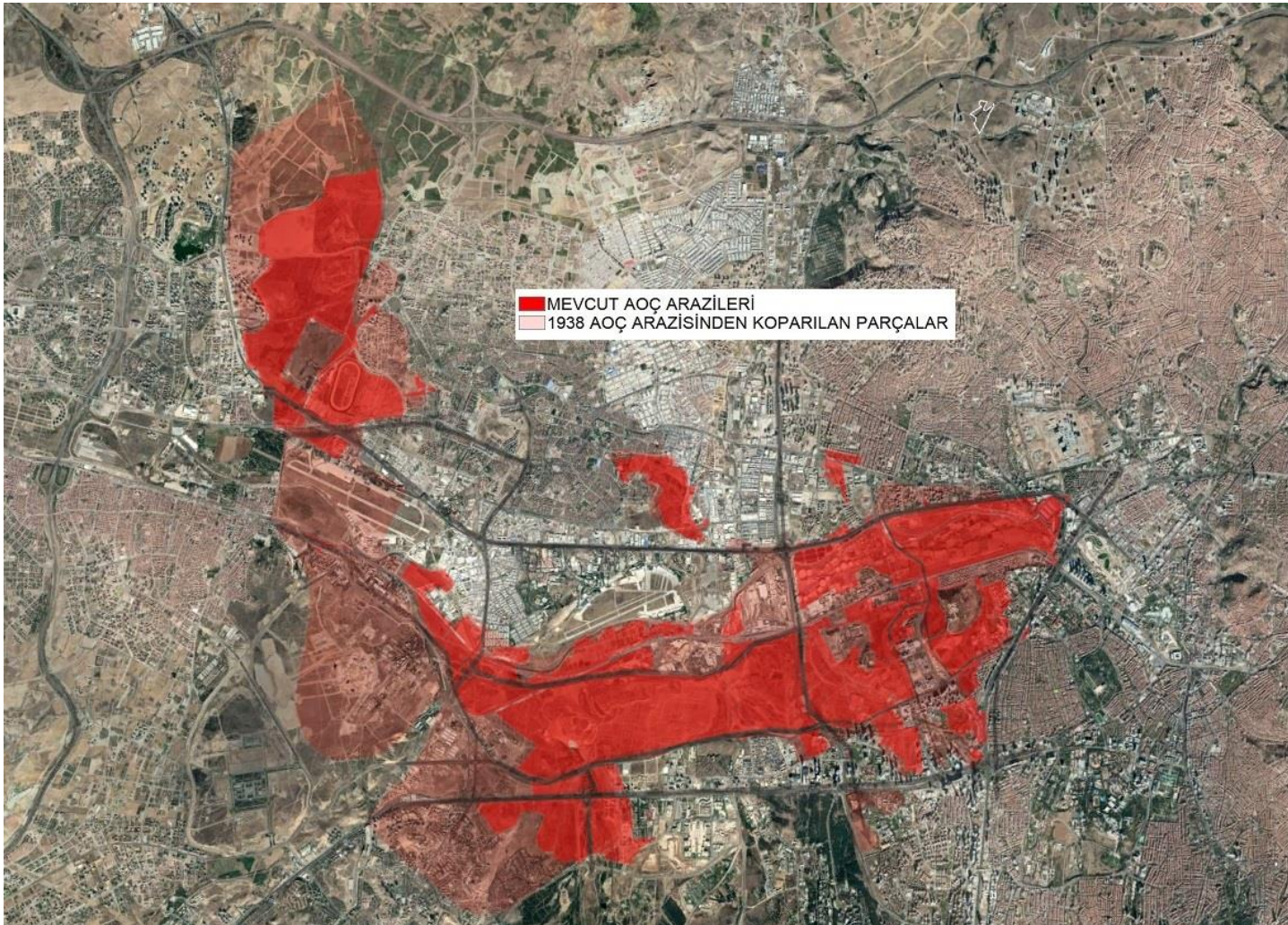
Çizelge 4.13. Dönemlere göre devir/ satış/ tahsis ve kiralama bilgileri (Aydos yaylası hariç)

Zaman Aralığı	Devir/ Satış/ Tahsis	Kiralama
Birinci Dönem (1925-1937)	0 m ²	0 m ²
	%0	%0
İkinci Dönem (1938-2006)	22.696.087 m ²	2.749.851 m ²
	%40.87	%4.95
Üçüncü Dönem (2006 yılı ve sonrası)	258.186 m ²	6.338.785 m ²
	%0.46	%11.41
Toplam	22.954.273 m ²	9.088.636
	%41.33	%16.36

Aydos Yaylası (46.461.000 m²) hesaplamada hariç tutulup,³² toplam arazi büyüklüğü 55.539.000 m² olarak kabul edildiğinde (Çizelge 4.13);

- 1938 ile 2006 arasını kapsayan ikinci dönemde; 22.696.087 m² arazinin (toplam arazi büyüklüğünün %40.87'si) devir/satışı gerçekleşmiş ve 2.749.851 m² (toplam arazi büyüklüğünün %4.95'si) arazi kiralanmıştır.
- 2006 yılı sonrasını kapsayan üçüncü dönemde; 258.186 m² (toplam arazi büyüklüğünün %0.46'sı) arazinin tahsisi gerçekleşmiş ve 6.338.785 m² (toplam arazi büyüklüğünün %11.41'i) arazi kiralanmıştır.
- Toplamda ise 22.954.273 m² (toplam arazi büyüklüğünün %41.33'ü) arazi AOÇ'den kopartılmış ve kiralamaların devam ettiği araziler de dahil geriye 32.584.727 m² (toplam arazi büyüklüğünün %58.67'si) arazi AOÇ Müdürlüğünün mülkiyetinde kalmıştır.

³² 46.461.000 m² büyüklüğündeki Aydos Yaylası 16.09.1950 tarihinde Ankara Orman İşletme Müdürlüğü'ne tutanak ile devredilmiştir.

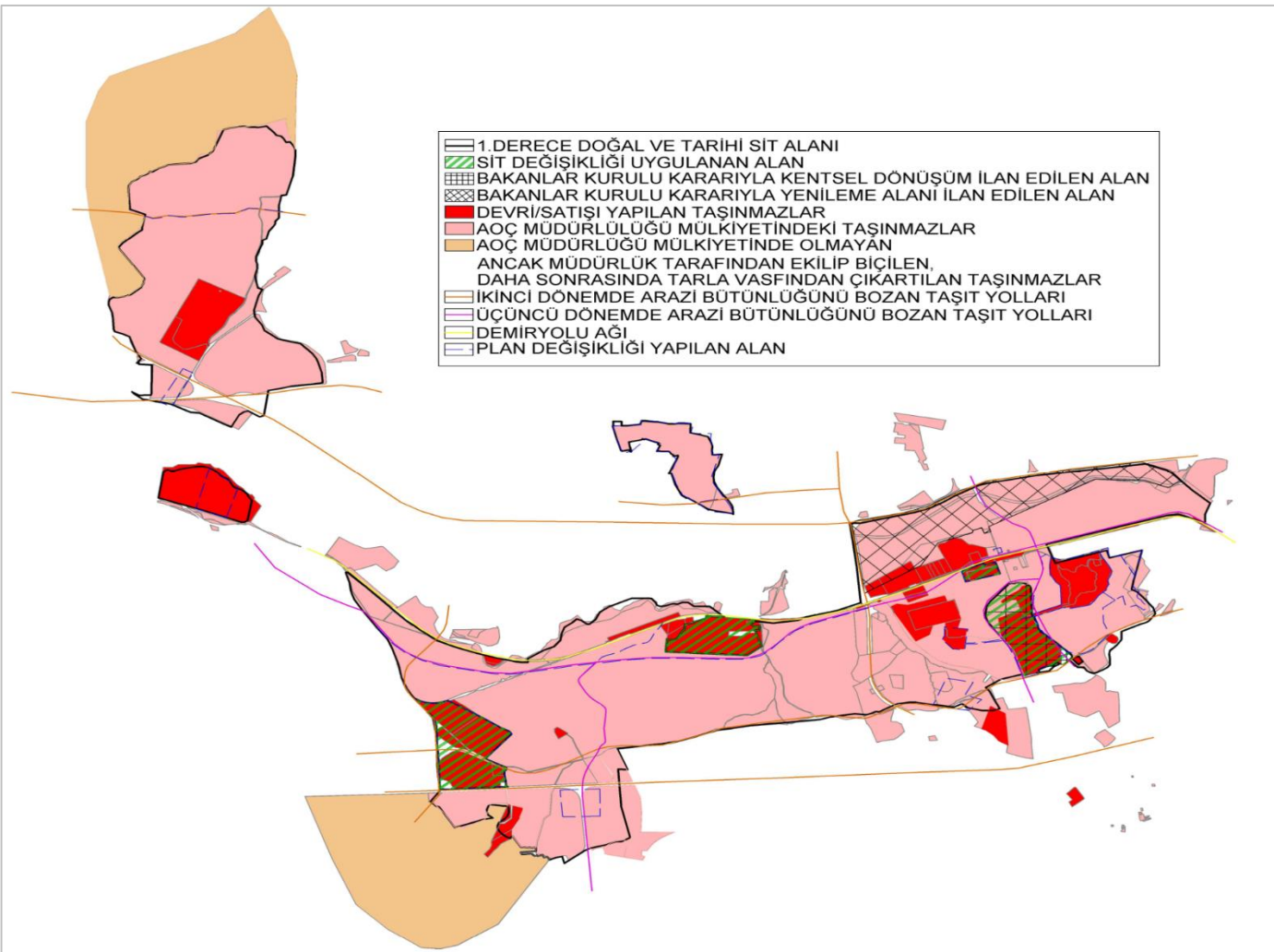

Harita 4.24. 1938 yılına ait AOÇ sınırları ile 2021 yılına ait AOÇ sınırlarının karşılaştırılması (Aydos yaylası hariti)

Bu arazi kayıplarının önlenmesi adına 1998 yılında çiftlik sit alanı ilan edilmiştir. Sit alanının verdiği koruma statüsü AOC’yi, çiftlik arazilerinin üzerinde birtakım yetkilerin Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığına (yerel idare) aktarılması ve söz konusu idarenin alanda söz sahibi olmasını sağlayan 5524 sayılı “Atatürk Orman iftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunu”nun çıkarıldığı 2006 yılına kadar korumuştur. Çünkü adı geçen kanunla kentin teknik altyapı ihtiyacı çiftlik arazisinden sağlanarak ve kuruluş amaçları dışında üçüncü kişilere kiralamalar yapılarak arazi kayıplarının sürdürülmesine devam edilmiştir.

2011 yılında 644 sayılı KHK ile doğal sit alanlarında plan yapma ve onama yetkisi mülga Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmesiyle birlikte AOC alanlarında söz sahibi olma durumu merkezi idareye geçmiştir. 2011 yılından sonra yapılan parçacıl müdahalelerle (plan değişiklikleri ve sit statüsü değişiklikleri) iftlik arazileri daha da küçültülmüştür. Aynı dönemde siyasi otoritenin yaptığı müdahaleler de (Bakanlar Kurulu aracılığıyla yenileme alanı ve kentsel dönüşüm alanı ilan edilmesi) alanın yıpratılmasına neden olmuştur.

Harita 4.25’te yer alan Sentez çalışmasında görülen 1938 yılından günümüze değin gerçekleştirilen arazi kayıpları ve müdahaleler, Atatürk’ün 1937 yılında Hazine’ye bağışladığı AOC arazilerinin ne kadar da küçüldüğünü açıkça göstermektedir.

Harita 4.25. 1938-2021 yılları arası gerçekleştirilen arazi kayıpları ile müdahale araçlarına ilişkin bir sentez

5. AOÇ’NİN DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN KARMAŞIKLIK KURAMI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ VE YÖNETİŞİM MODELİNE İLİŞKİN ÇIKARIMLAR

AOÇ’nin dönüşüm sürecini ele almak üzere 1925-1937, 1938-2006 ve 2006 yılı ve sonrası olmak üzere üç farklı dönemleme yapılmıştır. Her bir dönemde nicel ve nitel veriler kullanılarak alanın geçirdiği idari ve mekânsal yapıdaki dönüşümler ile tarihsel planlama süreçleri hakkında analizler yapılmıştır. “Atatürk Orman Çiftliği’nin Dönüşüm Süreci” bölümünde yapılan analizler sonucunda ortaya konulan araştırma bulguları, yasal, yönetsel, mekânsal ve yönetim boyutları kapsamında, AOÇ alanında çalışma yapmış akademisyenler ve AOÇ ile ilişkili olan kurumlar ile meslek odalarında çalışan 8 kişi ile (Ek-1) yapılan derinlemesine görüşmelerle değerlendirilmiştir. Derinlemesine görüşmelerde katılımcılardan AOÇ, alanın mekânsal planlamasına ilişkin yönetim süreci ve Çiftliğin yönetim yapısı konularıyla ilgili düşüncelerinin alınması hedeflenmiştir (Ek-2).

Bu kapsamda bu bölümde sırasıyla “Yasal ve Yönetsel Çerçevenin Getirdiği Riskler”, “Mekansal Planlama Uygulamalarındaki Belirsizlikler”, “Müdahale Araçlarının Yarattığı Yapılaşma Tehlikeleri”, “Kamusal Alan Niteliğinin Yitirilmesine Neden Olan Unsurlar”, “Güçlü Aktörler Aracılığıyla Katılım Mekanizmalarının Sekteye Uğraması” ve “Karmaşıklık Kuramına Dayalı Bir Yönetişim Modeli Nasıl Oluşturulabilir?” başlıkları altında değerlendirmeler yapılmaktadır.

5.1. Yasal ve Yönetsel Çerçevenin Getirdiği Riskler

Tarım Bakanlığına bağlı tüzel kişilik olarak AOÇ Müdürlüğünün kurulması amacıyla çıkartılan 24.03.1950 tarihli 5659 sayılı “Atatürk Orman Çiftliği Kuruluş Kanunu” ile Çiftliğin işletilme esaslarının tespit edilmesi yetkisi Tarım Bakanlığına verildiğinden, Müdürlük o tarihten sonra özerk bir yapıya sahip olamamıştır. AOÇ Müdürlüğünün idari yapısı 1978, 1984 ve 2011 yıllarında Bakanlar Kurulu, 2018 yılında ise Cumhurbaşkanlığı tarafından değişikliklere uğramıştır. İlk kurulduğunda üretime ilişkin ziraat, bağ, bahçe kültürleri ve ağaçlandırma, hayvancılık ve hayvanat bahçesi, ziraat sanatları işlerine ilişkin şeflikler bulunmaktaydı. Atak ve Şahin (2004: 81) o dönemde “meyveden sebze, çiçekçilikten park-bahçe düzenlemelerine; meralardan ormana; küçükbaş hayvancılıktan mandıralara; bira fabrikasından malt’a; buz, soda, deri fabrikasına, ziraat aletleri ve demir fabrikasına, yoğurt imalathanesine kadar tarım ve hayvancılıkla ilgili her konuda üretim,

değerlendirme ve pazarlama üniteleri”nin bulunduğunu ifade etmiştir. 1970’li yıllardan günümüze kadar bu üretim biçimleri azalan bir seyir göstermiştir. Bununla birlikte teşkilatın yapısı da üretim biçimlerine göre değişikliklere konu olmuştur. AOÇ Müdürlüğü’nde mevcut durum itibarıyla üretime ilişkin olarak geriye bitkisel üretim, meyvesuyu ve bal fabrikası ve süt fabrikasına ilişkin müdürlükler kalmıştır. Bu durum AOÇ’nin kuruluşunda aktif olan faaliyetlerin günümüzde etkin kullanılmadığının göstergesidir.

Diğer yandan, 5659 sayılı Kanunda AOÇ’nin kuruluş amaçları dışında kullanımını önleyecek maddelere yer verilmediği için 10.maddesinde yer alan “...*gayrimenkullerin gerçek ve tüzel kişilere devir ve temlik ve kamulaştırması özel bir kanunla izin alınmasına bağlıdır.*” hükmü siyasi irade ve askeri yönetimlerce istismar edilerek, kurum, kuruluş ve kişilerin talepleri doğrultusunda devir veya satış ile kiralamaların gerçekleştirilmesinin önünü açan yasal düzenlemeler; AOÇ Müdürlüğünün kendi mülkiyetindeki arazilerde söz sahibi olamama ve denetim sağlayamama riskini beraberinde getirmiştir.

İdari yapısı açısından AOÇ Müdürlüğünün rolünü, Erdal Bayram (AOÇ Müdürlüğü, Süt Fabrikası Müdürlüğü, Müdür Yardımcısı, 02.07.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

AOÇ Müdürlüğünün en büyük özelliklerden birisi genel bütçeden pay almadan kendi ürettiklerini satan, işçisinin memurunun giderlerini, lojman giderlerini kendisi karşılayan bir kurum olmasıdır. Yaklaşık 2 yıl öncesine kadar, Ankara’nın akciğeri diye bahsedilen AOÇ’nin çamları ve yeşil alanlarının bakımını ve yenilenmesini Orman Genel Müdürlüğünden hiçbir destek almadan AOÇ Müdürlüğü, kendi öz kaynaklarıyla yürütmüştür. AOÇ Müdürlüğünün özerk bir yapısı olmadığı için Tarım Bakanlığına bağlı bir kuruluş olarak siyasi iradenin devamlı güdümü altında kalmıştır. Bu durum iktidara gelen her bir siyasi/ askeri idarenin AOÇ’yi bir arazi rantı üzerinden değerlendirmesine neden olmuştur. Kurum ve kuruluşların kent merkezine yakın olması sebebiyle AOÇ arazilerinden pay almak istemeleri, Tekel’in özelleştirilmesi, Gazi Tren İstasyonu’nun Müdürlüğe devredilmemesi, Türkiye Zirai Donatım Kurumlarının boşaltılması, Ankaragücü, Gençlerbirliği, Jokey Kulübü, Binicilik Kulübü, ASKİ, ABB gibi kuruluşlara bedelsiz olarak kiralama yapılması gibi faaliyetlerden anlaşılacağı üzere AOÇ, değişik kurum ve kuruluşların hareket alanı haline gelmiştir (Bayram, 2021).

AOÇ arazilerinde her türlü üst ve alt ölçekli koruma amaçlı imar planları yapma ve onama yetkisinin yerel idareye (Ankara Büyükşehir Belediyesi) aktarıldığı 08.07.2006 tarihli 5524 sayılı “Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunu” ile yol, meydan, alt geçit, üst geçit, raylı sistemler, yeraltı tüneller ve yeraltı hizmetleri gerekli olan araziler, dere ıslahı yapılması planlanan araziler ve Hayvanat

Bahçesinin belli bir metrekare sınırlaması yapılmadan bedelsiz olarak ABB lehine intifa hakkı tesis edilmesi sağlanmıştır.

5524 sayılı kanunun yanı sıra;

- Doğal sit alanlarına plan yapma ve onama yetkisinin merkezi idareye (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı) devredilmesiyle birlikte ilgili idarenin yürürlükte olan 2010 onay tarihli AOC alanlarına ilişkin koruma amaçlı imar planlarına ilişkin plan değişikliklerini yapması ve plan değişikliklerinin uygulandığı alanlarda parçacıl olarak alt ölçekli uygulama imar planlarını üretmesinin önünü açan 04.07.2011 tarihli 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname,
- Mevcuttaki doğal sit alanlarının sit statülerinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca hazırlanacak/hazırlattırılacak ekolojik temelli bilimsel araştırma raporları kapsamında yeniden belirleneceği ifade edilmesiyle birlikte 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı olan AOC’de bazı alanların, “Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanları” olarak sit değişikliği yapılmasının ve bu sit değişikliklerinin Bakanlar Kurulu aracılığıyla karara bağlanmasının önünü açan 19.07.2012 tarihli “Korunan Alanları Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik”,
- AOC arazileri üzerinde yer alan Orman Genel Müdürlüğü Gazi Tesisleri’nin (eski fidanlık alanı) Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı olarak ilan edilmesini ve bu ilan kararının Bakanlar Kurulu aracılığıyla Resmi Gazete’de karara bağlanmasını sağlayan 03.07.2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunun 17.06.2010 yılında değişiklik yapılan 73.maddesi ve
- Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından sınırları belirlenen Hayvanat Bahçesi Yenileme Alanı’nın Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilmesini ve Resmi Gazete’de karara bağlanmasını sağlayan 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun”,

olmak üzere bu dört yasal düzenleme ile karar verici birimlerin tek başına bir aktör olarak güçlenmesi ve AOC’nin arazi bütünlüğüne müdahale eden araçlar olarak kullanılması riski ortaya çıkmıştır. Müdahale araçları olarak adlandırılan bu uygulamalar, “Müdahale Araçlarının Yarattığı Yapılaşma Tehlikeleri” bölümünde detaylı olarak ele alınacaktır.

Yukarıda bahsedilen yasal düzenlemeler aracılığıyla Türkiye genelinde mekânsal alanlara ilişkin yerel idare (sadece büyükşehir belediyeleri), merkezi idare (bakanlık) ve siyasi otoritenin (bakanlar kurulu) yetkileri arttırılmakta ve bürokrasilere emir komuta zincire dayalı bir hiyerarşik örgütlenme mekanizması sağlanmaktadır. Bu mekanizma sahip olduğu yetkileri kullanarak farklı mekânsal, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlara sahip kurumların, bireylerin ve yönetim düzeylerinin isteklerini göz ardı eden toplumun geleceğine ilişkin önemli kararları demokratik bileşenlerinin olmadığı bir ortamda tek taraflı olarak belirlemektedir. Bu yasal düzenlemelerde belirtilen karar alma mekanizmaları, karmaşık uyumcul sistemlerin hiyerarşik sisteme karşı alternatif olarak sunduğu “karar verici birimleri oluşturan aktörlerin çok sayıda aktör, örgüt ya da birimle kurduğu yatay ilişkiler çerçevesinde koordinasyon ve işbirliğini içeren yönetim anlayışı”nı sekteye uğratmaktadır. Toplumu yakından ilgilendiren AOÇ alanına ilişkin önemli kararları (kentsel dönüşüm ilan edilmesi, yenileme alanı ilan edilmesi, sit değişiklikleri, plan değişiklikleri ve kiralama faaliyetleri) yerel ve merkezi idare ile siyasi otorite, idari yapısı zayıfılan Çiftlik arazilerinin mülkiyetine sahip AOÇ Müdürlüğünü de devre dışı bırakarak tek başına alarak, halka miras olarak bırakılan AOÇ’de Atatürk’ün bağış mektubunda belirtilen şartlara uyma zorunluluğunun getirildiği kullanım biçimlerinin dışında faaliyetlerde kalıcı nitelikli yapılaşmalara, üçüncü kişilere kiralanmasına ve bazı alanların mülkiyetinin Hazine’ye geçmesine yol açmış olup, Çiftliğin bütünlüğünün korunmasını riske etmiştir.

5.2. Mekansal Planlama Uygulamalarındaki Belirsizlikler

“Atatürk Orman Çiftliği’nin Dönüşüm Süreci” bölümünde AOÇ alanlarına ilişkin planlama tarihsel sürecinin detaylıca ele alınmasından görüleceği üzere; Jansen planında Gençlik Parkı ile başlayan 19 Mayıs Stadyumu, Ziraat Fakültesi Yerleşkesi ve Hipodrom ile devam eden yeşil sürekliliğinin bir parçası olarak planlanan AOÇ, 1957 onay tarihli Yücel-Uybadin planında boş bir alan olarak görülmüş, Ankara 1990 Nazım Planında ise Ankara kentinde yaşanan hava kirliliğinin engellenmesine yönelik yeşil kuşağın oluşturulması fikrinin geliştirilmesine aracılık edecek bir arazi olarak ele alınmıştır. Sözü edilen bu planlarda AOÇ alanlarının fonksiyonu net olarak tanımlanmadığı için Ankara’nın gelişmesiyle birlikte kent merkezi içinde kalan Çiftlik alanı bir kentsel rezerv alanı olarak kullanılmıştır.

İmar mevzuatında neoliberal politika dinamiklerine göre sürekli değişen politika ve yasalarla birlikte AOÇ alanları dönüşüme maruz kalmış, AOÇ alanlarına yönelik hazırlanan koruma

plan ve uygulamaları alanın sosyo-mekansal örüntünün devamlılığı ve doğal, tarihsel ve kültürel mirasa hassasiyet konularında yetersiz kalmış, kültürel mirası ve özgün karakteri toplumsal bellekte kaybolmaya başlamış ve koruma ve yaşatma anlayışı bu alanlara uygulanamamıştır. Türkiye’de olduğu gibi AOÇ alanlarındaki koruma amaçlı imar planları akılcı planlamanın etkisiyle oluşturulan imar planlarından farklı değildir. Her ne kadar bütüncül bir yaklaşımla koruma amaçlı imar planları hazırlansa da uygulama aşamasında parçacıl planlar şeklinde gelişmeler yaşanmıştır. Bu da alanın doğal ve kültürel miras niteliği ve karakterinin değişmesine yol açmıştır.

2006 yılında 5524 sayılı Kanun ile Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığına AOÇ alanlarında koruma amaçlı imar planı yapma ve onama yetkisinin verilmesi ve 2007 onay tarihli 1/25.000 ölçekli 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planında bir bütün halinde taranarak gösterilen AOÇ alanları hakkında koruma amaçlı imar planları oluşturularak Atatürk’ün mirası doğrultusunda korunup geliştirilmesi gerektiği ile ilgili bir özel hüküm getirilmesi üzerine, 2007 ve 2010 tarihlerinde AOÇ alanlarına yönelik Ankara Büyükşehir Belediyesince koruma amaçlı nazım imar planları oluşturulmuştur. 2011 yılında 644 sayılı KHK ile doğal sit alanlarına plan yapma ve onama yetkisi Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredildikten sonra, günümüzde yürürlükte olan 2010 onay tarihli 1/10.000 ölçekli koruma amaçlı nazım imar planına ilişkin Bakanlıkça plan değişiklikleri uygulanmış ve bu değişiklikler doğrultusunda parçacıl olarak 1/1.000 ölçekli koruma amaçlı uygulama imar planları üretilmiştir.

Günümüzde yürürlükte olan 2010 onay tarihli koruma amaçlı nazım imar planında AOÇ alanları için öngörülen kullanım alanları ile ilgili belirsiz plan kararları yaratılmıştır. Örneğin planda “yeşil alanlar” ile ilgili plan notunda “*park-otopark, park-rekreasyon, park, park-kültür-rekreasyon, milli botanik bahçesi, ağaçlandırılmış alan, ağaçlandırılmış alan-park ve rekreasyon alanı, tarımsal üretim alanı ve ağaçlandırılacak alan, tarımsal üretim alanı, rekreatif alanlar*”ın yapılabileceği ifade edilmiş ancak bu kullanımların arasındaki farkların ne olduğu ve açık yeşil alanlarda hangi kullanımın nasıl yer alacağı açıklanmamış, bir başka örnekte “uzun dönemde kaldırılması düşünülen alanlar” ile ilgili plan notunda uzun dönemde fiziksel ve işlevsel dönüşüme tabi tutulacağı belirtilmiş, mevcut sanayi ve depolama alanlarının ne zaman kaldırılacağı, kaldırıldıktan sonra yerine ne tür işlevlerin tanımlanacağı ve nasıl bir fiziksel dönüşüm olacağı konusu belirsiz bırakılmıştır. Planda diğer kullanımlar ile ilgili plan notlarında da belirsizlikler mevcut olup, örnekler çoğaltılabilir. Ayrıca planda

öngörülen tüm kullanım ve yapılaşma kararlarına ilişkin plan hükümlerinde herhangi bir sınırlama ve koşul bulunmamaktadır. Hastane, park ve rekreasyon, askeri, kamu alanı gibi yapılaşmaya konu kullanım kararları öngörülmüş ancak yapılaşmaya ilişkin herhangi bir yönlendirici ve sınırlandırıcı düzenleme bulunmamaktadır. Bazı plan notlarında kullanımlar için “...*alt ölçekli planlarda çözülecektir*” ifadesi yer alırken, bazı maddelerde ise “...*yapılaşma kentsel tasarım projeleri ile belirlenecektir*” denilmektedir. Bu durum nazım imar planından direk 1/1.000 uygulama planlarına, kentsel tasarım projelerine hatta inşaat uygulamalarına geçme olanağı yaratmaktadır.

Plan yapım aşamasında karmaşık uyumcul sistemler çerçevesinde paydaşların katılımının olduğu çok aktörlü bir yapı içerisinde etkileşimlerle meydana gelecek davranışlara uyumun sağlandığı ve aktörler arası ilişki ağlarının kendi kendine örgütlendiği bir yönetim modelinin kurgulandığı katılımcı planlama süreci sağlanamadığından, sermaye sahibi aktörler karar verici aktörleri yönlendirerek kentsel alanlara ilişkin neoliberal kent politikalarının bir ürünü olarak pazarlanan plan, proje veya mekansal kararların alınmasında etkili olmaktadır. Diğer bir deyişle piyasa mekanizmaları, mekansal planlar yapım süreçlerinde herhangi bir kentsel mekandaki rant oluşumu ve rantların paylaşımını sağlayabilmek adına yapılaşmaya açılmaması gereken arazilerin yapılaşmaya açılması ve gerekçelendirilmeyen emsal artışları ve kullanım değişikliklerinin yapılmasında bürokrasiyi etkilemektedirler. Katılımın yansımalarının görülmediği bu ortamda diğer aktörlerin sahip olduğu birikim ve bakış açıları ile bilgi ve envanterleri sürece dahil edilmeden karar alma sürecinin dışında bırakılmaktadır. Bu çerçevede alınan mekansal kararlar kamu yararından uzak, kentlerin dinamiklerinden kopuk ve kendi içine kapalı düzenlemeleri içermektedir. AOÇ’ye ilişkin mekânsal planlarda belirsizlik içeren, kullanım ve yapılaşmada sınırlama getirilmeyen ve plan hiyerarşisine aykırı geliştirilen plan kararlarının varlığı, karar verici birimlerin merkezi ve belirleyici bir rol üstlenerek, yönetişimin sağlanmadığı bir ortam içerisinde müdahale edilebilir alanların yaratılmasına sebep olmaktadır. Nazım imar plan ölçeğinde AOÇ’nin kent makroformu içerisindeki yeri belirlenmesi gerekirken, güçlü aktörler tarafından oluşturulan/talep edilen uygulama imar planları ile alan kullanımları üst ölçeğe bağlı kalmadan neoliberal politikalar ekseninde farklı içeriklere dönüşmektedir. Bu durum AOÇ’nin miras değerinin bir kenara konularak büyük inşai proje hayallerinin gerçekleştirilebileceği bir alan olarak görülmesine neden olmaktadır.

5.3. Müdahale Araçlarının Yarattığı Yapılaşma Tehlikeleri

“Yasal ve Yönetmelik Çerçevesinin Getirdiği Riskler” bölümünde AOÇ’nin bütünlüğünü riske eden yasal düzenlemelerden bahsedilmiştir. Bu yasal düzenlemelerden dördü müdahale araçları olarak tanımlanabilecek uygulamaları içermektedir: plan değişiklikleri, sit değişiklikleri, kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilmesi ve yenileme alanı ilan edilmesi.

AOÇ’de müdahale araçlarıyla yapılaşmanın önünün açılmasını, Prof. Dr. Ruşen Keleş (Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi, 04.06.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

AOÇ’nin Atatürk’ün vasiyetnamesinde belirtilen şartlar doğrultusunda kullanılması amacına, hazineye bağış yapıldığı tarihten bu yana uyulduğunu söylemek pek mümkün değildir. Alanın nasıl kullanılması ile ilgili olarak türlü türlü argümanlar öne sürülmüştür, son zamanlarda da sürülmeye devam edilmektedir. Çiftliğin orijinal amaçları ile kullanılması için gerekenler yapılmadığı için zaman içerisinde AOÇ’de uygulanması istenilen amaçlardan uzaklaşmıştır. Bu nedenle bu alanda artık yapılaşmaya açılmasında bir sakınca yoktur şeklinde bir argüman ortaya atılmaktadır. Ama bu alanın orijinal amaçlarına ulaştırılması için elden gelenin yapılması sorumluluğundan bizi uzaklaştırmamalıdır. Ne yazık ki bazı mahkeme kararlarında bilirkişilerin verdikleri görüşler bu doğrultudadır (Keleş, 2021).

AOÇ’de uygulanan müdahale araçlarını, Dr. Gencay Serter (TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı, 26.05.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

Tarihi ve kültürel değeri olan AOÇ’de kânun değişiklikleri, plan değişiklikleri, sit değişiklikleri, kentsel dönüşüm ilan edilmesi gibi müdahale araçlarının her biri uygulanmıştır. Bu müdahale araçları aracılığıyla AOÇ’de ne kadar alan kaybedildiğinin veya yapılaşmanın önünün açıldığının düşünülmesinin yanı sıra ideolojik çerçevesinde de ele almak gerekir. Siyasi iktidarlar ideolojik mücadelelerinin ötesinde kendi rejimlerinin simgelerini mekanda kalıcı kılmak isterler. Geçmişten günümüze kadar, özellikle de son dönemlerde AOÇ, bu amaç için bir araç olmuştur. AOÇ arazilerindeki rant, ekonomik değere el konulması için AOÇ’nin toplum tarafından sahiplendirilmesi ve kentli yurttaşın hafızasından yavaş yavaş silinmesi sağlanarak, Gezi Parkı örneğinde olduğu gibi uğruna mücadele edecekleri bir alanın yok edilmesi gerekir. Bu müdahaleler, AOÇ’de anlam ve mekansal bütünlüğünün parçalanması için yapılmış müdahalelerdir (Serter, 2021).

AOÇ’deki müdahale araçlarını, Ceren İltar (TMMOB, Şehir Plancıları Odası, Ankara Şubesi Başkanı, 28.06.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

Bir alanın kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmesi için o alan üzerinde kaçak yapılaşmaların ya da çürüyen yapıların olması gerekir. Ancak AOÇ’de kentsel dönüşüm alanı ilan edilen alanda böyle bir durum söz konusu değildir. Bu durumu sadece AOÇ üzerinden değil Türkiye üzerinden ele almak gerekir. Kentsel dönüşüm, yenileme alanı ilan etme gibi uygulamalar veya sit alanı düşürülmesine ilişkin alınan kararlar, ülkedeki inşaata dayalı ekonomik büyüme politikalarının getirdiği yasalar ile olmuştur. AOÇ’nin arazi bütünlüğünü bozan en büyük nedenlerden biri de bu tip uygulamalar olmuştur (İlter, 2021).

Plan değişiklikleri

2011 yılından sonra Çevre ve Şehircilik Bakanlığının yapmış olduğu AOÇ’de mevcut koruma amaçlı nazım imar planına ilişkin plan değişiklikleri ve plan değişiklikleri kapsamında ürettiği parçacıl alt ölçekli planlar ile; bazı alanlarda fonksiyon değişikliği, bazı alanlarda hem kullanım değişikliği emsal artışı yapılmış, “Tarımsal Üretim Alanı”, “Ağaçlandırılacak/Ağaçlandırılmış Alan” veya “Park ve Rekreatyon Alanı” gibi korunması gerekli olan kullanımlar için planlanan alanlardan yeni yolların açılması, mevcut yolların genişletilmesi ve kavşakların eklenmesi için araziler koparılmış ve “Hayvanat Bahçesi”, “Hayvanat Bahçesi Gelişme Alanı” ve “Rekreatyon Alanı” kullanımlara ait plan hükümlerinde bu alanlarda yer alabilecek kullanımlar genişletilerek alanı olumsuz etkileyecek yapılaşmalara izin verilmiş ve “*yapılaşma yapılmaz*” hükmünün getirildiği alanlarda yüksek emsalli yapılaşma izinleri çıkartılmıştır.

Planın asıl varlık nedeni kentsel sorunlara çözüm üretme ve uygulama olduğuna göre, plan onaylandıktan sonra sıkça başvurulmuş imar planı değişiklikleri, kentsel ranttan pay almaya çalışan kişi veya kurumların çıkarlarına yönelik kullanıldıklarında, planlama gerçek amaçlarından sapmakta ve plan bütünlüğünü tehdit eden bir uygulama sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekte, imar planları ile kentin gelişimini yönlendirecek kararlar verilirken, imar planı değişiklikleri ile de parsel ölçeğinde zararsız olarak değerlendirilebilen, ancak incelendiğinde kentin geleceğine yönelik çok fazla soruna neden olan kararlar da verilmektedir. Bu şekilde, öngörülen imar değişiklikleriyle mevcut kentsel doku zedelenerek kentsel yaşam kalitesi düşürülmekte, kentlerimiz giderek kimliklerini yitirmektedir (Şen Beyazlı, 2003: 61)

Parçacıl olarak plan değişiklikleri AOÇ’nin arazi bütünlüğünü bozmakta olup, alanın Cumhuriyetin kuruluş tarihi ve mirası açısından önemi ve işlevi doğrultusunda değerlendirilmesi ve bu yönde korunarak geliştirilmesine engel teşkil etmektedir.

AOÇ'deki imar planı değişiklikleri ile ilgili olarak, Prof. Dr. Ruşen Keleş (Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi, 04.06.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

Falih Rıfki Atay, Ankara planlarından söz ettiği kitaplarında, her bir imar planı değişikliğinin bir yara olduğunu, yani her imar planı değişikliği çok objektif gerekçelere dayanmadıkça o imar planının bir tarafa atılması anlamına geldiğini ifade eder. Bu durum Ankara kenti kadar AOÇ için de geçerlidir. İmar planı değişikliklerinin nesnel, objektif kurallara dayandırılması gerekir. Ama ne yazık ki AOÇ planlarındaki değişiklikler çoğu zaman sübjektif, öznel birtakım gerekçelerle yapılmıştır (Keleş, 2021).

AOÇ'deki planlama yaklaşımlarının alanı tahrip etmesini, Onur Çelik (Ankara Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, Şehir Plancısı, 27.05.2021 tarihli görüşme) şu şekilde ifade etmektedir.

Çağın değişen koşullara intibak edecek şekilde evrimini gerçekleştiremeyen AOÇ, siyasi iradelerin alanda yaptıkları kısa dönemli usallıkları içeren rant temelli bakış açılarından nasibini almıştır. AOÇ, kentsel gelişmenin rezerv alanı olarak görülerek yeni ulaşım ağları ve yapılaşmaya dayalı büyük projelerin hayata geçirildiği, günden güne eski ideal kimliğinden arındırılarak sermayeye açık bir yer haline getirilmiştir. Bu tür kentleşme pratiklerinin kurgulandığı planlama yaklaşımları AOÇ'yi ciddi biçimde tahrip etmiştir (Çelik, 2021).

Sit değişiklikleri

16.01.2014 tarih ve 271 sayılı “Tarihi Sitler, Koruma ve Kullanma İlke Kararı”nda Tarihi Sit Alanı, “Milli tarihimiz ve askeri harp tarihi açısından önemli tarihi olayların cereyan ettiği ve doğal yapısıyla birlikte korunması gerekli alanlar” olarak tanımlanırken, 19.06.2007 tarih ve 728 no.lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun Doğal (Tabii) Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları İle İlgili İlke Kararında ise 1.Derece Doğal Alanı “Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlar” olarak tanımlanmıştır. 1998 yılında 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı olarak ilan edilen AOÇ alanları bu iki tanım doğrultusunda korunması gerekli alanlar olarak belirlenmiştir.

19.07.2012 tarihli “Korunan Alanları Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik”te “Kesin korunacak hassas alanlar veya nitelikli doğal koruma alanlarını

etkileyen, bu koruma bölgeleri ile bütünlük gösteren, korumaya katkı sağlayacak, doğal ve kültürel bakımından uyumlu düşük yoğunlukta faaliyetler, turizm ve yerleşimlere izin veren alanlardır” olarak tanımlanan Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanları getirilmiş olup, mevcuttaki doğal sit alanlarının sit statülerinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca hazırlanacak/hazırlattırılacak ekolojik temelli bilimsel araştırma raporları kapsamında yeniden belirleneceği ifade edilmiştir.

Aynen korunması gerekli olan AOÇ 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanında bazı alanlarda sit değişiklikleri uygulanarak Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanlarına çevrilerek yapılaşmanın önünün açılması sağlanmış ve mevcut durum itibarıyla yüksek emsalli yapılaşmalar gerçekleştirilmiştir. Bu müdahale aracı doğrudan AOÇ'nin sahip olduğu değerlerin yitirilmesini hızlandırmış ve sit alanı kimliğini ve özelliğini korumayı tehlikeye atmıştır.

AOÇ'deki sit değişikliklerinin yarattığı tahribatı, Prof. Dr. Ruşen Keleş (Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi, 04.06.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

Sit derecelerinin birden ikiye, ikiden üçe düşürülmesi, yapılaşmaya açmaya yeşil ışık yakmanın hukuki dayanağını hazırlamak anlamına gelmektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesine 2006 yılında AOÇ ile ilgili birtakım yetkilerin verilmesi hakkındaki kanunun çıkmasından hemen sonra bu düzenlemeler yapılmıştır. Hem belediye hem devlet yani merkezi yönetim ve yerel yönetim AOÇ'nin tahribi, orijinal amaçlarından uzaklaştırılması için el ele vermişlerdir. Bir ülkede devlet neyse yerel yönetim de odur. Derece farkı vardır aralarında. Ama AOÇ konusu önemli ve hassas bir konudur ki, merkezi yönetimde ister Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olsun, ister başka bakanlıklar olsun, Cumhurbaşkanlığı olsun, merkezi yönetim belediye ile yakın temas halinde elbirliği ile bu değere sahip çıkmalıdır (Keleş, 2021).

Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı ilan edilmesi

07.12.2004 tarihli 5272 sayılı Belediye Kanunu'nun 73. maddesinde yer alan hüküm ile belediyelere kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla “Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı” ilan etme ve bu alanlarda proje uygulama yetkisi verilmiş, daha sonra bu Kanun 13.07.2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye

Kanunu'nun kabulüyle yürürlükten kaldırılmış ve 5393 sayılı Kanun'da 2010 yılında yapılan değişiklikle 73. maddenin kapsamı genişletilerek değiştirilmiştir. Buna göre, üzerinde yapı olan veya olmayan, imarlı veya imarsız tüm alanlar olarak belirlenmiş ve kamu mülkiyetinde veya kullanımında olan yerlerin de üst ölçekli plana bakılmaksızın "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı" ilan edilmesi ve kamu arazileri, gecekondular, açık alanlar, tarım alanları, askeri alanları vb. alanlar yargı engeline takılmadan, belediyelere harca değer bedel üzerinden devrini isteme yetkisi verilmesi sağlanmıştır (Bektaş, 2014; Özalp ve Erkut, 2016).

AOÇ alanın koruma alanı statüsüne bakılmaksızın ve kentsel dönüşümüne ihtiyaç olup olmadığı bilimsel olarak tartışılmaksızın 5393 sayılı kanunun 73.maddesi kapsamında tanımlanan yetkilere dayalı olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı" olarak ilan edilerek belediye-sermaye işbirliği ile fiziksel dönüşüm temelinde Çiftliğin bir rant aracına çevrilmesi kolaylaştırılmıştır. Bu müdahale aracı, planlama yoluyla meşrulaştırılamayan bazı taleplerin gerçekleştirilmesi hususunda AOÇ üzerinde kullanılmış ve yapılaşmaların yasal haline getirilmesi sağlanmıştır.

Alparslan Türkeş Caddesi, Beştepe Caddesi ve Söğütözü Caddesinin keşişiminde kalan OGM Gazi Tesislerini de kapsayan yaklaşık 80,2 hektarlık alan, önce mülga Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na 2011 ile 2013 yılları arasında 3.Derece Doğal Alanına çevrilmiş ve Tarihi Sit Alanı statüsü kaldırılmış, daha sonra Ankara 1 No.lu Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonunca 2013 yılında Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanına çevrilmiştir. Aynı zamanda 2010 ile 2012 yılları arasında bu alan Bakanlar Kurulunca Kentsel Dönüşüm Gelişim ve Proje Alanı ilan edilmiştir. Yapılan bu uygulamalar sırasında söz konusu alanda Başbakanlık Hizmet Binaları inşa edilmiştir. Ülkemizde 2017 yılında Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilince, bu yapıların isimleri Cumhurbaşkanlık olarak değiştirilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı yerleşiminin AOÇ alanına taşınması süreçlerini içeren sit değişikliği ve kentsel dönüşüm alanı ilan edilmesi uygulamaları ve inşaat faaliyetleri, meslek odaları ve akademisyenler tarafından eleştiri konusu olmuştur. Mevcut yazın taramasında Cumhurbaşkanlığı yerleşiminin AOÇ'ye taşınmasına ilişkin eleştiriler şu şekildedir: Gür ve Altan (2015), Ankara'nın en önemli kamusal yeşil alanını oluşturan AOÇ'nin kent belleğindeki tarihsel-mekânsal-toplumsal anlamının hiçe sayıldığını, Keleş (2015), hem

yasallık, hem de meşruluk yönünden ciddi sorunların ortaya çıktığını, Taluğ (2015), Cumhurbaşkanlığı yapılarının yapımı ve bu yapılara ulaşılması için geniş yolların açılması sırasında 10.000 ağacın sökülerek bir çevre katliamının yapıldığını ve Batuman (2015), AOÇ'nin yoğunlaşan siyasal baskı koşullarında kamusal mekânın sömürüsünün bir ifadesi olduğunu söylemişlerdir.

Yenileme Alanı ilan edilmesi

05.07.2005 tarihli 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun”, kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeleri ile bu bölgelere ait koruma alanlarının yenilenmesini, bu kapsamda bu alanların Bakanlar Kurulu kararı aracılığıyla yenileme alanı ilan edilmesini ve bu alanlarda avan projelerle uygulama yapılmasını içermekte olup, mevcut imar planı kararlarına aykırı olarak proje temelli yaklaşımın önünü açmıştır (Bektaş, 2014; Özalp ve Erkut, 2016).

Günümüzdeki birçok doğal, tarihsel, kentsel, arkeolojik vb. sit alanlarında olduğu gibi AOÇ Tarihi ve Doğal Sit Alanında yer alan Hayvanat Bahçesinin mevcut sınırları genişletilerek Bakanlar Kurulu kararıyla 5366 sayılı yasa kapsamına alınmış ve korumadan çok “Ankapark” adı altında yapılaşma politikalarını içeren çalışmalara konu edilmiştir. Bu alanda koruma çerçevesi altında her türlü kimlik, kültür, tarih ve doğaya saygılı uygulamalar gerçekleştirilmesi gerekirken rant beklentisi içeren, tarihsel durumunu ortadan kaldıran ve varoluş biçimini hiçe sayılan projelerin hayata geçirilmesi sağlanmıştır.

Yukarıda bahsedilen mevzuat ve merkezi ve yerel yönetimlerin ortaya koydukları uygulamalar (müdahale araçları) birlikte değerlendirildiğinde; karar verici aktörler ile sermayeyi elinde tutan aktörlerce bir tarihsel miras olan AOÇ'nin sosyal ve kültürel yapı ile mekan arasındaki ilişkinin ortadan kaldırılarak manevi değeri olmayan bir niteliğe çevrilmeye çalışıldığı ve konumsal özelliği nedeniyle tüketim nesnesi olarak kimlik, mülkiyet ve gelecek tasavvuru üzerinden şekillenen bir kentsel rezerv mekanına dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Kamusal karar verme süreçlerinde etken olabilecek paydaşların (toplumsal dinamikler ve çeşitlilik ile oluşan toplumsal alt sistemler) devletlerin ve sermayedarların kontrol gücünü azaltmasını sağlayacak yönetim sistemi kurulmadıkça, karmaşıklık kuramından faydalanılmadıkça, bütün paydaşların süreçlere kendi etki alanları

kadar katılımın sağlandığı eşitler arası bir mekanizma oluşturulamayacağı gibi, sözü edilen müdahale araçları güçlü aktörlerin tek özneli olarak davranmasına aracılık edecektir.

AOÇ’de bazı alanlara ilişkin tanımlanan plan kararlarında belirsiz ifadelerin yer alması, üst ölçekli planlarda AOÇ’nin kent makroformu içerisindeki yerinin net olarak belirlenmemesi, çeşitli aktörler tarafından oluşturulan/talep edilen uygulama imar planları ile alan kullanımlarının belirsiz plan kararlarından istifade edilerek farklı içeriklere dönüştürülmesi, koruma alanı olarak 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı statüsüne sahip olmasına rağmen AOÇ’nin Bakanlar Kurulu kararları ile yenileme/proje alanına dönüştürülmesi ve koruma komisyon/kurul kararları ile koruma statülerinin düşürülmesi gibi siyasi otoritenin müdahaleleri alanın korunup korunamayacağı hakkında bir öngörü yapılabilmemesine olanak vermemektedir. Bu nedenle AOÇ’nin ileriye dönük üstleneceği işlev konusunda bir tahmin yapılamamakta, parçacıl uygulamalarla alanın parçalanma süreci devam etmekte ve kentsel planlama açısından kaotik bir ortam yaratılmaktadır.

5.4. Kamusal Alan Niteliğinin Yitirilmesine Neden Olan Unsurlar

1950’li yıllardan günümüze değin AOÇ arazilerine ilişkin her türlü yasal düzenlemeler ve müdahale araçları aracılığıyla Çiftliğin kamusal alan fonksiyonu ve halkla ilişkili olabilecek kullanımlar işlevsizleştirilmiştir. Ayrıca muktedir aktörlerin (siyasi otorite, kurum, kuruluşlar, özel şirketler vb.) AOÇ arazilerinden kendilerine kiralama, tahsis, plan değişikliği gibi uygulamalar ile özel alan ayrılmasını talep etmeleri devam etmektedir. Bu durum Çiftliğin anlam, karakter ve kimlik değerinin korunması, toplumsal ve tarihsel değerlerin gelecek nesillere aktararak devamlılığının sağlanması konularında olumsuzluklar yaratmış, halkı bir araya getiren bir toplumsallaşma mekânı olması gerekirken; özel mülkiyetlere konu edilerek toplum tarafından sahihsizleştirilmesine ve geçmişle bugün arasındaki bağların sağlam kalmasını sağlayacak aidiyet duygusunu yok ederek toplumsal bellekteki yerinin zayıflamasına neden olmuştur.

AOÇ’nin içinde barındırmış olduğu Çiftlik Parkı, Bira Parkı, Hayvanat Bahçesi, spor alanları, piknik alanları, mesire alanları gibi modern rekreasyon alanları 1970’li yıllardan bu yana azalan bir seyir izlemiştir. Halkla iç içe geçmiş, halka sosyalleşme olanağı sağlayan bu kamusal alanlar, zaman içerisinde planlı ve plansız müdahalelerle fonksiyonları değiştirilmiş, içleri boşaltılmış, çürümeye terk edilmiş ve bakımsız hale getirilmiştir.

AOÇ'nin tarihi ve kültürel mirasına ilişkin geriye sadece kokoreççi, köfteci, dönerci, dondurmacı gibi ticari birimler kalmıştır. Çiftliğin bütünlüğünü bozan ve toplumsal bellekteki yerini hızla unutturan bu müdahaleler, mekânsal müdahale olmanın ötesinde toplumsal hafızaya ve yaşam tarzına müdahale eden kararlar halini de almıştır.

Raci Bademli, Atatürkçü Düşünce Vakfı ve TMMOB Orman Mühendisleri Odası tarafından 7 Şubat 2000 tarihinde düzenlenen “Atatürk Orman Çiftliği'nin Dünü Bugünü ve Geleceği” konulu paneldeki konuşmasında bireylerin AOÇ'ye sahip çıkmadaki yetersizliklerini ve Çiftliğin kaderini siyasi otoriteye teslim etmenin eleştirisini şu şekilde aktarmıştır:

“Ben benim olana, kamu da ‘kamu’nun olana sahip çıkar” düşüncesinden hareketle, bu güne kadar hep “bizim” olanları devlete, yani “seçilmişlere” ve “atanmışlara” emanet etmişizdir. Ama nedense ne “emanetimizin” kaderini merak etmiş, ne de “seçilmişler” ile “atanmışlar”dan hesap sorabilmişizdir... Sonuç ortadadır ve kimseyi suçlamaya gerek yoktur. Çünkü “bizim” olana “bizim” sahip çıkmamız gerekirken, bunu yapmamışız, bu sorumluluktan kaçmışız!!! Bu böyle devam edebilir mi? Bireyler düzeyinde bir bilinçlenme ve “gönüllü” bir sahiplenme arzusu olmaksızın daha ne kadar devam edebiliriz? “Seçilmişler” ve “atanmışlar”ın dışında “gönüllüler” olarak devreye katılamazsak, “bizim” olduğuna inandığımız değerlere nasıl sahip çıkabiliriz? (Bademli, 2004: 89).

AOÇ arazilerinin toplum tarafından sahipsizleştirilmesini, Prof. Dr. İlhan Tekeli (ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Öğretim Üyesi, 19.05.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

AOÇ'den sonra Ankara'da 1950'li yıllarda oluşturulan bir ikinci büyük yeşil alan var: Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Bir tarafta hukuki olarak en yüksek derecede korunması için yasaların konulduğu AOÇ, diğer tarafta Maliye tarafından tahsis edilen, arazi yapısı her an bozulabilecek bir toprak olan ODTÜ. Birisi küçültülmüş, diğeri olduğu gibi kalmış, bu nasıl sağlanmış, bu durum öğrencilerin ve öğretim üyelerinin ODTÜ'ye sahip çıkması ile sağlanmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere korumacılık problemi bir yetki problemi değildir. Bir alanı korumak, o alanı benimsemek, ona sahip çıkmakla ilgilidir. AOÇ'de bu sahipliliği yaratmak gerekir (Tekeli, 2021).

Kentlinin AOÇ'deki kent kültürüne neden sahip çıkamadığını, Dr. Öğr. Üyesi Zeki Kamil Ülkenli (TED Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Öğretim Üyesi, 25.06.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

AOÇ'nin kurulmasındaki hedeflerden bir tanesi kentliye hizmet etmesiydi. Gazi Tren İstasyonunun orada olması, tren istasyonundan Hayvanat Bahçesine kadar olan yolun

faytonla gidilmesi, hafta sonları Ankaralıların toplanıp tren istasyonunda inip Hayvanat Bahçesine gitmesi, orada piknik yapması, AOÇ dondurmasını yemesi, meyve suyunu içmesi... Oluşturulmaya ve gerçekleştirilmeye çalışılan kent kültürü buydu... AOÇ'de bu tür aktivitelerin aktif bir şekilde sürdüğü zamana kadar Çiftlik, kentlinin toplumsal belleğinde bir yer işgal ediyordu. Ancak 1960'lı yıllardan sonra Ankara'nın nüfusu beklenenden fazla bir şekilde artmaya, kentleşme olabildiğince dağılıp saçaklanmaya başlıyor ve dolayısıyla AOÇ'deki kent kültürünü hatırlayan nüfus zaman içerisinde yok olup gidiyor ki, geriye hesap soracak kimse kalmıyor (Ülkenli, 2021).

AOÇ'nin toplumdan koparılışını, Doç. Dr. Hilal Aycı (Gazi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Öğretim Üyesi, 07.07.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

AOÇ toplumsal bellek açısından her bir dönem için başka anlamlar taşımıştır. Erken Cumhuriyet döneminde kurulduğunda taşıdığı anlamı, 1950'li yıllarda taşıdığı anlamı veya son dönemde taşıdığı anlamı dinamiklerle farklılaşmıştır. AOÇ'nin son dönem için anlamı, transit geçirilen, bilinmezlik içeren bir alan olarak tarif edilebilir. Çünkü AOÇ, toplu taşıma araçlarıyla çok fazla ilişkilendirilmediği, fonksiyonların çok azaltıldığı bir alan haline gelmiştir. İnsanlar herhangi bir yeri tanımlama ihtiyacı duyar, ancak hangi arazilerin AOÇ'ye ait olduğunu çoğu kişi bilmemektedir. Çünkü bu alanlar insanların pek gitmediği, toplu taşımayla ulaşamadığı, yürümediği, toplumla ilişkilendirilmeyen alanlar olmuştur. Bu da AOÇ'nin tanımlanamaz, soyut bir yere dönüşmüş algısını yaratmıştır. AOÇ'nin tanımsızlığının bir başka sebebi de oradaki koruma anlayışıdır. AOÇ'yi koruma mantığında orada hiçbir şey yapmamak, oraya dokunmamak gibi bir anlayış benimsenmiştir. Mesela miras bırakılmış bir evi korumak için o eve dokunulmaması, olduğu gibi bırakılması, herhangi bir bakım yapılmaması, o evin zaman içerisinde eskimesine, çürümesine neden olur. AOÇ kurulduğundaki şartlar ile şimdiki şartlar aynı değil, dolayısıyla AOÇ'yi korumak için tel örgüler çevirerek olduğu gibi bırakmak da doğru bir yöntem değildir. Çünkü bu yöntem, zaman içerisinde Çiftliğin atıl hale gelmesine ve toplumdan kopmasına neden olmuştur (Aycı, 2021).

Hayvanat Bahçesinin kamusal alandan koparılmasının etkilerini, Erdal Bayram (AOÇ Müdürlüğü, Süt Fabrikası Müdürlüğü, Müdür Yardımcısı, 02.07.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

Hayvanat Bahçesi, Ankara'nın tanıtımına ve Ankara'nın bütçesine çok büyük bir katkısı olan bir alandı. Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Çankırı, Eskişehir, Konya gibi çevre illerden Mayıs'ın ilk haftası ile son haftası arası karne döneminde öğrenciler turlarla gelirlerdi. Bu sirkülasyon şu anda Ankara'da yaşanmadığı için Eskişehir ve Nevşehir'e kaymıştır. Hayvanat Bahçesi'nin kapanması Ankara ekonomisi için ciddi bir kayıptır aslında. Ankara Ticaret Odası bu ekonomi kaybını test ederek ortaya çıkarmıştır. Hayvanat Bahçesi kapandıktan sonra AOÇ giderek daha da unutulmaya başlamıştır. Ankara Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nün gezi rehberinde AOÇ'nin önemli yapıları bahsedilmemekte, dolayısıyla Ankara'ya gezmeye gelenlerin bu alanları görmeye rağbeti olmamaktadır (Bayram, 2021).

AOÇ üzerinde gerçekleştirilen müdahale araçlarına ilişkin meslek odaları tarafından davalar açılarak 2006 yılından bu yana alanın korunması üzerine bir karşı duruş ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu mücadeleye en önemli örnek, Cumhurbaşkanlığı yerleşimi üzerinden verilebilir. Karakuş Candan (2015: 8), Cumhurbaşkanlığı yerleşiminin AOÇ’ye taşınmasının “kent mücadelesi, özgürlük, demokrasi ve hukuk mücadelesinin birbirinden kopartılamayacak şekilde iç içe geçtiği özgün bir mücadele deneyimini açığa çıkarttığını” ifade etmiştir. Ancak AOÇ üzerinden son dönem uygulamalarına yönelik karşı duruş meslek odaları ve akademisyenlerle sınırlı kalmıştır. Bunun en büyük nedeni iletişim kurulan dilin teknik dil olması ve bunun kentliye aktarılmasında sıkıntıların yaşanmasıdır. Meslek odaları bu sıkıntıları aşmak amacıyla medya ile yeni bir ilişkilene tarzı oluşturmaya çalışmış ve toplumun doğru bilgiye ulaşmasının olanaklarını yaratılması amacıyla düzenli olarak haftalık basın toplantıları yapmıştır (Karakuş Candan, 2015). Bu tür kolektif girişimlerle, halkın AOÇ’ye sahip çıkılmasının sağlanmasında bir başlangıç noktası yaratıldığı ifade edilebilir.

AOÇ kentsel mekanına ilişkin kamusal karar verme süreçlerinde karar verici birimler ile sermaye sahiplerinin oluşturduğu paydaşların etken olduğu bir mekanizmanın kurulması, diğer paydaşların (demokratik kitle örgütleri, meslek odaları, akademisyenler, kentliler vs.) kendi başına gerekli bilgi, kaynak veya kapasiteye ulaşamamaları, Çiftlik alanı hakkında söz sahibi olmalarını engellemektedir. Oysa, kamusal ya da özel aktörlerin yanı sıra kentlilerin de dahil edildiği bir oydaşma içerisinde birbirine bağımlı olan paydaşların birbirilerine uyumlanarak hareket etmesinin sağlandığı bir yönetim ortamında, AOÇ kentsel mekanına ilişkin verilecek ekonomik, sosyal ve mekânsal kararlarda bu paydaşların bir denetleme mekanizması olarak işlev görmesi mümkün olacaktır.

5.5. Güçlü Aktörler Aracılığıyla Katılım Mekanizmalarının Sektöre Uğraması

2000 yılları sonrasında Türkiye’de mekânsal planlamada merkezileşme yönünde gelişmeler ağırlıklı bir şekilde yaşanmıştır. Yerel yönetimlerin inisiyatifinde bulunan yetkiler merkezileştirilerek, kamu yararının, gücü elinde tutanın “tercihleri” doğrultusunda belirlendiği, kentsel müdahalelerin belirli bir kesimin yararına gerçekleştirildiği, yaşam ve barınma haklarının dikkate alınmadığı, kamunun ortak mülkiyetinde olan alanların her geçen gün özelleştirildiği bir dönem başlamıştır (Özalp ve Erkut, 2016). Bunda 1980’li yıllarda neoliberal politikalar aracılığıyla ortaya çıkan serbest piyasa ekonomisi ve özelleştirmeler

sonucu kent mekanı üzerinden rant sağlama düşüncesinin ön plana çıkmasının büyük bir etkisi vardır. Bunun sonucu olarak, büyükşehir belediyeleri yerel ölçekte merkezileşmenin öznesi olurken, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ise ülke genelinde yerelle ilişkili merkezileşmenin aktörü haline gelmiştir. AOÇ de buna bir örnektir: AOÇ’de plan yapma ve onama yetkisinin önce 2006 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesine verilmesi, sonrasında 2011 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredilmesi, bu iki kurumun AOÇ üzerinde büyük rol oynayan aktörler olduğunu göstermektedir. Neoliberal politikaların Türkiye’de uygulamaya geçmesiyle birlikte büyük ölçekli kentsel yatırımların dinamiği karşısında siyasi otorite AOÇ alanı üzerinden rant sağlamak istemiş ve siyasi otoritenin yanında bu ranttan pay almak isteyen yeni muktedir aktörler devreye girmiştir. Bu aktörler, kent merkezi içerisinde atıl halde bırakılan AOÇ üzerinde yer alan boş alanlar ile çürümeye terk edilmiş sanayi alanları ve kamu arazilerinin alışveriş merkezi, eğlence merkezi, spor kompleksleri, hastane, cami, kongre merkezi gibi kullanımlara dönüştürülmesi talebinde bulunmuşlardır. AOÇ’de plan değişiklikleri, sit değişiklikleri veya kentsel dönüşüm ve yenileme alanı ilan edilme gibi müdahale araçlarının sıklıkla gerçekleştirilmesinde bu muktedir aktörlerin (Bakanlar Kurulu, mülga Başbakanlık, Cumhurbaşkanlık, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ABB, mülga Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Ankara İl Müftülüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Hava Lojistik Komutanlığı, Ankara İl Emniyet Müdürlüğü, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, Türkiye Eğitim Sağlık Bilim ve Araştırma Vakfı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Kalkınma Vakfı, Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri A.Ş., Pusay Lojistik Yapı Ltd. Şti. ve Limak Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.) etkisi vardır.

Yetkili aktörlerin AOÇ alanlarını kullanma şeklini, Prof. Dr. İlhan Tekeli (ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Öğretim Üyesi, 19.05.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

1970’li yıllarda hızlı kentleşmenin etkisiyle büyümeye başlayan Ankara kentinin içine oturduğu topografik çanakta yerleşmelerin yoğun olması nedeniyle meydana gelen meteorolojik tersinme olayı, çok yüksek bir hava kirliliği yaratmıştır. Bu hava kirliliğinden kurtulmanın yolu, kentin bu çanağın içerisinden çıkıp, batıya doğru genişlemesinde görülmüştür. Haluk Alatan’ın hazırladığı metropoliten planda da böyle bir çıkış noktası kurgulanmıştır. Ancak kurgulanan bu genişlemenin önünde Çiftlik alanı bir engel olarak ortaya çıkmıştır. Kentin batıya doğru yayılması ile birlikte toplumun güçlü kesimlerinin gücünü kullanarak AOÇ’yi boş arsa gibi değerlendirme süreci başlamıştır. Bunun için çeşitli yasalar çıkartılarak kooperatiflere, askeri alanlara, kurumlara arazi sağlanması yasallaştırılmıştır. AOÇ’nin korunması için

hukuki bir statü kurulmuş, ancak bu koruma durumu gücü olmayan kişilere karşı olmuştur. Böylece zaman içerisinde AOÇ'nin kentle ilişkisi değişmiş, halkın kullanabileceği bir ilişkiden güçlü kesimlerin boş arsa gibi kullanabileceği bir ilişkiye dönüşmüştür (Tekeli, 2021).

Ülkemizde 2000'lerin başlarında yürürlüğe giren yasalarda mekansal planlamada stratejik yaklaşım ve katılım öngörülmüş ancak katılım ilkelerine uygun olarak yapılabilirliği yaygınlaşmamıştır (Ataöz, 2013). Neoliberal politikalar ekseninde, kentsel mekânın kentli ile etkileşim içinde biçimlenen ve kentliyi biçimlendiren bir alan olmaktan çıkıp, giderek bir iktidar alanına dönüşmekte, bu bağlamda mekânın muktedir aktörlerin kimlik, mülkiyet ve gelecek tasavvuru üzerinden şekillenmektedir. Bu süreçte katılım mekanizmalarının klientalizm temelinde yürütülmesi, katılım şansının elitlerin elinde olması ve karar üretme iradesinin güçlüden yana gerçekleşmesi gibi etkenlerden dolayı kentliler dışlanarak katılım talebinde karşılık bulamamakta ve kapalı sistemler gibi işletilen karar verme süreçleri toplumsal değişimin en az gerçekleştiği durumlarda olmaktadır (İnal Çekiç vd., 2017; Ataöv, 2013). Topluma egemen olan siyasal iklim ve yerel katılım kültürü eksikliği, toplum yararı hedefiyle süreçlere katılan sivil örgütlenmelerin ve kentlilerin planlama sürecine katılımını zorlaştırmaktadır (İnal Çekiç vd., 2017).

Mevzuat çerçevesinde koruma amaçlı imar planı tanımında “katılımcı alan yönetimi” modellerinin uygulanması gerektiği belirtilmesine rağmen, AOÇ'nin planlanması esnasında katılım süreçleri devre dışı bırakılmış, üniversitelerin şehircilik ve peyzaj bölümleri ile meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları tarafından verilen görüşler planı onaylayan idarelerce dikkate alınmamış ve belli sermaye grupların çıkarlarının gözetildiği planlama kararları ve kent politikaları üretilmiştir. Meslek odalarının katılımı sadece plan askı süresi içerisinde itiraz etmesi ve sonrasında planın iptali talebine ilişkin dava açmalarıyla olmuştur. Ayrıca plan ve sit değişiklikleri için açılan davalara ilişkin oluşturulan bilirkişi raporların çoğunda her ne kadar yapılan uygulamaların şehircilik ilkelerine aykırı olduğu belirtilse de katılımcılık ilkesine neredeyse hiç değinilmemiştir. AOÇ gibi önemli bir miras değeri olan ve tüm toplumu ilgilendiren bir alanda yönetim süreçlerinin işletilmemesi devlet ve sermaye ile sivil toplum kuruluşları ve akademik çevreler arasında çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur.

2007 yılında gerçekleştirilen “Atatürk Orman Çiftliği'nin Geleceğini Tartışıyoruz” panelinde Büyükşehir Belediyesinin Koruma Yasası çerçevesinde çıkarılan yönetmelik

uyarınca karar alma süreçlerinde çeşitli kurum ve kuruluşların temsilcilerinin olması gerektiği, Ankara kentinin tüm kentliyi ilgilendiren sorunlarında farklı aktörlerin fikirlerini alabilmek, belli bir vizyon oluşturabilmek ve bu kapsamdaki tüm planlama süreci boyunca farklı fikirlerden, farklı alternatifler üretebilmenin gerekliliği vurgulanmıştır (Ankara Barosu, Kent ve Çevre Kurulu, 2007).

Ülke genelindeki sit alanlarının korunmasının ve yasal olmayan uygulamalarının önlenmesinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığından beklenilmesinin yanlış olacağı açıktır. Bunun yerine, kültürel mirasın korunmasında, bireylerin etkin katılımı sağlanarak, yerel inisiyatifler oluşturulması; bunun yanı sıra karar alma, uygulama ve denetim aşamalarında etkin rol oynamalarının sağlanması gerekmektedir (Ayten, 2003).

“Yasal ve Yönetmelik Çerçevesinin Getirdiği Riskler” bölümünde de bahsedildiği üzere, 2000 yılı sonrasında yürürlüğe konulan yasal düzenlemelere bağlı olarak planlama, imar ve uygulama yetkileri sadece merkezi yönetimde toplanmakta olup, herhangi bir alana ilişkin karar alma sürecinde toplumsal katılım dışlanmıştır. AOC örneğinde olduğu gibi kamusal bir mekan olan Çiftliğin bahsedilen bu yasal düzenlemeler aracılığıyla gerçekleşen merkezi yönetimin kararı ile kentsel dönüşüm ve yenileme ilanı edilmesi, sit değişikliklerinin onaylanması gibi kamu yararını ihlal eden uygulamalar/kentsel müdahale araçları katılım mekanizmalarının işlevsizleştirilmesine yol açmıştır.

Karmaşık sistemde kendini ifade eden iletişimsel rasyonel yaklaşımlara göre planlama alanında aktörler arasındaki etkileşim bu aktörlerin algılarını, pozisyonlarını ve beğenilerini paylaştıkları açık ağ sistemleri perspektifinde tartışılması ile mümkündür. Sadece güçlü aktörlerin varlığını içeren bir etkileşim olması halinde katılım mekanizmaları sekteye uğramakta, bunun sonucu olarak planlama ile ortaya konulan amaç ve hedeflere varılmasında başarısızlıklara rastlanılmaktadır. Tek bir kurumun/kişinin inisiyatifine bırakılmayacak kadar değerli olan AOC arazilerinin planlanması ortak karar üretme mekanizmaları kurulmadan, rastgele belirlenen plan kararlarıyla veya çıkartılan genelge veya idari kararlarla yapılan uygulamalarla gerçekleştirildiği takdirde, tarihi değerlerinin ve kimliğinin kaybedilmesi ve alanın sahihsizleşmesi söz konusu olacaktır. Bu nedenle AOC’nin ileriye dönük üstleneceği işlevlerin belirlenmesi ve alanın tarihi bir değer olarak korunmasına ilişkin karar alma süreçleri bütün paydaşların katılımıyla sağlanacak bir

yönetişim çerçevesi içerisinde gerçekleşmezse tek taraflı belirleyici ve merkezi bir rol üstlenen aktörlerin talepleriyle gerçekleştirilen parçacıl uygulamalarla alanın parçalanma süreci devam edecektir.

5.6. Karmaşıklık Kuramına Dayalı Bir Yönetişim Modeli Nasıl Oluşturulabilir?

Atatürk'ün, AOÇ arazilerini Hazineye bağışlarken getirdiği alanda tarımsal amaçlı üretim yapılması, alanın dinlenme ve eğlenme amaçlı halka açık bir mekan olarak kullanılması ve arazilerin bu amaçla kullanılmak üzere korunması koşullarına günümüzdeki ortam düşünüldüğünde uyabilmek mümkün müdür, gerçekçi midir? AOÇ arazileri için bugün yeni bir mekânsal planlaması yapılıyor olsa, AOÇ'nin tarihsel bir değer olarak korunması için nasıl bir yasal çerçeve hazırlanmalı, kentsel politikalar nasıl şekillenmeli ve siyasi otorite, yerel yönetimler ve diğer paydaşların yönetim süreci nasıl kurgulanmalıdır? Bu sorulara verilecek yanıtlar AOÇ alanının geleceğine yönelik alınacak kararlara nasıl yaklaşılması gerektiğine ışık tutacaktır.

AOÇ'de öngörülmesi gereken kullanımları, Doç. Dr. Hilal Aycı (Gazi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Öğretim Üyesi, 07.07.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

Şehrin merkezinde yer alan AOÇ'nin her bir metrekaresi çok kıymetlidir. Toplumun belleğinde yer eden AOÇ'nin “tanımlanamaz” hissini değiştirmek için günümüz koşullarına uygun olarak AOÇ'nin her bir alanı, korumacı anlayışı çerçevesinde yeniden anlamlandırılmalı ve Çiftliğin şehirle ilişkisinin kurulabileceği kullanımlar öngörülmelidir. Kent ile AOÇ arasındaki bağlantıların güçlendirilmesine ilişkin toplu taşıma ağları konusunda çözümler üretilmelidir. Halkın vakit geçirebileceği kamusal alanlar, yürüyebileceği yürüyüş yolları, sürebileceği bisiklet yolları yaratılmalıdır. AOÇ'nin Ankara için gelecekteki anlamı üretim olmalıdır. Tarım, sanayinin yanı sıra ağaçlandırma da bir üretimdir. Bunun için çocuklar, gençler, yaşlılar kısacası herkesin dahil olabileceği bir üretim fikrinin oraya yerleştirilmesi sağlanmalıdır (Aycı, 2021).

Diğer yandan AOÇ'nin sahip olduğu potansiyelleri, Dr. Gencay Serter (TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı, 26.05.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

AOÇ arazilerin önemli çoğunluğu kaybedilmiş olsa da, AOÇ'nin sahip olduğu bugünkü arazi varlığı, Central Park, Hyde Park, Rising Park gibi dünya ölçeğinde ismi geçen kent parklarından kat be kat üzerindedir. AOÇ, kentin içerisinde, birçok Avrupa ülkesinde veya Amerika'da sanayileşmiş birçok şehirde göremeyeceğiniz büyüklükte tarihi ve kültürel değerleri barındıran bir alandır. Bu nedenle AOÇ her ne kadar çok yıpratılmışsa da Çiftliğin sahip olduğu potansiyeller mevcut kalan arazilerde günümüzün gerekleri ile daha yeni anlamlar bütünü içerisinde değerlendirilmesi

gerekir. Mesela yeşil alan krizini mi yaşıyoruz, bu alanda daha nitelikli, daha özgürlükçü yeşil alan ve rekreatif kullanımlar oluşturarak bu sorunu çözebiliriz veya emek sömürüsünün, emeğin görünmez kılınmasının, emeğin değersizleştirilmesinin krizini yaşadığımız bir toplumda, insanların her gün tükettikleri ürünlerin nasıl üretildiğini deneyimleyebilecekleri, emek süreçlerini keşfedebilecekleri ve ona saygı duyabilecekleri bir alan yaratabiliriz. Kentin merkezinde tarımsal üretim mi olur sorusu soruldu on yıllarca, ancak günümüzde kentle kırım iç içe geçtiği birçok mekânsal deneyim mevcut. Örneğin Küba, ambargo uygulandığı zamanlarda refüjlerinde bile tarımsal üretim yaparak bu ambargonun yarattığı gıda krizini aşabilmiştir. Almanya'nın sanayi devi bir kentte, on dakika araba sürdükten sonra çilek toplayabileceğiniz alanlara ulaşabiliyorsunuz. Almanya, kent ve kır arasında yoğun sanayinin üretildiği böyle alanlarda bir mekânsal örgütlenmeyi başarmıştır. Ülkemizde günümüzde gıda fiyatlarının sürekli artması, temiz gıdaya ulaşamama gibi krizler yaşanmaktadır. AOÇ bu krizlerin üstesinden gelinmesi için tarımsal üretim açısından çok büyük bir potansiyel taşımaktadır (Serter, 2021).

AOÇ'ye nasıl sahip çıkılacağını, Prof. Dr. Ruşen Keleş (Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi, 04.06.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

Bir yerin toplumsal bellek açısından kentlinin hafızasında yer edinmesi, kentlilerin yaşadıkları kentlere sahip olma bilinçleriyle yakından ilgili bir şeydir. Her kentte oturan kişi o kente aidiyet duygularını kent hakkında bilgi edinmeye başlayarak sağlayacak, geliştirecektir. Ankara'yı tanıyan, AOÇ'nin eski ve yeni halini görenlerin bu konuda sağlıklı bir değerlendirme yapmaları imkanı vardır. Ülkenin tarihsel kültürel doğal değerlerine sahip çıkmakta başrolü oynayan aktörleri halkın kendisidir, AOÇ'ye sahip çıkması gerekenler Ankaralılarıdır. Ankaralıları, belediyelerini bu doğrultuda eğitmeli, devletin hükümetinde görev alanları bu düşünceler doğrultusunda yönlendirmeli, göreve getirmelidir. Bu bilinç düzeyine halkın gelmesi halinde AOÇ ve benzeri alanlarda sorunların çözüme daha da yaklaşabilmesi mümkün olacaktır (Keleş, 2021).

AOÇ Müdürlüğünün nasıl bir yapıya kavuşturulması gerektiği ile ilgili olarak, Onur Çelik (Ankara Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, Şehir Plancısı, 27.05.2021 tarihli görüşme) şu şekilde ifade etmektedir:

AOÇ Müdürlüğünün işlevsizleştirilen veya yetkisizleştirilen yapısından kurtararak kurumlar üstü bir üst kurul olarak daha güçlü bir idari yaptırım merkezi haline getirilmesi ve demokratik bir şekilde sivil toplum örgütleri, akademi, uluslararası üretim ve tarım fonlarından faydalanacak uzman yetiştirecek bir yapıya kavuşturulmalıdır (Çelik, 2021).

Öte yandan;

AOÇ'nin korunmasına ilişkin yönetim süreçlerini, Prof. Dr. İlhan Tekeli (ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Öğretim Üyesi, 19.05.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

Atatürk Orman Çiftliği'nin korunmasına ilişkin olabilecek en güçlü yasal çerçeve hazırlanmış, ancak bu onu korumaya yetmemiş, bu sorunun çözümünü birinin ya da bir kurumun yetkilendirilmesi üzerinden aramamak gerekir. Çözümü karar süreçlerinin müzakereye açık tutulmasında aramak gerekir, oydaşma sağlanmadıkça karar uygulanamamalıdır (Tekeli, 2021).

AOÇ'nin planlanması kapsamında oluşturulacak yönetim modelinde yer alması gereken aktörleri, Doç. Dr. Hilal Aycı (Gazi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Öğretim Üyesi, 07.07.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

Türkiye'de dile getirilen her bir siyasi söylemin karşılığı, merkezi yapılar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle AOÇ'nin yerel yönetim yerine ülke ölçeğinde bir yönetimle (bakanlık) ilişkilendirilmesi, Çiftlik için bir olumsuzluktur. Yerel yönetimlerle birlikte sivil toplum örgütleri gibi birçok aktörün dahil olması, AOÇ'yi her bir metrekaresine kadar planlamak ve onu şehirle ilişkilendirmek açısından etkili olacaktır (Aycı, 2021).

Dr. Gencay Serter ise (TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı, 26.05.2021 tarihli görüşme) şöyle aktarmaktadır:

AOÇ alanını kamu yararına uygun olarak kurgulamak için aktörler biraz farklılaştırılmalıdır. Örneğin, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, belediyeler gibi kurumlardan öte mahalle birlikleri, muhtarlar, yerel halk, köylüler, çiftçilerden oluşan bir yönetim modeli kurulduğu takdirde Çiftlik'te tarımsal üretim yapıp anlamlandırabilmek mümkün olacaktır (Serter, 2021).

AOÇ alanlarının nasıl bir yönetim modeli çerçevesinde koruma altına alınması gerektiği ile ilgili olarak, Ceren İlter (TMMOB, Şehir Plancıları Odası, Ankara Şubesi Başkanı, 28.06.2021 tarihli görüşme) şu şekilde ifade etmektedir:

Koruma amaçlı imar planlarında AOÇ alanlarının bütünlüğünün sağlanmasına yönelik bir plan notu oluşturulmalı, öyle plan kararları üretilmeli ki, bu kararlar ile arazi satışların yapılmaması, alanda üretime yönelik faaliyetlerin yapılması, rekreatif, sportif, eğlence ve dinlenme alanları gibi halkın rahatlıkla ulaşabileceği kamusal alanların oluşturulması sağlanmalıdır. Bu noktadan itibaren AOÇ'de yapılacak her bir faaliyetin doğrulama zemini oluşturulacak bu koruma amaçlı imar planları ile olmalıdır. Koruma amaçlı imar planının yanı sıra bir yönetim planı oluşturulmalıdır. Yönetim planı gereği çok paydaşlı bir yönetim modeli kurgulanacaktır. AOÇ arazisine hangi aktörler/kimler müdahale etmelidir sorusu kurgulanacak yönetim

modeli ile sağlanacaktır. Çünkü yönetim planlarında bir vizyon belirlenir, bu vizyonu gerçekleştirmek için amaçlar ortaya konulur, amaçlara göre kentsel politikalar oluşturulur, oluşturulan politikalara göre eylemler belirlenir, o eylemlerin hangi aktörler tarafından uygulanacağına dair bir paydaş analizi yapılır, böylelikle paydaş analizi sayesinde aktörlerin hangi alana hangi ölçüde, ne kadar yetki sınırların içerisinde dahil olacağı belirlenir. Sonuç itibarıyla koruma amaçlı imar planı bir fiziksel plandır. Ama yönetim planı alanın nasıl yönetileceğine dair paydaşlar arasındaki katılımcı süreçlerinin işletilmesini zorunlu kılan bir stratejik planlamayı içerir. Burada bahsedilen katılımcı süreçte, kurumların yanı sıra sivil toplum örgütleri, demokratik kitle örgütleri, üniversiteler, meslek odalarının vb. katılımının zorunlu olduğu iyi bir yönetim modeli olarak kurgulanması sağlanacaktır (İlter, 2021).

Atatürk AOÇ'yi Türk halkına miras bırakmış, ancak halk hiçbir zaman Çiftliğe yönelik alınan tek taraflı kararlarda kendine yer bulamamıştır. Çiftliğin ilk on yıllarında halkla iç içe geçmiş kullanımlar varken zaman içerisinde mekanın kullanımı kısıtlanmış ve halkla ilişkisi kopartılmıştır. 1998 yılında sit alanı ilan edilmesiyle birlikte alana asla dokunulmaması, olduğu gibi bırakılması şeklinde bir koruma anlayışı benimsenmiştir. “Korumak, AOÇ’de bu dönemde hiçbir adım atmayarak dünya düzenindeki küresel etkilere karşı politika üretilmemekle sonuçlanmıştır... Sit alanı olarak AOÇ’yi koruma yaklaşımı, içerisinde mekânsal ve üretim potansiyelleri olan AOÇ’nin kentle ilişkisini zayıflatarak eskiden kalan kamusal alanlarıyla AOÇ’nin kent için anlamını sınırlandırılmış rekreasyonel alana indirgemıştır” (Aycı, 2018: 24). Buradaki koruma anlayışı, halkta AOÇ’nin varlığını unutturulmasına, akıllarında soyutlaştırılmasına sebep olmuştur. Bademli (2004: 89)’nin de dediği gibi AOÇ, “Ankara’nın, başkent in tam ortasında ama ufuksuz, bakımsız ve en önemlisi sahipsiz durmaktadır.” Bu durum kamu kuruluşları, siyasi otorite ve siyasi otoritenin yanında yer alan sermayedarların, birtakım yasal düzenlemelerle Atatürk’ün mirasına aykırı uygulamaları meşrulaştırmasına zemin hazırlamıştır. AOÇ’nin, halkla ilişkisi, Ankara’nın değişen dinamiklerine paralel olarak tasarlandığında, kentlilerin Çiftliği daha çok benimsemesi ve ona sahip çıkması, dolayısıyla alanın tarihsel ve kültürel mirasının korunması mümkün olacaktır.

Ankara’ya üretici-tüketici dengesini sağlarken tüm Anadolu’ya önderlik edecek modern teknolojilerle tarımsal üretimin geliştirildiği “tarım odağı”, Ankara için ekolojik kent formunun yapılandırılmasına katkı sağlayacak olan yeşil omurganın tarım, tarımsal sanayi ve rekreasyon alanlarının bütünlüğü içinde savunulduğu “rekreasyon odağı” ve Ankara halkının Çiftlikle sosyal bütünleşmesini sağlandığı “erişilebilirlik odağı”, fauna, flora gibi doğal kaynakların ve arkeolojik yapıların korunmasında koruma-kullanma dengesinin

sağlandığı “*sürdürülebilirlik odağı*” ve halkın toplumsal belleğinde yer edinecek tarihsel ve kültürel olguların yer alacağı “*nostalji odağı*”nı hayata geçirecek uygulamalar ile 21.yüzyıl Türkiye başkentine yaraşır bir AOÇ’nin yeniden dünyaya örnek olacak bir model olarak kurgulanması, kamusal otoritelerin AOÇ’yi korumada yetersiz kaldığı durumlarda Ankara ve Türk halkının Atatürk’ün mirasına sahip çıkmasında önemli bir rol oynayacaktır.

AOÇ’ye ilişkin kentsel politika ve stratejilerin oluşturulması kapsamında katılımcılık esasına dayanan bir planlama çalışmasının yapılması aşamalarının dinamik bir yaklaşımla ele alınarak geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu doğrultuda;

- Yapılaşma kısıtlamasının getirildiği işlevlerin net olarak tanımlanması,
- Ankara’nın, halkın rahatlıkla gezip nefes alacağı, her dem yeşil kalabilecek bir doğa güzelliğinin oluşturularak, çağdaş, sosyal ve kent yaşamına katkı sağlayacak yeşil bir mekana kavuşturulması,
- Çiftliğin doğal ve tarihî değerlerinin öne çıkartılarak bir kültürel peyzaj olarak korunması,
- Taşıt ve yaya trafiğini birbirinden ayıran, yürüme mesafelerini temel alan ve ulaşım çözümleri yapılan bir düzen oluşturularak, tarihi, kültürel ve tarihi değerlere duyarlı sosyal, eğlence ve dinlenme amaçlı kamusal alanların vurgulanması ve geliştirilmesi,
- Jansen’in Gençlik Parkı ile başlayan 19 Mayıs Stadyumu, Ziraat Fakültesi Yerleşkesi ve Hipodrom ile devam eden yeşil kuşağın bir parçası olarak planladığı AOÇ’nin tüm kamusal ve yeşil alanlarıyla bağlantıların sağlandığı yeşil alan sürekliliğinin devam ettirilmesi,
- Ankara kentine bir havalandırma koridoru işlevini kazandıran Çiftliğin bu özelliğinin korunması,
- Çiftlikte ülke ekonomisine katkı sağlayacak tarımsal faaliyetlerinin kooperatifçilik aracılığıyla yaygınlaştırılması, Atatürk döneminde kurulan ve günümüzde mevcut durum itibarıyla çürümeye bırakılan fabrika ve terkedilmiş endüstriyel tesislerin son teknolojiler ile döşenerek hayata geçirilmesi ve üretilen ürünlerin ucuz ve sağlıklı bir şekilde doğrudan halka satılması için ticari yapılanmaların oluşturulması,
- AOÇ arazilerinin sahiplilik biçiminin değiştirilmemesi, Çiftliğin kuruluş amaçlarını gerçekleştirmeye, tarımsal, eğitim, sosyal ve rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılamaya ve üretim, değerlendirme ve pazarlama ünitelerini geliştirmeye yönelik bir Çiftlik yönetimini içeren idari yapısının oluşturulması,

- Zirai, hayvancılık ve sınai üretim alanlarında çağa uygun teknolojik yatırımları yaparak daha sağlıklı politikalar üretebilmesine imkan verecek şekilde AOÇ Müdürlüğünün ilk kurumsal yapısının güçlendirilmesi akabinde siyasal olarak daha bağımsız özerk bir yapıya kavuşturulması,
- Yönetim, planlama ve koruma konularında eşgüdüm sorunlarına son verilmesi,
- Gelecekteki kentsel büyümenin alanı olumsuz etkilememesine yönelik çözüm önerilerinin üretilmesi,
- Sadece Ankara için değil tüm ülke ve uluslararası çiftçilerin ve üreticilerin örnek alacağı bir yapıya yeniden kavuşturulması ve
- AOÇ'nin toplum tarafından sahiplenilmesi için bir kamuoyu oluşturulması

AOÇ kimliğinin yeniden kazanılmasına katkı sağlayabilir.

AOÇ'nin kuruluş amaçları doğrultusunda yönetilmesi, alanın mevcut haliyle korunabilmesi, arazi yağmalarının önüne geçilebilmesi için yasal ve yönetsel problemlerin çözülmesi kapsamında AOÇ alanlarının planlanması sürecinde oydaşlaşmanın sağlandığı katılımcı ve yönetişimi destekleyen çoğulcu bir yapı kurulmalıdır. Böyle bir yapı oluştururken; karmaşıklık kuramın bileşenleri dikkate alınarak; aktörler arası karşılıklı bağımlılık yapısının göz önünde bulundurulduğu, hem kurum/kuruluşların hem de çevre aktörlerin eylemleri arasındaki tutarlılığın güçlendirildiği, aktörlerin çift taraflı etkileşimleri sonucunda ortaya çıkacak davranışların veya meydana gelecek taleplerin karşılanmasında uyum/adaptasyon sürecinin sağlandığı bir yönetişim modeli kurgulanmalıdır.

Karmaşıklık kuramında bahsedilen “sistemler”, “dinamikler” veya “ajanlar”ın yönetişimdeki karşılığı aktörler veya paydaşlardır. AOÇ örneğinde aktörlerin; yerel yönetim (büyükşehir belediyesi, ilçe belediyeleri), merkezi yönetim (bakanlıklar), mülkiyet sahibi (AOÇ Müdürlüğü), şirketler, akademisyenler, meslek odaları, demokratik kitle örgütleri, sivil toplum örgütleri, dernekler, vakıflar ve kentlileri ve çiftçileri temsil eden yapılardan oluşması gerektiği çıkarımına varılmıştır.

Karmaşık uyumcul sistemler ile ortaya konan dinamiklerin “kendi kendini örgütleyebilmesi”, “çevresine uyum göstermesi” ve “çevre ile birlikte evrimi (adaptasyonu)” bileşenlerinin, yönetişim sürecinde ele alınması gerekir.

Karmaşık sistemlere göre; “kendi kendini örgütlenme” bileşeni, bir yandan dinamikler birbirinden farklı çeşitli davranışlar gösterirken, diğer yandan bu dinamiklerin birbirine bağlı olabilmesi, yani düzensizlik içerisinde bir düzen oluşabilmesiyle ilgilidir. Yani başlangıçta düzensiz olan bir sistemin parçaları arasındaki yerel etkileşimlerden bir tür genel düzen ortaya çıkmaktadır. Yönetişimde yer alan paydaşların bir araya gelmesinde farklı görüşler ortaya çıkabilir. Ancak süreç boyunca bütün paydaşlar birbirileri ile iletişim halinde olup, sahip oldukları bilgi ve birikimlerini aktararak ve taleplerini dile getirerek fikir alışverişi gerçekleştirdiklerinde birbirlerinden etkilenerек (*affect*) (Thrift, 2008) kendi kendine örgütlenme bir diğer deyişle genel bir düzen sağlayarak kentsel mekana (AOÇ) ilişkin ortak amaç, hedef ve stratejileri belirleyebileceklerdir.

Karmaşık sistemlere göre “çevresine uyum göstermesi” bileşeni, ajanların hiçbirinin tek taraflı olarak belirleyici ve merkezi bir rol üstlenmemesi ve birbirileriyle olan etkileşimler sonucunda çift taraflı olarak değişim ve bilgi girdisine göre meydana gelen taleplerin karşılanmasında içsel uyumlaştırma sağlanmasıyla ilgilidir. AOÇ’deki ekonomik, sosyal ve mekânsal sorunlarda çok yönlü ve karmaşık sorunların çözümünde en büyük kamusal otorite olan yerel yönetim ve merkezi yönetim aktörleri kendi başına gerekli bilgi, kaynak veya kapasite olarak yetersiz kalmasına rağmen son dönemdeki uygulamalarda tek güç durumundadır. Oysa yönetim sürecinde tüm aktörler birbirlerine bağımlı durumda bulunmalıdırlar. AOÇ alanına ilişkin olarak paydaşların hiçbirisi tek taraflı bir rol üstlenebilecek durumda değildir. Toplumsal dinamiklerin ve çeşitliliğin oluşturduğu toplumsal alt sistemlerden meydana gelen paydaşlar, kendi etki alanları kadar katılım sağladıklarında, bürokrasinin AOÇ üzerindeki kontrol gücü azalacaktır. Böylece Çiftliğin mekânsal, sosyokültürel, yasal, yönetsel, teknolojik vb. faktörlere göre değişen talep ve ihtiyaçlarının hassas bir şekilde ele alınması konusunda, paydaşlar çift taraflı davranışlar sergileyerek birbirlerinin eylem ve kararlarına uyum sağlayabileceklerdir.

Karmaşık sistemlere göre; “çevre ile birlikte evrimi” bileşeni, sistemlerin dış dünya ile enerji ve madde alışverişine açık olup, belirli koşullar altında çevredeki ortam etkisinden etkilenerек farklı bir evrim sergilemesiyle ilgilidir. Açık sistem olarak tanımlanan bu sistemler dış çevredeki özellikleri detaylı bir şekilde tarayarak, kendi yapılarını bu özelliklere göre uyarlamakta ve adapte etmektedir. Yönetişimde paydaşların birbiriyle olan etkileşimleri sırasında, her bir paydaşın AOÇ konusuna ilişkin bilgi alışverişi sonucunda, temsili demokrasideki bürokratik anlayış (Büyükşehir Belediyesi ve Bakanlık) bu bilgileri

kullanarak bir esnekliğe kavuşarak çevre şartlarının değişime açık olduğu şartlarda çevreye rahatlıkla adapte olabilecektir.

Böylesine açık karmaşık uyumcul sistemlerde hiçbir kurum ve kuruluşun tek başına yetki ve otoritesini AOÇ arazisine sınırsız bir şekilde dayatarak planlama kararı üretemeyeceği aşikardır. Bu sistemde her bir aktörün diyalektik olarak öne sürdüğü savı karşıtların çatışmasından doğacak olan gerilimleri ve sorunları iletişim temelli yaklaşımla çözüme kavuşturması amaç edinilecektir. Böylece ilk elden karşıtlıkların aşılmasıyla, demokratik olarak daha yenilikçi çözümlerlerin sunulması mümkün olacaktır. Karmaşıklık kuramı, AOÇ özelinde çağın değişen şartlarına ve mekandaki çatallanma noktalarındaki gerginlikleri ve problemleri daha öngörülebilir kılarak hızlı ve efektif planlama kararı üretmeye yardımcı olarak bürokrasiye önemli bir yol gösterecektir.

6. SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra Atatürk, Ankara'yı başkent yapmış ve ardından kırsal kalkınmaya öncü olacak AOÇ'yi kurmuştur. Atatürk tarafından tek irade olarak yönetildiği 1937 yılına kadarki süreçte en geniş sınırlara genişletilerek, Çiftlikte Türk halkının modern ziraat uygulamalarıyla tanışması ve tarım ile sanayinin bütünleşerek ekonominin canlandırılması hedeflenmiştir. Atatürk bu hedeflerin devam ettirilmesini vasiyet ederek 1937 yılında AOÇ arazilerini Hazine'ye bağışlamıştır. Atatürk'ün bağışıyla birlikte Çiftlik arazileri Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna bağlanarak 1938 yılından itibaren devlet eliyle yönetilmeye başlanmıştır. 1938 yılında özel kanunlarla başlayan arazi kayıpları, 1950 yılına kadar ülke ekonomisinin kalkınması için yapılan önemli iktisadi politikalara ait olmuştur. 1950 yılından sonra özel kanun, kiralama, protokol ve protokolsüz yöntemler ile mahkeme kararlarıyla gerçekleşen arazi kayıpları ile 2011 yılından sonra plan değişikliği, sit değişikliği, kentsel dönüşüm ilan edilmesi ve yenileme alanı ilan edilmesi yöntemleriyle gerçekleşen müdahale biçimleri AOÇ'nin kuruluş amaçları dışında işlevlerde kullanılmasına yönelik olmuştur. AOÇ'nin dönüşüm sürecinin incelenmesine ilişkin 1925-1937, 1938-2006 ve 2006 yılı ve sonrası olmak üzere üç farklı dönemleme yapılarak, her bir dönemde alanın geçirdiği idari ve mekânsal yapıdaki dönüşümler ile tarihsel planlama süreçleri ortaya konulmuştur. Bunun sonucunda; Hazineye bağışlanan arazinin %70.50'sinin 1938 ile 2006 arasını kapsayan ikinci dönemde, %6.46'sının 2006 yılı sonrasını kapsayan üçüncü dönemde olmak üzere toplamda %76.96 oranında arazi kaybının ve amaç dışı kullanımının meydana geldiği ve AOÇ Müdürlüğü yönetiminde 102 bin dönüm büyüklüğündeki araziden geriye 23.495 dönüm arazinin kaldığı tespit edilmiştir.

Çiftlik modeli olarak kurgulanan AOÇ zaman içerisinde yönetimler tarafından tarımsal üretim faaliyetlerin yapıldığı ve korunması gereken bir alan olarak görülmemeye başlanmış ve kentsel büyümenin etkisinde kalarak arazi parçalanmalarına maruz kalmıştır. Bugün AOÇ tarımsal üretim faaliyetlerinin yitirildiği, arazi bütünlüğünün kalmadığı, kentin altyapısını karşılamaya yönelik uygulamalarla (taşıt yolları, demiryolu, su, kanalizasyon, doğalgaz ve enerji nakil hatları gibi) sarmalandığı ve kamu ve özel sektör tarafından çeşitli inşaat projelerinin gerçekleştirilmesinde kentsel rezerv alanlarının sağlandığı bir işleve dönüşmüştür. Özellikle 2011 yılı sonrası dönemde neoliberal politikaların da etkisiyle yapılan plan değişiklikleri yönetimlerin hukuksal ve eylemsel erkleri doğrultusunda gerçekleşmiş ve bu durum alanın rant ve kentsel rezerv alanı olarak tanımlanmasına ve

algılanmasına yol açmıştır. Her bir kamu kurumuna ve her bir dönemde göreve gelen siyasi otoritelere göre değişen ve farklı yorumlanan “*kamu yararı*” anlayışı AOÇ’nin bütünlüğünün bozulmasında büyük bir rol oynayan faktörlerden biri olmuştur.

Merkezi hükümetin kentleşme ve planlama süreçlerinde, toplum ve yerel yönetimleri yok sayarak, tek taraflı merkezi bir rol üstlenerek kentsel mekanlara müdahale araçlarını uygulaması, ileri demokrasi anlayışına karşı eylemleri içermektedir. Ayrıca merkezi hükümet, plan yapma ve uygulama süreçlerinin birlikteliği ve buna uygun olarak kademelendirilmesi ilkesine aykırı olarak çeşitli yasal düzenlemelerle planlama ile ilgili kurumların (İller Bankası, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı vb.) birikim ve deneyimlerini yok saymış ve planlama yetkilerini sektörel paylaşımını esas alarak birbiriyle bağı olmayan kurumlara aktarmıştır. Bu durumun yarattığı “*yetki karmaşası*”, kentsel mekanlara ilişkin sağlıklı, yaşanılabilir, kimlikli ve vizyonel kararların üretilmesi, mekanların akılcı, rasyonel ve katılımcı bir şekilde planlı gelişmesi ve bu mekanlardaki toplumun taleplerinin sağlanması konularında belirsiz süreçleri meydana getirmiştir. 2007 ve 2010 yıllarında AOÇ alanlarına ilişkin Koruma amaçlı imar planlarının üretilmesi aşamalarında buna benzer süreçler yaşanmıştır.

AOÇ’nin planlanma ve onaylanma süreçlerinde sadece merkezi idare (Bakanlık) ile yerel irade (Büyükşehir Belediyesi) tek taraflı olarak belirleyici bir rol oynamışlardır. AOÇ’nin planlanması çalışmalarında üniversite, meslek odaları, ilçe belediyeleri gibi paydaşların, yönetim çerçevesinde karar alma süreçlerine katılımı sağlanmamıştır. Bunun sonucunda ekonomik ve siyasi baskılarla kararlar alındığı, alana yönelik uzman görüşleri, bilgi ve birikimlerin aktarılamadığı, çoğunlukla kuruluş amaçları dışındaki fonksiyonlara dönüştürüldüğü, altyapı ve üstyapı gibi ihtiyaçlarının giderilmesinde ve yapılaşma koşulları belirlenen kamu/özel kuruluş yapılarının inşa edilmesinde yeni arazi kayıplarını doğuracağı bir planlama süreci ortaya çıkmıştır.

Ülkemiz için kamusal bir değere sahip AOÇ’nin Atatürk’ün vasiyetnamesinde belirtildiği gibi kent yaşamı içerisinde halk yararı doğrultusunda kır-kent dengesinin sağlandığı bir alan olarak sürdürülebilmesi için, karar verici birimlerin plan değişiklikleri, Bakanlar Kurulu veya Cumhurbaşkanlığı Kararları gibi hükümet kararları ile mekânsal anlamda müdahale yapılmasına imkan veren planlama yaklaşımından vazgeçilmesi gerekir. Bunun için; özellikle üst ölçekli planlarda AOÇ’nin kent içerisindeki rolünün net olarak belirlenmesi,

buna yönelik alanın üzerindeki yapılaşma baskısını engelleyecek plan kararlarının üretilmesi ve yeni dinamikler çerçevesinde karmaşık uyumcul sistemler gibi yeni yaklaşımlarla kentle uyumlu ve sürdürülebilir politikalar oluşturularak hukuki güvence altına alınması önem taşımaktadır.

AOÇ'nin mevcut yönetim şekli sürdürülebilir değildir. AOÇ'nin kuruluş amaçları doğrultusunda yönetilmesi, alanın mevcut haliyle korunabilmesi ve arazi yağmalarının önüne geçilebilmesi için yasal ve yönetsel problemlerin çözülmesi yönünde oydaşlaşma gerekir. AOÇ alanlarının planlanması ve korunmasına ilişkin kararların katılımcı ve yönetişimi destekleyen çoğulcu bir yapıyla alınması sağlanmalıdır. Karar alma süreçlerinde tek taraflı davranış sergileyen aktörlerin çıkarları ve ihtiyaçları doğrultusunda uygulamalar yapılmaya devam edildiği takdirde, tarihi değer ve kimlik taşıyan AOÇ olumsuz etkilenecektir. Bir yönetim çerçevesinin oluşturulması, bu çerçevede katılımcı bir anlayışla Çiftliğin geleceğine yönelik koruma, üretim ve sosyal ihtiyaca yönelik karar süreçlerinin geliştirilmesi ve AOÇ'nin halkla olan ilişkilerinin tasarlanmasında tarım, rekreasyon, erişilebilirlik, sürdürülebilirlik ve nostalji odaklara ilişkin kentsel politikaların hayata geçirilerek kamusal otoritelerin AOÇ'yi korumada yetersiz kaldığı durumlarda Ankara ve Türk halkının Atatürk'ün mirasına sahip çıkmasının sağlanması gerekmektedir.

AOÇ'nin mevcut haliyle korunması, işlevlerin net olarak tanımlanması, daha sağlıklı bir yönetim şeklinin oluşturulması, yönetim, planlama ve koruma konularında eşgüdüm sorunlarına son verilmesi ve gelecekteki kentsel büyümenin alanı olumsuz etkilememesine yönelik çözüm önerilerinin üretilmesi, buna yönelik kentsel politika ve stratejilerin oluşturularak katılımcılık esasına dayanan bir planlama çalışmasının yapılması aşamalarının farklı bir yaklaşımlarla ele alınarak geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Karmaşıklık kuramında bahsedilen “sistemler”, “dinamikler” veya “ajanlar”ın yönetimdeki karşılığı aktörler veya paydaşlardır. Bu kapsamda katılımcılığın önemli bir platformu olarak görülen ve iyi işletilebilen “*kent konseyleri*” katılımcılık esasının işleyişinin sağlanmasında ve karmaşıklık kuramına dayalı yönetim modelinin oluşturulmasında önemli bir çıkış noktasını oluşturabilir. Kent konseyi gibi farklı kesimlerin bir araya gelebildiği ortamlar aracılığıyla karmaşık uyumcul sistemler ile ortaya konulan dinamikler doğrultusunda bir düzen oluşturabilecektir. Toplumdaki bireylere “aktör” olma

fırsatı verecek olan bu düzen, toplumda *katılım kültürünün* oluşumuna da katkıda bulunacaktır.

Farklı görüşlere sahip paydaşlar, yönetim süreci boyunca birbirileri ile iletişim halindeyken kendi bilgi ve birikimlerini aktararak ve taleplerini dile getirerek fikir alışverişi gerçekleştirdiklerinde, karmaşık uyumcul sistemler ile ortaya konan dinamiklerin “kendi kendini örgütleyebilmesi”, “çevresine uyum göstermesi” ve “çevre ile birlikte evrimi (adaptasyonu)” sağlanabilecektir. Yönetişim modelinde ortaya çıkacak kendi kendine örgütlenme, bir diğer deyişle genel bir düzen oluşturarak kentsel mekana (AOÇ) ilişkin ortak amaç, hedef ve stratejileri belirlemesi, bilgi, kaynak veya kapasite bakımından tek başına rol üstlenmede yetersiz olan ve birbirlerine bağımlı olma zorunluğu olan tüm aktörlerin kendi etki alanları kadar katılımıyla bürokrasinin kentsel mekan (AOÇ) üzerindeki kontrol gücünü azaltacaktır. Çiftliğe ilişkin kentsel politikaların belirlenmesi konusunda, paydaşların çift taraflı davranışlar sergileyerek birbirlerinin eylem ve kararlarına uyum göstermesi ve paydaşların etkileşimi sonucunda temsili demokrasideki bürokratik anlayışın esnekliğe kavuşması ile, sürekli değişime açık ortamlarda çevreye rahatlıkla adapte olunabilmesi sağlanacaktır. Bu çerçevede oluşturulacak yönetim modeli Atatürk’ün Türk halkına mirası olan AOÇ’nin geleceğine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Açıksöz, S. (2001). *Ankara’da kentsel tarım kapsamında Atatürk Orman Çiftliği’nin günümüz koşullarında yeniden değerlendirilmesi üzerine bir araştırma*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akgün, S. (1984). Kurtuluş Savaşının mekansal stratejisi ve Ankara’nın Başkent seçilmesi kararının içeriği. E. Yavuz ve N. Uğurel. (Editörler). *Tarih içinde Ankara Eylül 1981 seminer bildirileri*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 223-233.
- Akşit, B. (2004). *Küresel yerel karmaşıklık ve etkileşimli sosyal bilim araştırmaları: İlhan Tekeli’nin önerisi üzerine bazı gözlemler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 6-19.
- Albrechts, L., Alden, J. and Pires, A. D. R. (2001). *The changing institutional landscape of planning*. Aldershot: Ashgate, 133-157.
- Albrechts, L. and Balducci, A. (2013, September). Practicing strategic planning: In search of critical features to explain the strategic character of plans. *DisP-The Planning Review*, 49(3), 16-27.
- Allen P.M. (1997). *Cities and regions as self-organizing systems: Models of complexity (environmental problems & social dynamics)*. Londra: Routledge, 10-15.
- Alpagut, L. (2017). Hermann Jansen için Ankara’da yeni bir görev: “Gazi Orman Çiftliği” planlaması. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-26.
- Anderson, P. (1999). Complexity theory and organization science. *Organization Science*, 10(3), 216- 232.
- Ankara Barosu, Kent ve Çevre Kurulu. (2007). *Atatürk Orman Çiftliğinin geleceğini tartışıyoruz paneli*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları, 62-65.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2007). *2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı açıklama raporu*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi, 380-381.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2017). *2038 Çevre Düzeni Planı açıklama raporu*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi, 23-31.
- Ardıç, K. (1987). Atatürk’ün tarım ve orman sevgisi ve tarım alanındaki gelişmeler. *Belleten*, 51(199), 367-406.
- Arntz W., Chasse B. ve Vicente, M. (2008). *Ne biliyoruz ki!.* İstanbul: İnkılap Kitabevi, 20-59.
- Atak, E. ve Şahin, S. Z. (2004). Atatürk Orman Çiftliği’nin 79 yılı ve çiftliğin korunmasına yönelik politika arayışları. *Planlama Dergisi*, 2004/3, 80-88.
- Atak, E. (2008). Kayıp mekan Atatürk Orman Çiftliği. *Mülkiye Dergisi*, 32(261), 213-232.

- Ataöv, A. (2013). Karar verme süreçlerinin demokratikleşmesinde stratejik yaklaşımın rolü ve örnek uygulamalar süreç tasarımı, katılım ve eylem. *Planlama Dergisi*, 23(3), 125-133.
- Aycı, H. (2017). *Atatürk Orman Çiftliği'nin yönetim ve üretim yapısındaki değişimin mekansal dönüşümüne etkisi: "Coğrafi-tarihsel" bir bakış (1925-2017)*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aycı, H. (2018). 21.yüzyılda Ankara Atatürk Orman Çiftliği'nin mekansal potansiyelleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60), 510-517.
- Aycı, H. (2021-7 Temmuz). *Bireysel görüşme*.
- Aydınlı, H. ve Memiş, L. (2015). 1990'lardan günümüze Türkiye'de yönetim (governance): Literatüre dayalı bir inceleme. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(29), 116-143.
- Aydoğan, Ö. (2012). *Atatürk Orman Çiftliği arazilerinin değişen kullanımları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aykanat, M. (2007). *1923-1938 döneminde Türk tarım politikası*. Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Ayten, A. M. (2003). Kentsel Sit alanlarının korunması geliştirilmesinde temel belirleyicilerin üç kentsel sit alanında araştırılmasına dair bir çalışma. *Planlama Dergisi*, 3, 72-77.
- Ayten, A. (2014). 6360 sayılı yasa uyarınca Türkiye'de Büyükşehir Belediyesi yapısı üzerine bir araştırma. *İdealkent Dergisi*, 5(13), 102-127.
- Bademli R. (2003). Ankara kentsel planlama işliğı çalışma notları 2, planlama üzerine bazı düşünceler, planlama uygulamaları, ya da "imar planlama zihniyeti için deniz bitti". *Planlama Dergisi*, 2, 7-11.
- Bademli, R. (2004). AOC kimin?. *Planlama Dergisi*, 3, 89-91.
- Bahçavan G. (2006). *Yönetişim ve Türkiye uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bariletti, A. and Zoli, M. (2006). On concepts of governance: A survey and interpretation. *Economia, Societa' e Istituzioni*, 18(2), 313-344.
- Batuman, B. (2015). Gezi'nin devamı olarak Atatürk Orman Çiftliği mücadelesi ya da rejim değişikliğinin (ve buna direnişin) mecrası olarak "Cumhurbaşkanlığı Sarayı". *Dosya* 34, 1, 53-62.
- Bayram, E. (2021-2 Temmuz). *Bireysel görüşme*.
- Bayramoğlu, S. (2002). Küreselleşmenin yeni siyasal iktidar modeli: Yönetişim. *Praksis*, 7, 85-116.

- Belge, Z. (2020). Aktif ve pasif yurttaşlardan oluşan toplumlarda planlama süreci ve plancının rolü. *İdealkent*, 11(29), 350-372.
- Bektaş, Y. (2014). Bir kentleşme stratejisi olarak yasanın kentsel mekanı dönüştürmedeki etkisi: Ankara örneği. *Planlama Dergisi*, 24(3), 157-172.
- Berkmen, H. ve Turgut, S. (2018). Metropolitan planlama ölçeğinde yerel bilgi desteği: Mersin İl Çevre Düzeni mahalle muhtarları araştırması örneği. *Planlama Dergisi*, 28(1), 91-104.
- Bilsel, C. (2010). Türkiye’de şehircilik yarışmalarının ilk otuz yılı (1927-1957): Cumhuriyet’in kent inşasında uluslararası deneyim. *Planlama Dergisi*, 2010/03-04, 29-46.
- Black, A. (1975). The comprehensive plan. In Melville C. Branch (Ed.), *Urban planning theory*. U.S.A: Dowden, Hutchinsonson and Ross Inc, 220.
- BM HABITAT. (2009). Planning sustainable cities-global report on human settlements. *Earthscan*, Londra, 18-19, 113-115.
- Bulutay, T. (2015). İktisatta genel kuramsal düşünceler ve karmaşıklık kuramı. *Turkish Economic Association*, 2015/4, 1-51.
- Bursens, P. and Helsen, S. (2001, June). *Transposition of European directives in multi-level systems: The added value of a combined multi-level governance-new institutional approach*. Multi-level Governance Conference, University of Sheffield, 4.
- Büyükcivelek A. B. (2020). Mekansal planların nitelik sorunu. *Planlama Dergisi*, 30(2), 148–153.
- Cengizkan, A. (2004). *Ankara’nın ilk planı 1924-25 Lörcher Planı*. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı ve Arkadaş Yayınları, 70-74.
- Cope, S., Leishman, F. and Starie, P. (1997, November). Globalization, new public management and the enabling state. *International Journal of Public Sector Management*, 10(6), 444-460.
- Çalışkan O. (2003). Anadolu’da bir “yarı-çevre modernite deneyimi”: Kemalizm’in şehirciliği. *Planlama Dergisi*, 03, 14-23.
- Çakmak, A. (2002). *STK’lar yerelleşme ve yerel yönetimler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 15-16.
- Çavdar, S. (2014). Atatürk Orman Çiftliği’nin dönüşüm süreci ve nedenleri. *Mimarlık Dergisi*, 377, 18-21.
- Çavdar Sert, S. (2017). Bir fikir mirası olarak Atatürk Orman Çiftliği’nin somut ve somut olmayan değerleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 225-256.
- Çavdar, T. (1983). *Devralınan iktisadi miras, Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi*. Cilt. 4, İstanbul: İletişim Yayınları, 1048-1049.

Çelik, O. (2021- 27 Mayıs). *Bireysel görüşme*.

Çoban H. ve Deyneli, F. (2005, 23-27 Mayıs). *Kamuda kalite artırma çabaları ve performans dayalı bütçeleme*. Türkiye’de Yeniden Mali Yapılanma Maliye Sempozyumu, Pamukkale Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, Denizli, 326-344.

Çorbacıoğlu, S. (2005). Çevrelerindeki değişime adapte olabilen sosyo-teknik sistemler ve afet yönetimi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 14(2), 43-60.

Çukurçayır, P., Eroğlu, Y. ve Sağır, A. (2012). Yerel yönetim, katılım ve kent konseyleri. *Yerel Politikalar*, 0(1), 1-20.

Dalay, F. (1988). Atatürk, Ankara Orman Çiftliği’ni nasıl ve niçin kurdu?. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 4(11), 503-510.

Demirtaş, A. (2012). AOÇ ile Gazi yerleşkesinin kesişen yazgısı. *Orman ve Av*, 2, 7-14.

De Roo, G. (2010). Being or becoming? That is the question! Confronting complexity with contemporary planning theory. In G. De Roo and E. A. Silva. (Eds.), *A planner’s encounter with complexity*. London: Routledge, 19-40.

Devlet Denetleme Kurulu. (2003). *Atatürk Orman Çiftliği taşınmazlarının yönetilip işletilmesine ilişkin araştırma denetleme raporu*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı, 3-5.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı kamuda iyi yönetim özel ihtisas komisyonu raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 2.

Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Neşriyatı. (1939). *Atatürk Çiftlikleri*, Ankara, 4.

Egli, E. (1934). *Gazi Çiftliği tadilat eskizi*. (Belge no:17, 184-6,7,6). Ankara: Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi (CAA).

Eke, F. (2002). Türkiye’nin bölge planlama deneyimleri. *Planlama Dergisi*, 1, 12-18.

Ekici, K. M. ve Caner C. (2005). Küreselleşme sürecinde yönetimden yönetime. *Polis Dergisi*, 43, 245-253.

Ergin, G. (2003). *Siyaset ve AOÇ*. Geçmişten Geleceğe Atatürk Orman Çiftliği Sempozyumu, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara, 61-64.

Erkan, N. E., Aksu Çam, Ç. ve Arslan-Taç, Z. (2020). Bir bilim insanının kavramlarla yolculuğu: İlhan Tekeli ve alternatif bir patika. *İdealkent Dergisi*, 11(29), 260-289.

Ersoy, M. (2007a). Planlama kuramına giriş. M. Ersoy (Editör). *Kentsel planlama kuramları*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. 9-34.

Ersoy, M. (2007b). Kapsamlı planlama kavramının tarihsel gelişimi ve bugünü. M. Ersoy (Editör). *Kentsel planlama kuramları*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 115-170.

Forester, J. (2000). Why planning theory? Educating citizens, recognizing differences, mediating deliberations. In L. Rodwin and B.Sanyal (Eds.), *The profession of city*

- planning: Changes, images and challenges 1950-2000*. New Jersey: Center for Urban Policy Research, 253-260.
- Friedmann, J. (2005). Globalization and the emerging culture of planning. *Progress in Planning*, 64, 183-234.
- Gedikli, B. (2012). Stratejik mekansal planlama: Planlamada yeni anlayışlar, yöntemler ve teknikler. M. Ersoy (Editör). *Kentsel planlama kuramları*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 237-289.
- Geray, C. (2003). Cumhuriyet'in 80'inci yıldönümünde: Şehirciliğimiz ve Ankara. *Planlama Dergisi*, 3, 5-13.
- Goulielmos, A. M. (2002). Complexity theory applied to management of shipping companies. *Maritime Policy and Management*, 29(4), 375-391.
- Gök, T. (1974). Şehir planlama süreci, *ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, Ders Notları Dizisi*, No. 2.
- Göksu, S. (2012). Stratejik mekansal planlama ve ilişkisel coğrafya üzerine düşünceler. *Planlama Dergisi*, 53, 54-62.
- Gulbenkian Komisyonu. (1995). *Sosyal bilimleri açın*. İstanbul: Metis Yayınları, 38.
- Güler, B. A. (2005). *Devlette reform yazıları*. Ankara: Paragraf Yayın, 38.
- Günay, B. (2007). Planlama kuramı ve kentsel planlama eğitimi, M. Ersoy (Editör). *Kentsel planlama kuramları*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 307-341.
- Güney, R. ve Sat, N. A. (2016). Bölge planlamada katılım: İzmir ve Batı Karadeniz Kalkınma Ajansları üzerine bir irdeleme. *Planlama Dergisi*, 26, 101-116.
- Gür, B. F. ve Altan, T. E. (2015). İktidarın gösteri(ş) mekanı: Cumhurbaşkanlığı "kompleksi". *Dosya* 34, 1, 1-7.
- Gürsakal, N. (2007). *Sosyal bilimler karmaşıklık ve kaos*. Ankara: Nobel Yayınevi, 47-57.
- Haktankaçmaz, M. İ. (2004). Türk kamu yönetiminde yönetişimin uygulanabilirliği. *Amme İdaresi Dergisi*, 37(1), 45-62.
- Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. London: MacMillan Press, 205-242.
- Heper, M. (1977). *Türk kamu bürokrasisinde gelenekçilik ve modernleşme-siyaset sosyolojisi açısından bir inceleme*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 48-63.
- Holden, L. M. (2005). Complex adaptive systems: concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 52(6), 651-657.
- Işıkpınar, M. E. (2012). Kent'ten ekokent'e: Ekosantrizm ve karmaşıklık kuramı. *Planlama Dergisi*, 52, 122-134.
- İlter, C. (2021-28 Haziran). *Bireysel görüşme*.

İnal Çekiç, S., Kurtarır, E., Ökten, A. ve Kozaman, S. (2017). Mekânsal müdahale süreçleri ve mücadele pratikleri, *Planlama Dergisi*, 27(1), 1-6.

İnternet: Ankara Büyükşehir Belediyesi, meclis kararları. URL: <https://www.ankara.bel.tr/meclis-kararlari>. Son Erişim Tarihi: 28.12.2021

İnternet: Ankara Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü duyuruları. URL: (<https://ankara.csb.gov.tr/duyurular>. Son Erişim Tarihi: 21.01.2022.21.01.2022.

İnternet: Ankara 5. İdare Mahkemesinin E.2011/879 ve K. 2015/1198 sayılı kararı. URL: <https://docplayer.biz.tr/35613639-T-c-ankara-5-idare-mahkemesi-esas-no-2011-879-karar-no-2015-1198.html>. Son Erişim Tarihi: 08.09.2021.

İnternet: Ankara 13. İdare Mahkemesi esas no: 2007/2394 bilirkişi raporu. URL: http://www.aocmucadelesi.org/_media/5/4378.pdf. Son Erişim Tarihi: 12.05.2021.

İnternet: AOÇ mücadelesi. URL: <http://www.aocmucadelesi.org/> Son Erişim Tarihi: 26.12.2021

İnternet: Çevre Mühendisleri Odası yargı kararları. URL: https://www.cmo.org.tr/genel/bizden_listele.php?bizden_kod=75. Son Erişim Tarihi: 22.12.2021.

İnternet: Galanter, P. (2003). What is generative art? Complexity theory as a context for art theory. URL: https://www.philipgalanter.com/downloads/ga2003_paper.pdf. Son Erişim Tarihi: 24.06.2020.

İnternet: Koleksiyoncular Derneği. (2007). AOÇ 1938 yılı haritası. URL: <http://www.aocmucadelesi.org/index.php?Did=221>. Son Erişim Tarihi: 07.05.2021.

İnternet: Lucas, C. (2004). Quantifying complexity theory. URL: <http://www.calresco.org/lucas/quantify.htm>. Son Erişim Tarihi: 05.07.2020.

İnternet: Mimarlar Odası. (2006). Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ) 5524 sayılı yasa ve Koruma Amaçlı İmar Planı değerlendirme, URL: <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=2652>. Son Erişim Tarihi: 12.01.2021.

İnternet: Mimarlar Odası Ankara Şube davaları. URL: <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=7362> Son Erişim Tarihi: 27.12.2021

İnternet: Morçöl, G. (2015). Kamu politikaları çözümlemelerinde yöntem sorunları. URL: https://www.kamu.sakarya.edu.tr/sites/kamu.sakarya.edu.tr/file/KAMU_POLITIKALAR_COZUMLEMELERINDE_YONTEM_SORUNLARI__Morcol_-TM1__1_.pptx Son Erişim Tarihi: 04.02.2021.

İnternet: ODTÜ Mimarlık Fakültesi AOÇ araştırmaları. URL: <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/>. Son Erişim Tarihi: 18.11.2021.

- İnternet: Peyzaj Mimarları Odası davaları. URL: https://www.peyzaj.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=5042&tipi=31&sube=0. Son Erişim Tarihi: 20.12.2021.
- İnternet: Resmi Gazete arşivi. URL: <https://www.resmigazete.gov.tr/> Son Erişim Tarihi: 28.12.2021.
- İnternet: Şehir Plancıları Odası Ankara Şube hukuksal mücadele veritabanı. URL: <http://spoankara.org/hukuksal-mucadele-veritabani/>. Son Erişim Tarihi: 27.12.2021.
- İnternet: Şehir Plancıları Odası. (2010). Dava dilekçesi. URL: <http://www.ankarabarusu.org.tr/dosyalar/01.12.2010-davadilekcesi.pdf>. Son Erişim Tarihi: 02.06.2021.
- İnternet: Şehir Plancıları Odası. (2019). AOÇ ABD çiftliği olmayacak. URL: <http://www.aocmucadelesi.org/index.php?Did=1797>. Son Erişim Tarihi: 07.06.2021.
- İnternet: Tekeli, İ. (2007). Sosyal bilimler için merkezi önemde bir problem tanımlama girişi. URL: https://www.academia.edu/28870238/Sosyal_Bilimler_%C4%B0%C3%A7in_Merkezi_%C3%96nemde_Bir_Problem_Tan%C4%B1mlama_Giri%C5%9Fimi. Son Erişim Tarihi: 08.09.2021
- İnternet: Wood, H., Piroozfar, A. and Farr, E. R. (2013). Understanding complexity in the AEC industry. URL: <https://cris.brighton.ac.uk/ws/files/304027/2013%20Procs.pdf> Available <https://scholar.google.com>. Son Erişim Tarihi: 07.09.2021.
- İnternet: Yavuz, F. (1980). Kentsel topraklar ülkemizde ve başka ülkelerde. URL: <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/12491/Kentsel%20Topraklar%20%C3%96lkemizde%20ve%20Ba%C5%9Fka%20%C3%96lkelerde.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Son Erişim Tarihi: 06.02.2021.
- İnternet: Ziraat Mühendisleri Odası davaları. URL: https://www.zmo.org.tr/genel/bizden_listele.php?&bizden_kod=28&1=1&sr=1. Son Erişim Tarihi: 25.12.2021.
- Jansen, H. (1932a). *Gesamtbebauungsplan Ankara. (Envanter no. 22699)*. Berlin: Technische Universität Berlin Architekturmuseum.
- Jansen, H. (1932b). *Gesamtbebauungsplan Ankara. (Envanter no. 22733)*. Berlin: Technische Universität Berlin Architekturmuseum.
- Jansen, H. (1936a). *Parkanlage für Atatürk Orman Çiftliği bei Ankara. (Envanter no. 23341)*. Berlin: Technische Universität Berlin Architekturmuseum.
- Jansen, H. (1936b). *Orman Çiftliği umgebung der bier fabrik. (Envanter no. 23343)*. Berlin: Technische Universität Berlin Architekturmuseum.
- Jessop, B. (2004). Multilevel governance and multilevel metagovernance. Changes in the EU as integral moments in the transformation and reorientation of contemporary statehood, In I. Bache and M. Flinders (Eds.), *Multi-level governance*. Oxford: Oxford University Press, 49-74.

- Kahraman, Z. E. H. (2014). Katılımcı planlama yaklaşımı kent kültüründe neleri değiştirebilir?. *KBAM 5. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu, Toplumsal çeşitlilik: Yeni söylem, politikalar, mekânsal planlama ve uygulamalar, Bildiri kitabı*, Ankara, 85-94.
- Karakuş Candan, T. (2015). Cumhuriyetle hesaplaşmanın zirve mekanı “Atatürk Orman Çiftliği ve kaçak saray”. *Dosya 34*, 1, 8-19.
- Karaman, Z. T. (2000). Yönetim stratejilerindeki gelişmeler. *Türk İdare Dergisi*, 426, 37-53.
- Kartal, C. B. (2013). Ankara’nın başkent oluş sürecinde dönem basınında Ankara ve İstanbul: “Makarr” ve “Payitaht”. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 75-88.
- Kaya, N. (2002). *Analysis of the interaction between theory and practice in urban planning: Understanding İzmir experiens*, Doktora Tezi. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kaygısız, Ü. (2019). Yerel siyasette yerel demokrasiyi geliştirme uygulamaları: Konsensus tabanlı işbirliği geliştirme örneği. *Planlama Dergisi*, 29(3), 185–194.
- Keleş, R. (2004). *Kentleşme politikası*. Ankara, İmge Kitabevi, 148.
- Keleş, R. (2015). Atatürk Orman Çiftliği ve kaçak saray. *Dosya 34*, 1, 20-22.
- Keleş, R. (2021-4 Haziran). *Bireysel görüşme*.
- Keskinok, Ç. (2000). Atatürk Orman Çiftliği: Kuruluşu, sorunları ve gelişme seçenekleri için öneriler. *Mimarlık Dergisi*, 292, 43-46.
- Keskinok, Ç. (2008). “Bir özgürleştirme tasarısı olarak Atatürk Orman Çiftliği”, bir çağdaşlaşma öyküsü: *Atatürk Orman Çiftliği*. Ankara: Koleksiyoncular Derneği Yayını, 70-90.
- Keskinok, Ç. (2010). Urban planning experience of Turkey in the 1930s. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 27(2), 173-188.
- Keyder, Ç. (2015). *Devlet ve sermaye, Türkiye’de devlet ve sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 10-19.
- Kılıç E. ve Seylam G. (2000). *Atatürk Orman Çiftliği*. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 13.
- Kılınç, M. (2019). Basında Atatürk Orman Çiftliği (1925-1938). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 35(100), 555-584.
- Kimyon, D. ve Serter, G. (2015). Atatürk Orman Çiftliği’nin ve Ankara’nın değişimi ve dönüşümü. *Planlama Dergisi*, 25(1), 44-63.
- Koç, A. (2019). Atatürk Orman Çiftliği yönetim stratejisi. *Akademik Bakış Dergisi*, 72, 263-274.

- Kooiman, J. (1993). *Modern governance: new government-society interactions*. London: Sage Publications, 4-23.
- Koralay S. (2019). *Yapı projelerinde karmaşıklık üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Köylü, M. ve Önder, M. (2017). Karmaşıklık kuramı ve kamu yönetiminde uygulanması: Yalova kent içi ulaşım hizmetlerinin dijital modelleme ve simülasyonu. *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, 1707-1726.
- Kurt, A. ve Çorbacıoğlu, S. (2011). Tarihi alan yönetiminde karşılaşılan sorunlar ve yeniden yapılandırma ihtiyacı: Dağlık Frigya örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 511-538.
- Levent, T. ve Levent, Y. S. (2011). Küreselleşme, mekânsal planlama yaklaşımlarındaki değişim ve kamu yararı. *Toplum ve Demokrasi*, 5(11), 53-74.
- Lindblom, C. E. (1988). The science of muddling through. In A. Faludi, (Ed.), *A reader in planning theory*. Oxford: Pergamon Press, 151-169.
- Manson, S. M. (2001). Simplifying complexity: a review of complexity theory. *Geoforum*, 32(3), 405-414.
- Maurer, M. (2017). *Complexity management in engineering design-a primer*. Berlin: Springer Vieweg, 9-41.
- Mayntz, R. (1993). Governing failures and the problem of governability: some comments on a theoretical paradigm. In J. Kooiman (Ed.), *Modern governance: New government-society interactions*. London: Sage, 9-20.
- McCarthy, I. and Gillies, J. (2003). Organisational diversity, configurations and evolution. In E. Mitleton-Kelly (Ed.), *Complex systems and evolutionary perspectives on organizations: The application of complexity theory to organisations*. London: Pergamon, 71-97.
- McMillan, E. (2004). *Complexity, organizations and change*. London and Newyork, Routledge: Taylor and Francis Group, 13-36.
- Mitleton-Kelly, E. (2003). Ten principles of complexity and enabling infrastructures. In E. Mitleton-Kelly (Ed.), *Complex systems and evolutionary perspectives on organizations: The application of complexity theory to organisations*. London: Pergamon, 23-50.
- Morçöl, G. (2013). *A complexity theory for public policy*. London and New York: Routledge, 21-45.
- Morçöl, G. (2014). Kamu politikası: kuram ve uygulama. M. Yıldız M. ve M. Z. Sobacı, (Editörler). *Karmaşıklık kuramı ve kamu politikaları*. Ankara: Adres Yayınları, 88-113.

- Morrison, K. (2008). Educational philosophy and the challenge of complexity theory. In M. Mason (Ed.), *Complexity theory and the philosophy of education*. United Kingdom: Wiley-Blackwell, 19-34.
- Mumcu, T. (2002). *Atatürk Orman Çiftliği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nuri, Ş. (1935). *Planlı işletme karşısında Türkiye ormancılığı*. Ankara: Ulus, 4.
- Ökmen, M. ve Görmez, K. (2009). *Türkiye’de yerel gündem 21 ve yerel yönetim uygulamaları, yerel yönetimlerin güncel sorunları*. İstanbul: Beta Yayını, 109-128.
- Özalp, S. ve Erkut, G. (2016). Kamu yararı perspektifinden İstanbul’da kentsel müdahaleler. *Planlama Dergisi*, 26(3), 234-250.
- Özer, M. A. (2006). Yönetişim üzerine notlar. *Sayıştay Dergisi*, 63, 59-89.
- Özer B. ve Şeker G. (2013). Complexity theory and public policy: A new way to put new public management and governance in perspective. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 89-102.
- Özışık, F. (2012). Küreselleşme-yerelleşme sürecinde kentsel yönetim: Kalkınma ajansları ve İzmir örneği. *Kent Akademisi*, 5(12), 129-145.
- Öztan, Y. (1993). Atatürk Orman Çiftliği’nin Ankara kenti ve yeşil alan sistemi için işlevi. *Dünü, bugünü ve geleceği ile Atatürk Orman Çiftliği*. Ankara: TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, 27-42.
- Öztoprak, İ. (2006). *Atatürk Orman Çiftliği’nin tarihi*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 32-35.
- Öztürk N. K. (2002). Bürokratik devletten etkin yönetime geçiş: İyi yönetim. *Türk İdare Dergisi*, 437, 27-38.
- Palabıyık, H. (2003). Yönetimden yönetime: Yönetişim, kentsel yönetim ve uygulamaları ile yönetişimde ölçülebilirlik üzerine açıklamalar. M. A. Çukurçayır ve A. Tekel (Editörler). *Yerel ve kentsel politikalar*. Konya: Çizgi Kitabevi, 225-277.
- Pierre, J. (2000). Introduction: Understanding governance. In J. Pierre (Ed.), *Debating governance*. Oxford: Oxford University Press, 1-13.
- Prigogine, I. (1987). Exploring complexity. *European Journal of Operational Research*, 30, 97-107.
- Rammel, C., Stagl, S. ve Wilfing, H. (2007). Managing complex adaptive systems- A co-evolutionary perspective on natural resource management. *Ecological Economics*, 63, 9-21.
- Sağyan, S. (2014). Örgüt biliminde karmaşıklık teorisi. *Ege Akademik Bakış*, 14(3), 413-423.

- Savini, F., Majoor, S. and Salet, W. (2015). Dilemmas of planning: Intervention, regulation, and investment. *Planning Theory*, 14(3), 296-315.
- Sayıştay Denetim Raporu. (2014). *Atatürk Orman Çifliği Müdürlüğü 2014 yılı denetim raporu*. Ankara: Sayıştay Başkanlığı, 1-74.
- Serter, G. (2021- 26 Mayıs). *Bireysel görüşme*.
- Sılaydın, M. B. (2006). *Şehir planlamanın paradigmatal sorgulanması ve ekolojik dengenin korunması bağlamında yeni bir süreç önerisi (kuramsal bir deneme)*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Snowden, D. J. ve Boone, M. E. (2007). A leader's framework for decision making. *Harvard Business Review*, 85(11), 68.
- Stacey, R. D., Griffin, D. and Shaw, P. (2000). *Complexity and management: Fad or radical challenge to systems thinking?*. London and Newyork, Routledge: Taylor and Francis Group, 127-156.
- Stirling, A. (2003). Risk, uncertainty and precaution: Some instrumental implications from the social sciences. In F. Berkhout, M. Leach M. and I. Scoones (Eds.), *Negotiating change: New perspectives from the social sciences*. Cheltenham, London: Edward Elgar Publishing, 33-76.
- Stoker G. (1998). Governance as theory: Five positions. *International Sociel Science Journal*, 50,17-29.
- Strand, R. (2002). Complexity, ideology and governance. *Emergence*, 4, 164–183.
- Styhre, A. (2002). Non-linear in organizations: Organization change management informed by complexity theory. *Leadership and Organization Development Journal*, 23(6), 343-351.
- Sürmelihindi, O. (2013). *Defining conservation principles for the brewery of Atatürk Forest Farm*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Swyngedouw, E., Moulaert, F. and Rodriguez, A. (2002). Neoliberal urbanization in Europe: Large-scale urban development projects and the new urban policy. *Antipode*, 34, 542-577.
- Şahin, B. ve Ateş, H. (2020). Yönetim ve içi boş(altılan) devlet: Devletsiz kamu yönetimine doğru. *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, 75(1), 235-257.
- Şahin, S. Z. (2006). Kentsel dönüşümün kentsel planlamadan bağımsızlaştırılması/ayrılması sürecinde Ankara. *Planlama Dergisi*, 2(36), 111-120.
- Şen Beyazlı, D. (2003). İmar uygulama sürecinde plan değişikliklerinin Trabzon kenti özelinde değerlendirilmesi ve kente getirdiği ek yükler. *Planlama Dergisi*, 2003/2, 61-70.

- Şengül, H. T. (2002). Planlama paradigmalarının dönüşümü üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Planlama Dergisi*, 2-3, 8-30.
- Şimşir, B. N. (1991). Ankara'nın başkent oluşu, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 7(20), 189-222.
- Taluğ, C. (2015). Atatürk Orman Çiftliği: Bir Cumhuriyet projesi. *Dosya* 34, 1, 23-25.
- Tankut, G. (1990). *Bir başkentin imarı: Ankara, 1929-1939*. İstanbul: Altın Kitaplar, 139-143.
- Tankut, G. (1988). Ankara'nın başkent olma süreci, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8(2), 93-104.
- Tasaka, H. (2009). Twenty-first-century management and complexity paradigm. *Emergence: Complexity and Organization*, 4(1), 115-123.
- Taşçı, D. (2008). Yeni örgütlenme yaklaşımı arayışında karmaşık sistemler. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(1), 7-14.
- Tekel, S. (2006). Yönetim ve organizasyon bilimi açısından karmaşıklık teorisi. *Journal of İstanbul Kültür University*, 2006/2, 232-229.
- Tekeli, İ. (1996). Yönetim kavramı yanısıra yönetişim kavramının gelişmesinin nedenleri üzerine. *Sosyal Demokrat Değişim*, 3, 45-54.
- Tekeli, İ. (1997). Bir demokrasi projesi olarak yerel (bölge) planlama. *Planlama Dergisi*, 97(1), 11-16.
- Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de Cumhuriyet döneminde kentsel gelişme ve kent planlaması. Y. Sey (Editör). *75 yılda değişen kent ve mimarlık*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1-24.
- Tekeli, İ. (2000). Ankara'nın başkentlik kararının ülkesel mekan organizasyonu ve toplumsal yapıya etkileri bakımından genel bir değerlendirilmesi. A. Tükel Yavuz (Editör). *Tarih içinde Ankara*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi-Ankaralılar Vakfı, 317-335.
- Tekeli, İ. (2001a). Kent planlaması ve kent araştırmaları. *Cumhuriyet döneminde Türkiye'de bilim: Sosyal bilimler II*. Ankara: Türk Bilimsel Akademisi Yayınevi, 97-159.
- Tekeli, İ. (2001b). "Her geçen gün geleceği yeniden yaratıyor ve yeniden kavırıyoruz", geleceği planlamak: Yeni planlama yöntemi/dili, yasal düzenlemeler. *Dünya Şehircilik Günü 24. Kolokiyumu Kitabı*. Ankara: TMMOB, Şehir Plancıları Odası, 27-32.
- Tekeli, İ. (2002). Türkiye kent planlamasının yeniden kurumsallaşmasını düzenlerken düşünülmesi gerekenler üzerine. *Planlama Dergisi*, 1, 4-11.
- Tekeli, İ. (2009). *Akılcı planlamadan, bir demokrasi projesi olarak planlamaya*, İlhan Tekeli toplu eserleri 7. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 11-202.
- Thrift, N. (2008). *Non-representational theory: Space, politics, affect*. London & New York: Routledge, 27-151.

- Tekeli, İ. (2021-19 Mayıs). *Bireysel görüşme*.
- Torfin, J., Peters, G. B., Pierre, J. and Sørensen, E. (2012). *Interactive governance: Advancing the paradigm*. Oxford, UK: Oxford University Press, 9-33.
- Tortop, N., İsbir E. G., Aykaç B., Yayman H. ve Özer M. Ö. (2007). *Yönetim bilimi*. Ankara: Nobel Yayınları, 337-355.
- Tuğluoğlu, F. (2008). Türkiye’de sıtma mücadelesi (1924–1950). *Türkiye Parazitoloji Dergisi*, 32(4), 351-359.
- Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü. (1997). *Atatürk’ün söylev ve demeçleri*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 317.
- Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış. (1936). *Türk ziraat tarihine bir bakış*. İstanbul: Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, 265.
- Ülkenli, Z. K. (2017). İç içe iki genç Cumhuriyet ütopyası ve dönüşümleri: Ankara ve Atatürk Orman Çiftliği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 27-72.
- Ülkenli, Z. K. (2021- 25 Haziran). *Bireysel görüşme*.
- Ünlü, T. (2003). Planlamada denetim mekanizmalarının yeniden tanımlanması gerekliliği üzerine. *Planlama Dergisi*, 3, 41-50.
- Ünlü, T. (2009). Mekânsal planlamanın kentin biçimlenmesine etkisi: Mersin örneği. *Planlama Dergisi*, 3(4), 27-42.
- Wallerstein, I. M. (2004). The end of the world as we know it: Social science for the twenty-first century. *Canadian Journal of Sociology*, 29(2), 324-328.
- Worral, D. and Whitelaw, M. (2004). Complex systems in composition and improvisation. *Organised Sound*, 9(2), 121-122.
- Yavuz Kumlu, K. B., Tüdeş, Ş. ve Keleş, R. (2018). Komşuluk birimi ölçeğinde yapıli çevreyi biçimlendiren planlama kararlarına ilişkin sonuçların ölçülmesine yönelik çok değişkenli bir yöntem önerisi. *Planlama Dergisi*, 28(3), 328-347.
- Yetişkul, E. (2017). Karmaşık kentler ve planlamada karmaşıklık. *Planlama Dergisi*, 27(1), 7-15.
- Yıldırım, A. (2014). Türkiye’de yerel yönetişimin uygulanabilirliğı ve yerel gündem 21 örneğı üzerinden bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 75-96.

EKLER

EK-1. Derinlemesine görüşmelerde yer alan kişiler

Kişiler	Görev Tanımları	Görüşme Tarihleri
Prof. Dr. İlhan TEKELİ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Öğretim Üyesi	19.05.2021
Prof. Dr. Ruşen KELEŞ	Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi	04.06.2021
Doç Dr. Hilal AYCI	Gazi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Öğretim Üyesi	07.07.2021
Dr. Öğr. Üyesi Zeki Kamil ÜLKENLİ	TED Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Öğretim Üyesi	25.06.2021
Dr. Gencay SERTER	TMMOB, Şehir Plancıları Odası, Genel Başkanı	26.05.2021
Ceren İLTER	TMMOB, Şehir Plancıları Odası, Ankara Şubesi Başkanı	28.06.2021
Erdal BAYRAM	AOÇ Müdürlüğü, Süt Fabrikası Müdürlüğü, Müdür Yardımcısı	02.07.2021
Onur ÇELİK	Ankara Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Şehir Plancısı	27.05.2021

EK-2. Derinlemesine görüşme soru formu

Bu çalışma Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Çiğdem VAROL danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır. Çalışmada Atatürk Orman Çiftliği'nin mekânsal dönüşüm sürecini ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı, Atatürk Orman Çiftliği'nin mekânsal gelişim ve dönüşüm süreci kapsamında alanla bağlantılı alınan kararların ve oluşturulan kentsel politikaların karmaşıklık kuramına dayalı açıklanması ve bu kapsamda bir yönetim sisteminin nasıl oluşturulabileceğinin ortaya konulmasıdır. Bu amaç kapsamında, Atatürk Orman Çiftliği konusunda çalışma yapmış akademisyenler ve AOÇ ile ilişkili olan kurumlar ile meslek odalarında çalışan kişiler ile derinlemesine görüşmeler yapılması planlanmaktadır.

SORULAR

- 1- Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ) toplumsal bellek açısından kentlinin hafızasında ne anlam ifade etmektedir?
- 2- Ankara metropoliten kent içerisinde AOÇ'nin yerini nasıl tarif edersiniz?
- 3- Atatürk, AOÇ arazilerini Hazineye bağışlarken alanda tarımsal amaçlı üretim yapılması, alanın dinlenme ve eğlenme amaçlı halka açık bir mekan olarak kullanılması ve arazilerin bu amaçla kullanılmak üzere korunması şartlarını koymuştu, alanın günümüz fiziksel koşulları göz önüne alındığında Atatürk'ün belirlediği şartlara ne kadar uyulmuştur? Değişen koşullar düşünüldüğünde bu şartlara uyabilmek mümkün müdür, gerçekçi midir?
- 4- AOÇ'nin kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği süreçleri siz nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 5- Atatürk'ün 1937 yılında AOÇ arazilerini hazineye bağışlamasından günümüze kadar alana ilişkin birtakım müdahaleler yapılmıştır. Bunlar; kurum, kuruluş ve/veya kişilere devir, satış, tahsis, kiralama gibi uygulamalar aracılığıyla arazilerin sağlanması, yürürlükte olan koruma amaçlı imar planında parçacıl plan değişikliklerin yapılması ve bu imar planı değişiklikleri doğrultusunda alt ölçekli yeni planların üretilmesi, koruma statüsü olarak 1.Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı belirlenmesine rağmen alanın bazı alanlarda sit derecelerinin düşürülmesi, Bakanlar Kurulu aracılığıyla siyasi otorite tarafından alanın bazı yerlerinin kentsel dönüşüm ve yenileme alanı olarak ilan edilmesi şeklinde sayılabilir ve daha da çoğaltılabilir. Bahsedilen bu müdahale araçları hakkında ne düşünüyorsunuz? AOÇ'ye olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?

EK-2. Derinlemesine görüşme soru formu

6- AOÇ'nin bugünkü mekânsal yönetim biçimini nasıl değerlendirirsiniz? AOÇ arazisine hangi aktörler/kimler müdahale etmelidir?

7- AOÇ arazileri için bugün yeni bir koruma amaçlı imar planı yapılıyor olsa, bu planlama kapsamında hangi kullanımlar öngörülmeli ve planlama çerçevesinde yönetim süreci nasıl olmalıdır?

8- AOÇ'nin tarihsel bir değer olarak korunması için nasıl bir yasal çerçeve hazırlanmalı, kentsel politikalar ne şekilde olmalı ve siyasi otorite ile yerel yönetimlerin rolü ne olmalıdır?

9- AOÇ ülkemiz ve Ankara kenti için ne gibi potansiyeller barındırmaktadır?

10- Vurgulamak istediğiniz başka konular var mıdır?

GAZİ GELECEKTİR..